E-ISBN
978-625-7804-26-4

AİLE VE MİRAS HUKUKUNDA UZMAN ARABULUCULUK

Yazarlar: Arb. Av. Ayça ÖZDOĞAN, Arb. Av. Ayşe DİLEK ERGÜLER, Dr. Erol ERGÜLER, Arb. Av. Nur ÖZDEN, Prof. Dr. Pervin SOMER, Prof. Dr. Seda ÖZMUMCU, Arb. Av. Sevde KEÇER KORKMAZ, Prof. Dr. Şebnem AKİPEK ÖCAL, Prof. Dr. Şükran ŞIPKA
Editörler: Prof. Dr. Şükran ŞIPKA, Arb. Av. Nur ÖZDEN, Prof. Dr. Şebnem AKİPEK ÖCAL

HUKUK İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ARABULUCULUK
DAİRE BAŞKANLIĞI

AİLE VE MİRAS HUKUKUNDA UZMAN ARABULUCULUK

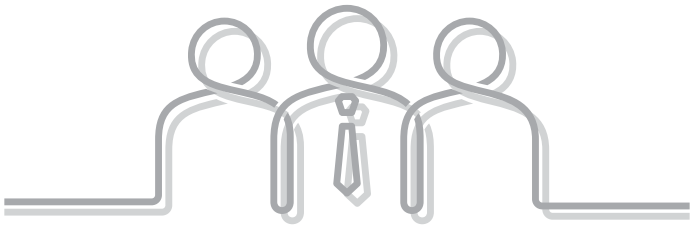
E-ISBN 978-625-7804-26-4

Yapım: Optimist Yayın Grubu San. ve Tic. Ltd. Şti.
Sertifika No.: 44998, 0 216 481 29 17-18, optimist@optimistkitap.com

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı'na aittir. Bütün hakları saklıdır. İlgili kuruluştan izin almadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt veya başka şekillerde çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz.

Copyright © 2020
Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı.

Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Arabuluculuk Daire Başkanlığı
Adalet Bakanlığı Ek Bina Milli Müdafaa Cad. No:22 Kat: 3 No:5
Bakanlıklar Kızılay / ANKARA
Tel: 0 312 414 80 09, http://www.adb.adalet.gov.tr/

AİLE VE MİRAS HUKUKUNDA UZMAN ARABULUCULUK

Yazarlar

Arb. Av. Ayça ÖZDOĞAN, Arb. Av. Ayşe DİLEK ERGÜLER, Dr. Erol ERGÜLER, Arb. Av. Nur ÖZDEN, Prof. Dr. Pervin SOMER, Prof. Dr. Seda ÖZMUMCU, Arb. Av. Sevde KEÇER KORKMAZ, Prof. Dr. Şebnem AKİPEK ÖCAL, Prof. Dr. Şükran ŞIPKA

Editörler

Prof. Dr. Şükran ŞIPKA, Arb. Av. Nur ÖZDEN, Prof. Dr. Şebnem AKİPEK ÖCAL

HUKUK İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ARABULUCULUK
DAİRE BAŞKANLIĞI

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 9
GİRİŞ 11

1. BÖLÜM
AİLE ARABULUCULUĞU İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİ VE BECERİLER 15

A. YAŞAM DÖNEMLERİ VE AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ 15

B. KİŞİLİK 17
1. Kişilik Yapıları 17
2. Zor Kişilikler 19

C. AİLEDE ÇATIŞMA 23
1. Tanım 23
2. Çatışma Basamakları 26
3. Çatışmanın İncelenmesi 27
4. Çatışmanın Psikolojik Açıdan İncelenmesi 28
5. Çatışmada Çıkmazlarla Başetmek 29
6. Çatışmada Pat Patfoort Modeli 32

D. İLETİŞİM TEKNİKLERİ 33
1. Genel Olarak 33
2. İletişim Teknikleri 34

E. STRES VE ÖFKE YÖNETİMİ 45
1. Stres 45

2. Öfke 51
3. Stres ve Öfke Yönetimi 52

F. AİLE ARABULUCUSUNUN NİTELİKLERİ 54
1. Arabulucunun Görevleri 55
2. Doğru Arabulucu Olmak 56
3. Arabulucunun Özellikleri 57
4. Aile Arabulucuları İçin Önemli Nitelikler 57
5. Temel Arabuluculuktan Aile Arabuluculuğuna Geçiş 59
6. Aile Arabulucularında Olması Gereken Özellikler 66
7. Aile Arabulucusunun Yetkinlik Kriterleri 67

G. AİLE ARABULUCULUĞU VE ETİK İLKELER 68
1. Gönüllülük / İradilik 70
2. Tarafsızlık 71
3. Gizlilik 71
4. Eşitliği Gözetme 72
5. Yetkinlik 72
6. Özen Yükümlülüğü 73
7. Tanıtım ve Reklam 73
8. Çıkar Çatışması Olmaması 74
9. Mali Konular 74
10. Etik İkilem Durumunda Karar Verme Modeli 74

H. AİLE ARABULUCULUĞU MODELLERİ 76
1. Yapılandırılmış Arabuluculuk 76
2. Anlatıya Dayalı / Öyküsel Arabuluculuk 77
3. Dönüştürücü Arabuluculuk 78
4. Ekosistemik Arabuluculuk 79

I. AİLE ARABULUCULUĞUNDA UYGULAMA 80
1. Bilgilendirme ve Değerlendirme Aşaması 80
2. Uygulama 82
3. Sürece Zarar Veren Durumlar 85
4. Modellere Özgü Farklar 85

2. BÖLÜM
AİLE HUKUKUNDA 6325 SAYILI KANUN KAPSAMINDA ARABULUCULUK 89

A. İLGİLİ MEVZUAT 89
1. 6325 sayılı Kanun Kapsamında Aile Arabuluculuğu 89

2. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun ... 91
3. Aile Arabuluculuğunda Aile Hakimlerinin Rolü ... 92
4. Aile Arabuluculuğunda Mahkeme Uzmanları ve Mahkeme Personelinin Rolü ... 92

B. AİLE HUKUKU TEMEL KAVRAMLAR ... 93
1. Nişanlanma ... 93
2. Nişanın Bozulmasına Bağlı Davalar ... 94
3. Evlenme ... 97
4. Boşanma ... 99
5. Boşanmanın Yan Sonuçlarına Bağlı Taleplerde Arabuluculuk ... 101
6. Anlaşmalı Boşanma Protokolündeki Yükümlülüklerden Doğan Davalar ... 107
7. Soybağı ... 107

C. 6325 SAYILI KANUN KAPSAMINDA AİLE HUKUKUNDA ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİ OLAN VE OLMAYAN DAVALAR ... 110
1. Yasal Mal Rejimi ve Tasfiyesi ... 110
2. Seçimlik Mal Rejimleri ve Olağanüstü Mal Rejimi ... 112
3. Eşlerin Malvarlığı Türleri ve Edinilmiş Mallar ... 114
4. Mal Rejimi Devam Ederken, Eşlerin Malvarlıkları Üzerindeki Yönetim, Yararlanma ve Tasarruf Yetkileri ... 120
5. Mal Rejiminin Sona Erme Nedenleri ve Sona Erme Anı ... 121
6. Yasal Mal Rejiminin Tasfiyesi ve Artık Değerin Bulunması ... 122
7. Artık Değere Katılma ve Artık Değer Oranı (Katılma Alacağı) ... 125
8. Katılma Alacağı ve Değer Artış Payı Alacağının Ödenmesi ... 128
9. Aile Konutu ve Ev Eşyasının Sağ Kalan Eşe Özgülenmesi ... 129

3. BÖLÜM
MİRAS HUKUKUNDA 6325 SAYILI KANUN KAPSAMINDA ARABULUCULUK ... 131

A. MİRAS UYUŞMAZLIKLARINDA UYGULANACAK HUKUKUN TESPİTİ ... 131

B. TEMEL KAVRAMLAR ... 132
1. Miras Bırakan ... 132
2. Mirasçı ... 132
3. Zümre (derece) sistemi ... 132
4. Ölüme bağlı tasarruf ... 132
5. Yasal mirasçılık ... 133

C. 6325 SAYILI KANUN KAPSAMINDA MİRAS HUKUKUNDA ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİ OLAN VE OLMAYAN UYUŞMAZLIKLAR ... 134
1. Tenkis Davası ... 134

2. Miras Ortaklığından Kaynaklanan Davalar 136
3. Mirasçılar Arasında Yapılan "Miras Paylaşma Sözleşmesi" 138
4. Mirasta Denkleştirme 139
5. Yasal Mal Rejimi ve Miras Tasfiyesi İlişkisi 139

IV. UYGULAMA ÇALIŞMALARI 146

KAYNAKÇA 175

EKLER 179

ÖNSÖZ

Alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından biri olan arabuluculuk, esasında öteden beri var olan, özünde uzlaşma kültürünü barındıran ve geçmişimizde de uygulanan bir sistemdir. Ahilik teşkilatı 800 yıl öncesinden başlamak üzere esnaflarımız arasında barışa katkı sağlamıştır. Ülkemizde ise 2013 yılında ihtiyari olarak uygulanmaya başlanan ve uyuşmazlıkların daha az masrafla ve daha hızlı sürede çözümlenmesini sağlayan bir alternatif uyuşmazlık yöntemi olan arabuluculuğun son yıllarda farkındalığı artmış ve kullanımı yaygınlaşmıştır.

2018 yılında öncelikle iş uyuşmazlıklarında, 2019 yılında ticari uyuşmazlıklarda ve son olarak 2020 yılında tüketici uyuşmazlıklarında dava şartı sisteminin getirilmesi ile birlikte, uyuşmazlıkların taraf iradelerine uygun olarak, kazan-kazan esasına dayalı bir biçimde çözülmesi ve mahkemelerdeki dosya yükünün azaltılmasının yanı sıra arabuluculuğun vatandaşlarımız ve iş dünyası nezdinde benimsenmesi sağlanarak ülkemizde uzlaşı kültürünün oluşturulmasına da önemli ölçüde katkı sunulmuştur.

Öte yandan; hukuk sistemimizde dava şartı arabuluculuk sisteminin yaygınlaştırılması, uyuşmazlıkların türüne göre ilgili alanlarda uzman arabulucular desteğiyle çözümlenmesini gerekli kılmıştır. Arabuluculuk uygulamasında bir karar mercii olmamakla birlikte arabulucunun görev aldığı uyuşmazlık alanında uzmanlığa sahip olması, taraflar bakımından olduğu kadar arabulucunun kendisi bakımından da faydalı olacak, özellikle tarafların tıkandığı noktada olumlu ve yapıcı bir çözüm önerisi geliştirmesine ve arabuluculuk sürecinin anlaşma ile sonuçlanmasına yardımcı olacaktır.

Bu amaçla; öncelikle iş hukukunda uzman arabulucu uygulamasına geçilmiş, iş uyuşmazlıklarında görev alabilmek için söz konusu alanda gerekli eğitimleri almak arabulucular için

ön şart hâline getirilmiştir. Sonrasında ise dava şartı olan ticari arabuluculuk kapsamında uzmanlık alanları belirlemek amacıyla Bakanlığımızca "Arabuluculuk Uzmanlık Alanlarını Belirleme Komisyonu" kurulmuştur. Komisyon çalışmaları neticesinde inşaat hukuku, enerji hukuku, sigorta hukuku, spor hukuku, fikri mülkiyet hukuku gibi uzmanlık alanları belirlenerek; uzmanlık eğitimi almak isteyen arabulucularımıza ilgili kanun ve alt düzenlemelerle birlikte yargı kararlarına dayalı olarak arabuluculuk örneklerini içerecek şekilde çalışma materyalleri hazırlanmıştır.

Arabuluculuk ihtisas eğitimine katkı sunmak amacıyla "Aile ve Miras Hukukunda Uzman Arabuluculuk" kitabının hazırlanmasına emek veren kıymetli akademisyenlerimize ve arabulucularımıza teşekkür eder, kitabın arabulucularımızın uzmanlaşmasına ve uzmanlaştıkları alanlarda önlerine gelen uyuşmazlıkları nitelikli bir şekilde çözmelerine katkı sunmasını temenni ederim.

Hakan ÖZTATAR
Hukuk İşleri Genel Müdürü

GİRİŞ

Aile ve miras arabuluculuğu, 6325 sayılı Kanun çerçevesinde kişilerin serbestçe tasarruf edebileceği ve kamu düzeni sınırları dışında kalan uyuşmazlıklarda uygulama alanı bulmaktadır. Bilindiği üzere aile mahkemelerinde mal rejiminin tasfiyesi, asliye hukuk mahkemelerinde de miras davaları uzun sürmekte ve aile içi husumetin derinleşmesine sebebiyet vermektedir. Ancak boşanma ve velayetin aile hukukundaki arabuluculuğun konusu olamayacağı vurgulanmalıdır. Başka bir ifade ile aile arabulucusu; eşlerin boşanmasına, velayetin tesisine dair anlaşmaları geçerli hâle getiremez. Benzer şekilde miras uyuşmazlıklarında tarafların arabuluculuk süreci sonunda vardığı anlaşma metni direkt olarak tapuda taşınmaz devrini sağlamamaktadır. Öte yandan arabuluculuk ile anlaşma sağlayan tarafların kendi iradeleriyle oluşturdukları bu sulhü sürdürdükleri görülmektedir. Özellikle miras uyuşmazlıklarında taraflar arasında esasen geçmişten gelen iletişimsel sorunların aşılması, gönüllü anlaşmaların yolunu açabilmektedir. Sonuç olarak aile ve miras hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkların, uzlaşarak çözümü için atılan adımlar, bir yandan mahkemelerdeki iş yükünün azalmasını diğer yandan taraflar arabuluculuk sürecinde anlaşamayıp mahkemeye gitseler dahi konuların netleşmesini ve belki de daha kolay çözülebilir hâle gelmesini sağlayacaktır.

Aile ve miras uyuşmazlıklarında arabuluculuk yapılabilmesi için tarafların ayırt etme gücüne sahip olmaları ve özgür iradeleri ile hareket etmeleri hususu büyük önem taşımaktadır. Özellikle aile hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda aile içi şiddetin olup olmadığı, bilgilendirme ve değerlendirme aşamasında özenle araştırılmalıdır. Eğer aile içi şiddet varsa taraflar arasında eşitlik sağlanamayacağı için arabuluculuk uygun olmayacaktır. Miras uyuşmazlıklarında da güç dengesizliğinin tarafların özgür iradelerine engel olduğu durumlarda

arabuluculuk yapılmamalıdır. Esas olan, sorunlarını uzlaşarak çözmeyi, yargılama sürecine tercih eden taraflarla arabuluculuk yapılmasıdır.

Arabuluculuk ile uyuşmazlıkların çözümü taraflara çok sayıda fayda sağlamaktadır. Bunların en başında kendilerini rahatça ve tam olarak ifade edebildikleri bir ortam sağlanması gelmektedir. Bu sayede özellikle çocuklu ailelerde ve miras uyuşmazlıklarında ilişkilerin iyileştirilerek sürdürülmesi mümkün olabilmektedir. Sürecin mahkeme yargılamasına göre daha basit ve tarafların kontrolünde ilerlemesinin yanı sıra daha ekonomik olması da önemli bir avantajdır. Taraflar arabuluculuk sürecinde anlaşmak zorunda olmadıklarını ve istedikleri zaman mahkemeye gidebileceklerini bildikleri için üzerlerinde baskı hissetmeden müzakere edebileceklerdir.

Arabuluculuğun beklenen faydaları sağlayabilmesi için en önemli koşul, arabulucunun yetkinliğidir. Aile ve miras uyuşmazlıkları, maddi unsurları yanında psikolojik unsurları da olan ilişkiler ağında, gelişmiş becerilere ihtiyaç duyulan bir alandır. Arabulucunun donanımı ve deneyimi bu hassas alanda olumlu sonuçlar alınması için çok önemlidir.

Bu kitap aile ve miras hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda arabuluculuk yapmak isteyenlere destek olmak üzere basitçe üç bölüm olarak yapılandırılmıştır. Ele alınan konular ve kısaca içerikleri sırasıyla aşağıdaki gibidir.

İlk bölümde, aile arabuluculuğu için gereken temel bilgi ve beceriler yer almaktadır. Bu bölümde ailenin içinde bulunduğu evrelere ve işlevlerine değinen "Aile Yaşam Döngüsü" ile "Kişilik" yapılarının arabuluculuktaki etkileri Nur Özden tarafından yazılmıştır. Arabuluculukta çok önemli yere sahip olan "Çatışma" ve "İletişim" konuları ayrıntılı olarak Sevde Keçer Korkmaz tarafından kaleme alınmıştır. "Stres ve Öfke Kontrolü" konuları Erol Ergüler tarafından yazılmıştır. Ayşe Dilek Ergüler tarafından yazılan "Aile Arabulucusunun Nitelikleri" bölümü aile ve miras uyuşmazlıkları gibi hassas bir süreçte arabulucunun taşıması gereken özellikleri aydınlatmaktadır. Başlıkta sadece aile arabulucusu yazılması, bu alanın uluslararası literatürde de bu şekilde yer almasından kaynaklanmaktadır. Miras uyuşmazlıkları da genelde aile kökenli olduğu için doğal olarak aynı beceri grubuna ihtiyaç duyulmaktadır. "Aile Arabuluculuğunda Etik" başlıklı bölüm Nur Özden tarafından yazılmış olup iyi uygulama için arabulucunun uyması gereken etik çerçeveden sözedilmiştir. Nur Özden tarafından yazılan "Aile Arabuluculuğu Modelleri" uygulamada en çok tercih edilen ve farklı ihtiyaçlara cevap veren modelleri tanıtmaktadır. Bu bölümü izleyen "Aile Arabuluculuğu Uygulamaları" da Nur Özden tarafından yazılmış olup ağırlıklı olarak arabuluculuk bilgilendirme ve değerlendirme toplantısının önemi ve farklı modellere özgü ayrıntılara vurgu yapılmıştır.

İkinci bölümde, Aile Hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıkların arabuluculuğa uygunlukları değerlendirilmiştir. Bu bölümde yer alan "6325 sayılı Kanun Çerçevesinde Aile Arabuluculuğu", "4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş Görev Yargılama Usullerine Dair Kanun", "Aile Arabuluculuğunda Aile Hakimlerinin Rolü" ve "Aile Arabuluculuğunda Mahkeme Personelinin Rolü" gibi usul ve mevzuat ile ilgili hususlar Seda Özmumcu tarafından kaleme alınmıştır. "Aile Hukukunda Temel Kavramlar" başlığı altında yer alan nişanlanma,

nişanın bozulmasına bağlı uyuşmazlıklar, evlenme ve boşanma konuları Pervin Somer tarafından yazılmıştır. Ayça Özdoğan tarafından kaleme alınan "Boşanmanın Yan Sonuçlarına Bağlı Taleplerde Arabuluculuk" başlıklı bölümde nafaka, velayet, çocukla kişisel ilişki ve anlaşmalı boşanma protokolündeki yükümlülüklerden doğan uyuşmazlıklar arabuluculuk açısından değerlendirilmiştir. "Soybağı" başlıklı bölüm Şükran Şıpka tarafından yazılmıştır. "6325 sayılı Kanun Kapsamında Aile Hukukunda Arabuluculuğa Uygun Olan ve Olmayan Davalar" başlığını taşıyan edinilmiş mal, kişisel mal, katkı payı, katılma alacağı ve değer artış payı gibi kavramların açıklandığı, aile konutu ile ilgili uygulamalar, yasal mal rejimleri ve tasfiyesinin ayrıntılı olarak kaleme alındığı bölüm Şükran Şıpka tarafından yazılmıştır.

Üçüncü bölümde, Miras Hukukundan kaynaklanan uyuşmazlık türlerine yer verilerek arabuluculuk açısından incelenmiştir. Şebnem Akipek Öcal tarafından kaleme alınan "Miras Uyuşmazlıklarında Uygulanacak Hukukun Tespiti" ile miras bırakan, mirasçı, zümre sistemi ve ölüme bağlı tasarrufların açıklandığı "Temel Kavramlar" ve "Yasal Mirasçılık" bölümlerini, "6325 sayılı Kanun Kapsamında Miras Hukukunda Arabuluculuğa Elverişli Olan ve Olmayan Uyuşmazlıklar" başlığı altında tenkis, saklı pay, miras ortaklığından kaynaklanan davalar ve miras ortaklığının paylaşma ile sona ermesi izlemektedir. Bu kısımda yer alan aile konutunun miras hukuku açısından değerlendirilmesi, denkleştirme ve miras paylaşım sözleşmesi bölümleri Şükran Şıpka tarafından yazılmıştır. "Yasal Mal Rejimi ve Miras Tasfiyesi İlişkisi" başlıklı bölüm Şebnem Akipek Öcal tarafından kaleme alınmıştır. "Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Miras Tasfiyesi", "Boşanma ya da Evliliğin İptalinin Eşin Mirasçılığına Etkileri" ve "Sağ Kalan Eşin Zina Yapmış Olması veya Eşinin Hayatına Kast Etmiş Olmasının Miras Hukuku ve Mal Rejimindeki Önemi" bölümleri Şükran Şıpka tarafından yazılmıştır. Uygulama bölümündeki senaryolar Nihal Özen Coşkun, H. Mehveş Ekşiler Özer, Pelin Yücel, Recep Duran, Şebnem Akçınar, Şükran Tavlaş ve Nur Özden tarafından gerçek örneklerden yola çıkarak oluşturulmuştur.

Bu kitabın aile ve miras uyuşmazlıklarında arabuluculuk yapmak isteyen uygulayıcılara yardımcı olması hepimizin ortak hedefidir.

1. BÖLÜM

AİLE ARABULUCULUĞU İLE İLGİLİ TEMEL BİLGİ VE BECERİLER

A. YAŞAM DÖNEMLERİ VE AİLE YAŞAM DÖNGÜSÜ

Gelişim psikolojisi boyutunda bakıldığında, doğumdan ölüme kadar yaşamımız belli dönemleri izlemektedir.[1] Birbirinden oldukça farklı özellikler gösteren bu dönemlerin kesin sınırlar içermediği ve sürekli bir oluşum hâlinde olduğu kabul edilmektedir.[2] Yaşam dönemleri üzerine yapılan çalışmalarda genellikle biyolojik süreçler ile psikososyal süreçlerin bağlantıları vurgulanmaktadır.[3] Çocukluk, ergenlik, yetişkinlik ve yaşlılık olarak adlandırılabilecek dönemlerde oldukça farklı yaşam görevleri birbirini izlemektedir. Çocukluk dönemindeki bağlanma, güven ve özerklik gibi temel gelişim alanlarından sonra ergenlik döneminde kimlik arayışı belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Yetişkinlik döneminin başlangıcındaki meslek ve aile gelişimini, zamanla emekliliğe ve devamında yaşlılığa giden bir süreç izlemektedir.

Özellikle yetişkinlik döneminden itibaren bütün bu gelişim dönemleri ile paralellik gösteren aile yaşam evreleri bulunmaktadır. Aile kavramının kimleri içerdiği hem zamanla hem de kültürden kültüre değişmektedir.[4] Anne, baba ve çocuktan oluşan çekirdek aile veya geleneksel geniş aile yapılarının yanı sıra boşanma veya eş kaybı sebebiyle tek ebeveynli aileler de görülmektedir. Bunun yanında aynı evde birlikte yaşayan akraba, bakıcı veya arkadaşlar da aile kavramı altında değerlendirilmektedir.[5]

---

1 ONUR, Bekir. *Gelişim Psikolojisi*, Ankara, İmge Kitabevi, 7. baskı., 2006, s. 40.
2 ONUR, s. 45.
3 ONUR, s. 57-85.
4 ONUR, s. 136.
5 PARKİNSON, Lisa, *Aile Arabuluculuğu*, Ed. Fatma Yonca Yücel, Ankara, TC Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, 2018, s. 48.

Genellikle genç yetişkinlik olarak değerlendirilen evrede yeni evli ve küçük çocuklu aileler çoğunluktadır. Yetişkinlik evresindeki anne babayı ise bir yandan mesleki faaliyetleri, bir yandan kendi kök ailelerindeki sağlık sorunları ve eğer çocukları varsa onların ergenlikleri ile uğraştıkları zorlu bir süreç beklemektedir. Bu dönemde ebeveynler, kariyerleri açısından sahip oldukları seviyeyi ve hayat standartlarını korumak ihtiyacı içindedirler. Yetişkinliğin ileri dönemlerinde özellikle çocukların büyüyüp evden gittikleri zaman yaşanan boş ev sendromu pek çok evlilikte bağların zayıflamasını da tetikleyebilmektedir.

Yaşlılık döneminde emeklilik ve sağlık sorunları önemli olmaktadır. Yaşlılıkta bir hayat muhasebesi yapılmakta ve bunun sonucunda ya doyumun getirdiği huzur ya da başarısızlık duygusu ve özgüven kaybının sebep olduğu mutsuzluk öne çıkmaktadır.[6]

Aile yaşam döngüsünün her basamağında aile içindeki bireylerin ihtiyaçları, hedefleri, gelişim görevleri ve sorunları farklılık göstermektedir.[7] Bu farklılıkları değerlendirirken toplumsal rolleri dikkate alan, bağlamsal ve bütüncül yaklaşım önemlidir.[8]

Bu açıklamalar ışığında aile yaşam döngüsünü genel olarak aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür. Bu sıralamanın boşanmış, tek ebeveynli, yeniden evlenmiş kişilere ya da birlikte yaşayan çiftlere uygulanamayacağı dikkate alınmalıdır.[9]

1. Eşlerin çocuksuz oldukları yeni evlilik dönemi: Bu dönemdeki en önemli olgu, yeni bir sosyal role geçiştir.[10] Bu yeni role uyum sağlayabilmek ve evlilik beklentilerinin gerçekçi olup olmaması, bu dönemde yaşanan sorunların kaynağıdır. Boşanmaların bu dönemde daha sık olmasının sebebi genellikle eşlerin mutlu olacakları ortak bir yaşam kuramamaları ve kök ailelerin müdahaleleri olarak görünmektedir.
2. İlk çocuğun üç yaşa gelmesine kadar geçen süre yeni anne baba aşaması olarak kabul edilir. İlk çocuğun doğumuna kadar ilişkilerinde belli bir düzen sağlamış eşlerde bile bir olumsuzluk yaşanması mümkündür. Gebeliğin kabullenilmesindeki sorunlar, yetersizlik duygusu ve anne baba rolüne duyulan isteksizlik bu dönemde yaşanan önemli uyuşmazlıklardır.
3. İlk çocuğun altı yaşa kadar olduğu dönem, okul öncesi çocuklu ailedir. Bu evrede eşler ebeveyn rollerini benimsemiş olsalar bile çocuklarıyla birlikte gelişebilme esnekliğine açık olmalıdırlar.
4. İlk çocuğun ilköğretim çağında olduğu, belki ikinci bir çocuğun da aileye katıldığı dönem, okul çağı ailesi olarak adlandırılır. Bu süreçte etkisi en çok görülen durum, çocuk için işine ara veren annenin yeniden çalışma hayatına dönmesidir. Yapılan araştırmalar sevdiği bir işte çalışan annelerin çocuklarına daha iyi bakım verdiklerini göstermiştir. Buna karşın sevmediği bir işte çalışan ya da çocuk yüzünden hayatının kısıtlandığını düşünen annelerin çocuğa etkileri olumsuz bulunmuştur.[11]

6 ONUR, 62, 64.
7 ONUR,. 86.
8 ONUR, s. 91.
9 ONUR, 140-150.
10 ONUR, 146.
11 ONUR, 148.

5. İlk çocuğun 13 ile 20 yaş arasında olduğu yıllar, ergen çocuklu aile olarak tanımlanır. Ergenlik döneminde öne çıkan kimlik kargaşası, madde kullanımı eğilimi, cinsellik ve bağımsızlık gibi konular sadece evdeki ergen çocuğun hayatını değil eşler arasındaki ilişkiyi de etkilemektedir. Çocuklarının bu süreci en olumlu şekilde geçirmesi için anne babanın öğrenmesi ve sabırla uygulaması gereken yepyeni yaklaşımlar olacaktır.
6. Çocukların evden ayrılmalarına kadar geçen süre, ailenin çocuklara kendi hayatları için yerleştirme görevi yaptığı bir dönemdir. Eğitim, iş ya da evlilik gibi sebeplerle çocuklar evden ayrılarak kendi ayakları üzerinde durma adımlarını atmaya başlamaktadırlar. Bu yıllar genellikle kadınların menopoza girdikleri, erkeklerin ise kariyerlerinde en yoğun oldukları döneme denk gelmektedir. Evlilik gündemi ağırlıklı olarak çocuklar üzerinden yürüyen ailelerde bu boşluk olumsuz etkiler yaratabilmektedir.
7. Çocukların hepsi evden ayrıldıktan sonraki aile, anababalık sonrası aile olarak tanımlanabilir. Eşlerin birbirleriyle sürdürebildikleri bireysel ve toplumsal ilişkiler, bu dönemin mutlu ya da mutsuz geçmesinde etkili olmaktadır. Emeklilik, kök ailelerde gerçekleşen kayıplar ve yaşlılıktan kaynaklanan hastalıkların ortaya çıkması bu süreçte evlilik sorunlarına sebep olabilmektedir.

Aile arabulucusunun bu yaşam döngülerini dikkate alarak tarafları dinlemesi, onlara etkili sorular sormasını ve aldığı cevapları bütünleştirebilmesini sağlayacaktır.

B. KİŞİLİK

1. Kişilik Yapıları

Kişilik, bir insanı diğerlerinden ayıran duygu, düşünce ve davranış özelliklerinin tümüdür. Kişilik bir yandan tutarlı davranış kalıplarını bir yandan da bilişsel ve duygusal süreçleri kapsamaktadır.[12] Kişilik yerine karakter ve mizaç terimleri de kullanılmaktadır.[13]

Aile hukuku ve miras hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda, hukuki sorunların mahkeme sürecinde derinleşmesinin sebeplerinden biri tarafların kişilik yapılarının gündem dışı kalmasıdır. Arabuluculuk yolu ile tarafların kişisel özelliklerini dikkate alan daha esnek bir iletişim kurulması mümkündür. İletişim becerileri ile kendini geliştiren arabulucunun, kişilik yapıları ile ilgili genel bir bilgiye sahip olması süreçte kolaylık sağlayacaktır.

Kişiliği incelemek için geliştirilmiş çeşitli yaklaşımlar bulunmaktadır. Kişilik yapısının bilinçaltı tarafından belirlendiğini öne süren psikanalitik yaklaşım; kalıtsal eğilimlere ve fizyolojik süreçlere odaklanan biyolojik yaklaşım ve davranışların koşullanma ve beklentilere

12 BURGER Jerry M., *Kişilik,* Çev., İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2006, s. 23.

13 LELORD François ve ANDRE Christophe, *Zor Kişiliklerle Yaşamak,* Çev., Rıfat Madenci, İstanbul, İletişim Yayınları, 23. bs., 2014, s. 9.

göre oluştuğunu savunan sosyal öğrenme yaklaşımı bu örnekler arasında yer alır.[14] Bu bölümde, ayırıcı özelliklerine göre kişilikleri beş grupta açıklayan Büyük Beşli yaklaşımına yer verilecektir. Bunun sebebi, yapılan çalışmalarda kişiliği oluşturan öğelerin beş temel boyutta yer aldığının kabul edilmesidir.[15]

Büyük Beşli yaklaşımının boyutları;

a. Açıklık (Openness)

Açıklık özelliği ile yeni deneyimlere açık olma yapısı vurgulanmaktadır. Bu özelliği yüksek olan kişiler çok yönlü düşünme, hayal gücü ve merak duygusuna sahiptir.[16] Bunun yanında entellektüel oldukları, yaratıcı ve geniş açılı düşündükleri değerlendirilmektedir.[17] Açıklık boyutu düşük olan kişiler ise yeni fikirlerden ziyade bilinen ve geleneksel yöntemleri benimsemektedirler.[18] Bu bilgiler ışığında arabuluculuk sürecindeki tarafların yeni bakış açılarına ve yaratıcı çözümlere yakın olması veya direnç göstermesinin sebepleri daha iyi anlaşılabilir.

b. Sorumluluk (Conscientousness)

Özdisiplin olarak da adlandırılabilen bu boyut; kişileri düzenli, disiplinli, özenli, işine bağlı, planlı ve kararlı olmaları temelinde açıklamaktadır.[19] Bu özellikleri düşük seviyede olan kişilerin dağınık dikkatli, tutarsız ve güvenilmez oldukları, fazla yüksek seviyede olanların ise işkolik, mükemmeliyetçi oldukları ifade edilmektedir. Bu boyuttaki kişilerin hiyerarşik yapılara, kurallara uymaya ve başarılı olmaya yatkın oldukları ileri sürülmektedir.[20] Arabuluculuk sürecinde taraflardaki bu özelliğin derecesi, ortak bir hedefe doğru tutarlı adımlar atılabilmesini etkileyecektir.

c. Dışa dönüklük (Extraversion)

Dışadönüklük boyutu kişilerdeki sosyal, girişken ve sıcakkanlı olma dereceleri hakkında fikir vermektedir. Bu ölçekteki seviyesi yüksek olanlar daha çok arkadaşı olan, daha sıcakkanlı insanlardır. Ancak diğer uçta yer alan içe dönük insanlar için asosyal ve soğuk nitelemesi gerçeği yansıtmamaktadır. İçe dönük insanların dışa dönük insanlara göre daha bağımsız, yavaş ve çekingen hareket ettikleri saptanmıştır.[21] İçe dönük kişilerde kendini koruma duygusu ve stres düzeyinin dışa dönük kişilere oranla daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.[22] Dışa dönük insanların içe dönük insanlara

14 BURGER, s. 25.
15 BURGER, s. 255.
16 BURGER, s. 254.
17 BİTLİSLİ Ferhat vd., "Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Akademik Güdülenme İlişkisi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Isparta, 2013, C.18, S.2, s. 462. (Erişim 18.12.2019)
18 BURGER, s. 254.
19 BURGER, s.. 255.
20 BİTLİSLİ, s. 462.
21 BURGER, s. 254.
22 BİTLİSLİ, s. 463.

oranla daha olumlu duygulara eğilimli olduklarını dikkate almak arabuluculuk sürecinde yararlı olabilmektedir.

d. Uyumluluk (Agreeableness)

Uyumluluk ölçeğindeki puanları yüksek olan kişiler, yardımsever ve işbirliğine yatkın iken puanı düşük kişilerin, güvensiz ve kavgacı oldukları belirtilmektedir.[23] Uyumlu kişilerde uzlaşma eğilimi ve kişilerarası ilişkilerde gelişmişlik özelliği öne çıkmaktadır.[24] Arabuluculuk görüşmelerinde sürecin yararlı sonuç sağlamasının, tarafların uyumluluk derecesiyle yakından ilişkili olduğu açıktır.

e. Duygusal Denge (Neuroticism)

Bu özellik, kişilerin olumsuz ve stres oluşturan duygularla ilgili bilişsel ve davranışsal eğilimleri hakkında fikir vermektedir.[25] Nevrotiklik boyutu olarak da adlandırılan duygusal denge ölçeğinde yüksek puan alan kişilerde aşırı duygu değişikliği, öfke, kaygı, suçluluk, üzüntü gibi olumsuz duygulara yatkınlık fazladır. Bu boyutta düşük puan alan kişiler ise daha sakin, duygusal açıdan istikrarlı, soğukkanlı ve dengeli bulunmuştur.[26] Arabuluculuk sürecinde tarafların duygusal istikrarsızlıkları ile başa çıkabilmek için öfke kontrolü ve stres yönetimi becerilerine sahip olmanın büyük önemi vardır.

2. Zor Kişilikler

Bazı kişilik özellikleri çok belirgin veya katı olduğunda kişinin kendisine ya da çevresindekilere olumsuz stres yaratması ve uyum sağlamakta zorlanması durumlarında zor kişilikten söz etmek mümkündür.[27] Patolojik seviyelere kadar giden bu durumun biyolojik, psikolojik ve sosyokültürel sebepleri vardır. Arabulucu, kişilik ile ilgili tanı koymak, etiketlemek ya da öneride bulunmaktan kaçınmalıdır çünkü bu davranış arabulucunun değil bu konuda eğitimi ve yeterliliği olan psikolog ve psikiyatristlerin işidir. Bu bölümde arabuluculuk sürecinde karşılaşılabilecek zor kişiliklerden bir kısmına değinilecek ve iletişim sürecinde yararlı olması için basit öneriler yer alacaktır.

a. Kaygılı Kişilikler

Kendisi ve/veya yakınları için gerçekleşme ihtimali düşük olan tehlikeler için dahi yoğun bir endişe duyma ve bu durumu engellemek için aşırı kontrolcü tedbirlere yönelme hâlini kaygılı kişilik olarak tanımlamak mümkündür.[28] Bu kişiler hem duygusal hem de fiziksel olarak gerilim içindedirler. Dikkat gerektiren işlerde çalışan kişiler

23 BURGER, s. 254.
24 BİTLİSLİ, s. 463.
25 BİTLİSLİ, s. 463.
26 BURGER, s. 253; BİTLİSLİ, s. 463.
27 LELORD, ANDRE, s. 20.
28 LELORD, ANDRE, s. 28.

için kaygılı kişilik yapısı yarar sağlayabilmektedir. Muhtemel riskleri önceden kontrol altına alabilmeleri mümkün olacaktır ancak devamlı olarak kötü olasılıklara kilitlenmenin getirdiği bir gerilim fiziksel rahatsızlıklara da dönüşebilmektedir. Kaygılı kişilerle bir arabuluculuk süreci yürütebilmek için önce güven sağlamak gerekir. Bu güveni sağlamak için büyük küçük tüm ayrıntıları önemsemek, açıklamak, dakik olmak, endişelerini ifade etmesini sağlamak ve muhtemel felaket senaryolarını birlikte değerlendirmeye almak yararlı olmaktadır. Ancak bu değerlendirme konularını kaygılı kişinin hikâyeleriyle sınırlı tutmak çok önemlidir. Normalleştirmek düşüncesiyle benzer tersliklerin başkalarının da başına geldiğini anlatmak daha da çok gerilmesine yol açacaktır. Olumsuz konular ve örnekler kaygısını derinleştirecektir. Bunun yanında, sürpriz adımlardan kaçınmak çok önemlidir. Kaygılı kişilikteki insanlar, önceden farkedemedikleri iyi ya da kötü her sürprizden rahatsız olurlar. Müzakere sürecinde basit, kolay anlaşılır sorular sormak ve alınan cevapları teyit ederek ilerlemek yararlı olacaktır.

b. Oyuncu Kişilikler

Bulundukları ortamda ilgi odağı olmak için değişken duygularını bir oyuncu gibi dramatize ederler. Duyguları ve ilişkileri yüzeyseldir.[29] Dikkat çekemedikleri ortamlarda rahat etmez, çevresindeki kişileri abartılı şekilde yermek ya da övmek eğilimindedirler. Oyuncu kişilikler, iletişimcilik, avukatlık, politikacılık, oyunculuk, reklamcılık gibi bazı meslekler için oldukça uygun bir zemin sağlamaktadır.[30] Ancak kişilerarası ilişkiler açısından zamanla yorucu hâle gelebilmektedirler. Arabuluculuk sürecindeki taraflardan biri oyuncu kişilik özellikleri taşıyorsa sabırlı bir şekilde kendini ifade etmesine fırsat vermek yararlı olacaktır. Sınırları ve zamanı nazikçe belirleyerek onları müzakerenin içinde tutmak mümkündür. Ancak bu kişilerin etkileyici performanslarına kapılmamak arabulucu için çok önemlidir. Özellikle taraflardan biri oyuncu kişilik olduğunda eşitliği korumak daha da belirgin bir ihtiyaç olacaktır. Mesafeyi korumak oyuncu kişiliklerle iletişimde yararlı bir yöntemdir.

c. Saplantılı Kişilikler

Saplantılı kişilikleri tanımlayan en doğru kelimeler mükemmeliyetçilik, direnç, şekilcilik ve tereddüt olabilir. Duygulardan çok kurallara uygun yaşamaya yatkındırlar.[31] Bu kişiler finans, muhasebe, yazılım gibi mesleklerde başarılı olmaktadırlar. Ancak hata yapmaktan çekindikleri için karar vermekte zorlanan bu insanlar, arabuluculuk sürecindeki tüm ayrıntılar için titizlik gösterecek ve makul bir çözüme de zor ikna olacaktır. Onların düzen tutkusunun anlaşıldığını ve değerli bulunduğunu belirtmek, güvenli hissettireceği için farklı görüşleri dinlemelerini kolaylaştıracaktır. Çünkü

29 ÖZAKKAŞ Tahir, *Halk Konferansları,* İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, 2. baskı., 2016, s. 74.
30 LELORD, ANDRE, s. 88.
31 ÖZAKKAŞ, s. 75.

mükemmeliyet saplantıları yüzünden olguların işlevselleğine değil kurallara uygun olup olmayışına odaklanmaktadırlar.[32] Saplantılı kişilikleri acele ettirmemek, üzerinde görüşülecek konular hakkında hazırlık yapmasına fırsat verecek bir zaman tanımak, arabuluculuk masasında bir çözüme ulaşmanın ilk adımı olacaktır.[33]

d. Narsist Kişilikler

Kendini sevmek olarak da tanımlanabilecek narsizmin bir boyutu özgüven ve özsaygı için gereklidir. Ancak bütün zor ya da patolojik kişilik durumlarında olduğu gibi kendiyle barışık olma hâli ve kendine hayran olma hâli arasında büyük farklar vardır.[34] Bu bölümde söz edilen narsist kişiler için herkesin onlara hayran olması gereklidir. Bekledikleri ilgiyi ve ayrıcalıkları görmeyince öfkelenebilirler. Kendilerini daha başarılı ve üstün göstermek için başkalarını sömürebilirler.[35] Empati duyguları zayıf olduğu için arabuluculuk sürecinde karşılaşılabilecek en zor kişiliklerden biridir. Narsist kişilikleri tanımak diğer kişilik yapılarına göre daha kolaydır. Kendilerini övmeyi ve rekabet etmeyi severler, liderlik ve iyi satıcılık özellikleri vardır. Kendilerine insan üstü güçler atfetme eğilimleri yüksektir.[36] Başarısız olduklarında bunu kolaylıkla dışsal sebeplere bağlarlar. Koydukları hedefin altında kaldıklarına, hak ettikleri yeri elde edemediklerine inandıkları için özellikle orta yaş dönemi, narsist yapıdaki insanlar için daha depresif geçebilmektedir.[37] Bu husus arabulucuk sürecinde tarafların içinde bulundukları yaşam dönemleri ile birlikte değerlendirildiğinde iletişimin kalitesine etki edecektir. Narsist kişilerle müzakere ederken uyuşmazlığın diğer taraflarının algılarını ve düşüncelerini aktarmaya çalışmak, sabırlı ve nazik davranmak uygun olacaktır. Gerçek bile olsa diğer tarafın başarılarından söz edilmesi narsist kişilik yapısını rekabete zorlayacağı için görüşmeleri uyuşmazlık konusu ve çözümle sınırlı tutmakta yarar vardır.

e. Depresif Kişilikler

Zaman zaman depresyona girmekle depresif kişilikte olmak aynı şey değildir. Depresif kişilik yapısında, karamsar ve hüzünlü bir mizacın eşlik ettiği kendini değersiz görme duygusu ağırlıktadır. Olayların olumlu yönlerini azaltıp olumsuz yönlerini abartan bir yaklaşımları vardır.[38] Yaşadıkları çatışmalardan genellikle kayıpla çıkacakları ve haksızlığa uğrayacaklarına dair bir inançlarının olması sebebiyle arabuluculuk sürecine de olumsuz yaklaşabilirler. Özellikle aile ilişkilerinden kaynaklanan bir uyuşmazlıkta bu tutum daha belirgin olmaktadır. Bu durumu aşmak için olayların olumlu yanlarını

32 ÖZAKKAŞ, s. 276.
33 LELORD, ANDRE, s. 114.
34 ÖZAKKAŞ , s. 228.
35 LELORD, ANDRE, s. 120.
36 ÖZAKKAŞ, s. 230.
37 LELORD, ANDRE, s. 127.
38 LELORD, ANDRE, s. 181.

direkt olarak açıklamak yerine sorular sorarak kendisinin görmesini sağlamak önerilebilir. Depresif kişilikteki bir tarafı, müzakere sürecinde olumlu yaklaşımla desteklemek etkili olabilir. Bir arabulucu olarak depresif kişilere anlaşıldıklarını hissettirmek çok önemlidir ancak öğüt vermek ve eleştirmekten kaçınmak gerekir.

f. Bağımlı Kişilikler

Bağımlı kişilik yapısı düşük oranda çoğu kişide bulunmaktadır. Sevme, sevilme, onaylanma ihtiyaçları ve sosyal roller hepimizi bir miktar farklı odaklara bağımlı hâle getirmektedir. Başkaları tarafından desteklenme ihtiyacı ve yalnız kalmamak gibi sebepler herkes için önemli olabileceği için bu davranışların patolojik seviyede olup olmadığına dikkat etmek gerekir. Davranışlardaki patolojinin en basit tanımı kendisine ya da çevresine hayatı önemli ölçüde zorlaştırmak ve kendine zarar veren durumları, alışkanlıkları sürdürmeye devam etmektir.[39] Bağımlı kişilik yapısı kök ailedeki ilişkiler yolu ile oluşmaktadır.[40] Temel olarak, bağımlı kişiliklerin dışlanma ve terkedilme kaygılarıyla yüzleşmelerine destek olunabilir. Arabuluculuk sürecinde özellikle aile ve miras uyuşmazlıklarında bu tutumların daha çok görülme olasılığı bulunmaktadır. Bu kişiler başkalarını mutlu etmek için aslında istemedikleri teklifleri bile kabule yatkındırlar. Bu durumu dengelemek için özel oturumlarda kendilerini cesaretlendirmek yararlı olabilir.

g. A Tipi Kişilikler

A tipi kişilikler için sıradan olaylar bile stres kaynağıdır. Aynı zamanda hırslı, üretken, mücadeleci ve enerjik olmaları sebebiyle ilk bakışta özellikle iş ortamında oldukça yararlı görünürler. Ancak uzlaşmaya yatkın olmayışları, otoriter ve çatışma yönelimli olmaları, aile ilişkilerinde sorunlu olmaları ve bu hayat tarzından kaynaklanan ciddi sağlık sorunları sebebiyle hem kendileri hem de yakın çevresindeki insanlar için hayatı zorlaştırmaktadırlar.[41] A tipi kişilerin olduğu bir arabuluculuk ortamında ilk olarak toplantı organizasyonu ve süreç konusunda net bilgilendirmeler yaparak ilerlemek olumlu etkiler yaratacaktır. Toplantıya ağırlığını koymaya çalıştığında kibar bir şekilde süreci ve arabulucu rolünü açıklayarak buna fırsat vermemek gerekir. A tipi kişilerin ortak toplantıda rekabetçi bir tartışmaya girme olasılığı yüksek olduğundan ilk görüşmeleri ayrı ayrı yapmak yararlı olacaktır. Sakin ve huzurlu bir ilerleme sağlanabileceğine dair bir varsayımda bulunmak da ilham verici olabilir.[42] Uyuşmazlık konusu ile kişileri birbirinden ayırabilmesi için desteklemek ve sorunların ortadan kalkması hâlindeki rahatlığı düşündürmek, anlaşma zemini için işe yarayabilir.

39 LELORD, ANDRE, s. 213.
40 ÖZAKKAŞ, s. 74.
41 LELORD, ANDRE, s. 166.
42 LELORD, ANDRE, s. 174.

C. AİLEDE ÇATIŞMA

1. Tanım

Çatışma, insanın varoluşuyla birlikte ortaya çıkmış bir kavramdır.[43] Dünyanın her yerinde insan yaşamının bir parçasıdır; çatışmasız bir yaşam durağan bir yaşamdır.[44] Çatışma yaşamaksızın, anlaşmazlıklar, uyumsuzluklar, tartışmalar olmaksızın bir ailede büyümek, eğitim hayatını tamamlamak, komşuluk ilişkilerini sürdürmek, sosyal hayata devam etmek ve aktif bir vatandaş olarak yaşamak nerdeyse mümkün değildir. Bilhassa yetişkin bireyler olarak en yakın aile ilişkilerimiz çatışmayla en iç içe olanlarıdır. Çatışma yaşayan bireyler, aile fertlerinden, eşlerinden, ortaklarından, iş arkadaşlarından, yanlış iletişim şekilleri, hatalı beklentiler, belirsiz roller ve sorumluluklar, değişiklik, reddetme ve kabullere dair farklı beceriler geliştirmeyi öğrenirler.[45] Çatışma, üzerinde çalışıldığında ve anlaşıldığında olumlu etkiler doğurmaktadır.[46]

Çatışma kavramı, kelime anlamı olarak "1. Aynı anda ortaya çıkan birbirine karşıt ya da eşit derecede çekici dilek ve isteklerin bireyde yarattığı ruhsal durum. 2. Birbirleriyle uyuşmayan dilek, istek ya da ereklerin yarışmasından ortaya çıkan üzücü ya da kıvanç vermekten uzak bilinç durumu. 3. Uzlaştırılamayan ve birbirine karşıt olan içtepi, istek ve eğilimlerin canlıyı aynı zamanda ve yaklaşık güçte etkilemesi. (Bu durumda canlı karar vermede ve seçim yapmada güçlük çeker.)" İç çatışma: Tinsel olan çatışma; bir kişinin kendi kendiyle olan çatışması. Dış çatışma: Hareketlerle ve sözlerle olan çatışma; karşıt güçlerin ve duyguların çarpışması olarak tanımlanmaktadır.[47]

Bireyler arasında duygular ve istekler bakımından konuşarak ve müzakere ederek çözülemeyecek birtakım farklılaşmalar oluştuğunda, çatışma meydana gelmektedir. Sadece bakış açısına dair farklılık bulunması tek başına bir çatışma durumu değildir. Ancak taraflar birbirlerini ketleyici ve engelleyici, zarar verici bazı davranış biçimleri sergilemeye başladıklarında bir çatışmanın varlığından söz edilebilir. Çatışmalarda temel konular "duygular" ve "ihtiyaçlardır."[48]

"Kronik çatışma, ailelerin, bireylerin, ulusların veya kurumların,

- tam olarak çözemediği,
- gelişim ve dönüşüm için çözmeleri gereken,
- çözme yeteneğine sahip oldukları,

43 KLAPPENBACH, Doris., Mediative Kommunikation: Mit Rogers, Rosenberg&Co. Konfliktfahig für den Alltag werden (2.Auflage). Paderborn, 2011, s.19.

44 PARKINSON, Lisa., Aile Arabuluculuğu – Yeni Adalet Sistemine Dair Uygun Uyuşmazlık Çözüm Yöntemi. Ankara 2018, s.2.

45 CLOKE, Kenneth/ GOLDSMITH, Joan., Çatışma Yönetimi, Çev. Elif Berkan; (1.Baskı), İstanbul, 2018, s.16 vd.

46 OBOTH, Monica/ WECKERT, Al.; *Mediation für Dummies,* Weinheim, 2011, s.77.

47 https://kelimeler.gen.tr/catisma-nedir-ne-demek-68681

48 OBOTH / WECKERT, s.77vd.

- eski yaklaşımlardan vezgeçerek yeni yaklaşımları benimsemeleri hâlinde çözebilecekleri,
- korktukları, güvensiz, belirsiz veya değiştirmek istemedikleri için çözmeye dirençli oldukları çatışmalardır."[49]

Çatışma kendi başına ne olumlu ne de olumsuz bir durumdur; gelişim ve değişim için zorunlu olan doğal bir güçtür. Önemli olan çatışmanın ne şekilde yönetildiğidir; başarılı ve yapıcı yollarla yönetilmesi hâlinde bireyleri ve toplumları yok etmesinin önüne geçilmesi olanaklıdır. Kaldı ki kimi zaman çatışmanın çözülmesi ilişkileri geliştirebilmekte ve ilişkilerde iyileşmeler sağlayabilmektedir.[50]

Çatışma sadece bireyler arası değil, bireyin kendi içinde de var olabilen bir durumdur. Dolayısıyla, kişinin kendi içinde dahi çatışma yaşadığından söz edebiliyorsak, birbirinden farklı öğrenmişliklerden gelen, farklı düşünce yapısına sahip bireyler arasında yaşanması da kaçınılmaz bir durumdur.[51]

Karşı karşıya gelen, çarpışan istek ve ihtiyaçlar bireyleri "amacına ulaşma" ve "haklılığını kanıtlama" konularında bir savaşa ve dolayısıyla çıkmaza sürüklemektedir. Güç, zor kullanma ve dayatma gibi "silahları" elinde bulunduran taraf, kendi isteklerini karşı tarafa kabul ettirebilmektedir. Çatışma çözmede yapıcı yollar kullanılmayıp yıkıcı yollar kullanıldığında sonuç taraflar için zarar verici ve incitici olmaktadır.[52]

Çatışma uzmanlar tarafından iki boyutta değerlendirilen bir olgudur. Çatışma formülü: "çatışma = olay boyutu (nesnel) + olaya eşlik eden duygu boyutu (öznel)" olarak belirtilmektedir. Çatışmanın yalnızca olay boyutunda değerlendirilmesi ve bu değerlendirme ışığında bir çözüme varılması eksik kalacaktır; zira her çatışmanın taraflarda yarattığı bir duygusal boyut da bulunmaktadır. Çatışma yaşayan bireylerde yoğun duygular görülmektedir. Çatışma durumlarında insanlarda ortaya çıkan duygu dağılımı oldukça geniştir ve bireyden bireye farklılıklar göstermektedir; kin tutmadan karşılıklı birbirini yok etmeye kadar varabilen upuzun bir yoldur çatışma. Yolun sonuna gelindiğinde ise artık kimse nasıl bir çözüm üretilebileceğini bilmemektedir. Çatışma esnasında dar bir bakış açısıyla olaylara yaklaşan bireyler, çok yönlü bir düşünce geliştiremez, sorunu çözmeye odaklanamazlar ve uzun süreli ilişkilerini korumayı da göz ardı ederler. Çatışma ne kadar şiddetlenirse beraberindeki düşünce biçimi de o kadar sığlaşır; yorumlar ön plana geçerek esas yaşanan olayları örtmeye başlarlar.[53]

Çatışmalarla birlikte bireyler baskıcı ve egemen konuma ya da edilgen ve ezilmiş konuma girerek birbirleri ile suçlayıcı olan "sen dili" üzerinden iletişim kurmakta, çatışmanın sorumluluğunu üstlenmeyerek diğer tarafı suçlamakta, karşısındakini inciterek olayı kişiselleştirmekte, duygusallaştırmaktadır. Bununla birlikte, baskıcı olan taraf zor kullanarak

49 CLOKE/ GOLDSMITH, s.19 vd.
50 PARKINSON, s.3.
51 KLAPPENBACH, s.19.
52 KLAPPENBACH, s.49.
53 CLOKE/ GOLDSMITH, s.38 vd.; KLAPPENBACH, s.23 vd.

kendisini diğer tarafa kabul ettirmeye çalışmaktadır. Böylelikle çatışmanın çözülmesi çıkmaza girmekte, taraflara doyum sağlayabilecek bir sonuç ortaya çıkmamaktadır.[54]

Çatışma yaşandığı zaman bireylerde farklı duygularla birlikte farklı davranış biçimleri de ortaya çıkmaktadır. Arabulucu karşılaşılabilecek davranış biçimlerine dair geniş bir dağılımın bulunduğunun bilincinde olmalıdır. Aşağıdaki davranışlar, bir çatışmanın varlığı hâlinde bireylerin ortaya koyabilecekleri tutum ve davranışlara örnek oluşturur.[55]

Görmezlikten gelmek, meydan okumak, kızmak, iğnelemek, suçlamak, içine kapanmak, kaçınmak, kendini acındırmak, sorunu çözmeye çalışmak, olayı başkalarıyla paylaşmak, sesini yükseltmek, ağlamak, yönlendirmek, kendi duygularıyla ilgili konuşmak, ben cümleleri kurmak, kendi çözümünü dayatmak, baskı yapmak, öç almak, soğukkanlı davranmak, ilgilenmemek, kırılmak, dinlememek, ciddiye almamak, ertelemek, susmak, taraf toplamak, fiziksel şiddet uygulamak ve konuşturmamak gibi davranış biçimleri, çatışma yaşayan bireylerde, bilhassa birbiri içine geçmiş aile ilişkilerinde ve aile içi çatışmalarda sıklıkla görülmektedir.[56]

Çatışma esnasında saldırgan, eleştirel, yargılayıcı, savunmacı, pasif ve duyarsız davranabilen aile bireylerinin, yıkıcı tutumlarını yapıcı hâle çevirebilmek için yapmaları gereken ise;

- Öfkelerini nasıl merhamete dönüştürebileceklerini,
- Eleştirmek yerine karşıdaki kişinin acısını nasıl dinleyeceklerini,
- Karşıdaki kişinin bu şekilde davranmasına neyin sebep olduğunu nasıl keşfedebileceklerini ve
- Hatalı olan iletişim şekilleri ile çatışmalara dair nasıl sorumluluk üstleneceklerini bilmekten geçmektedir.[57]

Çatışma yaşayan bireylerin birbirinden ne kadar uzak olduğunu Cloke ve Goldsmith üç başlık altında açıklıyor.

- Aralarında sonsuz bir uzaklık vardır çünkü düzgün bir şekilde iletişim kuramamaktadırlar.
- Aralarında herhangi bir uzaklık bulunmamaktadır çünkü yaşadıkları çatışma onları birbirinden ayrılmaz kılmaktadır.
- Aralarında sadece bir adım bulunmaktadır çünkü her an birbirlerine erişebilir ve dokunabilirler.

54 DULABAUM, Nina L., *Mediation: Das ABC,* 5.Basım, Weinheim und Basel, 2009, s.117.
55 DULABAUM, s.184 vd.
56 DULABAUM, s. 186
57 CLOKE/ GOLDSMITH, s.21 vd.

Bu gruplandırmanın ışığında "çatışma gerçekte nerede yer alıyor?" sorusuna yine üç farklı cevap ortaya koyuyor Cloke ve Goldsmith;

- Çatışma, her iki tarafın da zihinlerinde ve yüreğindedir çünkü kavrayış biçimleri, duyguları, düşünceleri, niyetleri ve tutumları anlaşmazlığın sürekliliği için vazgeçilmezdir.
- Çatışma, ikisinin arasında yer alır çünkü her çatışma aynı zamanda bir iletişimdir.
- Çatışmaların tümü, ele alınışlarını etkileyen bir kültür içinde gerçekleştiğinden, çatışma tarafların etrafındaki bağlam içerisinde yer almaktadır.[58]

Arabuluculuk hem bir çatışma yönetimi hem de çatışmaların çözümünde kullanılan bir araçtır. Arabulucu, tarafların enerjilerini, birbirleri ile kavga etmek ve içlerine sinmeyen bir çözüme razı olmak yerine, ortak bir çözüm bulma yolunda harcamalarını garantileyecek olan kişidir; arabuluculuk ise her iki tarafın da kazanmasını sağlayan bir uyuşmazlık çözme yoludur.[59] Çatışmaların mahkeme yoluyla çözülmesi ise daima "sıfır toplamlı oyun"dur. Her iki tarafın kazançları ve kayıplarını topladığımızda her zaman sıfır çıkar; oysa arabuluculuk artı değer yaratan her iki tarafın da kazandığı bir sonucun garantisidir.

2. Çatışma Basamakları

Avusturyalı bir siyaset bilimci ve iletişim uzmanı olan Friedrich Glasl, çatışmanın basamaklarını ortaya koyan bir model oluşturmuştur; bu model ile çatışmanın dinamiklerini ve ilerlediği uzun yolu kavramak kolaylaşmaktadır. Glasl'ın 1989 yılında çekilmiş olan, Michael Douglas, Kathleen Turner ve Danny De Vito'nun oynadığı "Güllerin Savaşı" filminden etkilenerek oluşturduğu bu basamak sistemi, çatışmanın tırmanma sürecinde hangi aşamalardan geçtiğini, bu aşamalarda tarafların ne şekillerde davrandıklarını, bunun başlangıç ve son noktalarına dayanmaktadır. Bu model, her alanda yaşanan çatışmalar için kullanılabilir olmakla birlikte, Glasl bu modeli aile içi çatışmaları temel alarak oluşturmuştur.

Glasl metodu, mevcut uyuşmazlık için arabuluculuk faaliyetinin uygulanmasının mümkün olup olmadığının değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Arabulucunun, önüne gelen çatışmanın hangi aşamada olduğunu bilmesi, çözüme ulaşmanın mümkün olup olmadığını değerlendirebilmesi açısından gereklidir.[60]

Glasl'a göre çatışmanın tırmanma sürecinde dokuz basamak bulunmaktadır. Glasl bu basamakları üçerli olacak şekilde sınıflandırmış ve her bir sınıfın taraflara etkisini tanımlamıştır.

Buna göre,

1. sınıf: kazanma-kazanma (win-win);

2. sınıf: kazanma-kaybetme (win-lose);

3. sınıf: kaybetme-kaybetme (lose-lose) sınıfı olarak nitelendirilmiştir.[61]

58 CLOKE/ GOLDSMITH, s.27.
59 PARKINSON, s.7 vd.
60 KLAPPENBACH, s.25. DULABAUM, s.83 vd.
61 KLAPPENBACH, s.26. DULABAUM, s.84 vd.

Basamaklar:

1- Gerilme (farklı bakış açıları ortaya çıkar, iletişim devam eder)
2- Kutuplaşma (siyah-beyaz bir düşünce biçimi benimsenir; ödün vermeme)
3- Söz Yerine Davranış (sözel iletişim kopar, yaralayıcı davranışlar ön plana çıkar)
4- Taraf Toplama (kendini güçlü hissetmek için taraf toplamaya başlar bireyler)
5- İtibar Zedeleme (diğerini kötüleyerek onun toplum, aile içindeki yerini sarsarlar)
6- Tehdit (baskıcı, tehdit içeren talepler ve davranışlar ön plana çıkar)
7- Zarar Verme (bireyler karşılıklı olarak zarar verici eylemler planlarlar)
8- Parçalanma (bireyler karşısındakini paralize etme ve yok etmeye yönelirler)
9- Birlikte Yok Olma (kendi zarar görme, yok olma pahasına karşısındakini yok etme)

İlk üç basamak için arabuluculuk sistemi oldukça uygundur; zira bu üç basamaktaki tarafların yaşadıkları iletişim problemi ve bakış açısı farklılıkları arabuluculuk yoluyla çözülerek her iki tarafı da kazan – kazan pozisyonuna getirmek mümkündür. İkinci üç basamakta ise bir kazanan bir kaybeden profili ortaya çıkmaktadır. Taraflardan biri baskın olduğu veya güçlü bir şekilde diğerini tehdit ettiği için bir kazanan ve bir kaybedenin ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bununla birlikte son üç basamakta ise her iki taraf da kaybetmeye mahkûmdur ve barışçıl bir uzlaşma modeli olan arabuluculuk, birbirini yok etme derecesindeki bireyler için uygun bir model olmayacaktır. Ancak şu da göz önünde bulundurulmalıdır ki, profesyonelce ve titizlikle yürütülen arabuluculuk oturumları ile son üç basamaktaki kişilerin arasındaki çatışma, tam olarak çözülemese dahi arabulucunun kullandığı iletişim teknikleri ile daha çözülebilir bir noktaya gelebilecektir ki bu da denemeye değer bir olgudur.[62]

3. Çatışmanın İncelenmesi

Çatışma analizi, arabuluculuk açısından önemli bir başlıktır; çünkü ancak çatışmanın doğru bir biçimde tanımlanmasıyla çözüm üretme evresinde başarılı olmak olanaklıdır. Çatışmanın açık bir biçimde tanımlanması, arabulucunun, olayın içeriği ve tarafların duygusal durumu hakkında bilgi sahibi olabilmesini sağlarken, tarafların kendilerini rahatça ifade etmeleri ile gerginliklerinin azalmasına da yardımcı olmaktadır; böylece taraflar çözüm üretme aşamasına bir adım daha yaklaşmaktadırlar.[63]

Çatışmayı doğru tanımlayabilmek ve sınırlarını belirleyebilmek için, arabulucunun aşağıdaki soruların yanıtlarını öğrenmesi gerekmektedir.

- Çatışma, uyuşmazlık neden kaynaklanıyor?
- Çatışmanın tarafları kimlerdir?
- Çatışma içindeki tarafların konumları?

62 DULABAUM, s.84 vd.

63 GALTUNG, Johan; Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek – Çatışma Çözümüne Giriş, Çeviren: Havva Gök, 2.Baskı, Ankara, 2012, s.2 vd.

- Güç dengesi var mıdır?
- Güç dengesizlikleri nelerdir?
- Anlaşmazlığın temelinde ne tür konu başlığı/başlıkları bulunmaktadır?
- Anlaşmazlığın bir hikâyesi var mıdır?
- Tarafların beklenti ve ihtiyaçları nelerdir?
- Anlaşmazlık taraflarında kendi ihtiyaçlarına ulaşabilmeleri için ne tür araçlar vardır? Bu araçların kullanılmasının çözüm aşamasına nasıl etkileri olacaktır?
- Taraflar çatışmayı nasıl algılıyorlar?
- Öğrenilmiş çatışma / çatışma çözme kültürü nedir?
- Çatışmanın çözülebilmesi için ortak zemin, uygun zaman ve çerçeve nedir?

Çatışma içindeki taraflara yardımcı olacak kişi olan arabulucu, çatışmayı betimlerken tarafsız ve nesnel bakış açısını korumalı, her iki bireye de eşit mesafede durduğunu açık bir şekilde ortaya koyacak biçimde davranmalıdır.

Özellikle "ezilen ve baskıcı rollerinin" kemikleşmiş bir biçimde ortaya çıktığı durumlarda, arabulucunun ezilen konumdaki kişiye yakın durması ve kurtarıcı rolünü benimsemesi, iki ezilen ve bir baskıcı kişiden oluşan bir drama üçgeni yaratarak uyuşmazlık çözümündeki tüm dengeyi bozacağı gibi, bir çözüme ulaşılmasını da engelleyecektir; arabulucunun tarafsız duruşu bu açıdan çok önemlidir.[64]

4. Çatışmanın Psikolojik Açıdan İncelenmesi

Bilişsel psikoloji ve sosyal psikoloji alanlarında yapılan çalışmalarla, çatışmanın insanlar için ne anlama geldiği araştırılmış, bunun sonucunda çatışma sebebiyle insanların en çok etkilendikleri durumlar "insan ilişkileri krizleri" olarak tanımlanarak bu durumun bireylerde güçsüzlük ve yetersizlik duyguları yarattığı ortaya konulmuştur. Çatışma öncesi var olan "öz yeterlilik" duygusunun, çatışmanın ortaya çıkması ve bir çözüme ulaşılamaması ile birlikte şaşkınlık, şüphe, kararsızlık ve belirsizlik ile birlikte kontrol kaybı duygusu doğurduğu tespit edilmiştir.[65]

Duyguların yoğun olmadığı bir çatışma yoktur; yoğun duygular bizi mevcut durumu değiştirmeye zorlar. Rahatsız edici duygular karşılanmamış ihtiyaçlara işarettir ki bu ihtiyaçları "yaşam enerjisi" olarak da tanımlayabiliriz. Açlık, susuzluk gibi yakınlık, iletişim, başarı ve değer bilme de yaşamımızı zenginleştiren ihtiyaçlardandır. Yaptığımız her şey ihtiyaçlarımızdan kaynaklanmaktadır. Çatışma esnasında da tarafların karşılanmamış ihtiyaçları birbiriyle çarpışarak ve olumsuz duyguların oluşmasına neden olmaktadır. Karşılanmamış ihtiyaçlar beraberinde suçlamaları da getirir; "kim suçlu?" bu soru ve olası cevapları çatışmayı kuvvetlendirir ve tarafların arasındaki iletişimin bozulmasına sebep olur.[66]

---

64 BESEMER, Christoph**;** Mediation Die Kunst der Vermittlung in Konflikten, Baden, 2009, s.35 vd.

65 BARUCH BUSH, Robert A,/ FOLGER, Joseph P., "*Arabuluculuk ve Getirileri – Dönüşümsel Çatışma Yaklaşımı",* Çev. Dr.Gamze Sart, Ankara 2013, s.43 vd.

66 OBOTH/ WECKERT, s.80 vd.

Arabuluculukta çatışma modeli, "suçlunun tespiti" üzerinden durmayarak, mahkeme yolundan ayrışır. Arabuluculuk nesnel gerçek yerine öznel bakış açılarını ön plana çıkarır ve bu bakış açılarının altında yatan karşılanmamış gereksinimlere yoğunlaşır.

Aaron Beck, çatışmada görülen engellerle karşılaşan kişilerde güçsüzlük, eksiklik, ihmal ve mağduriyet duygularının oluştuğunu, bunların da beraberinde düşmanlık, öfke ve şüphe gibi yıkıcı duygular getirdiğini ortaya koyan kapsamlı bir çalışma yapmıştır.[67]

Sosyal psikoloji alanında çalışan Jeffrey Rubin ve arkadaşları ise, çatışmanın ortaya çıkmasında ve tırmanmasında, korku, suçlama ve öfke duygularının ne derece önemli rol oynadıklarını incelemişlerdir.[68]

Çatışmanın ortaya çıkmasıyla birlikte güçsüzlük ve belirsizlik duyguları, bireylerin benlik kavramlarını olumsuz etkilemektedir. Kişinin yaşamını destekleyen temel kimlik anlayışının, kısaca kişinin diğerleri ile kurduğu güçlü bağın, çatışma nedeniyle belirsiz hâle gelmesi, güçsüzlük ve yabancılaşmaya yol açmaktadır. Bu durum insanların temel kimliklerini zedelemektedir. Gerek benlik gerekse kimliklerin yeniden inşaası için, yapıcı çatışma çözme yöntemlerinin etkin bir biçimde kullanılması gerekmektedir. Arabulucunun bu noktada hedefi, "taraflar arasında mevcut olan ilişkilere bir uzlaşma dili kazandırmak olmalıdır".[69]

5. Çatışmada Çıkmazlarla Başetmek

Çatışma, ayrılık ve boşanma süreçlerindeki duygusal ve psikolojik geçişlerin ayrılmaz bir parçası niteliğindedir. Bu alanda çalışacak arabulucular, değişimi yönlendiren ve değişime direnen psikolojik süreçleri anlayabilmelidir. Ailelerin ve bireylerin örselenmiş benlik kavramlarının yeniden onarılması sırasında karmaşık ve çelişkili duygular yaşanması doğaldır; arabulucu tarafların birbirini suçlama ve itham etme sarmalına girmelerine izin vermemeli ve kendisi de bunun bir parçası olmamalıdır. Arabuluculuk, aileler için olumsuz ve yıkıcı kısır döngülerin sona erdirilmesini sağlarken, tarafların iletişim engellerini aşmalarına yardım etmekte, onlara güvenli ve etkili iletişim yolları açabilme fırsatı sunmaktadır.[70]

a. Çatışma Döngüsü ve Tuzakları:

Çatışma tuzakları aşağıdaki başlıklar altında ele alınabilir:

- Bilgi Eksikliği ve Bilgilerin Farklı Yorumlanması
- Yanlış Anlaşılmalar
- Çelişen Değerler, Eşitlik ve Adalet Kavramları
- İlişki Çatışmaları (Güvensizlik, Aldatma, Güç Mücadeleleri ve Çıkar Çatışmaları, Amansız Düşmanlık)
- Arabuluculuğa Bağlılığın Sınanması
- Çocuk – Ebeveyn Reddi
- Yerleşik Çatışmalar[71]

67 BARUCH BUSH/ FOLGER, s.49
68 BARUCH BUSH/ FOLGER, s.50
69 BARUCH BUSH/ FOLGER, s.51
70 PARKINSON, s.8 vd.
71 PARKINSON, s.305 vd.

b. Çatışma Tuzakları ile Başetme Yöntemleri

- *Bilgi eksikliği* arabuluculuk sürecinde önemli bir sorundur. Her iki tarafın da içine sinen bir çözümün ortaya konulabilmesi için tarafların "yeterli ve doğru bilgiye" sahip olmaları gerekmektedir. Bireysel ve ortak ad altında kayıtlı varlıklar, emeklilik fonları, borçlar ve gelir düzeyleri ile ilgili, taraflardan birisi eksik bilgiye sahip ise, bir anlaşma metni ortaya çıkarmak zorlaşır; çünkü bu durum müzakere sürecinin sağlıklı bir biçimde işlemesini engelleyecektir.

  Sadece mali konularda değil, çocukların günlük yaşam rutinleri, sağlık koşulları, ihtiyaçları gibi konularda da ebeveynlerden biri, diğeri kadar bilgili ve deneyimli olmayabilir. Bu gibi durumlarda da kişisel ilişki kurma ve her bir ebeveynle mevcut ilişkinin düzenlenmesi açısından birtakım eksiklikler ortaya çıkacaktır. Arabulucu, tarafların bilgi açıklarını gidermeleri için onlara fırsat vermeli ve donanımlı bir şekilde görüşmelere gelmeleri konusunda onları yüreklendirmelidir.

- *Yanlış anlama* da bilgi eksikliği gibi, gerçekçi olmayan beklentiler ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla bu gibi durumlarda arabulucu taraflar arasında iletişim köprüsü kurarak yanlış anlaşılmaların giderilmesini sağlamalıdır. Arabulucu, taraflar arasındaki iletişim engellerinin kaldırılmasına yardımcı olabildiği ölçüde başarılı bir arabuluculuk süreci yönetecektir.

- *Çelişen değerler, eşitlik, adalet* gibi kavramlar üzerinde hemfikir olamamak da aile arabuluculuğu açısından önemli bir husustur. Bu durum kültürel ve eğitim farklılıklarından kaynaklanabileceği gibi, kişisel özelliklerden ve/veya aile içi eğitimden de kaynaklanabilmektedir. Bu durumda arabulucu, doğru-yanlış, haklı- haksız gibi kavramların üstünde durmak yerine, tarafların gerçek ihtiyaçlarının ortaya çıkmasını sağlayarak, bu ihtiyaçların nasıl karşılanabileceğine ve ebeveynlik sorumluluklarına odaklanılmasına dikkat çekmelidir.

  Yakın ilişkilerin bozulması hâlinde *güven* de zedelenir. Arabulucu, taraflar arasında güven ilişkisinin yeniden kazanılması için destek olabilse dahi, arabulucudan güven duygusunun yeniden inşaasını sağlamasını beklemek çok gerçekçi değildir. Ancak gözden kaçırılmaması gereken bir husus, eş olarak birbirine güvenmeyen tarafların ebeveyn olarak birbirlerine güveniyor olabilecekleri hâlidir; bu durum ilişkinin ve iletişimin yeniden yapılandırılmasına uygun bir zemin hazırlayabilmektedir.

- *Güç mücadeleleri*, çıkar çatışmaları ve amansız düşmanlık gibi başlıklar da çatışmayı güçlendiren ve çıkmaza sokan hususlardandır. Kimi zaman, "uzlaşmak, taraflar açısından yalnızlık anlamına geldiği için, ilişkiyi çatışma üzerinden sürdürmeyi tercih ediyor" olabilmektedirler. Bu durumda hararetı dindirmek ve özellikle çocukların varlığı hâlinde onların ihtiyaçlarına odaklanılmasını sağlamak arabulucunun temel görevlerindendir.

- *Arabuluculuk sürecine inancın ve bağlılığın zayıf olması* da çatışmaların çözümsüz kalmalarına neden olabilir. Arabuluculuk sürecinde müzakerelere etkin katılmamak,

görüşmelere vaktinde veya hiç gelmemek, sorulan soruları dürüstçe yanıtlamamak ve süreç içinde gönüllü hareket etmemek de çatışma döngüsünden çıkılamamasına neden olmaktadır.

Kimi zaman çocuk, bir ebeveyn ile özdeşleşerek diğerini reddedebilmektedir. Bu durumda reddedilen ebeveyn uzlaşmacı bir tutum sergilemek yerine incindiği için diğerine savaş açmaktadır. Bu durumlar çatışmayı körükleyerek tırmandırmakta, arabulucunun işini zorlaştırmaktadır.

Süregelen çatışmalarda arabulucu birden fazla beceriyi bir arada kullanmalıdır; bunlar:

- Süreci yapılandırmak
- Hızı ve beklentileri kontrol altında tutabilmek
- Sorular sormak
- Sorunun temeline ulaşmak
- Sorunların küçük parçalara bölünmesini sağlamak ve önem sıralaması yapmak
- Yüzleştirmek
- Kullanılan kelimeler ve davranışlar arasındaki çelişkileri belirlemek
- Rol değişimi sağlamak
- Görevler belirlemek
- Eş arabuluculuk yapmak
- Şaşkınlığı bir strateji olarak kullanma
- Birinin kalkıp gitmesini öngörmek
- Beyin fırtınası tekniğini kullanmak
- Özetlemek
- Zamanı takip etmek
- Batna (Arabuluculukla anlaşma sağlanamaması hâlinde tarafları bekleyen en iyi şey nedir?) tespiti yapılmasını sağlamak
- Watna (Arabuluculukla anlaşma sağlanmaması hâlinde tarafları bekleyen en kötü şey nedir?) tespiti yapılmasını sağlamak
- Mlatna (Arabuluculukla anlaşma sağlanmaması hâlinde karşılaşılması en olası durum nedir? Mahkeme aşamasında hâkimin vereceği karar vb.) belirlenmesi
- Bırakamama durumu ile başedebilmek
- Kısa vadeli odaklanmaları sağlayabilmek
- Kederli kişinin öfke duygusunu ifade edebilmesini sağlayabilmek
- Öfke ile yas arasında bağlantılar kurulmasını sağlayabilmek
- Hayaller ile özlemlere değer vermek
- Mecazları kullanabilmek ve somut örnekler vermek
- Tarafları psikolojik danışmanlık almaya yönlendirmek

gibi beceriler uygulamalıdır.[72]

72 PARKINSON, s.307 vd.

6. Çatışmada Pat Patfoort Modeli

Belçikalı çatışma çözüm uzmanı, iletişim doçenti ve antropolog olan Pat Patfoort, çatışmaların çözümünde kullanılan, çatışmanın ortaya çıkma ve gelişme sürecini gösteren bir model geliştirmiş ve bu modeli "Majör – Minör Model" olarak adlandırmıştır.

Patfoort, çatışmaya yapıcı biçimde yaklaşılmazsa, yıkıcı etkileriyle karşı karşıya kalındığını belirtmektedir. Güç ve iktidar pozisyonunun kullanılması Patfoort'a göre yıkıcı bir unsurdur ve şiddetin kökünü oluşturmaktadır. Çatışma yaşayan taraflar kimi zaman eşit konumda olamayabilirler; aralarındaki güç dengesizliği maddi, fiziksel, psikolojik, toplumsal cinsiyete bağlı veya başkaca sebeplerden kaynaklanabilir. Bu durumda güçlü olan taraf, elindeki gücü kullanarak, baskı ve otorite oluşturarak mevcut çatışmayı çözmeye çalışmamalıdır. İktidarın kullanılması, güçsüz konumdakilerin özsaygısını zedeleyerek güçsüzlüklerini vurgulamış olmaktadır; bu durum da beraberinde gerginlik ve öfkeyi getirmektedir.[73]

Patfoort'a göre öfkenin yönelebileceği üç temel istikamet vardır:

- Tırmanma
- Zincir
- Kendine yöneltme

- *Tırmanma:* Bu aşamada, güçsüz konumdaki B, kendi pozisyonunu güçlendirmek için A'ya karşı güç kullanmaya yönelmektedir. Bunu kimi zaman bilgisiyle ve zekice tartışarak kimi zaman da hakaretamiz bir şekilde, sözel veya fiziksel saldırı ile gerçekleştirmektedir. Buna karşılık A ise güçlü konumunu geri kazanmak için daha sert bir üslupla karşılık vermekte, böylelikle bu durum gittikçe tatsızlaşan, ani ve geri dönülemez bir şekilde tırmanan bir çatışmaya dönüşmektedir.[74]
- *Zincir (Üçüncü kişiye yöneltme):* B'nin, A'ya karşı çıkmaya çekinmesi hâlinde, tırmanma yukarı değil yan tarafa doğru ilerlemektedir. B, kendine daha güçsüz bir kişi olan C'ye öfkesini yöneltmekte, C de kendisinden daha güçsüz bir kişiye D'ye yönelmektedir. D, E'ye derken, bu şekilde gerginlik ve şiddet ortadan kalkmak yerine sürekli daha zayıf bir kişiye yönelmek suretiyle devam etmektedir. Daha alt pozisyondaki kişi ne kadar güçsüzse, elindeki tartışma aracı da o kadar ilkelleşmektedir. Böylelikle iletişim sözelden fiziksel şiddete doğru evrilerek toplum içinde varlığını devam ettirmektedir.[75]
- *Kendine Yöneltme:* Patfoort'a göre kişi, kızgınlığını bazı dini, etik, etnik, psikolojik veya kişisel sebeplerden ötürü başkasına yöneltemediği hâllerde kendisine çevirmektedir. Öfke, kendine zarar verme, depresifleşme, hatta intihara teşebbüs ve intihar şeklinde tezahür etmektedir.[76]

73 BESEMER, s.41.
74 BESEMER, s. 44 vd.
75 BESEMER, s. 44.
76 BESEMER, s. 45.

Patfoort, yukarıda anlatılan modellere karşılık, yıkıcı değil, yapıcı bir yöntem önermekte, bu modelin işleyebilmesi için, değer ve önem bakımından tarafların eşit ve bir tutulması gerektiğini ileri sürmektedir.

Şiddet içermeyen davranışın, güçsüz tarafın sesini çıkarmaması değil, bilakis kendini açıkça ifade ederek diğer taraf ile aynı seviyeye çıkması üzerine kurulu olduğunu kabul etmektedir. Bu model uyarınca, güçlü konumdaki kişilerin ise, sahip oldukları bazı "güçleri" kullanmaktan feragat ederek kendilerini daha alt pozisyondaki taraf ile aynı hizada konumlandırmaları gerekmektedir. Bununla birlikte, her iki tarafın kendilerini harekete geçiren sebepleri ortaya koymaları ve bu esaslar üzerinde uzlaşmaya çalışmaları gerekmektedir. Orta yolun bulunması ve tarafların birbirlerine doğru adım atmaları, beyin fırtınası, olumlu tutum ve çözüme odaklanmak gibi yöntemler ile mümkün olabilmektedir.[77]

Yukarıda anlatılan Pat Patfoort Modeli ve verilen örneklerden de anlaşıldığı üzere, şiddetsiz davranış biçimi arabuluculuğun temel unsurlarından biridir. Şiddetsiz bir biçimde davranabilmek için: haksızlık, şiddet ve çatışmalara karşı pasif olmak yerine aktif olmak ve çözüme odaklanmak gerekmektedir. Çatışma, güç odaklı otoriteler tarafından çözülmemeli, çatışma çözümünde kullanılacak araçlar çözüm odaklı olmalı ve şiddet öğesi içermemelidir. Kişi ve rolü ile insan ve sorun arasında bir ayrım gözetilmeli, insanın saygınlığına özen gösterilerek sorunun özüne müdahale edilmelidir; bu esnada taraflar birbirlerine kendi bakış açılarını ve fikirlerini dayatmamalıdır. Kazanç – kayıp çözümleri yerine "uzlaşma" ve "kazan – kazan" çözümleri temel alınmalıdır.[78]

D. İLETİŞİM TEKNİKLERİ

1. Genel Olarak

Arabuluculuk; taraflar arasında güven ilişkisinin zedelendiği, karşılıklı dinlemenin ve anlamanın kesintiye uğradığı durumlarda tamamen tarafsız ve yansız bir üçüncü kişi olan arabulucunun, sürece dahil olarak, kopmak üzere veya kopmuş olan iletişimi yeniden yapılandırması faaliyetidir. Arabulucular kesintiye uğramış olan iletişimin onarılmasına yardımcı olan kişilerdir, iletişim uzmanıdırlar. Çatışmayı en iyi bilenler, mevcut çatışmanın uzmanı olanlar ise taraflardır; çünkü olaya dair her tür ayrıntıya hâkim olan onlardır, tüm süreci birlikte yaşamış ancak yaşanan olayları farklı algılamışlardır.[79]

İletişim, arabuluculuğun özünü oluşturur; dolayısıyla farklı iletişim araçlarını kullanmak arabuluculukta özel bir dikkat gerektirir. Gerek algı gerekse inançlar, deneyimler ve dil, iletişimi belirleyen önemli filtreler olarak işlev görürler. İletişimin işlevsizliği ilişkileri bozduğu gibi, ilişkilerin parçalanmasına da sebebiyet verir. Genellikle arabuluculuk görüşmelerine gelen çiftler, işlevsiz iletişim biçimleri içinde sıkışıp kalmışlardır.[80]

77 BESEMER, s.46.
78 BESEMER, s.46 vd.
79 BESEMER, s.14 vd.
80 PARKINSON, s.158.

Bu noktadan hareketle diyebiliriz ki; arabulucular, taraflar arasında iletişimin etkili bir biçimde kurulmasını sağlayabildikleri ölçüde başarılı olacaklar; iletişim engellerinin aşılmasını sağlayabildikleri ölçüde bir anlaşma temeli oluşturabileceklerdir. Üçüncü kişi olan arabulucunun zamanında müdahalesi ile iletişimsizlik olumlu bir zeminde giderilebilecektir.

Arabulucuların iletişim sürecini yönetirken gerekli müdahaleleri zamanında yapabilmek için kullandıkları bir alet çantası vardır. Alet çantasında mümkün olduğunca çeşitli yöntemler bulunması sayesinde, mevcut iletişimsizliği ve çıkmazları aşmak mümkün olabilecektir. Aşağıdaki iletişim teknikleri, arabulucunun alet çantası içinde bulunması gereken becerilerdir.

2. İletişim Teknikleri

a. Etkin Dinleme

Psikolojik danışmanlık sürecinde sıkça kullanılan bir teknik olan etkin dinleme tekniği, bireylere empatik ve önyargısız bir şekilde yaklaşılmasını öngörmekte ve onlara kendilerini rahatça ifade edebilecekleri güvenli bir alan sağlamaktadır. Anlatılana yoğunlaşarak, taraflara "senin için buradayım; seni dinliyor ve seni anlamaya çalışıyorum" mesajını iletebilmek demektir.

Etkin dinleme tekniği, "Doğru mu anlıyorum, ... olduğundan söz ettiniz" veya "Yanlış anlıyorsam beni lütfen düzeltin, olayın .... dair olduğunu belirttiniz", "Sizi doğru anladığımdan emin olmak istiyorum, olayın .... şekilde yaşandığını söylediniz" gibi geribildirimlerle yoğun duyguların da dinginleştirilmesini sağlamaktadır. Bununla birlikte, karşı tarafın söyleneni yansız bir kişinin ağzından başka bir ses tonu ile duymasını sağlaması, konuyu anlatanın anlaşıldığından emin olması, kendini güvende hissetmesi, arabulucu ile karşılıklı bir güven ilişkisinin kurulabilmesi ve arabulucunun olayı net bir şekilde anlayabilmesi açısından çok önemlidir.[81]

Etkin dinleme pek çok temel beceriyi kapsamaktadır; bu açıdan da arabuluculuğun en temel iletişim tekniklerindendir:

- Derine inme
- Açığa kavuşturma
- Özetleme
- Odaklanma
- Sözsüz iletişim
- Davranış modelleme
- Empati
- Duyguların yönetilmesi
- Yansıtma
- Amaçlı sessizlik

gibi etkinliklerin tümünü kapsamaktadır.[82]

81 BESEMER, s.200 vd.

82 Ayrıntılı bilgi için bkz. *TEMEL ARABULUCULUK EĞİTİMİ EĞİTİCİ KİTABI*

Etkin dinleme tekniği, arabuluculuğun her aşamasında kullanılması gereken önemli bir anahtardır. Gerek olayın ortaya konulması gerekse duyguların, beklenti ve ihtiyaçların ifade edilmesi aşamalarında, tarafları anlatmaya teşvik eden, gerginliği azaltan bir yöntemdir. Etkin dinleme tekniği kullanılırken arabulucu, taraflara özen gösterdiğini ve anlatılanları değerli bulduğunu onlara hissettirmelidir.[83]

b. Sözsüz İletişim

Yapılan araştırmalar; bir sunumda %55 oranında beden dilinin (jestler, mimik, göz teması, duruş), %38 ses tonunun, %7 oranında da sunumun içeriğinin etkili olduğunu belirlemiştir. Taraflar arasındaki ilişki, yalnızca kelimeler ile değil, sözsüz iletişim ile de ortaya konmaktadır. Arabulucular tarafların beden dilini dikkatle takip ederek onların ihtiyaçlarını anlamaya çalışmalı, sözsüz mesajları algılayarak "satır arasını okumaya" gayret etmelidirler. Özellikle kaygı ve tedirginlik durumlarındaki duruş ve jestler algılanarak yanıtlanmalı, kaygı içindeki taraf rahatlatılmalıdır. Sıcak bir gülümseme iletişimi güçlendirmektedir; bu nedenle arabulucunun kendi beden diline de dikkat etmesi gerekmektedir.

Bununla birlikte beden dili kültüre duyarlı bir şekilde yorumlanmalıdır. Örneğin, "göz teması" Avrupa ülkelerinde ilgiyi ifade ederken, bazı Asyalı toplumlarda özellikle aile büyüğü ile göz teması kurmanın saygısızlık anlamına geldiği bilinmektedir; kimi kültürlerde ise göz teması meydan okuma gibi algılanabilmektedir. "Başın iki yana sallanması" kimi kültürlerde evet anlamına gelirken kimi kültürlerde de hayır anlamını taşımaktadır. Dolayısıyla arabulucu beden diline hâkim olmakla birlikte, gerektiğinde onu kültürlere göre yorumlayacak ve uyarlayacak beceriye de sahip olmalıdır.[84]

c. Sessizlik

Sessizliğin kullanılması da tıpkı beden dili gibi kültürden kültüre farklılıklar göstermektedir. Asya kültürlerinde sessizlik karşılıklı onaylama ve saygı anlamına gelirken; Avrupa kültürlerinde sessizlik, olumsuz ve daha çok rahatsız edici bir durum olarak algılanmaktadır. Arabuluculukta, kısa sessizliklerle sıkça karşılaşılır ve bu olağan bir durumdur. Kimi zaman taraflar konuşulanlar üzerinde kısa da olsa düşünmeye ya da söylenenlerle ilgili karşılıklı anlayış geliştirmeye gerek duyabilmekte yahut üzüntü yaşamaktadırlar. Bu durumlarda arabulucu onlara alan tanımalı, her sessizlik anını konuşarak ya da soru sorarak doldurmaya çalışmamalıdır.[85]

d. Soru Türleri

Arabuluculuğun başarısı, büyük ölçüde arabulucunun doğru soruları doğru zamanda sorması ile bağlantılıdır. Çözüm odaklı, tarafların birbirlerine empati duymalarını sağlayacak

83 BESEMER, s193 vd., DULABAUM, s115 vd.

84 PARKINSON, s.160.; SIMON, Walter; *"Gabals Grosser Methodenkoffer – Grundlagen der Kommunikation"*, 8.Basım, Offenbach, 2014; s.125 vd.

85 PARKINSON, s. 162.

ve onların aydınlanmalarına hizmet edecek içerikte sorular tercih edilmelidir. Sorular anlam ve yargı yüklü olmamalı, taraflardan birini rahatsız edici bir duruma sokarken diğerini yüceltecek anlam içermemeli, arabulucunun tarafsızlığının sorgulanmasına neden olacak içerikte olmamalıdır.

■ *Açık Uçlu Sorular*

Özellikle arabuluculuğun ilk aşamasında, olayın anlatılması ve bakış açılarının ortaya konması sırasında taraflara açık uçlu sorular yöneltilmesi daha fazla bilgi edinilmesini sağlar. Açık uçlu soruların terapötik etkileri bulunmaktadır. Uyuşmazlığı kendi bakış açısı ile anlatma olanağı bulan ve anlaşıldığını hisseden kişi, çözüm üretmeye ve yaşanan zararın telafisini sağlamaya daha yatkın olmaktadır. Açık uçlu sorular, birden fazla cümle ile yanıtlanan, iletişimin akmasını sağlayan sorulardır. Aşağıdaki sorular, açık uçlu sorulara örnek olarak verilebilir:[86]

- Neler yaşadınız?
- Bu durumda ne yaptınız?
- Neye ihtiyaç duyuyorsunuz?
- Onun ne yapmasını istersiniz?
- Sizce nasıl bu noktaya gelindi?

"Neden", "Niçin", "Niye" gibi sorular, taraflara kendilerini savunma ve haklı çıkarma olanağı sağladıklarından, gerginliğin tırmanmasına neden olurlar; dolayısıyla bu gibi soruları çok sık tercih etmemek gerekmektedir.[87]

■ *Kapalı Uçlu Sorular*

Kapalı uçlu sorular genellikle yanıtı "evet", "hayır" ya da bir rakam olan ve tek kelimeyle yanıtlanan sorulardır. Arabuluculuk görüşmelerinde "kesin bilgi gerektiği zaman" kapalı uçlu sorular tercih edilmektedir. Ancak tüm görüşmenin kapalı uçlu sorular üzerinden biçimlenmesi doğru değildir; zira tarafların olumsuz duygulardan kurtulabilmeleri için öncelikle açık uçlu sorularla kendilerini ifade etmeleri için onlara bir alan tanınması gerekmektedir.[88]

■ *Varsayımsal Sorular*

Varsayımsal sorular, tarafları taahhüt altına sokmadan seçenekleri değerlendirmelerine olanak tanıyan sorulardır. "Varsayalım", "Farz edelim ..." biçiminde ifade edilerek tarafların olaya farklı bir pencereden bakmalarını sağlamaktadır.

---

86 Ayrıntılı Bilgi için bkz. EGAN, Gerard, *Psikolojik Danışma Becerileri*, Çev. Özlem Yüksel, İstanbul, 2010; McKAY, Matthew / FANNING, Patrick / DAVIS Martha, *İletişim Becerileri*, Çev. Özgür Gelbal, Ankara, 2012, s.58 vd.

87 Ayrıntılı bilgi için bkz. HACKNEY, Harold / CORMIER, Sherry, *Psikolojik Danışma İlke ve Danışmanlık Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı*, Çev. Tunca. Ergene, Seher Aydemir Sevim, Ankara, 2008.

88 Ayrıntılı bilgi için bkz. *Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı*, 2019.

25.10.2017 tarihinde HUAK'ta yapılan değişiklikle arabulucular sürecin tıkanması ve olumsuza doğru gitmesi hâlinde çözüm önerisi getirebilmektedirler. İşte bu çözüm önerilerinin varsayımsal sorularla formüle edilmesi, tarafları yük altına sokmaksızın onların olaya farklı açılardan yaklaşmalarını sağlayacaktır.[89]

■ Odaklanmış Sorular

Odaklanmış sorular, çatışma yönetiminde kullanılan önemli araçlardandır. Kimi zaman taraflar, nereden başlayacaklarını ya da konuşmalarını ne şekilde bitireceklerini bilemedikleri için açık uçlu sorulara yanıt vermekte zorlanmaktadırlar. Bu gibi durumlarda daha dar bir alan üzerinden bilgiye ulaşmayı hedefleyen odaklanmış sorular tercih edilebilir. "Şu anda nerede yaşıyorsunuz?"; "Ayrılma kararını beraber mi aldınız?"; "Cumartesi günü çocukları saat kaçta alabilirsiniz?" gibi odaklanmış sorular, yanıtlanması daha kolay sorulardır.

Günümüze Odaklanan Sorular: Var olan düzenlemeler ile ilgili bilgi almak için kullanılır "Çocuğunuzu ne sıklıkta görebiliyorsunuz?"; "Çocuk için özellikle anlam ifade eden başka bir akrabanız var mı?"

Geçmiş Odaklı Sorular: Kimi zaman geleceğe dönük düzenlemeler yapılmasını sağlamak için geçmişe dair bilgi edinmek gerekmektedir; bu durumda kullanılan sorular geçmiş odaklıdır. "Beraber yaşarken çocukların bakımını birlikte mi yapıyordunuz?"; "Çocukları okuldan genellikle kim almaya giderdi?"; "Okul toplantılarına, doğumgünlerine genellikle kim giderdi?"

Gelecek Odaklı Sorular: Bazı konulara dikkat çekmek için kullanılan soru tipleridir. İletişimi olumsuzdan olumluya yöneltebilmek için de tercih edilebilir. "Bu durumun altı ay sonra nasıl bir sonuç doğurmasını arzu edersiniz?"

■ *Açılış Soruları*

Tarafların endişe ve beklentilerini anlamak için sorulan sorulardır. "Arabuluculuğa gelerek elde etmek istediğiniz şey nedir?"

■ *Bilgi Almaya Yönelik Sorular*

"Çocukları hangi sıklıkta görüyorsunuz?"; "Bir sonraki vergi beyanınızı ne zaman vereceksiniz?"

■ *Müzakere Soruları*

"Bu durumu kolaylaştırmak adına ne yapabilirsiniz?"; "Sizce işe yarayacak çözüm önerileri nelerdir?"

■ *Gerçeklik Testi Soruları*

"Her haftasonu çocukların ulaşımını kim sağlayacak?"

89 Ayrıntılı bilgi için bkz. *Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı*, 2019.

■ *Seçenek Geliştirme Soruları*

"Üzerinde durulabilecek başkaca olasılıklar da var mıdır?"; "… ile ilgili konuyu hiç düşündünüz mü?"

■ *Öncelikleri Netleştiren Sorular*

"Sizin asıl önceliğiniz şu anda nedir?"; "Tam olarak neyi anlamasını istediğinizi belirtebilir misiniz?"

■ *Düşündüren Sorular*

Tarafların daha önce gözönünde bulundurmadıkları bir konunun onlar tarafından düşünülmesini sağlayan sorulardır. Bu sorular kimi zaman arabuluculukta bir dönüm noktası oluşturmaktadır. "10 sene sonra çocuklarınıza sizin boşanma süreciniz sorulduğunda bu döneme dair neler söylemelerini istersiniz?"

■ *Döngüsel Sorular*

Bu sorular taraflar ve diğer aile üyeleri arasındaki algıları, ilişkileri ve iletişimi keşfeden sorulardır. Neden – Sonuç ilişkisine dayanan ve tarafların birbirlerini suçlamalarına sebep olan üslubu değiştirdikleri için önemlidirler. "Oğlunuz – eşiniz – babanız – anneniz şu anda burada olsaydı ve ona asıl kaygısının ne olduğunu sorabilseydiniz, sizce size ne yanıt verirdi?" gibi.

e. Sade Bir Dil

İletişim biçimi kişiye özgü olmakla birlikte, taraflar özellikle öfke, keder, hayalkırıklığı gibi duygular içindeyken, ya da stres altında olduklarında teknik kavramlar, hukuki ya da psikolojik terimlerle yüklü bir konuşma kafa karıştırıcı, anlaşılmaz ve bunaltıcı olabilir. Konuşma biçimi üzerinde kütürel geçmiş ve sosyal yapı da oldukça belirleyicidir.

Arabulucular, taraflarca kolayca anlaşılacak, kafa karışıklıklarına yol açmayacak sade bir dil ile iletişim kurmalı, taraflar arasındaki iletişimin de sade, açık ve anlaşılır bir dil üzerinden akmasını sağlamalıdır.[90]

f. Kültürlerarası Arabuluculukta Dil

Dil ile birlikte beden dili de, kültürden kültüre, toplumdan topluma farklılık göstermektedir. Bu nedenle kültürel farklılaşmaya bağlı olarak sıkça yanlış anlaşılmalar ortaya çıkmaktadır. Tarafların farklı diller konuşmaları hâlinde görüşmelerde bir çevirmen bulundurulmalıdır. Bazen de farklı dilleri konuşabilen arabulucuların eş arabuluculuk yapmaları ile toplantılar daha verimli geçmektedir. Her durumda tarafların kendilerini güvende ve anlaşılmış hissetmelerini sağlamak, iletişimlerini kolaylaştırmak esastır.

Dil kullanımı ile ilgili gözönünde bulundurulması gereken bir başka husus da "toplumsal cinsiyettir". Kadın ve erkeklerin kendilerini ifade ediş biçimleri ve seçtikleri sözcükler farklı olabildiğinden bu durum kimi zaman yanlış anlaşılmaya yol açmaktadır. Bu durumda da

90 PARKINSON, s. 164 vd.

arabulucu taraflar arasındaki iletişim köprüsünü yeniden kurabilmeye, aralarındaki iletişim kanallarını her zaman açık tutmaya çalışmalıdır.[91]

g. Özetleme

Özetleme arabuluculukta kullanılan önemli iletişim tekniklerinden biridir. Özetlemeyle birlikte,

- Taraflar anlaşıldıklarını teyit ederler
- Arabulucu, tarafı doğru anlayıp anlamadığını öğrenir
- Önemli konuların ön plana çıkarılması ve onlar üzerine yoğunlaşılması sağlanır
- Taraflara söylediklerini değiştirme olanağı sağlanır
- Düzensiz şekilde kullanılmış ifadelerin sıralanması ve mantık zinciri oluşturulması sağlanır
- Arabulucu ve tarafların zaman kazanmalarını sağlar
- Tarafların sahip oldukları ortak olumlu noktalar varsa, bunlar ön plana çıkarılarak taraflar arasındaki iletişim köprüsü yeniden yapılandırılmış olur.
- Özetleme çok ayrıntılı olmamalı, tarafları rahatsız edecek şekilde konuşmanın akışını sekteye uğratmamalıdır.[92]

h. Yeniden Çerçeveleme

Taraflar konuşmalarında sıkça birbirlerini suçlayıcı bir dil kullanırlar. Öfkeyle, kırıcı, küçük düşürücü, aşağılayıcı ifadelere başvurabilirler. Bu gibi durumlarda asıl işlevi iletişimi kolaylaştırma olan arabulucu, tartışma çıkmasını engellemek ve tarafların itibarını korumak adına, devreye girerek söylenenler içinden tarafları inciten, suçlayan, küçük düşüren ifadelerin ayıklanmasını sağlamalı, yeniden çerçeveleme tekniği uygulayarak asıl anlamdan sapmaksızın söylenenleri farklı kelimelerle ifade etmelidir. Yeniden çerçeveleme tekniği, kelimelerin düzeltilmesi ve değiştirilmesi yoluyla onlara daha olumlu bir anlam kazandırılmasını ve tarafların çözüme odaklanmalarını sağlar.

Yeniden çerçevelemede amaç,

- Öfkenin tırmanmasını engellemek
- Duyguların yoğunluğunun hafiflemesini sağlamak
- Tarafların talep yerine ihtiyaca odaklanmalarını sağlamak
- Uyuşmazlığın "çözülebilir" olduğuna dair algı yaratmak
- Geçmişe takılı kalmak yerine "şimdi ve burada" ya odaklanarak geleceğe yönelik somut çözümler üretilmesini sağlamak
- Mümkünse ortak hedefler geliştirmektir.

Yeniden çerçeveleme, hassasiyet, özen ve iletişim becerileri gerektiren bir tekniktir.[93]

91 PARKINSON, s. 174 vd.

92 Ayrıntılı bilgi için bkz. *Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı*, 2019.

93 Ayrıntılı bilgi için bkz. *Temel Arabuluculuk Eğitimi Katılımcı Kitabı*, 2019; BESEMER, 204 vd.; PARKINSON, s. 180.

i. Mesajlar ve Meta Mesajlar

Bazı çiftler birbirlerine şifreli mesajlar gönderirler; bu gibi durumlarda arabulucu "üçüncü kulak dinleme" becerisini kullanarak "Meta mesaj" olarak nitelendirilen duygular, ilişkiler ve tutumlar ile ilgili bilgi veren şifreli mesajları çözebilmelidir.[94]

j. İmge ve Metaforlar

Metaforlar dikkatlice seçildiğinde akılda kalıcı ve çarpıcı olabilmektedir; bu sebeple arabulucular, taraflar için anlamlı olduğunu düşündükleri metaforları kullanarak tarafların ortak bir noktaya doğru yönelmelerini sağlayabilirler. Aşağıda kullanılabilecek metaforlara dair örnekler verilmiştir.

- **Kişisel Alanlar ve Ortak Zeminler:** Arabuluculukta işbirliği ile olası bir ortak zemin için gerekli temeller kurulmaya çalışılmaktadır. Kişisel ilişkiler veya mali konuların sınırları arabuluculukta konuşularak biçimlendirilebilir.
- **Yolculuklar:** Yol almak, kavşaklar, yol ayrımları, dönemeç, yol katetmek ve rota gibi metaforlar kullanılarak çözüme giden farklı yolları vurgulayabilmek adına bunlardan yararlanılabilir.
- **Köprüler:** Kimi zaman taraflar açısından köprüler yıkılmış olsa da zihinde var olmaya devam edebilirler. Arabuluculuk, taraflar arasında bir köprünün kurulması olarak nitelendirilebilir. Bazen de taraflar geçmişten geleceğe doğru bu köprü üzerinde yürüyerek ilerleme olanağı bulabilirler.
- **Esneklik:** Esneklik yararlıdır, bu sayede materyal kopmaz, uzar, şekil alır ve şeklini uzun süre muhafaza edebilir. Çocukların esnek bir bant gibi oldukları düşünülebilir, çünkü köklü değişikliklere maruz kalsalar da bunlara uyum sağlayabilmektedirler. Ancak esnekliklerini muhafaza edebilmeleri için aşırı bir güç ile veya çok uzun bir süre boyunca çekiştirilmemeleri gereklidir. Bununla birlikte, bu esnek bant icindeki ipliklerden bazıları eksilirse bant artık esnek olmayabilecektir. Örneğin çocuğun dede ile ilişkinin kesilmesi gibi. Arabulucu, taraflara farkındalık kazandırmak açısından bu metaforlardan yararlanmalıdır.
- **Yapboz Bulmacalar:** Çocuklar için yapılması gereken düzenlemeler, onların ihtiyaçları, aydınlatılması gereken mali konular, konut konusu, yapbozun içiçe geçmiş parçaları gibidir. Bulmacanın tamamlanması için kayıp parçaların birleştirilmesi gerekmektedir. Doğru parça, doğru zamanda yerleştirilmelidir. Baştan çözülmesi çok zor gibi görünen bir konu, adım adım ilerledikçe daha rahat başa çıkılabilir bir hâle gelebilmektedir.
- **Kapılar ve Anahtarlar:** Sorunların çözümünü bulmak için sıkça kullanılan metaforlardandır. Sorunun çözülmesi için neyin kapı, neyin anahtar olabileceği taraflara sorulduğunda onların genellikle pratik çözümler ortaya koydukları gözlemlenmektedir. Bir kilit kimi zaman birden fazla anahtarla açılabilecektir.

94 PARKINSON, s. 183 vd.

- **Ağaçlar:** Güvenli bir alan, güven duyulan bir kişi, mekân gibi kavramlar metafor olarak ağaçlarla karşılanabilirler. Metaforlar kullanılırken dikkat edilmeli, taraflar açısından rahatsız edici bir anlama gelmediklerine emin olunmalıdır.
- **Sular ve Nehirler:** Hareket ve değişim anlamına gelen su bazen akar bazen de sabit durabilir ve birikir. Akıntı ürkütücüdür, sabit sular ise bazen bulanıklaşır. Arabuluculuk sürecini de su ile kıyaslayabiliriz. Su ince çatlaklardan içeri sızdığında kayayı kırabilir. Dolayısıyla birden suyu dökmek yerine yavaş yavaş emilmesini sağlamak, kademeli olarak tarafların ve çocukların farklı görüşlere ve değişimlere uyum göstermelerini sağlayacaktır.[95]

k. Çiçek Dürbünü

Çiçek dürbünleri her sallandıklarında farklı figürler gösterirler; arabulucunun da aynı bu şekilde, gerektiğinde büründüğü farklı rolleri vardır. Arabulucu ihtiyaca göre,

- Katalizatör
- Yönetici
- Hakem
- Kolaylaştırıcı
- Tercüman
- Bilgilendirici
- Yeni Aile Yapılarına Giden Köprü
- Gerçeklik Testi Görevlisi
- Şef / İletken / Aktarıcı
- Sentezleyici
- Jonglör görevindedir.[96]

l. Bakış Açısı Değiştirme

Arabuluculuk sürecinde gerek tarafların kendilerini geliştirebilmeleri gerekse karşı tarafı anlayabilmeleri ve empati kurabilmeleri için kullanılan tekniklerden biri de "bakış açısı değiştirme"dir.

Bakış açısı değiştirme tekniği ile, bireyler kendi kemikleşmiş konumlarından ve bakış açılarından çıkarılarak karşı tarafın olayı algılayış biçimleri, duyguları ve ihtiyaçları ile empati kurmaları hedeflenir. Ortak bir çözüm etrafında birleşilebilmesi için olaya farklı açılardan bakabilmek önemlidir. Kaldı ki kişisel gelişime katkıda bulunma ve taraflara yaşamlarındaki diğer alanlarda karşılaştıkları çatışmaları da çözebilme yetisi kazandıran arabuluculuk faaliyeti bakımından, tarafların olaylara farklı bakış açılarından yaklaşabilmeyi öğrenmeleri çok önemlidir.[97]

---

95 PARKINSON, s. 184 vd.; Ayrıntılı bilgi için bkz: TALAB, Amin Stefan; *"Der Meistermediator- Integriertes Konfliktmanagement"*, Wien, 2011.

96 PARKINSON, s.189 vd.

97 BESEMER, s. 208; DULABAUM, s.143.; MONTADA/KALS, s.207 vd.

Arabuluculuk sırasında her iki tarafın da olayı karşısındakinin gözüyle görmeye çalışması şeklinde uygulanan bakış açısı değiştirme yönteminde, taraflar "ben", "sen" ve onları dışarıdan izleyen tamamen "yansız bir üçüncü kişi" olarak da olaya bakmakta ve çatışmayı tarif etmektedir. Böylece "ben", "sen" ve "yansız üçüncü kişi" gözünden olay değerlendirilerek gerginliğin azaltılması, duygu yoğunluğunun yatıştırılması ve kişinin kendi konumundan çıkarak girdiği rollerle olayı değerlendirmesi sayesinde, diğer tarafla empati kurulması hedeflenmektedir.[98]

m. Yansıtma Tekniği

Bu teknik arabuluculuk esnasında daha çok duyguların ön plana çıktığı durumlarda kullanılmaktadır. Duyguların açıkça belirtilmesi ile hırs, öfke ve gerilim azalır. Duygularını rahatça ifade eden ve anlaşıldıklarını hisseden taraflar artık çözüm üretme konusunda daha çok güdülenirler.

Yansıtma tekniğinde taraflara, çatışma yaşadıkları konunun onlara ne hissettirdiği sorulur ve duyguları üzerine konuşmaları sağlanır. Taraflar duygularını hangi sözcüklerle, hangi duygu ve ses tonu ile ifade ediyorlarsa, aynı ses tonu ile aynı kelimeler, arabulucu tarafından onlara tekrarlanır; arabulucu bir nevi "ayna" görevi görmüş olur.[99]

"Çok kızgınım!" diye bağıran bir tarafa, yaşadığı duygunun algılandığını belirtmek ve bu konuda daha çok konuşmasını sağlamak için ona bakarak aynı heyecanlı ses tonuyla ve aynı kelimelerle "çok kızgınsınız!" denildiği zaman, kişi, arabulucu tarafından öfkesinin anlaşıldığını hissedecek ve ses tonu yumuşamaya, vücut dili rahatlamaya başlayacaktır. Bu teknik, birtakım tartışmaların arasında yitip gitmiş "esas konunun" ne olduğunun ortaya çıkarılmasına da yardımcı olmaktadır.[100]

n. Gündem Oluşturma

Gündem oluşturma tekniği, arabuluculuk faaliyetinde özellikle pek çok farklı konu başlıklarının söz konusu olduğu durumlar için uygundur.

Bu teknik ile arabuluculuğa katılan taraflar kendilerinin orada bulunma sebeplerini ve/veya uyuşmazlığa dair önemli buldukları hususları ifade etmektedirler. "Buradayım çünkü…" diye başlayan cümlelerle her bir taraf uyuşmazlık sebebini ne olarak gördüğünü belirtecek, böylelikle üzerinde durulması gereken başlıklar belirlenecektir.[101]

Bu teknik esnasında da yine "etkin dinleme tekniği" kullanılacaktır. Etkin dinleme tekniği sayesinde tarafların her biri, esas sorun olarak görülen konunun ne olduğunu anlayacak ve arabulucu da yaptığı geribildirimler sayesinde konuya ve farklı bakış açılarına hâkim duruma gelecektir.

---

98 BESEMER, s.209.
99 DULABAUM, s.154.
100 DULABAUM, s.156 vd.; BESEMER, s.201.
101 KNAPP, Peter; *"Konfliktlösungs-Tools"*; 2.Basım, Bonn, 2012, s.34 vd.

Gündem belirleme tekniğinin görselleştirilmesi uygundur, zira görselleştirilmeyen başlıklar yitip gitmekte veya unutulmaktadır. Bu sebeple belirlenen konuların tahtaya veya bir flipchart'a yazılması tavsiye edilmektedir.[102]

o. Problem Üçgeni Tekniği

Bu teknik ile önceden belirlenmiş olan, sorun yaratan konu başlıkları sırayla birer birer incelenmektedir. Konu başlıklarından biri ters üçgenin içine yazılarak kenarlarından oklar çıkartmak suretiyle sabitlenmekte ve bu başlığın bir soruna dönüşmemesi için yapılması gereken hususların neler olduğu belirlenmektedir. (Ör. iletişimsizlik problemi varsa, ters üçgenin içine nötr bir ifade olan "iletişim" kelimesi yazılacak ve "iletişimin sağlanabilmesi için neler yapılabileceği" düşünülerek kararlaştırılan hususlar ters üçgenin yanlarından oklar çıkartılarak yazılacaktır).[103]

Problem üçgeni tekniğinin uygulanması sırasında görsellikten yararlanılmalı, ters üçgen çizilmeli ve o üçgeni ayakta tutabilecek hususlar birer birer yazılarak tarafların bunu açıkça görmeleri sağlanmalıdır. Bunun için taraflara boş kartlar verilecek ve kartlara ortadaki sorunun giderilebilmesine dair önerilerini yazmaları istenecektir. Belli bir süre verildikten ve taraflar bu sürede kendilerince yapılması gerekenleri kartlara yazdıktan sonra, kartlar üçgenin etrafına yapıştırılacaktır.[104]

p. Akvaryum Tekniği (Fishbowl Method)

Daha çok, kalabalık aileler içinde çözülmek istenen uyuşmazlıklarda kullanılması tavsiye edilen bir uygulamadır. Bu teknikte, bir iç bir de dış çember olmak üzere iki çember bulunmaktadır. Arabuluculuk süreci iç çemberde gerçekleşmekte, dış çemberdekiler ise bu süreci izlemektedirler. Dış çemberden iç çembere geçmek ve sürece etkin olarak katılmak isteyen yahut iç çemberden çıkarak süreci dışarıdan izlemek isteyen grup üyelerine bu olanağı tanıyan akvaryum tekniği tüm tarafları sürece dahil etmesi fakat küçük grup üzerinden arabuluculuğun gerçekleştirilmesi ile daha hızlı ilerleme sağlanması açısından önemlidir.[105]

q. Hareket Planı

Hareket planı, arabuluculuk yapılan uyuşmazlığın sonuçsuz kalmaması ve çözümüne yönelik ilerleme kaydedilebilmesi için oturumların sonunda uygulanması önerilen bir tekniktir. Bu teknik uyarınca arabulucular tahtaya, "yapılacaklar, kim, ne zaman, nerede ve notlar" gibi, ihtiyaca göre daha fazla veya daha az sütundan oluşan bir tablo yapmakta ve o gün kararlaştırılan hususları bir sonraki oturuma kadar yerine getirmek üzere not etmektedirler.

Böylelikle taraflar, sorunun çözümünde hemen o oturumdan itibaren görevler üstlenerek etkin olarak sürece katılmaktadırlar. Bir sonraki oturumda bir araya gelen

102 Ayrıntılı bilgi için bkz. KNAPP, Peter; *"Konfliktlösungs-Tools"*; 2.Basım, Bonn, 2012.
103 OBOTH, Monika/ SEILS, Gabriela; "*Mediation in Gruppen und Teams*"; Paderborn, 2005, s.86.
104 OBOTH / SEILS, s. 87 vd.
105 OBOTH/ SEILS, s. 81 vd.

taraflar, kararlaştırılan hususları uygularlarken sorunlarla karşılaşıp karşılaşmadıklarını ifade ederek, gerekiyorsa mevcut planın arabulucuyla birlikte revize edilmesine çalışacaklardır.[106]

Temel görevi, taraflar arasındaki iletişimin yapıcı bir şekilde sürdürülmesini sağlamak ve çatışmanın çözülebilmesi için ortak bir zemin yaratmak olan arabulucu, yukarıda incelenen tekniklerin en uygun olanını doğru zamanda seçerek mevcut duruma uyarlamalı, bu şekilde taraflar arasında empati kurulmasını sağlamalıdır. Özellikle çocukların olması hâlinde, var olan çatışma sebebiyle üzüntü, öfke, hayal kırıklığı ve başkaca yıpratıcı duygular yaşayan tarafların, gündelik hayatlarının içinde, çocuklarının yüksek yararının yitip gitmesini önleyerek onlara bu açıdan farkındalık kazandırmalıdır. Tüm bu noktalardan hareketle aile arabuluculuğu için çatışma ve iletişim tekniklerinin çok önemli başlıklar olduğu açıktır.

r. Seslendirme Tekniği

Seslendirme tekniği genellikle taraflardan birinin daha baskın ve daha güçlü bir pozisyonda olduğu hâllerde uygulanmaktadır. Bir taraf belirgin bir şekilde daha etkin buna karşılık diğer taraf bastırılmış ise ve kendini rahatça ifade edemiyorsa, yahut söyledikleri baskın tarafça duyulmuyorsa, arabulucu daha pasif konumdaki kişinin (örneğin B kişisinin) yanına oturmak için her iki taraftan izin isteyecektir. Tarafların ikisi de bunu kabul ederse, arabulucu B'nin yanına oturarak onun söylediklerini veya söylemek isteyip de dile getirmeye çekindiğini düşündüğü hususları ifade edecek, sonra da "A'ya söylemek istediğiniz bu muydu? Sizi doğru bir şekilde seslendirebildim mi?" diye B kişisine soracaktır.[107]

Bu teknik gerek söylenen sözlerin tekrarlanması, farklı şekilde ifade edilmesi, başka birinin ağzından duyulması, gerekse söylenmek istenip de söylenmeye cesaret edilemeyen hususların uyuşmazlık sürecine dahil edilmesi açısından faydalı olmaktadır; zira taraflardan birinin diğerinden çekinmesi, kendisini açıkça ve özgürce ifade etmekten kaçınması, görüşmelerin tıkanmasına sebebiyet vermektedir.[108]

Tarafların sürekli aynı rollere büründükleri uyuşmazlıklarda her bir taraf diğerini dinlemeyi bir noktadan sonra bırakmakta ve her birinin söylediği diğer taraf için duyulmaz hâle gelmektedir. "A zaten hep …'dan şikayet eder" gibi ifadeler, iletişimin aslında gerçekte var olmadığı ilişkilere tipik bir örnektir. Oysa arabulucu tarafından bu hususların ifade edilmesi ile güçsüz pozisyondaki kişi belki de ilk defa sıkıntısını karşı tarafa duyurabilme imkânına sahip olmaktadır. Bu teknik özellikle aile içi ilişkilerde aile arabuluculuğunda (karı-koca; anne-baba-çocuk; büyük kardeş-küçük kardeş); okul içi ilişkilerde (öğretmen-öğrenci) etkili olmaktadır.[109]

106 OBOTH/ SEILS, s.122 vd.
107 OBOTH/WECKERT, s.328 vd., BESEMER, s.207 vd.
108 DULABAUM, s.169 vd.
109 KLAPPENBACH, s.214.

E. STRES VE ÖFKE YÖNETİMİ

Tanrım bana üç şey ver;
Birincisi yapabileceğim şeyler için "cesaret" ,
İkincisi yapamayacağım şeylere "tahammül" gücü,
Üçüncüsü neyi yapabileceğim, neyi yapamayacağımı ayırt etmek için "akıl"...

(Anonim)

Arabuluculukta başarı stres ve öfkeyi yönetmekten geçmektedir. Stres ve öfke duygusu kimseye ait değildir. Olaylar karşısında tüm insanlar stres ve öfkeye kapılabilirler. Stres ve öfkeden kaçmak mümkün değildir. Bu durumda stres ve öfkeyi iyi yönetmek gerçekçi çözüme atılan en önemli adım olacaktır.

Stres ve öfke bir bakıma bir enerjidir; elektrik enerjisi, su enerjisi, rüzgâr enerjisi gibi bir enerjidir. Bu enerjiler kontrolsüz olduğunda yangına, sele, fırtınaya, çeşitli afetlere neden olabilirler. Ama kontrol edildiğinde yaşamımızı kolaylaştıran ve konforumuzu artıran bir enerji olurlar. İşte stres ve öfke enerjisi iyi yönetildiğinde herkese fayda getirebilir. İyi bir arabulucu stres ve öfkeyi iyi tanıtan ve iyi yönetendir.

1. Stres

Stres, fizyolojik ve psikolojik olarak sıkıntılı ve ani durumlar veya olaylar karşısında bir tepki süreci olarak da tarif edilebilir. Kişi iç ve dış etkiler sonucu zihinsel olarak edindiği izlenime kendi kişilik özellikleri ile bir anlam kazandırır. Bu anlamın negatif veya pozitif olmasına göre kişi strese girmektedir. Stres kişinin üzerinde hissettiği baskı ve gerginliktir. Stres içinde bulunduğu ortama değil, ortam içindeki kişiye ait bir özelliktir.[110]

Dünyada doktora gidenlerin %50'sinin şikâyetlerinin stres kaynaklı olduğu bilinmektedir. Stresin yol açtığı maddi kayıplar ile ilgili araştırmalara göre gelişmiş ülkelerde GSMH gayri safi milli hasılanın %3'üne ulaşan büyük rakamlara ulaşmaktadır.

Stres, yaşadığımız yüzyılda dünyanın en önemli sağlık problemlerinden biri hâline gelmiştir. Ana okulundaki çocuktan uzaydaki astronota kadar herkesin hayatının içinde bu kelime yerleşik olsa bile herkes stresi farklı duygu ve ifadelerle farklı bir şekilde anlatmaya çalışır. Herkes nasıl genetik olarak farklı ise, hayatta farklı toplumlarda farklı deneyimler yaşıyorsa, farklı eğitim ve etkileşimden geçiyorsa stresi farklı tarif edecektir. Yani stres hayatın içinde insan yaşamında var olan bir fenomendir aslında. Stres fizyolojik ve psikolojik olarak ani durumlar veya olaylar karşısında bir tepki süreci olarak da tarif edilebilir.[111] Stres bireyin topluma uyumu için gerekli bir bedel olarak da tanımlanmıştır.[112]

110 FOLKMAN S, LAZARUS RS. Stres, appraisal and coping. New York: Springer Co, 1984

111 SELYE H. Stress without distress. Harper and Row Publishers, Inc. New York, 1974; s. 27.

112 BECKER S. Henry, "Notes on the concept of commitment", The American Journal of Sociology, Vol:66, No:1, July,1960, s. 32-40

Stres kelimesi gerginlik, zorlanma, sıkıntı, üzüntü, kaygı, problem, endişe, sorun, dert gibi bir grup kelime tarafından ifade edilmektedir. Farklı kültürlerde farklı şekilde ifade edilebilir. Örneğin Uzakdoğu'da, Çin'de farklı ilginç bir tarif vardır. Çin yazısında stres veya kriz iki karakterle ifade edilir: tehlike ve fırsat. Her problem çözümünü içinde saklar. Stres altında iken hem yıkıcı hem de yapıcı potansiyele sahip olunmaktadır. Bu noktada kişinin strese bakış açısı belirleyici öneme sahiptir. Stresle savaşmak başa çıkmak veya yönetmek mümkündür. Bunun için stresin karşısında ruh, zihin ve beden olarak güçlü ve sağlıklı olmak gerekmektedir. Eğer sürdürülebilir sağlıklı yaşam yolunda yürüyorsak stresin zararları yerine stresin ortaya çıkardığı alternatif fırsatları kullanarak ondan faydalanmak bile mümkün olacaktır. Yaşam canlılığın devam ettirmesi üzerine tasarlanmıştır. Dolayısıyla sağlıklı yaşamı sürdürebilmek temel amaçlara hizmet etmektedir.

Stres yapıcı veya stresi ortaya çıkaran uyaranlara "stresör" denilir. Stresörler ruhsal, zihinsel ve bedensel kaynaklı olabildiği gibi fiziksel ve sosyal çevreden kaynaklı olabilirler. Bir kaygı, bir diş ağrısı, işsizlik, zehirlenme, aşırı gürültü, aşırı soğuk veya sıcak, ekonomik kriz, boşanma, yakının ölümü, yangın, savaş veya deprem stresörlere örnektir. Bunun yanında hayır diyememek, mükemmeliyetçilik, olumsuz iç konuşmalar gerçekçi olmayan beklenti ve hedefler gibi kişisel özellikler de stres kaynakları arasında yer almaktadır. Şaşırtıcı şekilde; terfi etmek, evlenmek ve benzeri olumlu durumlar dahi strese sebep olabilmektedir. İnsanoğlu için yerine göre günlük basit bir trafik tıkanıklığından ülkesindeki büyük bir kriz, doğal felaket veya savaşa kadar çevre pek çok stresörler ile doludur.

Stresin vücudumuzda ilk yaptığı etkiler olumlu yönde bizi uyardığı için algımız açılır ve enerjimiz artar. Bunu stres durumundan çıkmamız ve sorunu çözmemiz için doğamız bize hediye olarak verir. Ama durum uzun sürerse, biz fark edemezsek, ötelersek sistemimizin uyanıklık durumu ve enerjisi azalır, artan stres hormonları vücuda zarar vererek gücümüzü azaltır. Devamında ise hastalıklar ortaya çıkar. Stres belirtilerini ne kadar erken fark edersek o kadar çabuk ve kolay çözebiliriz.

a. Stres Türleri

■ *Eustres (İyi Stres; Faydalı Stres)*

Kısa süreli stres faydalı olabilir. Potansiyel olarak ciddi problem ve durumlarla baş etmeyi, duruma adapte olmayı sağlayabilir. Buna faydalı/iyi stres demek mümkündür.

İyi Stres yani Eustress insan doğasında var olan bir fenomendir. En iyi desteklerden biridir. İyi stres uyarıcıdır, tehlikeyi haber veren koruyucu bir mekanizmadır. Bedensel ve psikolojik olarak güçlendirici etkisi vardır. Daha iyi algılamaya, odaklanmaya, üretkenliğe ve özgüvene katkı sağlamaktadır. Bu nedenle optimal stres işyerlerinde, eğitimde ve bazı kurumlarda çalışanların olumlu güdülenmesi için bilinçli bir şekilde kullanılmaktadır.

■ *Distres (Kötü Stres, Zararlı Stres)*

Distres, kişinin kaynaklarını ve baş etme yeteneklerini tüketen olumsuz durumlardan biridir. Bağışıklık sistemini zayıflattığı gibi şeker ve obezite gibi pek çok sağlık sorununa

sebep olmaktadır. İnsan ilişkilerinde kaygı düzeyini artırmak, verimliliği azaltmak, kırılganlık, depresyon ve muhakeme güçlükleri gibi olumsuzluklara yol açmaktadır. Stres altındaki kişiler, genellikle kendine ve başkalarına güven sorunu yaşamaktadır. Stres öfkeyi oluşturur, öfkelendikçe stres artar.

b. Stres Ölçülebilir mi?

Stres günümüzde giderek artan bir ivme göstermektedir. Bilgi çağında her gün yeni bilgiler, yeni değişiklikler, yeni ürünler, yeni beklentiler, yeni kavramlar değişikliklere daha kısa sürede adapte olma zorunluluğunu getirmiştir. Göreceli olarak kişisel ve örgütsel ihtiyaçlar daha çok artmış, rekabet daha ön plana çıkmıştır. Bu adaptasyona uyumda zorlanan kişiler ve örgütler daha çabuk stres altına girmekte ve stres seviyeleri artmaktadır.

Kişisel olarak stres, çeşitli etkileşimlerle beyinde başlayan, fizyolojik, psikolojik ve davranışsal etkileri olan bir fenomendir. Devam ettiği sürece duyguları, düşünce ve davranışları değiştirecektir. Bu durum doğal olarak sosyal yaşantıdaki ilişkilere zarar verecek hâle gelmemesi için onu yönetebilmek gerekir. Bunu hem kişisel hem örgütsel olarak başarı ile yönetebilmek için stres ile ilgili bilgileri kişisel deneyimlerle birleştirmek gerekmektedir. Böylece stresi yönetmede ve yeni duruma uyum sağlamada başarı şansı artacaktır.

Stres ölçümleri için çok sayıda çalışmalar yapılmış, çeşitli testler geliştirilmiştir. Bu çalışmaları belli bölgelere ve kültürlere göre değerlendirmek mümkün olsa da genel anlamda hâlen geçerli olduğu değerlendirilmektedir.

■ *Stresli Yaşam Durumları Çalışması*

Holmes ve Rahe tarafından hazırlanan stres skalası (SRRS) yani "Sosyal Yeniden Uyumu Derecelendirme Ölçeği"nde, hastalık yapan 43 stresli yaşam durumu yer almaktadır. Bu araştırmada insanlarda stres yaratan olaylar önem sırasına göre sıralanmıştır. Bu 43 olayın her biri için bir değer oluşturulmuştur. Bir yıl içinde karşılaşılan olayların toplamı 300 puanı geçen kişilerde %80 oranında hastalık meydana geldiği gözlenmiştir. 150-300 arası puandakiler orta derecede stresli olarak değerlendirilmiş ve bu grup için strese bağlı hastalık olabileceği kabul edilmiştir. 150 puanın altındakiler için ise stres riski düşük bulunmuştur.

Bu çalışmaya göre yetişkinlerde sağlığı etkileyen yaşam durumları aşağıdaki gibi sıralanmaktadır;

Eş ölümü: 100
Boşanma: 73
Evlilikte ayrılık: 65
Hapis cezası: 63
Ailede bir yakının ölümü: 63
Kişisel kaza veya hastalık: 53
Evlilik: 50
İşten çıkarılma: 47
Evlilik mutabakatı, barışmak: 45
Emeklilik: 45
Ailede birinin sağlığının bozulması: 44
Hamilelik: 40
Cinsel sorunlar: 39
Aileye yeni üye katılması: 39
İş yerindeki yeniden uyumlanma: 39
Finans durumunda bozulma:38

Yakın arkadaş ölümü: 37
Farklı işte çalışmak: 36
Kavga sıklığında artış: 35
Yüksek miktarda kredi kullanmak: 32
İcralık olmak: 30
İşyerinde sorumluluk artışı: 29
Çocuğun evden ayrılması: 29
Kayınvalide, kayınpeder ile sorunlar: 29
Önemli kişisel başarı: 28
Eşlerden birinin işi bırakması: 26
Okula başlama veya bitirme: 26
Yaşam standardında değişme: 25
Alışkanlıkları bırakmak: 24
Patronla sorun yaşamak: 23
Çalışma şartlarında değişiklik: 20
Taşınmak:20
Okul değiştirmek: 20
Dinlenme şeklinin değişmesi: 19
Dini aktivitelerin değişmesi: 19
Sosyal aktivitelerin değişmesi: 18
Düşük miktarda kredi kullanmak: 17
Uyku alışkanlıklarını değiştirmek: 16
Ailenin ortak zamanının değişmesi: 15
Yeme alışkanlığının değişmesi: 15
Tatil: 13
Bayramlar: 12
Önemsiz sayılabilecek suç işlemek: 11

Görüldüğü gibi stres yaratan durumlar içinde sadece olumsuz durumlar değil pek çok kişi için amaca ulaşmak olarak görülen durumlar da yer almaktadır.

■ *Kişilik Özellikleri ile Hastalıkların İlişkisi Çalışması*

Dr. Meyer Friedman ve Dr. Ray Rosenman kalp uzmanları olarak inceledikleri erkeklerin kişilik özelliklerine göre hangi kalp hastalıklarına yatkın olduğunu saptamaya çalışmışlardır.[113]

A ve B tipi olarak gruplanan kişilerin özellikleri aşağıda yer almaktadır;

A tipi kişilik özellikleri:

- Aynı anda iki şeyi düşünmek veya yapmak.
- Daha çok faaliyeti giderek daha az zamanda yapabilmek.
- Etrafındakilerden daha hızlı konuşmalarını istemek.
- Çevreyi veya güzel, olumlu şeyleri fark edememe, ilgi gösterememe.
- Sırada beklemeye zorlandığında sabırsızlık, öfkelenme gösterme.
- Bir şeyin iyi olmasını istiyorsan kendin yapacaksın inancına sahip olma.
- Konuşurken el kol hareketi yapma.
- Sıklıkla el veya diz oynatma.
- Konuşurken tonu şiddetli kullanma ve küfürlü konuşma.
- Geç kalmamaya çok önem verme.
- Hiçbir şey yapmadan oturamama.
- Konuşurken belirgin nefes alma, yumruk sallama, kafa sallama, masaya vurma.

113 FRİEDMAN, M.; ROSENMAN, R. (1959). "Association of specific overt behaviour pattern with blood and cardiovascular findings". Journal of the American Medical Association. 169 (12):1286-1296.

- En basit oyunda bile mutlaka kazanma hırsı.
- Hızlı göz kırpma veya tikler.
- Başkalarının işlerini yavaş yapmasına sabredememe.

B tipi kişilik özellikleri:

- Aceleleri yok, sabırlıdır.
- Gösteri merakı yok, başarılarını sorulmadıkça konuşmazlar.
- Oyunu kazanmak için değil, keyif almak için oynarlar.
- Dinlendikleri zaman için suçluluk duymazlar.
- Sosyal değerler için fazla kaygılanmazlar.
- Zamana esir olmazlar.
- Takım çalışmasına uyumludurlar.
- Karar vermede aceleci değildirler.
- Özel yaşamları ile iş hayatı arasına kolayca sınır koyarlar.
- Evlerine iş şapkasını sokmazlar.

A ve B özellikleri iki ayrı uca yerleştirildiğinde, aradaki çizgi üzerinde herkes kendine bir yer bulabilmektedir. A ağırlıklı kişilerin işlerinde daha başarılı, maddi seviyeleri daha yüksek ama kalp ve tansiyon hastalıklarının çok daha fazla olduğu görülmüştür. B ağırlıklı olanların ise daha sağlıklı ve daha mutlu olabildiği ortaya çıkmıştır.

c. Strese VerilenTepkiler

Strese karşı gösterilen tepkiler bireyler üzerinde ciddi, hayati sorunlar doğurabilmektedir. Bu tepkiler kişilere göre çok değişik olabilmekte ve kişinin bakış açısına göre şekillenebilmektedir.

Bu tepkiler genel olarak fizyolojik, bilişsel, duygusal, davranışsal olarak sınıflanabilir.

Stresörlere karşı üç safha gözlenir:

- Alarm safhası,
- Direnç veya adaptasyon safhası,
- İyileşme veya tükenme safhası.

- *Alarm Safhası*

Alarm safhasında kişi stresörlerin etkisiyle önce kısa bir "şok" belirtileri gösterir, arkasından "anti-şok" etkileri gösterir. Alarm safhasında öncelikle beyin korteksinden başlayarak, hipotalamus, hipofiz, tiroit ve böbreküstü bezleri uyumlu çalışarak vücudu stresörlere karşı dayanıklı hâle getirecek malzemeleri (adrenalin, kortizol…) vücudun her tarafına gönderirler. Birbiri ardından salgılanan biyokimyasalların etkisiyle vücut kendisini acil durumlara hazırlar.

Bu safhada baş ağrısı, kalp hızının artışı, nefes darlığı, kan basıncında artış, mide kasılması, bitkinlik hâli gibi fiziksel tepkiler yanında kaygı, telaş, tedirginlik, suçluluk ve korku

gibi duygusal tepkiler de görülmektedir. Stres altındaki kişi bu safhada odaklanma güçlüğü, kararsızlık, unutkanlık, dalgınlık gibi zihinsel etkiler altında kalabilmektedir. Stres etkileriyle ortaya çıkan bu fiziksel, duygusal ve zihinsel tepkiler sonucunda kişilerde, uyumsuz ve geçimsiz davranışların arttığı gözlenmektedir. Bu aşamadaki kişi, fazla endişeden dolayı işbirliği yapmak istemeyebilecektir.

■ *Direnç Safhası*

Daha sonra "direnç" safhası dediğimiz dönem başlar. Bu dönemde alarm safhasındaki değişikliklerden kazanılan adaptasyon gücü ile sistemin etkilenmemesini sağlamaya devam eder. Ama alarm devresindeki biyokimyasallar normal seviyeye gelmeye çalışır. Vücut bir şey olmamış gibi faaliyetine devam eder. Ama vücut zorlanmakta ve güç kaybetmektedir. Bu sürede vücut bu değişikliklerden yapısal zarar görmeye başlar, zorlanır, direnci azalır.

■ *Tükenme Safhası*

Bu zorlanmaya karşı direnç gösterildiğinde süre uzadıkça yeni bir safhaya yani üçüncü "tükenme" safhasına girilmektedir. Bu safhaya kadar iyilik hâli yani normale dönüş olabilir. Bu durumda "iyileşme" safhası denilecektir. Veya adaptasyon hâli devam etmektedir. İyileşme olmazsa ve stres nedenleri devam ediyorsa sempatik sisteme binen yük aşırılaşacak ve "tükenme" safhası olarak devam edecektir. Bu dönem adaptasyon yeteneğinin kaybolmasıyla ortaya çıkar. Vücut direncini kaybetmiştir, duruma adaptasyon gösteremez. Tekrar alarm safhasındaki belirtiler, hastalıklar ortaya çıkar ve hayati tehlike oluşturacak kadar şiddetlenebilir. Bu safhada kişi hayatı çekilmez olarak görebilir.

Burn out sendromu 1970'li yıllarda psikiyatr Herbert Freudenberg,[114] tarafından üretilmiş kavramdır. Burn out sendromunda kişi kendini tamamen bitmiş, hiçbir şey yapamayacak hâlde görür. Bu durum ağır stres altında uzun süre kaldığında olur. Bazen ani ölümler, iflas, derin travmalara yol açan maddi, manevi kayıplar kişiyi farkına varmadan tükenme dönemine getirebilir. Kişi aniden kendini olaylarla baş edemez, mücadele edemez hâlde bulabilir. Tam anlamıyla strese teslim olmuştur.

Stres devam ettikçe sistem kendini toparlayamaz, hastalıktan ölüme kadar uzayan bir döneme girilmiş olunur. Ölüm gerçekleşmedikçe bu üç safha geri dönüşsüz değildir. Vücudumuzun geri-bildirim (feed-back) mekanizması burada da devrededir. Geri bildirim mekanizması içinde çevre şartları, gıda, egzersiz, ilaç, uyku ve vücut direncine destek olacak diğer şartlar gibi değişkenlere göre vücudumuz sağlık ve hastalık arasında dalgalanan macerasına devam edecektir. Sizler kendi ve yakınlarınızın bu macerasının yönünü belirleyen durumda olduğunuzu hatırlamak zorundasınız.

Stres, sinir sisteminde savaş veya kaç cevabını uyarır. Örneğin stres hormonları, adrenalin ve kortizol salgılanır böylece kalp atış hızı artar, kan kalp gibi önemli iç organ ve kaslara yönelir. Fiziksel olarak bir süre daha güçlü olunur. Bu güç ister kavga etmek için, ister kaçmak için kullanabilir. Böylece yırtıcı bir hayvandan veya yangından daha çabuk koşarak

114 https://en.wikipedia.org/wiki/Herbert_Freudenberger

kurtulmak da mücadele edip yarışmak da mümkün olacaktır. Bu seçimi yaparken bedensel, psikolojik durum, çevre şartları, alışkanlık ve diğer beklentilerin etkisi olacaktır.

2. Öfke

Öfke yüksek enerjili bir duygu olup aynı zamanda sinir bozucu ve tehdit edici deneyimlere ortak bir yanıttır. Aynı zamanda üzüntü, yalnızlık ve korkuya ikincil bir yanıttır da. Kontrol edilemezse istenmeyen öfke patlamaları, tepkiler, eylemler yapabilir. Bu eylem sonuçları uzun ve kısa vadede kişiye ve çevresine zarar verebilmektedir.

Öfke sadece saldırgan bir tepki değildir; sağlıklı, içgüdüsel ve doğal olan bir duygudur. Kendimizi öfkeli hissettiğimizde bu öfkemizi nasıl ifade ettiğimiz önemlidir. Öfkemizi sakin ve anlaşılabilir olarak ifade edebiliriz ve sorun çıkmaz. Eğer öfkemizi ifade ederken başkalarına zarar verecek davranışlarda bulunuyorsak ciddi bir sorun yaratmış oluruz.

Öfke kontrol edilebilmesi öğrenilebilen ve herkes tarafından hissedilebilen bir duygu ifadesidir.

Gerginlik, engellenme, adaletsizlik, kendi benliğine yönelik tehdit hissettiğinde, kızgınlık, yoksun bırakılma, gözdağı, tehdit, saldırıya uğrama, incinme gibi durumlarda yaşanan duygudur.

- Öfkenin ortaya çıkması düşünce, duygu, davranış, iletişim seviyelerinde olabilir.
- Öfke, dışsal ve içsel nedenlerle ortaya çıkabilir.
- Öfke uygun ifade edildiği sürece, kontrol edildiği sürece sağlıklı ve doğal bir duygudur.
- Öfke kontrolden çıkınca yıkıcı hâle dönerek yaşam kalitesini bozarak aile, iş, okul ve sosyal ilişkileri bozar.

Arabulucu, danışanların öfkesini kolay fark eder; onların öfkelerini ifade etmelerine kolaylık sağlar. Onların öfke enerjilerini uzlaşma çözümü için harcar.

a. Öfkenin Etkileri

Beyinde talamusta, bir diğer adıyla orta veya ilkel beynimizde içgüdüsel duygularımızın merkezleri vardır. Öfke merkezi bu bölgededir. Öfkelendiğimizde bu merkezde elektromanyetik faaliyet artar. Deneysel olarak bu bölge elektriksel olarak uyarıldığında öfke ortaya çıkmaktadır. İşte bu merkez tümör veya başka şekilde uyarıldığında kişi öfkeli olmaktadır. Bu nedenle kişilerde ani huy değişikliklerinde beyinde tümör veya başka bir şey olup olmadığı araştırılır. Kontrol edilemeyen artışlarda sağlık kontrolü gerekir.

Kişisel ve sosyal problemlerin çoğunda öfke baş rolü oynayabilir. Kadına şiddet, aile içi şiddet, saldırganlık, çocuk istismarı gibi konuların temelinde öfke duygusu görebiliriz. Mutlu olma ve sevinç dünyasını engelleyen herhangi bir durum, olay ya da kişiyle karşılaştığında bireyde öfke duygusu oluşur.

Her bireyin öfkelendiği durumlar farklıdır. Önemli olan öfke duygusunu kontrollü yaşamaktır. Mevlânâ'ya da atfedilen anonim bir söz "öfke rüzgâr gibidir, bir süre sonra geçer,

ama birçok dallar kırılmış olabilir" şeklindedir. Öfkeye neden olan durumlar bireyde devam ederse öfkenin uygun olmayan yöntemlerle ifadesi sonucunda bir süre sonra bu duygu kişinin; fiziksel ve bedensel sağlığını tehdit eder. Öfke duygusunun yaşanma şekli onu iyi veya kötü kılar.

3. Stres ve Öfke Yönetimi

Stres ve öfke kişiler üzerinde kısa ve uzun vadeli tahribatlar yapabilir. Stres yönetimini becerenler bu tahribattan kendileri ve etrafındakileri koruyabilirler. Stres yönetimi iyi yapılırsa kişilerin morali, motivasyonu ve verimliliği artar. Pek çok sorun büyümeden çözülmüş olacaktır. Böylece yaşam kalitesi artacaktır.

Öncelikle stresin ve öfkenin yönetiminde net bir reçete yoktur. Her stres yaratan durum, etkilenen kişilerin özelliklerine, yere, zamana ve şiddetine göre pek çok faktörle açıklanmaktadır. Hiçbir stresli durum bir diğerine benzememektedir. Dolayısıyla herhangi bir stresin yönetimi kendine özel bir durumdur. Başarılı bir stres yönetimi için, algının, bilginin, deneyimlerin çokluğu belirleyicidir. Başarı için bir reçete aramaktan çok insanı, fiziksel ve sosyal çevreyi iyi anlamak ve sürekli deneyimleyip değerlendirmek yararlı olmaktadır. Stres yönetimi öğrenildiğinde bunun bir metot değil bir yaşam şekli olduğu fark edilecektir.

Stres ve öfke yönetimi konusunda bazı yaklaşımlar örnek olarak verilecek olursa;

a. Ellis'in ABC Üçgeni

Albert Ellis, yaşanan olaylar hakkındaki düşüncelerimizin sonuçları etkilediğini açıklamaktadır.[115] Ellis'e göre;

A: Karşılaşılan olayları
B: Olay hakkındaki düşünce ve inançları
C: Sonucu, simgelemektedir.

ABC teorisine göre başımıza gelen olaylar vardır, örneğin (A) işten atılmak olsun. İşinden atılma sonucunda kişi depresyon ve bunalım geçirebilir (C). Bunalımı yaratan şey işten atılmak hakkındaki düşünce ve inançlardır, yani (B) dir. Kişi işinde yeteneksiz olduğunu, başarısız olduğunu, kabul görmediğini düşünerek bunalıma girmiştir. Oysa çalıştığı bölümün ekonomik sebeplerle kapatıldığını bilse muhtemelen depresyona girmezdi. Yani olay aynı olduğu hâlde hissettiği sonuç farklı olurdu. Bu yaklaşım, olayları yok etmek ya da yok saymak yerine sonucu değiştirmenin mümkün olduğu temeline dayanmaktadır.

b. Rowshan'ın HERO Prensibi

Rowshan'ın **HERO** prensibi Ellis'in yaklaşımına benzer şekilde, kişinin yaşadığı olayı inançlarına göre değerlendirip tepki vermesiyle ortaya çıkan sonucun farklı olabileceğini vurgulamaktadır.[116]

115 ELLİS, A. (1957). Rational Psychotherapy and Individual Psychology. Journal of Individual Psychology, s. 38-44.
116 ROWSHAN A. 2003. *Stress Management*. Türkçe çeviri (Şahin Cüceloğlu) Ankara Sistem Yayınları

Happening: Stres oluşumu, bir olayın ortaya çıkması.
Evaluation: Stresin değerlendirilmesi, kişinin inançları, tutum ve beklentileri.
Response: Strese karşı tepki, stresi kişi nasıl değerlendiriyor, kaçacak mı, mücadele mi edecek?
Outcome: Sonuç.

c. Mayo Clinic'in 4A Yöntemi

Stres nedenlerini azaltmak ve başa çıkabilmek için Mayoclinic[117] tarafından **4A** yöntemi geliştirilmiştir;

Avoid: Hayır demeyi öğrenmek, sorunlu kişilerle ilişkileri sınırlamak, uzaklaştırmak, çevreyi düzenlemek.
Alter: Kaçınma imkânı olmadığında düşünceleri davranışları değiştirmek. Duyguları ifade etmek. Esneklik gösterip kendini dönüştürmek.
Accept: Değiştirilemeyecek şeyleri kabul etmek, affetmeyi öğrenmek.
Adapt: Yeniden çerçeveleyerek büyük resme bakmak, kabul edilebilir standartlar koymak, memnun olmaya çalışmak. Stres ve öfke nedenlerine farklı açılardan bakıp baş etme becerileri geliştirmek.

Bu yaklaşım yanında aşağıdaki yöntemler de yararlı olmaktadır;

- Spor ve egzersizin, stres ve öfke yönetiminde büyük yeri vardır. Özellikle nefes teknikleri ve açık havada yürümek önerilmektedir.
- İki uçlu düşünmeyi, ya hep/ya hiç şeklinde düşünmeyi bir kenara bırakıp ve çok yönlü, çok boyutlu düşünebilmek.
- Aşırı genellemeler olumsuzluk kaynaklarından biridir. Bunun yerine iyi ve kötü olayları büyük resimde görmeye çalışmak gerekir.
- Zihin okuma tek taraflıdır. Kanıt olmaksızın karşıdakinin ne düşündüğünü bildiğini varsaymak ortamı gerginleştirir. Bu durumda karşı taraf ile diyalog kurmak, soru sormak ve empati göstermek çözümü kolaylaştıracaktır.
- Kendisiyle ilgisiz olsa da olayları kendisine atfetme olarak tanımlanabilecek kişiselleştirme, çok yapılan bir hatadır. Olayın kimlerle ilgili olduğuna tarafsız gözle bakılması yararlıdır.
- Aşırı büyütme/felaketleştirme davranışı da olguları büyüterek sorunu artıracaktır. Objektif olmak sorunun kontrolüne yardımcı olacaktır.
- Meli-malı cümleleri yani olguların zorunluluklarla değerlendirilmesi çözümü güçleştirmektedir. Bunun yerine "olsaydı ne olurdu" yaklaşımı ile farklı çıkış noktaları geliştirilebilir.

117 https://www.mayoclinic.org/healthy-lifestyle/stress-management/in-depth/art-20044476?pg=1

- Kişileri ve davranışları etiketlemek, diyaloğu engellemektedir. Bunun yerine başka olasılıkları araştırmak için sorular sorarak altta yatan sebeplere ulaşmak, stres ve öfke kontrolü için önemlidir.
- Herkesin kendine uygun olan gevşeme ve sakinleşme yolunu keşfetmesi ve uygulaması zamanla kazanılan bir beceridir. Aile ve arkadaşlık ilişkilerinin niteliği, hobiler ve düzenli beslenmenin stres yönetimi üzerinde etkili olduğu bilinmektedir.

Görüldüğü üzere, stres ve öfke yönetiminde öncelikle sakin olmak, tarafları/karşı tarafı anlamaya çalışmak, haklılık mücadelesi yapmadan iletişime geçmek ve kazan-kazan ilkesine göre hareket etmek çok etkilidir.

Arabulucular için; stresi ve belirtilerini erkenden hissetmek ve çözüm yolunda farkındalık oluşturmak tecrübeyle kazanılacak bir beceridir. Her görüşmede, yukarıdaki belirtilerden hangilerinin ön planda olduğunu gözleyerek, empati ve stres yönetim becerilerini artırmak mümkün olacaktır. Kayıplar tartışıldığında stres ve öfke artacaktır. Kazançlar konuşulduğunda ise uzlaşmaya doğru herkes çaba gösterecektir.

F. AİLE ARABULUCUSUNUN NİTELİKLERİ

Aile arabuluculuğunun başarılı olması için gereken öncelikli husus, doğal olarak öncelikle arabuluculuğun temel ilkelerine uyulmasıdır. Temel ilkelerin başında ise arabulucunun bağımsızlığı ve tarafsızlığı ile sürecin gizliliği ve eşitliği gelmektedir. Bununla beraber aile arabuluculuğu, çalışılan alanın hassasiyeti nedeniyle ilave ilkeleri de içerir.

Genel olarak arabulucunun görevi, tarafların birbirlerini ve kendilerini daha iyi anlamalarını, uyuşmazlık konularına işaret edecek seçenekler oluşturmalarını ve uyuşmazlığı çözecek şartlar üzerinde anlaşmalarını sağlamaktır. Arabulucu, karşılıklı anlayışın geliştirilmesi ve her iki tarafça kabul edilebilir çözüm seçeneklerinin oluşturulması için görüşmeleri yapılandırarak ve yöneterek bu görevini gerçekleştirmeye çalışır. Bu kapsamda arabulucu özetle; yöntemin başkanı, iletişim sağlayıcı, eğitimci, çözüm artırıcı, gerçekçi düşüncenin temsilcisi, kusurları üstlenici ve yöntemin koruyucusu olan kişidir.[118]

Arabulucunun görevi, uyuşmazlık tarafları arasında sistematik bir şekilde iletişim teknikleri uygulayarak görüşmelerin başlamasına, iletişimin kurulmasına, ikna ve telkin yoluyla tarafların ortak bir paydada buluşmasını sağlamaya yardımcı olmaktadır; dolayısıyla arabuluculuk faaliyetinin yerine getirebilmesinin belli bir deneyimi gerektirdiğini, bu deneyimin ve birikimin çok çabuk elde edilemeyeceğini ve bu sebeple arabuluculukta belirli bir tecrübenin kazanılması için belli bir yaşı tamamlamış olmanın aranmasının isabetli olacağı düşünülmektedir.[119]

---

118 KEKEÇ Elif Kısmet, *Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*. Ankara: Adalet Yayınevi,2014, s.104-107

119 ÖZMUMCU Seda, *Uzakdoğu'da arabuluculuk anlayışı ile Türk hukuk sisteminde arabuluculuk kurumuna genel bir bakış* XII Levha Yayıncılık Nisan 2013 üçüncü baskı, s.322

Başarılı bir arabuluculuk süreci pek çok etkinin birleşmesi sonucu elde edilir. Bu etkenler içinde arabulucunun kişiliği ve yetenekleri de yer alır. Etkili bir arabulucuda olması gereken özellikler ve yetenekler şu şekilde özetlenebilir:

Arabulucu tarafsız, zeki, esnek, kolay anlaşılır, etkili ve ikna edici, empatik, etkili bir dinleyici olmalı, toplumda saygın bir yere sahip olmalı, şüpheci olmalı, gerekli kaynaklara ulaşma imkânına sahip, dürüst, güvenilir, eleştirilere açık, mizah anlayışına sahip, sabırlı, azimli, iyimser ve insanları seven bir kişi olmalıdır.[120]

İyi bir arabulucu sohbetin ortasında duran, tarafsız ve yargılayıcı olmayan, iyi dinleyici, zaman zaman arka plana çekilen, bazen sorumluluk alan, taraflarla yapıcı şekilde konuşan kişidir. Arabulucular enerjik olmalıdırlar. Taraflar umudunu kaybettiğinde onları motive etmek için azimli olmalıdırlar. Güven, kararlılık, yaratıcılık, güvenilirlik, espri anlayışı ve empati de önemli özelliklerdir. Bazı arabulucular doğal olarak diğerlerine göre bu özelliklerle kutsanmıştır.[121]

1. Arabulucunun Görevleri

Arabulucuların görevlerine genel olarak bakıldığında şunlar öne çıkar:

Organizasyon Açısından

- Konfor ve güvenlik sağlamak için ev sahibi olarak hizmet vermek
- Süreci etkin bir şekilde yapılandırmak için yöneticilik yapmak

İletişim Açısından

- Tarafların kendilerini açıkça ifade etmelerini sağlamak
- Tarafları dinlemeye teşvik etmek
- Anlaşılırlığı en üst düzeye çıkarmak için netleştirme, özetleme ve yeniden çerçeveleme yapmak
- Anlaşılan ve üzerinde hemfikir olunan konuları yakalamak

Eğitim Açısından

- Arabuluculuk sürecinin anlaşılmasını sağlamak
- Etkili müzakere davranış ve tutumlarını modellemek ve bu konuda koçluk yapmak
- Müzakere konuları hakkında gerekli veya yardımcı bilgiler edinmeye teşvik etmek

Müzakere Açısından

- Ortak çıkarları ortaya çıkarmak
- Önemli konuları çerçevelemek
- Tarafların seçenekler geliştirmesine yardımcı olmak

120 KEKEÇ, s. 107-111.

121 MENKEL-MEADOW, C. Love L.P. ve SCHNEİDER, A. K., *Mediation Practice, Policy, and Ethics*. Newyork: Aspen Publishers. 2006, s.216.

- Teknikler ve karşı tekliflerin dile getirilmesi sağlamak
- Anlaşma şartlarını netleştirilmesini sağlamak

Koruma Açısından

- Sürecin kötüye kullanılmasını önlemek
- Yanlış adımlar ve çıkmaza girme durumunda sorumluluğu üstlenmek

Arabulucunun niteliklerine ilişkin Kuzey Amerika görüşü tarafsızlık, eğitim ve deneyim noktasında yoğunlaşmaktadır.[122]

2. Doğru Arabulucu Olmak

Doğru arabulucu güvenilir olandır. Güvenilirlik ilkesi doğru arabulucu seçiminde ilk aranan prensiptir. Bunun dışında iletişim yeteneğinin yüksek, barışla beslenen, kültürler arası farklılıkları anlayarak saygı gösteren, bilgili, uzman rolüne güvenen, empatisi yüksek, portföyünün çatışmaları sonlandırıp uzlaştırdığı dosyalarla dolu olması gibi birçok özelliği bünyesinde barındırması da aranmaktadır. Bir arabulucunun kendisine özel "yürütme ilkeleri" denilen bir bildiri hazırlaması belki de sahip olduğu, olacağı güvenin inşa edilmesinde yararlı olacaktır. Arabuluculuk ilkelerinin ve çalışma prensiplerini açıkça yazılı olarak yer aldığı bildiriye "yürütme ilkeleri" denilmektedir. Bütün kurum ve kuruluşların çoğunda da önceden tanımlanmış yürütme ilkeleri bulunmaktadır. Kurum ve şirketler bu ilkeleri hazırlarken misyonlarından ve kurumsal değerlerinden yola çıkarlar. Arabulucular da kendi meslek dalları ve meslek ilkelerine ilişkin, doğru arabulucu imajını ve itibarını yönetebilmek adına kendi yürütme ilkelerini hazırlayarak işe başlayabilirler.

Doğru arabulucu tüm taraflara eşit mesafede durmalıdır, empati kurmaya özen göstermeli ve tarafları birbirlerine çözüm önermeleri konusunda desteklemelidir, sürecin herhangi bir anında uzlaşmazlığın çözümsüz kaldığı durumlarda tutarlılığını sakinliğini korumalıdır. Bazı durumlarda bu özellikleri kurmakta sıkıntı yaşanabilir çünkü arabuluculuk süreci tarafların ya da beraberindekilerin manipülasyonuna son derece açık bir hâle gelebilmektedir; hatta taraflar arabulucuyu tarafsız olmadığı hususunda suçlayabilir ya da kendisinden karşı tarafı susturmasını isteyebilir. Doğru arabulucu bu tür durumları doğru yönetebilen gerginliği ve yükselen ısıyı regüle edebilen bir uzlaştırmacıdır.

Bazen öyle durumlar gelişebilir ki arabulucu o çatışmada uzlaştırmacı olarak kendisini çok doğru biri olmadığını düşünebilir hatta varlığını amacını sorgulayabilir. Tüm arabuluculuk becerilerine, mesleki eğitime, deneyime sahip olsa bile, süreçte yapılması gereken her şeyi yapsa bile bazı süreçleri yönetmek konusunda kendisinin de doğru kişi olup olmadığını tartmalı, bir nevi kendi öz değerlendirmesini yapabilmelidir. Bu açıdan bakıldığında her meslekte olduğu gibi arabuluculukta da mesleğin uygulamacısının kendi öz değerlendirmesini objektif olarak yapmaya çalışması gerekir. Her arabuluculuk süreci sonuçlandırıldığında

122 MENKEL-MEADOW SCHNEİDER , s.216-218

arabulucu yönettiği süreci değerlendirmeli, artı ve eksi yönleri ile geliştirilmesi gereken, taraflara sıkıntı yaşatan aşamaları not etmeli ve bunları nasıl geliştirebileceği konusunda iyileştirme çabası göstermelidir.[123]

3. Arabulucunun Özellikleri

Her arabulucunun etkin birer uzlaştırmacı, konuşmacı, hitabet sanatçısı, etkili iletişimci, tiyatrocu, sakinleştirici, kolaylaştırıcı, mimiklerini çok iyi kullanan biri olması beklenemez, ancak her arabulucu güvenilir, tarafsız, müzakereci, teşvik edici, işbirlikçi, sabırlı, yardımcı ve en önemlisi barışçıl olmalıdır. Doğru bir arabulucu çatışmalı taraflar arasında tampon oluşturur, süreç içinde taraflara güven aşılar ve barışçıl bir çözümün aslında erişilebilir olduğu inancını uyandırır. İyi bir arabulucu öncelikle hazırlıklı olmalıdır; karşısındakileri dinleyerek ve taraflarla diyalog kurma yoluyla fikir alışverişini teşvik eder; işbirliği ruhu oluşturup müzakere eden tarafların güvenle müzakere edebilmeleri için sağlıklı bir ortam sağlar ve gerektiğinde ilgili paydaşları dahil etmek yoluyla sürecin sağlıklı sürmesine olanak tanır. Arabulucu sabırlı yaklaşımları ile dengeli ve ihtiyatlı bir süreç yönettiğinde uzlaşma niyetiyle bir araya gelmiş çatışan taraflara anlaşmaya varmaları konusunda en başarılı biçimde yardımcı olur.[124]

Aile uyuşmazlıklarının hassasiyeti düşünüldüğünde ise bu ilkelerin en titiz şekilde uygulanabilmesi için aile arabulucularının çok daha kapsamlı niteliklere sahip olmaları gerektiği açıkça ortadadır.

Bu çerçevede aile arabulucusu için aile uyuşmazlıklarının çözümü alanında uzmanlaşmış arabulucu tanımlaması yerinde olacaktır.

4. Aile Arabulucuları İçin Önemli Nitelikler

Aile arabulucuları, boşanma da dahil olmak üzere her türlü aile uyuşmazlığının çözümü konusunda uzman arabuluculardır. Aile eksenli uyuşmazlıklar konusunda müzakere etmek konusunda kapsamlı becerilere sahiptirler ve aile içi çatışma ile çalışmaya alışkındırlar.

Aile arabulucuları; çocukları yasal hakları olan, kendi fiziksel ve duygusal ihtiyaçları olan fertler olarak kabul ederler. Aile arabuluculuğunda, aile hukukunda olduğu gibi, çocuğun yüksek menfaati ve ihtiyaçları büyük önem arz eder. Çocuklar ve genç insanlara, özel nitelikli arabulucular tarafından yürütülen arabuluculuk sürecinde dinlenme ve gerektiğinde ve isterlerse görüş bildirme fırsatı verilmelidir. Bu nedenle aile arabulucuları sadece yetişkinler ile değil çocuklar ve gençler ile de ne şekilde iletişim kurulacağını iyi bilmeli gelişim psikolojisi alanında gerekli bilgi ve deneyime sahip olmalıdır.

Aile arabuluculuğunda gizlilik ilkesi diğer arabuluculuk türlerine göre farklılık göstermektedir. Aile arabulucuları çocuğun zarar gördüğünden şüphelenirlerse bunu ilgili

123 ALİKILIÇ , Özlem , *Arabuluculukta Etkili İletişim Arabuluculukta Etkili Yöntemler ve iletişim Yönetimi*, Nobel Akademik Yayıncılık 2017 birinci basım, s. 11-12.

124 ALİKILIÇ Ö, s. 12-17.

kurumlara bildirmekle yükümlü olmalıdırlar. Hassas yetişkinler söz konusu olduğunda da özenli bir şekilde gizlilik dışına çıkılabilmelidir. Bu durumların tespiti ve sürecin yönetilebilmesi açısından aile arabulucusunun duyarlı davranabilmesi çok önemlidir.

Aile arabuluculuğunda tarafların sürece uyum ve sonucunda sağlanan anlaşmaya uyma davranışında arabulucunun bilgi ve uzmanlığına duyulan güven etkili olmaktadır. Bu çerçevede aile arabulucularının sadece temel arabuluculuk ve aile uyuşmazlıklarının dinamikleri konusunda değil aile hukuku alanında da derin bilgi ve deneyim sahibi olmaları çok önemli bir gerekliliktir.

Literatürde arabulucunun nitelikleri hakkında çok az şey yazılmıştır. Bunun bir nedeni, rolün süreçsel yönlerinden ziyade uzun zamandan beri kişiliğe verdiği ağırlıktır. Genellikle zor ve kendine özgü kişisel nitelikler, analiz için elverişli değildir. Dolayısıyla, tasarlanan niteliklerin listeleri bilimsel olmaktan ziyade anekdottur. "iyi" bir arabulucuyu hangi niteliklerin oluşturduğuna dair bir anlayışa en faydalı yaklaşım, tartışmadaki tarafların görüşlerini benimsemektir. Bu tür çalışmalarda tercih edilen niteliklerin bir listesi belirlenmiştir:

- Fikirlerin orijinalliği
- Uygun espri anlayışı
- Rahatsızlık vermeyecek şekilde hareket etme kabiliyeti
- Arabulucunun "bizden biri" olması
- Arabulucunun tanınan bir otorite olması (bu, kişisel saygınlıktır)
- Anlaşmazlıktaki karışıklıkları hemen anlama yeteneği
- Bilgi birikimi
- Duyguları kontrol edebilmesi
- Arabuluculuk mesleğine dahil edilen tutumlar, kararlılık ve sabır
- Gönüllülüğe olan inanç (dikte etmek yerine)
- Fiziksel dayanıklılık
- Eleştirilere kulak tıkamak
- Filozof bilgeliği
- Peygamber sabrı
- Anlaşmazlığın yaşandığı çevrenin dinamiklerini değerlendirebilme
- Zekâ (hem süreç becerileri hem de içerik bilgisi) ; zorlayıcı sorular için arabulucuyu hazır kılan, ince nüansların farkında olmasını ve yapay kısıtlamaların ne zaman yapıldığına dair bilgi edinmesine yardımcı olan bilgi.

Bununla birlikte, böyle bir bilgi taraflara doğru cevabı öneren bir uzman olarak hizmet verme amacıyla kullanılmamalıdır.[125]

125 ROBERTS, Marian, *Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Uygulama Esasları* (Ed. Abbas Türnüklü),(Çev. Ece Şahin), Ankara, Nobel Akademik Yayıncılık, 2020, s.167-168

5. Temel Arabuluculuktan Aile Arabuluculuğuna Geçiş

Aile arabuluculuğunda başarılı sonuçlar elde edilebilmesi, temel arabuluculuk becerilerine ek olarak aileye ilişkin konularda geliştirilmiş bilgi ve teknikler ile mümkündür. İngiltere'deki çoğu aile arabulucuları; aile hukuku, sosyal hizmet ya da psikoterapide gereken mesleki niteliklere ve tecrübeye sahiptir. Aile hukuku geçmişinden gelen kişiler, ayrılma, boşanma ve aile meseleleri ile ilgili olarak profesyonel bilgi ve deneyim sermayesi getirirler ve muhtemelen iyi müzakere becerilerine sahip olurlar. Bununla birlikte, işbirliği hukukunda eğitim görenler de dahil olmak üzere aile avukatları, ayrılan çiftlerin arabuluculuğa yanlarında getirdikleri güçlü duygular ve çocuklara ilişkin sorunların karmaşıklığı karşısında güçlük yaşayabilirler. Bu nedenle hukuk kökenli arabulucuların psikoloji alanında eğitimler ile desteklenerek arabulucu rolüne doğru bilinçli bir geçiş yapmaları ve daha fazla bilgi ve beceri edinmeleri gerekir.[126]

Bir arabulucu olarak eğitim, yeni yetenek ve beceri edinmeyi ve arabulucunun rolünün parçası olmayan uygulama ve alışkanlıklarını bir kenara koymayı içermektedir. Kişi belirli bir meslekte ne kadar uzun süre çalışırsa, uygulama ve alışkanlıklarını değiştirmek o kadar zorlaşır. Bazıları aile arabulucusu rolüne doğal bir şekilde bürünürken; diğerleri ciddi zorluklarla karşılaşmaktadır. Mevcut avukat, psikoterapist, sosyal hizmet uzmanı ya da danışman (ya da başka bir kökenden alınan) rolünden farklı bir biçimde aile arabulucusu rolüne geçişin bilinçli bir şekilde gerçekleşmesi gerekir. İlk adımlardan biri, tavsiye verme ve danışma arasındaki farkları tanımaktır.[127]

Arabulucular kanunu, hukuk terminolojisini ve mahkeme sürecini genel olarak açıklamak için hukuki bilgiye ihtiyaç duyarlar, ancak bu bilgiler arabulucunun tarafsız rolüne farklı şekillerde adapte edilir. Arabulucular, tarafların yasal hakları ya da onların davasında uygulanabilecek olan yasal ilkeler hakkında taraflara tavsiyelerde bulunmamalıdır. Bu sebeple de; avukatların farklılıkları anlaması ve hukuk müşavirinin rolü ile aile arabulucusunun rolü arasındaki sınırları gözle görülür şekilde muhafaza etmesi gerekmektedir. Aile arabulucularının rolü eşsizdir. Avukat, danışman ya da psikoterapist rolleri ile birleştirilmemeli ya da karıştırılmamalıdır.[128]

Arabuluculuk hizmetinden yararlanan aileler süreç boyunca ve sürecin sonunda önemli değişiklik ve dönüşüm yaşarlar. Böylesine değişim ve dönüşüm içeren bir süreci yönetmek durumunda olan aile arabulucusunun ailelerdeki bu değişim ve dönüşüme de uyum sağlayabilmesi gerekmektedir. Belirsizlikler içeren bir kriz ortamında ilerleyen bazı arabuluculuk aşamalarında arabulucunun bilişsel esnekliği ön plana çıkmaktadır. Aile arabulucusu bu kapsamda psikolojik anlamda sağlam, esnek, dayanıklı ve istikrarlı olmalıdır.

İnsanların olaylar karşısındaki görüşü ve anlayışı deneyim ile şekillenir. Bir olay ya da olgu karşısında hukukçular yasal bir bakış açısıyla yaklaşırken, bir sağlık profesyoneli akıl sağlığı açısından değerlendirme yapabilir. Bir aile arabulucusu, her bir yeni olguya "arabuluculuk"

126 PARKİNSON, s. 244.
127 PARKİNSON, s. 245
128 PARKİNSON, s. 245

bakış açısıyla yaklaşabilmelidir. Kişi işini yaparken kişisel bakış açıları ile profesyonel bakış açıları sıklıkla birbiri ile çatışabilir. Bu durumun yaratacağı zorlukları aşabilmek için profesyonel bakış açısının kişisel bakış açısından daha baskın olması sağlanmalıdır. Örneğin, bir çift arasında yürütülen arabuluculuk sürecinde çiftin ev paylaşımı konusunda vardığı çözüm arabulucuya makul gözükmeyebilir ama o çift için belki de en makul çözüm budur; bir çözümün makul olup olmaması arabulucunun değil tarafların yaşam standartlarına göre değerlendirilmek zorundadır.[129]

Bu çerçevede, aile arabulucusu olarak eğitilmek, yalnızca bir dizi tekniği öğrenmek anlamına gelmez. Öğrenilen tekniklerin gerçek uygulamalar ile sindirilmesinin yanı sıra arabulucunun her türlü ön yargıdan bağımsız, yüksek bir farkındalık ve olgunluğa sahip olması aile arabuluculuğu uygulaması için vazgeçilemez bir gerekliliktir.

a. Aile ve Miras Hukukunda Arabuluculuk Sürecinde Öne Çıkan İhtiyaçlar

6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu kapsamında arabuluculuğa elverişli olan dava türleri yetişkinler arasındaki uyuşmazlıklardan kaynaklanan davalar olup bu davalar çoğunlukla mali konular ile ilgili davalardır. Bu nedenle aile ve miras hukuku kapsamında çoğunlukla tarafların mali ihtiyaçları ön plana çıkmaktadır.

Aile arabulucuları hem finansal hem de ebeveynlik sorunları konusunda uzmanlaşmış olmalıdır. Özellikle mal varlığı uyuşmazlıkları söz konusu olduğunda hukuk eğitimi almış bir arabulucu ile çalışmak tercih edilmelidir.

Arabuluculuk sürecindeki aile bireyleri geleceğe dönük kaygılarının giderilebilmesi arayışı içindedir. Özellikle çekişmeli bir boşanma davasını takiben gündeme gelen mal rejimi tasfiyesi temelli uyuşmazlıklarda tarafların çocuklarının olup olmaması dahi ihtiyaçları farklılaştırabilmektedir. Bu çerçevede boşanma sonrası süreçte gerek eski eşlerin gerekse çocukların hak ve yükümlülüklerinin yanı sıra psikolojik, sosyolojik ve mali ihtiyaçlarının doğru tespit edilebilmesi uyuşmazlığın çözümü açısından büyük önem taşır.

Aile arabulucusu, tarafların belirtilen ihtiyaçlarını doğru şekilde tespit edebilmesi için sezgisel anlamda kendini çok iyi geliştirmiş olması gerekmektedir. Bu çerçevede sadece bilgi değil mesleki ve yaşamsal deneyimler arabulucunun gelişimine katkı sağlayacaktır. Aile arabuluculuğu sürecinde sıkça yaşanan kriz ortamlarında ortaya çıkan beklenmedik durumlarda arabulucu bu duruma derhal uyum sağlayarak yepyeni bir sorun çözme stratejisi geliştirebilmelidir.

Aile arabuluculuğunu bir bilim olarak düşündüğümüzde şu ihtiyaçlar öne çıkmaktadır:

- Arabuluculuğu; gerçeklerin toplandığı, farklılıkların açıklığa kavuşturulduğu, mevcut seçeneklerin belirlendiği ve çözüm önerilerinin üzerinde calışıldığı bir dizi adımdan oluşan rasyonel bir süreç olarak düşünme,
- Vergi, emeklilik ve sosyal yardımlar da dahil olmak üzere hukuki ve finansal bilgiler dahil olmak uzere bilgiler,

129 HAYNES, J. M. (1994). *The Fundementals of Family Mediation*. Albany: State University of New York Press,s. 27

- Boşanmanın yetişkinler ve çocuklar açısından nasıl yaşandığı ve etkileri hakkındaki bilgiler,
- Çocuk ve yetişkin gelişimi,
- Aile dinamiği bilgisi,
- Destek hizmetlerinin bulunabilirliği,
- Mali verileri analiz etme ve matematik becerisi,
- Müzakere edilerek veya hukuk davası açılması yoluyla varılan boşanma anlaşmaları hakkında bilgi ve deneyim,
- Mantık ve mantıklı düşünceyi içeren müzakere teknikleri,
- Arabuluculuk disiplinine uymak,
- Arabuluculuk üzerine gerçekleştirilen araştırmalar hakkında bilgi sahibi olmak.[130]

Aile arabuluculuğunu bir sanat olarak düşündüğümüzde ise şu ihtiyaçlar öne çıkmaktadır:

- Empati, sezgisel anlayış ve insanlarla etkileşim kurma becerisi,
- Sadece ders kitabı bilgisi değil, olgunluk ve yaşam deneyimi,
- Taraflardan gelen irrasyonel tepkilerin artması ve uyuşmazlıkların uzaması hâlinde kullanılacak kriz yönetimi becerileri de dahil olmak üzere, ayrılan çiftlerin duygusal ve pratik ihtiyaçlarına yanıt verme becerileri,
- Sürecin yapısını ve hızını çiftin veya ailenin dinamiklerine göre değiştirebilen kişisel ve esnek bir çalışma tarzı,
- Aile üyeleri arasındaki iyi ilişkiler ve işbirliğinin kendiliğinden yapılan anlaşmalardan daha fazla değerli görüldüğü,
- Bir bütün olarak aile için endişe,
- İletişim becerileri.[131]

Arabulucular çoğunlukla konuşma ve yazılı dile güvenirler, ancak konuşulan ve yazılı dil insanların iletişim biçiminin yalnızca küçük bir bölümünü oluşturur. Arabulucular, gözlemleme, dinleme, hissetme (duygulara dokunma), tatma (test etme) ve 'koklama' olmak üzere beş duyuyu kullanmalıdırlar. Eğitim, gözlem yeteneğini ve beden dili farkındalığını geliştirmektedir. Bununla beraber bir aile arabulucusu tanıştığı kişiler ve doğrudan kendisine yönelik his kanallarını da geliştirmelidir. Bilgi önemlidir, ancak bilginin, sezgi ve esinlenmeyle birleşebilmesi için insan anlayışının sıcaklığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle aile arabuluculuğu hem bir sanat hem de bir bilim olarak anlaşılmalıdır.[132]

Arabuluculuk sürecinde kişiler arası iletişim sürdürülürken sözlü iletişimden çok daha önemli olan sözsüz iletişim becerilerinin geliştirilebilmesi için aile arabulucularının sürekli bir kişisel gelişim farkındalığında olmaları gerekmektedir.

130 PARKİNSON, s. 47
131 PARKİNSON, s. 48
132 PARKİNSON, s. 48

b. Aile Arabulucusunun Tarafsızlığı

Aile arabuluculuğunda tarafsızlığın korunması aile uyuşmazlıklarının hassasiyeti nedeniyle daha da önem kazanmış bir ilkedir. Her insan mutlaka bir aileye mensuptur ve doğal olarak ailelere ilişkin uyuşmazlıklarda arabulucunun kendisinden de bir yansıma görmesi olasıdır. *Bu nedenle aile arabulucularının tarafsızlığı koruyabilmeleri için kendi kişisel süreçlerine ilişkin farkındalıklarının son derece gelişmiş olmasında yarar vardır.*

Arabulucunun tarafsızlığı bilgi ve becerilerinin yanı sıra dürüstlük ve bağlılık gibi karakter özelliklerine de bağlıdır. Bu nedenle tarafsızlık arabuluculuk uygulamasının esaslı bir prensibi, arabulucunun temel niteliği, görevi ve becerisidir.

Tarafsızlık nötrlük ile karıştırılmamalıdır. Aksi hâlde üç büyük sorun karşımıza çıkar:

1. En büyük sorun doğruluktur. Zira; arabulucu nötr değildir. Kendi bakış açısı, görüşleri ve değerleri vardır.
2. Arabulucunun nötrlüğüne ilişkin iddialar mümkün olanın abartılarak hukuki bir mücadeleye girişmesine imkân sağlayabilir. Zira, nötrlük tarafsızlıktan farklı olarak aslında bir tarafı desteklemek ancak bunu belli etmeyerek dahil olmamaktır.
3. Arabulucunun nötrlüğüne ilişkin iddialar tarafların eşitsizliğinin ileri sürüldüğü hâllerde tehlikelidir.

Bu nedenle tarafsızlığı korumak için arabulucu:

- Sürecin başlangıcında karar verme aşamasındaki tarafsızlık prensibine bağlılığına ilişkin son derece net olmalıdır.
- Tarafların bakış açılarına eşit derecede değer vermelidir. Bu da en iyi şekilde görüşmelerin başlangıcında taraflara, karşı tarafın yokluğunda kendi bakış açılarını dile getirme imkânı verilerek; toplu görüşmelerde de her bir bakış açısının her iki tarafça dinlenilmesi ve anlaşılmasını sağlayarak mümkündür.
- Tarafların ihtilaf konusu olaydaki durumlarına ilişkin hak ettiklerini ya da herhangi bir sonuca ilişkin tercihlerini dile getirmemelidir. Ancak düşüncesini söyleme ya da yol gösterme ya da teklifte bulunmanın uygun olduğu hâllerde bunun görüş empoze etmeden ya da imadan kaçınarak, tüm bu risklere karşı açık ve tereddütlü bir tarzda yapılması gereklidir.[133]

Tarafsızlığın öğrenilebilir bir durum olduğu düşünülse bile gerçek tarafsızlık aslında bir oluş hâlidir. Aile arabulucusu, ön yargılardan arınmış bir zihin ve yargılamadan kabullenebilen bir yüreğe sahip olmalıdır.

c. Aile Arabuluculusunun Empati Yeteneği

İnsan davranışı, özellikle ayrılma ve boşanmanın karmaşasındayken; son derece değişken ve öngörülemeyen bir hâle bürünür. Aile arabuluculuğu, her tarafın duygusal durumuna

133 ROBERTS, s. 171-172

göre ayarlanması gereken, ailelerindeki büyük değişiklikleri ve geçişleri yönetmelerine yardımcı olunan, karmaşık bir süreçtir; bütün mesele anlaşmaya varmaktan ibaret değildir. Ayrı ve boşanmış çiftler arasındaki etkileşim kalıpları, bazı kalıplar değişime karşı oldukça dirençli olsalar bile zamanla değişir. Aile arabuluculuğunda, çiftleri ayıran uçucu dinamikler, arabulucunun aktif katılımıyla çeşitli şekillerde ve derecelerde yönetilebilmektedir. Arabuluculuk süreci, bir dizi etkileşimden oluşur; ne tanıdık bir çatışmanın tekrar sahnelenmesidir ne de anlaşmaya doğru giden taşıyıcı bir banttır. Arabulucular, "sol-beyin düşüncesini" mantıksal, sistematik yaklaşımı, yaratıcılık ve sezgiyi teşvik eden "sağ-beyin düşüncesi" ile birleştirmelidir. "Sağ-beyin düşüncesi", bütüncül bir şekilde bağlantı kurmayı amaçlar. Farklı seviyelerde çalışır ve bu seviyeler arasında bağlantılar oluşturabilir ya da sezgisel sıçramalar yapabilir. Şablonlara ve ilişkilere doğrusaldan çok döngüsel bir şekilde bakar.[134]

Empati yeteneğinin gelişmesi için sezgi ile mantığın eşgüdümlü çalışması bir aile arabulucusunun geliştirmesi gereken becerilerdendir.

Bir psikoterapist olan Clarkson, "Bildiklerini Unutmayı Öğrenmek" başlıklı makalesinde "Bugün gereken temel becerilerden biri, belirsiz koşullarda en küçük ipuçlarının hızlı bir şekilde işlenmesidir. Sezgi bunu yapmanın en hızlı ve en doğru yolu olabilir ... Sezgisel beceriler, nasıl tepki vereceğinizi bilmenizin şart olduğu akarsu rafting sporu için gereken becerilere son derece benzemektedir. Bilgi ise, sizin üzerinize doğru hızla gelen veri akışının yüzeyindedir" diye yazmıştır.

Kahneman ise "Hızlı ve Yavaş Düşünme" adlı kitabında gündelik hayatta kullandığımız sezgisel anlayışın örneklerini verir. Öfkeli bir kişi, konuşmaya başladığında öfkeyi tespit ederiz, odaya girdiğimizde kendi hakkımızda konuşulmakta olduğunu anlarız ve örneğin, yan şeritteki motosiklet kullanıcısı tehlikeli bir şekilde sürüyorsa hızla reaksiyon gösteririz. Bir problemle karşı karşıya olduğumuzda durumu anlarız ve içgüdüsel tepkimiz genellikle gereken tepki olur. Fakat içgüdüler yanılmaz değildir. Sıkıştığımız zaman, daha yavaş, daha analitik bir düşünce biçimine geçebiliriz. Kahneman, sezgisel düşünceyi "Sistem 1" ve analitik düşünceyi "Sistem 2" olarak adlandırmaktadır. Bilinen durumlara tepkilerimiz ve kısa vadeli öngörülerimiz genellikle doğrudur, çünkü "Sistem 1" genel olarak etkilidir. Bununla birlikte, "Sistem 1" öğrenilmiş izlenimlere dayanmakta olup bu izlenimler yanıltıcı olabilirler. Bu nedenle "Sistem 1"i hataya açık hâle getiren önyargılar vardır. Zor problemlere çözüm üretmek için "Sistem 2" gereklidir. "Sistem 2", kişinin belleği içinde arama yapmak, karmaşık hesaplamalar ve karşılaştırmalar yapmak, dikkatli planlama ve bilinçli seçim yapmak için kullanılır. Bununla birlikte," Sistem 2" de hata yapmaya açıktır ve mantığın kusursuz bir örneği değildir. Yetenekleri ve erişebildiği bilgi sınırlıdır. Biz mantıklı olduğumuzda, her zaman doğruyu düşünmüyoruz. Kahneman, Sistem 1 ve 2'nin bir kombinasyonunun çok etkili olduğunu savunmuştur. Zira bu kombinasyon çabayı en aza indirgemekte ve performansı optimize etmektedir. Arabuluculuk eğitimi, "Sistem 1'in" sezgisel düşüncesi "Sistem 2'nin" analitik düşüncesini birleştiren becerileri arttırır. Arabulucuların, her ikisine de ihtiyacı olduğu açıktır. Kahneman'ın dediği gibi, *"uzmanlık elde etmek uzun süren bir iştir, çünkü uzmanlık tek bir beceri değil: beceriler topluluğudur*".[135]

134 PARKİNSON, s. 242

135 PARKİNSON, s. 255-256

d. Özfarkındalık ve Sosyal Farkındalık

Özfarkındalık kendi duygularımızı anlama ve kendimizin farkında olmaktır. Sosyal farkındalık ise başkalarının duygularını algılayarak neler olup bittiğini gerçekten anlamaktır. Arabulucu bunları taraflar ile etkileşimde en iyi duruma ulaşabilmek için uyum içinde kullanabilmelidir.

Arabulucuların özfarkındalığı ve kendini nasıl tanıttığına ilişkin arabuluculuk literatüründe çok az referans bulunmaktadır. Ancak ilk izlenimler önemlidir. Arabulucuların tarafları nasıl "karşılayacakları" ve giyinmeleri gerektiği konusunda çocukların ve gençlerin görüşleri mevcuttur:

"Arabulucu gülümsemeli ve kibar olmalı, dostça görünmek isteyen bir arabulucu kesinlikle takım elbise giymemeli ama kot pantolonla da olmamalıdır; O zaman işini ciddiye almıyor görünebilmektedirler".[136]

Önemli olan yalnızca nasıl göründüğünüz değildir.

Arabuluculuk eğitimi, kişisel niteliklerinizve tarzınız, güçlü yanlarınız, zayıf yanlarınız ve nasıl davrandığınızın özfarkındalığını geliştirmeye de yardımcı olur. Kişinin kendisini videoda izlemesi rahatsız edici olabilir ancak önemli bir deneyimdir. Arabuluculuk eğitimi, kişisel nitelikler ve stil, güçlü yönler, zayıf yönler ve tutumların farkındalığını geliştirmeye yardımcı olur. Kişisel nitelikler arabuluculukta profesyonel bilgi ve teknik beceriler kadar önemlidir."[137]

Arabulucunun kişiliği, davranış ve tutumları ile değerleri, bir ekosistemik yaklaşımda "arabuluculuk sisteminin" önemli bir parçasıdır. Arabulucuların kendi aile geçmişleri ve deneyimleri, kültürel eğitimleri, görüşleri, değerleri ve inançları da arabuluculuk sürecine dahil olur.[138]

Bilinçli ya da bilinçsiz bir etkiye sahip olabilecek faktörlerin farkında olmak önemlidir. Arabulucular, kendi normlarını, değerlerini ve önyargılarını bilinçli ya da bilinçsiz olarak arabuluculuk sürecine dahil ederler. Bir arabulucu, bir tarafı diğerine nazaran kendine daha yakın bulabilir ya da bir tarafı diğeri karşısında savunma ihtiyacı hissedebilir. Taraflar kavga etmeye devam ettiklerinde, hakemlik yapmak ve onlara ne yapmaları gerektiğini söylemek isteği duyabilir.[139]

Arabuluculuk eğitimlerinde, arabulucuların, arabuluculuğa getirilen çatışmalarda taraf olmaktan kaçınabilmeleri ve "eşit mesafeyi" koruyabilmeleri için özfarkındalıklarını ve kendi reaksiyonlarını kontrol edebilme yeteneklerini geliştirmeleri amaçlanmaktadır. Rol yapma/canlandırma oyunları ve diğer deneysel egzersizler, arabulucu adaylarına, zorlayıcı durumları ilk elden deneyimleme, kendi tepkilerini tanıma ve çatışmayı yönetebilme becerilerini geliştirmeye ya da uyuşmazlığı çözmek için sorumluluk alma fırsatı tanır. Arabulucunun öz farkındalık ve becerileri, uygulama danışmanı desteği ve teşviki ile mesleki temel eğitimden başlayarak sürekli devam eden yolculuğunda durmaksızın artmaktadır.[140]

136 PARKİNSON, s. 249
137 PARKİNSON, s. 249
138 PARKİNSON, s. 249
139 PARKİNSON, s. 249
140 PARKİNSON, s. 249

e. Arabuluculuğun Yarattığı Duygusal Baskılara Dayanmak

Arabuluculuk zor bir iştir; size sürekli olarak bir şeyleri hatırlatan konular hakkında sakince ve rasyonel olarak konuşmak zordur.[141]

Aile arabuluculuğu aynı zamanda stresli bir iştir. Arabulucular, arabuluculukta karşılaştıkları sıkıntı ve acılara karşı, özellikle kendilerinin de stres altında olduğu durumlarda savunmasızdır. Arabuluculuk oturumlarının duygusal yoğunluğu ve arabulucu üzerindeki baskılar, yorgunluğa, tükenmeye ya da arabulucunun yargısını ve çalışma kabiliyetini etkileyebilecek tepkilere neden olabilir. Bu gibi durumlarda bir danışmanın hazır bulunması ve desteği çok önemlidir.[142]

Arabulucular, empati ve nesnellik arasında bir denge sağlamalıdırlar. Taraflar daha iyi anlaşıldıklarını hissettiklerinde, argümanlarının kendileri tarafından anlatılması ihtiyacını daha az hissedip daha iyi dinleyebilme yeteneğine sahip olurlar. Ancak duygusal duyarlılıkları arttıkça, arabulucunun empati yaparak dinlemesi, arabulucunun kendi içinde de baskı ve kararsızlık yaratabilir.[143]

Arabulucular kaçınılmaz olarak, taraflardan bazılarını kendilerine diğerlerinden daha yakın hissedecektir. Bazı kişilikler ve davranış biçimleri öznel bir tepki tetikleyebilir. Bir arabulucu, bir çifte karşı farklı tepkiler hissettiğinin farkına vardığında, bir eşe karşı sempati duyup diğerine karşı eleştirel davrandığında ya da ona karşı bir tutum içerisine girdiğini hissettiğinde; bir adım geriye giderek neler olduğunu inceleme ve dengeyi yeniden sağlama yollarını düşünmeye ihtiyaç duyacaktır.[144]

İnsanlara destek hizmeti sunan mesleklerin mensupları genellikle kendilerinden hizmet alanlara yardım etmekle o kadar meşguldürler ki birbirlerinin ve kendilerinin ihtiyaçlarına yanıt vermeyi es geçerler. Etkili arabuluculuk yapabilirler, ancak meslektaşlarının çabalarını ve endişelerini kabul etmezler. Arabuluculuk mesleğine ilişkin olmak üzere arabuluculuk becerilerine de bazen son derece keskin bir şekilde ihtiyaç duyulmaktadır. Arabuluculuk örgütlerinin, başkalarının kullanmasını tavsiye ettikleri bu işlemi kendileri için reddettiği bilinen, üzücü bir gerçektir. Arabulucuların birbirleriyle de ilgilenmeleri ve kendilerini yenileyecek kaynaklardan da faydalanmaları gerekir.[145]

Diğer insanlara durumlarını değiştirmelerine ve sorunlarını çözmelerine yardımcı olabileceğimizi düşünmek kibirli görünebilir. Bundan dolayı işe, öncelikle kendimizi değiştirerek başlamalıyız. Değişim zordur. Arabulucuların söyledikleri ile yaptıkları aynı olmak zorundadır ve bunda her zaman başarılı olamazlar. Bilindik düşünme ve çalışma yollarını değiştirmek için kendi içimizde motive olmamız ve diğer insanlardan ilham almamız gerekebilir. Sabit fikirler ve bilindik düşünüş yöntemlerinden oluşan bir kabuğun içine saklanmak kolaydır. Yeni bir yaklaşım geliştirmek, tıpkı kırılgan bir yaratığın kabuğundan çıkıp

141 GOLD, L., *The Healthy Divorce: Keys to Ending Your Marriage While Preserving Your Emotional Well-Being*. Naperville, Illinois: Sphinx Publishing, 2009, s.226
142 PARKİNSON, s. 253
143 PARKİNSON, s. 253
144 PARKİNSON, s. 254
145 PARKİNSON, s. 254

kanatlarını uzatmaya ihtiyaç duyması gibi, zor olabilir. Öğrenme ve yeni çalışma yöntemlerini keşfetme kapasitemize inanmamız gerekmektedir. Einstein'a göre, "Düşünceyi değiştirmeden dünya değişemez". Çatışmayı işbirliğine dönüştürmek için, beynimizin nöroplastisitesini arttırmaya ve bunun için de sürekli yansıtıcı uygulamaya ihtiyaç vardır. Beyinde yapılan son çalışmalar, devam eden yansıtıcı uygulamaların bilişsel yeteneklerin gelişimini arttırdığını ortaya koymaktadır. Sinir ağları orta yaş ve daha sonraki yaşlarda bile oluşmaya ve güçlenmeye devam edebilmektedir. *"Nöroplastisite bir ömür boyunca devam eder- beynin işlevini geliştirmek için asla yaşlı değilsinizdir"*. Farklı bir disiplinden gelen bir diğer arabulucu ile birlikte eş-arabuluculuk yapmak yeni sinir ağları oluşturur ve sinapslar daha hızlı çalışır! Kahneman, insanoğlunun dünyayı, aslında olduğundan daha iyi olarak görmesini sağlayan bir iyimserlik önyargısına sahip olduğunu öne sürmektedir.[146]

6. Aile Arabulucularında Olması Gereken Özellikler

Yukarıda aktarılan hususlar bir bütün olarak göz önüne alındığında bir aile arabulucusunun temel arabuluculuk özellikleri ile paralel olanlarla beraber bazı özel niteliklere de sahip olması gerektiği ortadadır.

- Sıcaklık – İnsanlarla etkileşim kurma ve empati gösterme becerisi
- Şefkat – kendinin ve diğer canlıların acılarına derin bir farkındalık ve bu acıları azaltmak için niyet ve çaba ile bir araya gelen temel bir nezaket hâli
- Bireye saygı – açık fikirli olma, yargılamadan yaklaşma
- Emredici olmayan –kolaylaştıran, çözüm önermeyen yaklaşım
- Çatışma ve uyuşmazlıklara olumlu ve iyimser bir bakış açısı
- Denge – çatışan görüşlerle bağlantı kurma ve güç dengesizliklerini yönetme becerisi
- Kendini bilmek – kendi değerleri, zayıf yönleri ve önyargıları konusunda farkındalık
- İyi iletişim becerileri
- Sağlam duruş – Boğucu olmaksızın çatışmayı yönetme, gerektiğinde mücadele ederek, kuralları ve zaman sınırlarını koruma becerisi
- Duyguları ve ihtiyaçları anlama – duyguların güvenli bir şekilde ifade edilmesine izin verme becerisi
- Sabır – gerilemelerle baş etme becerisi
- Duyarlı bir şekilde kullanılan mizah duygusu
- Geniş bir bilgi yelpazesinden faydalanırken zekâ ve analitik beceriler
- Sağduyu – pratik ve aklı başında olmak
- Olgunluk – yaşam deneyimi ve farkındalık
- Dürüstlük
- Mesleki disiplin ve objektiflik
- Bir takım oyuncusu olma yeteneği – birlikte arabuluculuk yapma olanağı

146 PARKİNSON, s. 256

- Alçakgönüllülük – hataları kabul etmeye hazır olma, öğrenmeye isteklilik
- Dayanıklılık ve enerji
- Fikir üretmede, beyin fırtınasında, seçenekler yaratmada – katı bir model ya da formülle sınırlandırılmamış – bir hayal gücü.[147]

Bir kişinin tüm bu nitelikleri kendi bünyesinde toplaması oldukça zordur. Kaldı ki aile arabulucusunda olması gereken nitelikler bunlarla sınırlı da değildir.

Arabulucunun görevlerinden biri tarafların çatışmaya neden olan duygu ve düşüncelerini değiştirmeye yardımcı olmaktır. İnsanın düşünce ve duygusunu değiştirmek için de önce insanı anlamak gerekir. Özellikle aile arabuluculuğu alanında çalışan profesyonellerin psikolojinin en azından temel bilgilerine sahip olmaları şarttır. Türkiye'de arabuluculuk hukukçular tarafından uygulanmaktadır. Hukuk Fakülteleri gerek arabuluculuk gerekse psikoloji alanında arabuluculuğa yeterli ölçüde eğitim programı içermemektedir. Bu nedenle arabuluculuk alanında çalışacak olan kişilerin kendilerini psikoloji biliminde de geliştirmeleri gerekmektedir.[148]

Nasıl ki her insan çok özel ve biricik ise her aile de çok özel ve biriciktir. Aile uyuşmazlıkları yaşamın diğer alanlarındaki uyuşmazlıklardan çok daha geniş bir yelpazededir. Bu nedenle aile arabuluculuğu alanında çalışan arabulucuların psikoloji alanında daha yoğun bir eğitim ve deneyime sahip olmaları önem taşır. Her ne kadar bir arabulucunun öncelikli ilgi alanı tarafların kişisel süreçleri olmayıp, taraflar arasındaki iletişim süreci ise de, aile uyuşmazlıklarının çözümünde zaman zaman tarafların kişisel süreçleri ile de ilgilenmek gerekebilmektedir.[149]

7. Aile Arabulucusunun Yetkinlik Kriterleri

Doğal olarak aile arabulucuları da öncelikle temel arabuluculuk kapsamındaki mesleki yeterlilik kriterlerine uygun şekilde davranmakla yükümlü olmakla birlikte aile arabuluculuğuna özgü ilave bazı kriterlere de uyulması gerekmektedir. Farklı ülke uygulamalarında aile arabulucusu olabilmek için farklı yetkinlik kriterleri aranmaktadır.

Öncelikle ortak kabul gören husus aile arabuluculuğu eğitiminin çok daha kapsamlı olması gerektiği, hukuk arabulucularının temel eğitimine ilaveten ayrıca bir uzmanlık eğitimi almasıdır. Örneğin Almanya'da en az 120 saat, Fransa'da 650 saate varabilen eğitimler dikkati çekmektedir. San Francisco örneğinde bir aile arabulucusunun 40 saatlik temel bir arabuluculuk kursunun yanı sıra 24 saatlik aile hukuku ile ilgili eğitim almış olması gerekmektedir. Ayrıca bu eğitimin yanı sıra bir arabulucunun aile arabuluculuk konusunda yetkin sayılabilmesi için yüzden fazla vakada arabuluculuk yapmış olması uzmanlaşma için yeterli

147 PARKİNSON, s. 250

148 ERGÜLER, Dilek, Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Boşanma Davalarında Alternatif Bir Çözüm Olarak Mediasyon. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Psikoloji Yüksek Lisansı, Bitirme Projesi, İstanbul, 2011, s. 74

149 ERGÜLER s.75

görülmektedir. Diğer yandan aile hukuku deneyimi de aile arabuluculuğunda çok önemlidir her ne kadar arabulucu taraflara tavsiye veremese de arabulucu aile hukukundaki deneyimi sayesinde tarafların tüm konuları ele alıp almadığından emin olmalıdır. Birçok kişi bir avukatın herhangi bir yasal konuda taraflara yardımcı olma yetkinliğine sahip olduğunu düşünür; bununla beraber özellikle aile hukukunda konular çok daha karmaşık hâle geldiği için aile arabuluculuğunda çalışan arabulucunun da aile hukukuna yoğunlaşmış olması önemlidir.[150]

G. AİLE ARABULUCULUĞU VE ETİK İLKELER

Etik İlkeler, ahlak ve doğru eylemler arasındaki ilişki üzerine yapılandırılmış düşünceler olarak tanımlanabilir.[151] Etik ile Ahlak arasında hem yakınlık hem de farklılıklar bulunmaktadır. Pek çok sözlükte etik kelimesinin karşılığı olarak ahlak yazılsa dahi, ahlak kültürlere, zamana ve bireylere göre tanımlanabilir hatta aynı toplumda bile farklı bölgelerin, grupların benimsediği farklı ahlak anlayışları olabilir.[152] Etik ise daha evrensel açıdan doğru ve iyi olan düşünceler ve davranışlar üzerinde durur.[153] Etik, ahlak felsefesini konu alır. Pratik anlatımla insanların isteklerini, ihtiyaçlarını karşılamak için çatışma yaşadığı süreçte, bu adımları nasıl atmaları ve ne yapmamaları gerektiği konusunda ilkeleri belirlemekle uğraşır.[154]

Ahlak kurallarının yazılı olması beklenmese de etik kuralların mesleklere odaklı olarak yazılı kurallar içermesine ihtiyaç duyulmaktadır.[155] Yazılı kurallara bağlanmasının sonucu olarak yasal yaptırımlarla desteklenmesi de sağlanmaktadır. Aslında ayrımcılık, iş güvenliği, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi pek çok konuda önce etik çalışmalar yapılıp farkındalık sağlanmakta, sonrasında bu konularda yasal düzenlemeler getirilmektedir.

Bütün meslek gruplarının kendine özgü etik kuralları vardır. Meslek ahlakı olarak da ifade edilen bu kuralların amacı, hem meslek elemanlarını bilinçlendirmek ve geliştirmek hem de toplumu kötü mesleki uygulamalardan korumaktır.[156] Bu cümleden hareketle etik ilkelerin meslek üyeleri içindeki yetersiz ve uygunsuz davranan kişileri ayırt etmek, meslek içi rekabet ve idealleri düzenlemek gibi işlevleri olduğu görülmektedir. Bunun için oluşturulan yol gösterici ifadeler, etik kodlar olarak adlandırılır. Mesleki etik anlayışı, hizmet verilen kişilerde ve toplumda güven duygusunu geliştirmenin yanı sıra kişilerin birbirlerine ve kendilerine karşı olan yükümlülüklerini de düzenlemektedir. Hukuk kuralları ise özellikle kamusal yaptırımlar aracılığı ile toplumsal yararı, düzeni ve adaleti sağlamayı amaçlamaktadır.

---

150 JAMES, P., (2001). *The Divorce Mediation Handbook*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers, s.30-31

151 ÇALIŞLAR, Aziz, *Ansiklopedik Kültür Sözlüğü*, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi, 1983, s. 37; İnayet Aydın, *Yönetsel, Mesleki ve Örgütsel Etik*, Ankara, Pegem Akademi 7. Baskı, 2016, s. 9.

152 MENGÜŞOĞLU, Takiyettin, *Değişmez Değerler ve Değişen Davranışlar,* İstanbul, İstanbul Matbaası 1965, s.28.

153 YÖNETSEL, Aydın, *Mesleki ve Örgütsel Etik*, s.11.

154 RUSSELL, Bertrand, *Bilim ve Din,* Çev., H. Yavuz, İstanbul, Cem Yayınevi, 1993; Üstün Dökmen, *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati,* İstanbul, Remzi Kitabevi, 2016.

155 SHAW, William, H, *Business Ethics,* California, Wedsworth Publishing Co. 1991; Semih Güner, *Avukatlık Meslek Etiği*, Ankara, Ankara Barosu Dergisi 2002-2.

156 YÖNETSEL, s. 16.

Ahlak, mesleki etik ve hukuk kurallarının karşılaştırılması tablosu.[157]

Ahlak Kuralları	Mesleki Etik Kuralları	Hukuk Kuralları
Kişilerarası ilişkileri ve insan davranışlarını düzenlerler.	Meslek mensuplarının mesleki faaliyetlerine rehberlik ederler.	Kişilerarası ilişkileri ve insan davranışlarını düzenlerler.
Belirli bir yer ve zamandaki kültüre göre farklılıklar gösterebilirler.	Dünyanın her yerinde kabul edilebilecek, ideal olana yönelik kurallardır.	Ülkeden ülkeye ya da özerk yönetimlere göre değişiklik gösterebilir.
Yazılı olmayan kurallardır.	Yazılı kurallardır.	Çoğunlukla yazılı olan, ancak yazısız da olabilecek (tehlikeye karşı tedbir alma gibi) kurallardır.
Toplum ya da topluluk tarafından oluşturulur.	Mesleki organizasyonlar tarafından, konu uzmanları tarafından oluşturulur.	Yetkili resmi makamlar tarafından ve/veya yargı kararları ile oluşturulurlar.
Kaynağını insan ya da toplum vicdanında bulan ve belirli bir yer ve zamanda geçerli olan doğru yanlış sistemine dayalı kurallardır.	Daha çok ideal olana yönelik arayışta en son erişilen anlayış ve mesleki ilkelerde kaynaklarını bulurlar.	Anayasa, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik ile örf ve âdet hukukunda kaynaklarını bulur; temelde minimum davranış standartlarını dikte ederler.
Toplum tarafından yaptırıma bağlanırlar.	Meslek örgütlerinin yetkili kurulları tarafından yaptırıma bağlanırlar.	Devletin yaptırım gücüyle (ceza ya da tazminat) uygulanırlar.

Tabloda da görüldüğü üzere ahlak kurallarına aykırılık, toplum tarafından kişiye yansıtılan vicdani bir rahatsızlık olarak ortaya çıkar. Meslek etiği kurallarına aykırılık ise vicdani rahatsızlığın ötesinde hukuki yaptırımlar ile karşılık bulmaktadır. Mesleki etik kurallar, hukuk kurallarından daha kapsamlı da olabilmektedir. Çünkü hukuk, toplumdaki kişilere minimum davranış standartlarını dikte ederken; mesleki etik, bir meslek mensuplarından beklenen ideal uygulama standartlarını maksimum ölçüde belirlemektedir.[158]

Aile Arabuluculuğundaki mesleki etik kuralları belirlerken Arabuluculuk, Psikolojik Danışma ve Rehberlik ile Avukatlık etik kodlarından yararlanılmıştır. Bu mesleklerin temel olarak alınmasının sebebi, hem psikolojik danışma ve rehberlik, hem arabuluculuk hem de avukatlık uygulamalarının, insanlara sorun çözme açısından yardım etme boyutu taşımasıdır. Ayrıca bilindiği üzere bu meslek mensuplarının sorumluluk ve yükümlülükleri mesleki etik kurallar ile belirlenmiştir. Bu alandaki etik kurallar sır saklama, işin reddedilmesini gerekli kılan hâller, çıkar çatışması, reklam yasağı ve görevi özenle yerine getirme gibi başlıklar altında toplanabilir. Psikolojik danışma ve rehberlik meslek mensupları için düzenlenen etik kurallara bakıldığında yetkinlik, gelişme, gizlilik, kişilere zarar vermemek, ücret

157 GÜMÜŞ, Aynur Eren; GÜMÜŞ, Mustafa Alper, *Psikolojik Danışmada Etik ve Hukuk,* İstanbul, 2018.
158 GÜMÜŞ&GÜMÜŞ, s. 42.

ve saygı unsurları dikkat çekmektedir.[159] Özellikle ACA (American Counseling Association) tarafından geliştirilen etik düzenlemeler, oldukça ayrıntılı ve güncellenmiş olması sebebi ile aile arabuluculuğu için yararlı bir kaynak niteliğindedir.

Temel aldığımız arabuluculuk etik kurallarında ise iradilik, tarafsızlık, gizlilik, çıkar çatışması, özen yükümlülüğü, tanıtım ve mesleki yeterlilik başlıkları öne çıkmaktadır.

Aile arabuluculuğundaki mesleki etik ilkeler, evrensel geçerliliğe sahip olma özelliği dikkate alınarak oluşturulmuştur. Esas amaç bu alanda çalışanların standartlarını belirlemek ve yol gösterici olmakla birlikte, toplumla ilişkileri düzenlemek ve gerektiğinde yasal süreçlerde yardımcı olacak kuralları ortaya koymaktır.[160]

1. Gönüllülük / İradilik

Arabuluculuk sürecine başvuru (yasalarda farklı düzenlenen hâller dışında) iradidir. Bu iradilik, arabulucunun seçimi, sürece devam etme ya da sonlandırma gibi bütün aşamalarda geçerlidir.

Arabulucu, tarafların kendi davranışlarını belirleme özgürlüklerini değerlendirirken, ayırt etme gücüne sahip olup olmadıklarını da dikkate almak durumundadır.

Arabulucu tarafların özgür iradeleri ile hareket etmelerini sağlamak için aydınlatma yükümlülüğüne uygun davranmalıdır. Buna yönelik olarak hem sürecin başında hem de ilerleyen aşamalarda gerekli olduğu her zaman tarafların bilgilendirilmesi ve karar verme hakkının sadece kendilerinde olduğunu belirtmesi önemlidir. Bilgilendirilmenin geçerli olarak yapılabilmesi için tarafların ayırt etme gücüne sahip olmaları gereklidir. Ayırt etme gücü Medeni Kanun 13. maddede "*Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir*" şeklinde yer almaktadır. Görüldüğü üzere, hukuken kesin bir tanımı bulunmadığı için her kişi açısından değerlendirmenin ayrı yapılması uygun olacaktır. Bilgilendirme, arabulucunun taşıdığı özellikler, sürecin ne şekilde yürütüleceği, ücretlendirme, süreçteki olası riskler, gizlilik ve yasal sonuçları kapsamalıdır.

Arabulucu, tarafların süreçteki işbirliğini geliştirmeye çalışırken, özerkliklerini korumalarına da destek olmalıdır.

Arabulucu da sürecin içinde yer alıp almama konusunda serbestçe karar verir.

Yasal düzenleme ile hangi hâllerde aile arabuluculuğuna gidileceği belirtilmiş olsa dahi, arabuluculuk sürecinde sorunlara çözüm getirmek zorunluluğu bulunmamaktadır. Taraflar, aile arabulucusu ile öngörülen süreci başlatabilir fakat bir yarar sağlamadığında ya da süreçten çekilmek istediklerinde sona erdirme özgürlüğüne sahiptirler.

159 Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar İçin Etik Kurallar, Ankara, 2011, s. 14-16.

160 PARKİNSON, s. 451-461

2. Tarafsızlık

Arabulucu, süreç içinde tarafların her birine eşit mesafede davranmalıdır. Ülkemizde arabulucunun aynı zamanda hukukçu olduğu dikkate alındığında tarafsızlığın önemi artmaktadır. Yasal bilgilere sahip olmak, arabulucunun özellikle aile uyuşmazlıklarının hassas dengeleri açısından süreci yürütmesinde tarafsızlığını etkileyebilir. Mahkemede çıkabilecek sonuçları öngörebilmek, aile arabulucusunun hem ebeveynler hem de çocuklar açısından arabuluculuk ile sağlayabilecekleri faydayı arttırmasını sağlayabiliyorsa, avantaj sağlayacaktır.

Aile arabuluculuğunda tarafsızlık, eşler ve varsa aile arabuluculuğu sürecine katılan yetişkin bireyler açısından söz konusudur. Aile arabuluculuğu sürecinde çocukların yer alması durumunda tarafsızlık ilkesi ortadan kalkmaktadır. Çocuğun yararını gözetecek adımların atılmasını sağlamak aile arabulucusunun yükümlülükleri arasındadır. Bu nedenle ebeveynlerin, çocukların sorumluluklarını üstlenmelerine ve kaliteli kişisel ilişki geliştirmeleri için en iyi düzenlemeleri yapmalarına destek olmalıdır. Çünkü ebeveynlerin velayet konusundaki kaygıları ya da uzlaşmaz tutumları hakkında arabuluculuk süreci ile sağlanabilecek yararlar, mahkemede verilecek hükümden daha fazla olacaktır.

Arabulucu, taraflar ile olan iletişim sürecinde kültürel, etnik, dini, siyasi ve sair sebeplere dayanarak önyargılı davranmamalıdır. Bunun için kendi kanaat, ilgi ve eğilimlerinin farkında olmalı ve süreçte yer alan kişilerin etkilenmemesi için gayret göstermelidir. Tarafsızlığını şüpheye düşürecek eylemlerden kaçınmalıdır. Profesyonel olmayan rollerden ve taraflar ile cinsel ya da romantik ilişkilerden kesinlikle uzak durması gerekir.

Arabulucunun tarafsız olmaması ya da sonradan kaybetmesi hâlinde, bu durum hakkında taraflar ayrıntılı ve dürüst şekilde bilgilendirilmiş olmak kaydı ile süreçte yer alan tarafların tümünün uygun görmesi hâlinde, arabulucu görevine devam edebilir. Ancak, bu durumda arabulucu da süreçte yer alıp almama konusunda bir değerlendirme yapma özgürlüğüne sahiptir.

Arabulucunun taraflar ile arkadaşlık veya iş gibi farklı bağlamlarda ilişki kurarak sınır ihlaline yol açmaması gerekir. Çünkü bu durumlarda beklentiler farklılaşabileceği için zarar riski ortaya çıkacaktır. Ayrıca, arabulucunun tarafsızlığını sürdürmesi de güçleşecektir.

3. Gizlilik

Arabulucular, genel olarak taraflarca aktarılan bilgileri üçüncü kişilere karşı gizli tutmak sorumluluğunu taşırlar. Aile arabuluculuğu, ebeveynlerin ve varsa çocukların gelecekteki ilişkilerini etkileyecek bir süreç olduğu için gizlilik daha büyük bir önem taşımaktadır. Gizliliğin ihlal edilmesi sonucunda özellikle çocukların zarar görmesi olasılığına karşı, arabulucu dikkatli davranmalıdır. Fakat çocuğun menfaatleri ve korunması için gerekiyorsa gizlilikten vazgeçilmesi gerekmektedir.[161]

161 ŞEN, Bülent, *Boşanma Arabuluculuğu,* Ankara, Nobel Yayıncılık, 2015, s. 291; ROBERTS, s. 214.

Taraflar ile yapılan özel oturumlarda edinilen bilgiler, tarafların açık izni olmadıkça diğer taraf ile paylaşılmamalıdır.[162] Çocukların gizlilik hakkı burada arabulucu için ikilem yaratabilmektedir. Bu durumda arabulucu, çocuğun üstün yararı ile gizlilik hakkı arasında her olayın taşıdığı özelliklere göre bir denge oluşturacaktır.[163] Hatta tarafların mahremiyet sınırlarına da özen gösterilerek, sadece konunun gerektirdiği kadar bilgi alınmalıdır.

Güven ortamı içinde paylaşılan bu bilgiler, hizmet alanın kendisi veya toplum için açık bir tehlike içeriyorsa ya da çocuk istismarı ile ilgili bir durum varsa, yetkili kurumlarla paylaşılmalıdır. Bu gibi durumlarda arabulucu durumu değerlendirerek süreci sona erdirebilir.

Deneyim kazanmak amacı ile sürece katılan kişiler de aynı gizlilik kuralları ile bağlıdır.

Gizlilik konusu genel olarak tüm arabuluculuk süreçlerinde bir çok karmaşık sorunu içinde barındırır. Örneğin, suç teşkil eden bir eyleme vakıf olduğunda arabulucu ne yapacaktır? Bazı ülke düzenlemelerinde bu hususların net bir şekilde belirtildiği görülmektedir. Aile arabuluculuğunda konusu itibari ile özellikle çocuk istismarı, taciz, şiddet gibi olaylara vakıf olunması kuvvetle muhtemeldir. Ceza kanunumuzdaki düzenlemelere bakıldığında, arabulucunun kamu görevlisi sayılması hâlinde 279. madde, kamu görevlisi sayılmadığı hâllerde ise 278. madde hükümleri, gizliliğin sınırlarını belirlemektedir. Anılan madde hükümlerine göre, işlenmekte olan bir suçun varlığı veya işlenmiş olmakla birlikte sonuçlarının sınırlandırılabileceği bir suçun varlığı durumunda gizlilik kuralları geçerli olmayacaktır. Hatta tarafların kendine zarar verme olasılığının bulunması hâlinde dahi, TCK 98. madde uyarınca, arabulucunun durumu yetkili makamlara bildirmesi gerekmektedir.

4. Eşitliği Gözetme

Arabulucu, tarafların sürece katılımı, taraflara ayrılan süre ve bu sürenin niteliği gibi konuları dikkate almalıdır.

Taraflar arasında güç dengesizliği varsa, arabulucu eşitliği sağlamak açısından gereken tedbirleri almalıdır. Özellikle aile arabuluculuğunda tarafların güçlendirilmesi, sürecin eşler ve çocuklar açısından ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeniden yapılandırılmasına yardımcı olacağı gibi aralarındaki ilişkinin niteliğini de olumlu etkileyecektir.

Her türlü bireysel ve kültürel farklılıkları tanımaya çalışarak tarafların süreçten tam yararlanmalarını sağlamak için, kullandığı yöntemleri duruma göre uyarlamalıdır.

5. Yetkinlik

Aile arabulucuları ancak eğitim aldıkları ve yeterli oldukları alanlarda hizmet verebilir. Uzmanlık alanlarında çalışmak ve kendini geliştirmek için düzenli olarak eğitim almalı, bilgi ve becerilerini artırmalıdır. Özellikle aile arabulucusu olarak çalışmaya başlamadan önce uzman gözetiminde belirli sayıda uygulama yapmaları gerekir. Bu eğitimin meslek sürdürüldükçe gerekli olduğu kabul edilmelidir.

Özellikle etik sorunların giderilmesinde, arabulucunun yetkinliği büyük önem taşımaktadır.

162 ROBERTS, s. 216.
163 GÜMÜŞ&GÜMÜŞ, s. 46.

Yeterliliklerinin saptanması için, ölçütlerinin belirlenmesi ve arabulucuları bu çerçevede denetleyen kurullar oluşturulmasında yarar vardır.

6. Özen Yükümlülüğü

Arabulucu süreci şahsen ve özenle yürütmelidir. Özen yükümlülüğünün başında, tarafları süreç ve muhtemel sonuçları hakkında bilgilendirmek gelmektedir. Bu bilgilendirmenin, tarafların içinde bulundukları sosyokültürel seviyeye uygun olarak yapılması gerekir. Arabulucu taraflara karşı her zaman dürüst olmalı ve gerçekleri çarpıtmamalıdır.

Uyuşmazlık konusu işi kabul ederken yeterli zamanı olmasına dikkat etmelidir.

Arabulucu, hizmet alan tarafların süreçten zarar görmemeleri için tüm önlemleri almaya çalışmalıdır. Bu bağlamda bilerek ya da bilmeyerek bir zarara sebep olmamak ve önlenebilecek risklerden kaçınmak için arabulucu kendi rolünü ve taraflar ile ilişkisini de dikkatle değerlendirmelidir.[164]

Arabulucu tarafların süreci ya da varılan anlaşmayı, özellikle ayırt etme gücü açısından tam olarak değerlendirip değerlendiremediğine dikkat etmelidir.

Arabulucu, kendisinde süreci devam ettirmek için olması gereken yetkinliklerde eksiklik veya taraflardan birinin sürece katılmadaki isteksizliği durumlarında, taraflara bilgi vererek süreci sona erdirmelidir.

Ayrıca bu görevi yerine getirirken, yapmakta olduğu diğer mesleklere ait davranış ve kalıplardan uzak durmalıdır. Ülkemizde arabuluculuk faaliyeti yapan kişiler aynı zamanda hukukçu olduğu için; avukatlık, hakimlik, savcılık ve noterlik gibi meslekleri yürütürken öne çıkan tutumlarının arabuluculuk sürecine yansımaması için farkındalık geliştirmelidir.

Gerekiyorsa tarafların yararı için ilgili kurumlarla işbirliği yapmalı ya da başka bir uzmana yönlendirmelidir. Aile arabulucusu her ne kadar özel ve yoğun bir eğitim almış olursa olsun, aile danışmanı ya da aile rehberi değildir. Tarafların ihtiyaçları olduğunu anladığı zaman onları aile danışmanı/rehberine gitme konusunda yönlendirmeli ve cesaretlendirmelidir.[165]

7. Tanıtım ve Reklam

Aile Arabulucuları mesleki kimliklerini, çalıştıkları kurumdaki statülerini, bu kurumların niteliklerini açık bir şekilde taraflara anlatmalıdır.

Aile arabulucuları kendilerini tanıtırken, işlerini yaparken abartılı ve gerçek olmayan ifadelerden kaçınmalıdır.

Arabulucu, iş edinmek için reklam yapamaz.

Tanıtım konusu reklam olarak algılanabilecek sınırlara çok yaklaştığı için en riskli başlıklardan biridir. Aile arabulucusu hem kendisi ile ilgili özellikleri gizlememeli hem de abartılı ve gerçek dışı beyanlarda bulunmamalıdır.[166]

164 GÜMÜŞ&GÜMÜŞ, s. 54.
165 PARKİNSON, s. 13.
166 PARKİNSON, s. 451.

8. Çıkar Çatışması Olmaması

Aile arabulucusu, taraflarla herhangi bir çıkar çatışması ya da ilişkisi içinde olmamalıdır.

Taraflarla olan açıklık ve güven ilişkisini sarsabilecek durumların varlığı hâlinde sürece başlamadan önce veya farkına vardığı anda bu bilgileri taraflarla paylaşmalıdır.

Sürece devam edip etmeme konusunda tarafların kararı belirleyicidir.

Aile Hukukundan kaynaklanan arabuluculuk zaten hassas konulara dayandığı için tarafların arabulucuya güven duymaları daha da büyük önem taşımaktadır. Arabulucunun taraflardan biriyle daha önceden başka bir konuda da olsa işbirliği içinde olması ya da karşıt pozisyonlarda bulunması hâllerinde bu durumlar derhal diğer taraf ile paylaşılmalıdır. Bu durumların varlığı arabulucunun otomatik olarak süreçten çekilmesini gerektirmeyebilir. Menfaat çatışmasının niteliğine ve derecesine göre tarafların vereceği karar önemlidir.

9. Mali Konular

Aile arabulucusu, sürece başlarken ücret ve masraflar konusunda tarafları net olarak bilgilendirmeli ve taraflarla bu konuda sözleşme yapmalıdır. Ücret ödenmemesi veya kararlaştırılan miktardan az ödenmesi durumunda arabulucu süreci sonlandırabilir.

Taraflardan ücret ve masraf talep ederken, makul ölçüler içinde olmalı, tarafların ödeme güçlüğü çekecekleri rakamları talep etmemelidir.

Maddi olarak zayıf durumda olan tarafları bu konuda destek alabilecekleri kurumlara (Adli Yardım, sosyal yardım, vb) yönlendirebilir.

Taraflardan hizmet karşılığı bir mal ya da hizmet talep etmek ya da kabul etmek gibi bir takas yapılmamalıdır. Bu durum, özellikle tarafsızlık ve mahremiyet açısından arabulucu ile taraflar arasındaki rolleri etkileyeceği için olumsuz bulunmaktadır.

10. Etik İkilem Durumunda Karar Verme Modeli

Yukarıda yer alan bütün kurallara uygun bir süreç planlandığında dahi etik ikilemler ortaya çıkabilir. Hem tarafların zarar görmemesi hem de sürecin yasal olarak öngörülen yararı sağlayabilmesi açısından aile arabulucusuna kolaylık sağlayan bazı standart işlem basamaklarının varlığına ihtiyaç duyulacağı açıktır. Alanyazında yer alan çeşitli etik karar verme modellerindeki ortak noktaları bir araya getirerek aşağıdaki model oluşturulmuştur.[167]

a. **Etik ikilemi tanımlamak ve bu problemin etkilediği tarafları belirlemek.**
   Bu aşamada öncelikle etik problemi fark etmek önemlidir. Arabulucu durumun taraflar için aciliyetini, etik sorunu hakkında yeterli bilgi olup olmadığını, bilgi kaynaklarına ulaşma olanakları ve engellerini, mesleki deneyimi ile birlikte değerlendirebilmelidir. Çünkü bu aşamada arabulucunun kişisel özellikleri dahi bazı olguları abartmasına veya görmezden gelmesine sebep olabilir. Kendisi hakkında farkındalık kontrolü yaptıktan sonra, tarafların etik sorundan nasıl etkilendiklerini araştırmalıdır.

167 GÜMÜŞ&GÜMÜŞ, s. 67.

b. Etik ikilemin özellikleri ve işe yarayabilecek seçeneklerin belirlenmesi.
Doğru bir yaklaşım sağlayabilmek için mesleki etik kurallara, yasal düzenlemelere, uzman görüşlerine ve alanyazında benzer konularda yer alan değerlendirmelere başvurulması.

Bu aşamada özellikle mesleki etik kurallar ile yasal düzenlemeler arasındaki destekleyici ve/veya çatışan hükümler olup olmadığına bakılmalıdır. Etik ikilemi, taraflar açısından en iyi sonucu sağlayacak şekilde aşabilmek için deneyimli meslektaşlardan görüş alınmasının yararı olabilir.

c. Tarafları bu sürece dahil ederek, onların da tercih edeceği seçenekleri araştırmak.
Aile uyuşmazlıklarının özel yapısından dolayı arabulucunun tarafları süreç ve sonuçları hakkında aydınlatma yükümlülüğü büyük önem taşımaktadır. Bu aşamada arabulucu hem özen yükümlülüğünü hem de taraflar arasındaki dengeyi gözetecek şekilde hareket edebilmelidir.

d. Oluşturulan seçenekleri değerlendirerek tarafların istedikleri ortak çözüme ne kadar uygun olduklarını belirlemek.
Arabulucu, taraflar ile birlikte seçenekleri değerlendirirken her bir olasılığın olumlu ve olumsuz etkilerini, gerçekleşebilme ihtimallerini ve tarafların sorununu ne kadar giderebileceğini belirgin hâle getirmeye çalışmalıdır.

e. Hangi adımların atılacağına karar vermek.
Bu aşamaya gelindiğinde mutabık kalınan seçenek hakkında tarafların ve arabulucunun neler yapması gerektiğini açık biçimde ortaya koymak gerekir. Özellikle arabulucu kendisinin bu etik ikilemden nasıl etkilendiğini açık yüreklilikle değerlendirmelidir.

f. Planı uygulamaya koymak.
Nihayet somut olarak adım atma zamanı geldiğinde arabulucu, sorumluluğunun bilincinde olarak etik sorun hakkında yapılandırılmış bir plan oluşturmalıdır. Bu eylem planı yazılı olabilir. Beklenen en iyi sonuçları sağlayabilmesi ve istenmeyen sonuçların da kontrol edilebilmesi için özenli bir çalışma yapılmalıdır. Hatta sonuçları görmek ve izlemek, olası zararı en aza indirmeye ya da olumlu sonuçlanması hâlinde benzer olgular için referans olarak almaya yarayacaktır.

Görüldüğü üzere, Etik Karar Verme Modelinde yer alan basamaklar, büyük ölçüde arabuluculuktaki müzakere tekniklerine benzer şekilde yapılandırılmıştır. Aradaki en önemli fark, etik ikilemler söz konusu olduğunda problemin çözülmesi için dikkate alınması gereken meslek kuralları ve yasal düzenlemelerin varlığıdır. Aksi durumda arabulucunun yasal olarak sorumluluğu doğabilecektir.

Aile arabuluculuğu gibi özel bir alanda çalışacak meslek mensuplarının, teknik bilgi yanında etik açıdan da iyi eğitilmiş olmaları ve işlerini yürütürken etik kurallara uymaları sağlanmalıdır.[168] Hatta bu hizmeti verirken meslek etiği standartlarını yaşam biçimine dönüştürebilen kişiler olması beklenmektedir.[169] Bu beklentinin gerçekçi olması için aile arabuluculuğu meslek etiği konusundaki yaptırımların yasal düzenlemelerdeki yerini alması ile eğitim ve uygulama süreçlerinde olması gereken yeterliliklerin denetlenmesinde büyük yarar bulunmaktadır.

H. AİLE ARABULUCULUĞU MODELLERİ

Aile arabuluculuğunda uyuşmazlığın niteliğine, taraflar arasındaki ilişkiye, çözüme ulaşmak için zaman sınırı olup olmaması gibi sebeplere bağlı olarak tercih edilen modeller farklıdır. Arabulucunun neredeyse hakem veya bilirkişi gibi davrandığı değerlendirici modelden, tedavi edici/terapötik arabuluculuğa kadar geniş bir yelpaze oluşturan bu yaklaşımlar içinde en çok kullanılan dört tanesi incelenmektedir.[170] Yapılandırılmış, anlatıya dayalı, dönüştürücü ve ekosistemik aile arabuluculuğu modellerinin teknikleri birbirinden oldukça farklı olmakla birlikte iyi bir uygulama için gerektiğinde bütün yaklaşımlardan yararlanmak mümkündür.

1. Yapılandırılmış Arabuluculuk

Yapılandırılmış aile arabuluculuğu esas olarak Fisher ve Ury tarafından 1983 yılında geliştirilen Harvard müzakere modeline dayanır.[171] Bu modelde oturumlar sistematik olarak birbirini izleyen aşamalar hâlinde düzenlenmiştir.[172] Arabulucu, ilk olarak taraflara sürecin nasıl yürütüleceği ve yasal sonuçları hakkında bilgi vermektedir. Sonrasında ayrı ayrı veya birlikte devam edilen oturumlarda tarafları dinlemekte, çözüm önerileri için teşvik etmekte ve hepsinin kazançlı çıkabileceği bir anlaşma oluşturmalarına destek olmaktadır.

Yapılandırılmış arabuluculuk, genellikle taraflar arasındaki çatışmanın çok derinleşmediği aşamalarda kullanılır. Örneğin taraflar Glasl'ın çatışma modelindeki ilk üç basamakta ise arabuluculuk işe yarayabilmektedir. Fakat çatışma iyice derinleştiğinde taraflar artık kazanmaya değil sadece karşı tarafı kaybettirmeye hatta mahvetmeye kilitlenmektedir.

Tarafların sonuca daha kısa sürede ulaşmak istediği durumlarda tercih edilmektedir. Örneğin taraflar ne talep ettiklerini veya nihai amaçlarının ne olduğunu ifade edebiliyorlarsa tüm tarafların kazanabileceği sonuçlar alınabilmektedir.[173]

168 PARKİNSON, s. 397.
169 GÜMÜŞ&GÜMÜŞ, s. 74.
170 PARKİNSON, s. 33.
171 PARKİNSON, s. 33-34.
172 ŞEN, s. 278.
173 PARKİNSON, s. 34.

Aile içi ilişkilerin geçmişi konu edilmekte ancak ilişkileri onarmaktan çok geleceğe yönelik adımlar planlanmaktadır. Bu husus aile uyuşmazlıkları kadar miras uyuşmazlıklarında da etkili sonuçlar sağlamaktadır. Psikolojik iyileştirmeler yerine ihtiyaç ve menfaatleri karşılayan pratik çözümler üzerine odaklanılmaktadır. Bunu sağlamak için kişilerle sorunları ayırarak müzakere edilir.[174]

Görüldüğü üzere esas olarak genel uyuşmazlıklarda yaygın olarak kullanılan yapılandırılmış arabuluculuk, tarafların tercihlerine ve bulundukları duruma bağlı olarak aile ve miras uyuşmazlıklarında da yararlı olmaktadır.

2. Anlatıya Dayalı / Öyküsel Arabuluculuk

Bu modelde arabulucu ve taraflar, karşılıklı olarak birbirlerini bireysel ya da sosyal gerçeklikleri bağlamında değerlendirmelerini sağlayan öyküler anlattıkları bir süreç yürütmektedir.[175] Öyküler yolu ile çevre ve diğer insanlarla ilişkiler anlamlandırılmaktadır. Herkesin yaşam sürecinde kişisel olarak anlamlandırılmış öyküler vardır.[176] Bu anlamlar ilişki ağları içinde zamanla değişmekte ve yeniden yapılanmaktadır.[177] Tarafların uyuşmazlık öykülerinde genellikle istenmeyen ve baskın bir yapı da bulunmaktadır.[178] Bateson tarafından *çerçeveleme* olarak adlandırılan bu teknik, aslında tarafların anlattıkları hikâyelerin yorumlanmasına dayanır.[179] Arabulucu taraflara uyuşmazlıkla ilgili hikâyelerini anlattırır ve sonra onları bir tablonun çerçevesini değiştirmeye benzer şekilde farklı bir açıdan ya da farklı bir kurgu ile yeniden değerlendirmeye yönlendirir. Bu işlemi yaparken bazı ayrıntıları dışarıda bırakabilir ya da dağınık parçaları bir araya getirir. Anlatıya dayalı arabuluculuk modelinde önemli olan mesajın niteliğidir. Olumlu bir içerik olumsuz bir çerçevede olabileceği gibi olumsuz bir çerçevede olumlu bir mesaj yer alabilir.[180]

Bu süreçte arabulucunun rolü geleneksel arabuluculuktan daha farklı olup tarafların tepkilerine göre sürekli olarak yeniden şekillendirme ile devam eder. Arabulucu bu şekillendirmeleri yaparken aslında tarafların öykülerine yeni bir yorum getirmektedir.[181] Bunun yanında arabulucu, tarafların içinde bulundukları durumu dışarıdan bir bakışla değerlendirebilmelerine ve farklı yaklaşımlara açık olmalarına yardımcı olmaktadır.[182]

Anlatıya dayalı arabuluculuk, eklektik kullanıma uygun bir modeldir. Arabulucunun becerileriyle orantılı olarak taraflarda hem sorunlarıyla baş edebilme hem de benlik saygılarının yükselmesi gibi terapötik etkiler de olabilmektedir. Miras uyuşmazlıklarından çok aile uyuşmazlıklarına uygundur.

---

174 PARKİNSON, s. 35.

175 Christopher W. Moore, *Arabuluculuk Süreci,* Çev. Tarkan Kaçmaz, Mustafa Tercan, Ed. Tarkan Kaçmaz, Abbas Türnüklü, Ankara, Nobel Yayınevi, 2016, s. 50.

176 KARAIRMAK, Özlem BUGAY, Aslı "Post Modern Diyalog Öyküsel Psikolojik Danışma", *Türk Psikolojik* Danışma ve Rehberlik Dergisi, 2010, 4(33), s. 26.

177 Karaırmak, Bugay, *Öyküsel Psikolojik Danışma*, s. 26.

178 Karaırmak, Bugay, *Öyküsel Psikolojik Danışma*, s. 25.

179 PARKİNSON, s. 41.

180 PARKİNSON, s. 42.

181 PARKİNSON, 42-43; Moore, *Arabuluculuk Süreci,* s. 51.

182 MOORE, s. 52.

3. Dönüştürücü Arabuluculuk

Bush ve Folger tarafından geliştirilen dönüştürücü arabuluculuk, tarafların kendi potansiyellerini fark etmeleri ve güçlenmeleri ile birlikte diğer tarafın duygu ve beklentilerini tanımalarını amaçlamaktadır.[183] Dönüştürücü arabuluculuk sürecinde arabulucu, yapılandırılmış arabulucuktakinden farklı davranmakta, tarafların kendileri ve birbirleriyle olan olumsuz ilişkilerinin olumlu bağlamlara dönüşmesine destek olmaktadır.[184] Bu modelde arabulucu daha az soru sormakta daha çok dinlemekte ve taraflarla birlikte yol almaktadır.[185] Dönüştürücü arabulucular tarafları en az yönlendirerek süreci yönetmeye özen gösterirler.[186] Hatta belirli bir gündem dahi oluşturmadan tarafların birbirleriyle nasıl konuştuklarına odaklanır ve olumsuz yanları en aza indirerek yansıtma ve çerçeveleme yapmaya özen gösterirler.[187]

Dönüştürücü arabuluculukta arabulucunun özellikleri şöyle tanımlanmıştır;[188]

a. Süreçteki hedefi tarafların güçlendirilmesi ve birbirlerini tanımalarını temel alır
b. Sonucu tarafların tercihine göre kendilerinin sorumluluğuna bırakmak
c. Tarafların yaklaşımlarını ve kararlarını yargılamamak
d. Taraflar hakkında iyimser olmak zayıf ve çaresiz oldukları zamanların geçici olduğunu kabul etmek
e. Tarafların duygularını gerçek boyutu ile ifade etmelerine fırsat vermek
f. Tarafların kararsızlıklarını, olumlu ihtimallerin halen mümkün olacağı şekilde değerlendirmek
g. Tarafların birbirini yanlış anladıkları hususları belirlemeye çalışmak
h. Geçmiş hakkındaki algı ve düşünceleri geçiştirmemek
i. Mümkün olduğu kadar az müdahale etmek
j. Tarafların ilişkilerindeki bütün olumlu gelişmelerin küçük de olsa önemli olduğunu kabul etmek

Görüldüğü gibi dönüştürücü arabulucular sonuçtan ziyade taraflar arasındaki ilişkileri ve tarafların kendi özerklik algılarını iyileştirmeye odaklıdır.[189] Çözüme gerekenden fazla öncelik tanındığında değişim ve dönüşüm potansiyeli azalmaktadır.[190] Taraflara yol göstermek yerine, beden dili de dahil olmak üzere iletişim becerilerini kullanarak tarafların dönüşümünü kolaylaştırmaktır.[191]

---

183 Robert A. Baruch Bush, Joseph P. Folger, *Arabuluculuk ve Getirileri,* Çev. Gamze Sert, Ankara, Nobel Yayınevi, 2013, s. 223; Seda Özmumcu, "Amerika Birleşik Devletlerinde Uyuşmazlık Çözümünde Dönüştürücü Arabuluculuk Modeli", İstanbul, İÜHFM C LXXIII, S.2, 2015, s. 326.
184 PARKİNSON, s. 37; BUSH, FOLGER, 51; MOORE, s. 48.
185 BUSH, FOLGER, s. 117.
186 MOORE, s. 49.
187 MOORE, s. 50.
188 BUSH, FOLGER, s. 266-275; PARKİNSON, s. 39-40; Özmumcu, *Dönüştürücü Arabuluculuk,* s. 329-337.
189 ÖZMUMCU, s. 329.
190 BUSH, FOLGER, s. 87.
191 ÖZMUMCU, s. 342.

4. Ekosistemik Arabuluculuk

Aile veya miras hukukundan kaynaklanan uyuşmazlıklarda arabuluculuk yapılırken belirli bir arabulucuk modelinin seçilmesi ve o çerçeve içinde sürecin yürütülmesi, çoğu zaman ihtiyaca tam olarak cevap vermeyebilmektedir. Ayrıca aile ve çocuk söz konusu olduğunda devletin müdahalesini de dikkate almak gereklidir. Arabulucunun hem farklı modelleri hem aileyi ilgilendiren yasal düzenlemeleri hem de kültürel, ekonomik, etnik ve psikolojik sistemleri bir bütünlük içinde kullanması, ekosistemik arabuluculuk olarak adlandırılmaktadır.[192] Ekosistemik arabuluculuğu sistemler teorisi olarak tanımlamak da mümkündür.[193] Arabulucu bu sistemler içinde yer alan yargıç, avukat, aile danışmanı, sosyal hizmet uzmanı gibi diğer kişilerin rollerini ve sorumluluklarını anlamalı ve bu sistemlerin uyumlu çalışmasını sağlamalıdır.[194]

Ekosistemik aile arabuluculuğunun diğer modellerden farklı olduğu diğer bir husus da çocuk için ayrı bir alan açmış olmasıdır.[195] Yapılandırılmış, öyküsel ya da dönüştürücü arabuluculukta çocuk ile ilgili konular, genellikle eşler arasındaki müzakerenin nesneleri arasında yer almaktadır. Ekosistemik arabuluculukta ise en baştan itibaren çocuğun gereksinimlerini ve isteklerini dikkate alarak sorunlara çözüm aranan disiplinlerarası bir yaklaşım sözkonusudur.

Ekosistemik aile arabuluculuğu sadece aileyi odağına alan sistemleri kapsaması ile değil aileyi en geniş anlamıyla tanımlaması ile de fark yaratmaktadır. Ailenin kimlerden oluştuğu konusunda hem yasalarda hem de sosyolojik yapılarda farklı kabuller bulunmaktadır. Bazen sadece anne baba ve çocuktan oluşan topluluk aile olarak kabul edilmekte iken bazen de kök aile üyeleri ve kardeşler de aile kavramı içinde yer almaktadır. Ekosistemik aile arabuluculuğunda ise bu sayılanlar yanında aile ile birlikte yaşayan kişiler da aile olarak kabul edilmekte ve aile kavramı sadece kan bağına değil ilişkiselliğe de dayanmaktadır.[196]

Arabulucu ailenin kimlerden oluştuğunu kavradıktan sonra ebeveynlerle görüşerek ailedeki ilişkileri görsel hâle getiren bir harita oluşturur. Aile danışmanlığı araçlarından biri olan ve aileyi hem nesiller hem ilişkiler olarak gösteren bu haritaya genogram ya da ekogram adı verilmektedir. Miras hukukunda da hukukçular tarafından benzer bir şema kullanılmaktadır.[197] Ekogramda ebeveynlerin varsa önceki eşleri, evlilik dışı çocukları, hastalıkları, ilişkilerinin iyi ya da kötü olması gibi hususlar da yer almaktadır.

Ekosistemik arabuluculuğun ilkeleri aşağıdaki gibi sıralanabilir;[198]

- Geçiş dönemindeki aile üyeleri arasındaki iletişimi kolaylaştırmayı temel alan bütüncül bir yaklaşım esas alınmaktadır.
- Geçiş dönemindeki aile üyelerine değişiklikleri yöneterek gelecek ile ilgili kararlara birlikte ulaşmalarında yardımcı olmak

192 PARKİNSON, s. 43-44.
193 PARKİNSON, s. 44.
194 PARKİNSON, s. 44.
195 PARKİNSON, s. 45.
196 PARKİNSON, s. 45-46.
197 PARKİNSON, s. 49.
198 PARKİNSON, s. 50.

- Ayrılmış dahi olsa ailenin ihtiyaçları ve çözümlerinin birbirleriyle ilgili olabileceğini, bu nedenle iletişimin sürdürülmesinin önemini vurgulamak
- Taraflara çocuklar ve mali konularla ilgili düzenlemeler yapılmış dahi olsa işbirliklerinin devam etmesinin gelecekteki yararlarını anlatmak
- Doğru bir aile arabuluculuğu için kültürel, sosyal ve yasal disiplinleri bir arada değerlendirmek
- Tarafların mahkeme yargısının dışında ancak mahkeme tarafından tanınan bir arabuluculuk yolu ile çözüme ulaşmaları ve gizliliğin korunmasının mümkün olması
- Çocukların aile ilişkilerini ve gelişimlerini sürdürme hakları olduğunu ön planda tutmak
- Ebeveynleri uygun gördüğü takdirde ve arabulucu da bu konuda yetkin olduğunda çocukların ve gençlerin arabuluculuk sürecine dahil edilmesi

Ekosistemik aile arabuluculuğu, yapısı ve ihtiyaçları birbirinden farklı ailelerin çatışmalarına yine kendilerinin oluşturduğu çözümlerle ulaşmalarına destek olmaktadır.[199] Çatışmayı ve muhtemel çözümleri etkileyebilecek tüm aile üyelerini sürece dahil ederek güç dengesizlikleri ile daha iyi başedilmesini sağlamaktadır.

Aileyi etkileyen tüm sistemlerin bir arada ve uyumlu çalışmaları için avukatların, mali uzmanların, sosyal hizmet uzmanlarının veya aile danışmanlarının da işbirliği içinde olmaları gerekmektedir.[200] Mali açıdan gerçekçi olmayan ya da yasal destekleri sağlamayan bir anlaşmaya varılsa dahi yürütülemeyeceği açıktır.

Ekosistemik arabuluculuğun bu özellikleri miras uyuşmazlıkları için de avantajlıdır. Miras uyuşmazlıkları bazen bir kaç nesil süren çatışmalar nedeniyle aile üyeleri arasındaki ilişkilerin bozulmasına sebep olmaktadır. Bütüncül bir bakış açısıyla yürütülen arabuluculuğun yargı yolundan daha olumlu bir süreç olacağı açıktır. Ekosistemik arabuluculuk modeli, miras ilişkilerinden kaynaklanan ilişkisel kopuklukların giderilmesi ve ihtiyaçların dile getirilmesi için bir fırsat yaratabilecektir.

I. AİLE ARABULUCULUĞUNDA UYGULAMA

1. Bilgilendirme ve Değerlendirme Aşaması

Hangi model uygulanırsa uygulansın aile uyuşmazlıklarında arabuluculuğun esasına girilmeden önce bilgilendirme ve değerlendirme aşaması tamamlanmalıdır. Bu aşamanın sonunda arabulucu, uyuşmazlığın arabuluculuğa uygun olup olmadığına ilişkin bir değerlendirme yapacaktır. Miras uyuşmazlıklarında arabuluculuğa başlamadan önce genel anlamda bilgilendirme yapılması yeterli olmaktadır.

199 PARKİNSON, s. 53.
200 PARKİNSON, s. 45.

Avustralya ve İngiltere gibi bazı ülkelerde aile hukukuna ilişkin bir dava açıldığında mahkemenin, davanın özelliklerine göre tarafları bir arabuluculuk bilgilendirme ve değerlendirme toplantısına yönlendirmesi hususu yasal olarak düzenlenmiştir.[201] Devlet tarafından finanse edilen bu sistemde, tarafların arabuluculuk yöntemindeki imkânları tanıması ve arabuluculuk ile uyuşmazlıklarını çözme konusunda ortak bir karara varabilmeleri amaçlanmaktadır. Çocuklu aileler için İngiltere'de 2014 yılında yürürlüğe giren düzenleme ile uyuşmazlıkların çözümünde yetişkinlerin mahkeme dışında müzakere ederek çocuklar için daha kalıcı ve barışçıl bir sonuca ulaşabilmeleri açısından Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantısına (ABDT) katılmaları gerekli görülmüştür.[202]

ABDT, taraflara anlaşarak ve kendilerini daha iyi ifade ederek sorunlarını çözebilecekleri bir sistemi tanıtmakta ise de aşağıdaki gibi durumlarda arabuluculuk uygun olamayacağı için ABDT'ye yönlendirme de yapılmamaktadır.[203] İngiltere'de uygulanan bu istisnalar bizim için de yol gösterici olabileceği için bu bölümde yer almaktadır.

a. Aile içi istismar veya iddiası varsa
b. İflas
c. Uyuşmazlığın yaşandığı bölgede ve zaman diliminde ulaşılabilir bir arabulucu olmaması
d. Mahkemeye başvuru yapıldığı tarihten dört ay önce bir ABDT'ye katılmış olmak

Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Toplantılarının arabulucu açısından iki önemli yönü vardır. Bunlardan biri tarafların ve konuların arabuluculuğa uygunluğunun değerlendirilmesi, ikincisi ise tarafların arabuluculuk konusunda bilgilendirilmesidir.[204] Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için arabulucunun taraflara güven vermesi çok önemlidir. Bu güvenin sağlanmasındaki en önemli unsurlardan biri gizliliğin korunmasıdır. Arabulucu taraflarla ayrı ayrı yaptığı görüşmelerdeki ayrıntıları, kendileri izin vermedikçe diğer tarafa aktarmayacağını belirtmelidir. Tarafların henüz arabuluculuk hakkında bilgilendirildikleri ve arabuluculuğa uygun olup olmadıklarının belli olmadığı ABDT aşamasındaki risklerin dikkate alınması yararlıdır. Arabulucu bu aşamada bütün bilgi ve becerilerini kullanarak farklı karakter yapılarındaki problemli kişileri anlamak için uyum gösterebilmelidir. Taraflar ve arabulucu arasında cinsiyete dayalı olası güvensizliklerin de dikkate alınmasında yarar vardır. Özellikle aile hukukundan kaynaklı uyuşmazlıklarda kadın ya da erkek arabulucuya eşlerin güvensizlik duymaları mümkündür.[205] Birbirlerinden çok farklı çatışma seviyelerindeki taraflara onların kavrayabileceği şekilde bilgi vermelidir. En önemli ve zor konulardan biri ise aile içi şiddet, taciz ya da istismar gibi konuları tespit edebilme becerileridir. Özellikle bu hususları değerlendirebilmesi için arabulucunun gelişmiş iletişim ve empati becerilerine sahip olması gerekir.[206]

201 PARKİNSON, s. 72.
202 PARKİNSON, s. 73.
203 PARKİNSON, s. 73.
204 PARKİNSON, s. 73; Roberts, *Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk*, s. 180.
205 PARKİNSON, s. 92.
206 PARKİNSON, s. 76.

Bazı durumlarda eş arabuluculuk sistemi ile kültürler arası uyuşmazlıklar ve cinsiyete dayalı dengelerin sağlanmasında yarar bulunmaktadır.[207] Eş arabulucu olarak birlikte uyumlu çalışabilen ve birbirini tamamlayan arabulucuların varlığı hâlinde tarafların farklı bakış açılarının daha iyi anlaşılması mümkündür. Eş arabuluculuk doğru uygulandığı zaman yaratıcı fikirler, farklı beceri ve deneyimlerden yararlanma fırsatı vermektedir.[208] Ancak arabulucuların uyumsuz çalışması hâlinde eş arabuluculuk, maliyeti ve kargaşayı artırdığı gibi taraflar arasındaki çatışmayı da derinleştirebilir.[209]

Uyumlu bir eş arabuluculuk için arabulucuların birbirine güvenmeleri, birlikte eş arabuluculuk yapmak için hazırlıklı olmaları, süreçteki rollerini net bir şekilde belirlemiş olmaları ve taraflarla konuşurken ortak bir dil kullanmaları gerekir. Arabuluculuk sürecine başlamadan önce süreçteki davranışlarını da önceden kararlaştırmakta yarar vardır. Örneğin, bazı eş arabulucular birbirlerinin yerine her aşamada devam edebilmekteyken; bazı eş arabulucular gözlemci rolünde; bazıları çıraklık aşamasında; bazıları da denetleyici statüde olabilmektedir.[210]

Aşağıdaki durumlarda arabuluculuk uygun değildir;[211]

a. Aile içi şiddet veya istismar varsa arabuluculuğun sürdürülmemesi gerekir.
b. Çocuğun korunmaya muhtaç olması arabulucunun hassasiyetle dikkate alması gereken bir durumdur. Çocuğun ailedeki diğer kişilere kötü davranıldığını görmesi veya duyması da çocuğun zarar görmesi olarak değerlendirilmektedir.
c. Taraflardan birinde ya da ikisinde zihinsel hastalık veya psikolojik sorunlar olması.
d. Tarafların birinde ya da her ikisinde madde bağımlılığı olması.
e. Tarafların arabulucuya yanlış bilgiler vermesi, süreçten işe yarar bir anlaşma çıkmasına da engel olmaktadır.
f. Arabuluculuğun temel kurallarının kabul edilmemesi en baştan itibaren süreci işlemez hâle getirmektedir. Tarafların sadece kazanmaya odaklı olması da bu işlevsizliğin sebeplerinden biridir.
g. Güç dengesizliklerinin yüksek seviyede olması da arabuluculuktan beklenen faydayı sağlamayacaktır.

Örnek bir Arabuluculuk Bilgilendirme ve Değerlendirme Formu EK 1'de yer almaktadır. Uygulamalar arttıkça ihtiyaçlara daha iyi cevap veren form ve şablonlar oluşturulacaktır.

2. Uygulama

Bu kısımda temel arabuluculuk eğitiminde yer alan aşamaların bir bütün olarak tekrarlanması yerine, aile ve miras uyuşmazlıklarına özgü vurgular yer almaktadır. Arabulucu,

207 PARKİNSON, s. 94.
208 PARKİNSON, s. 97-98; Roberts, *Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk*, s. 161.
209 PARKİNSON, s. 99; Roberts, *Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk*, s. 162.
210 PARKİNSON, s. 100-102.
211 PARKİNSON, s. 77; ŞEN, s. 281.

bilgilendirme ve değerlendirme aşamasını tamamladıktan sonra sürece ne şekilde devam edeceğine dair bir fikir oluşturmalıdır. ABDT'de edindiği bilgileri de dikkate alarak yapılandırılmış, öyküsel, dönüştürücü ya da ekosistemik arabuluculuk modellerinin hangisinin duruma ve taraflara uygun olduğunu belirlemelidir.[212] Bu değerlendirmede uyuşmazlığın niteliği, tarafların kişilikleri, davranışları, sayısı ve ihtiyaçları gibi faktörler etkili olmaktadır. Hiç bir model bütün uyuşmazlıkları sonuçlandırmak için en iyi model değildir.[213] Bu modellerin hepsi eklektik olarak kullanılabilse de zaman ve lojistik planlama için bir modelin esas alınması yararlı olacaktır. Arabulucu sürecin bütün aşamalarında tarafların ve olayın arabuluculuğa uygun olup olmadığını değerlendirmeye devam etmelidir.[214] Hangi model esas alınırsa alınsın arabulucunun toplantı yerini hazırlarken tarafların rahat ve güvende olacakları bir düzenleme yapması gerekir.[215] Bunun yanında eş arabuluculuğun yararlı olabileceği durumların dikkate alınmasında yarar vardır. Bazen kültürel sebeplerle, bazen tarafların cinsiyetçi güvensizliklerini aşmak için, bazen farklı birikimlere sahip arabulucuların avantajlarından yararlanmak için eş arabuluculuk önerilmektedir. Hatta farklı ülkelerde olan kişilerin bulunduğu yerdeki bir arabulucu ile sürecin bir kısmı ortak yürütülebilmektedir.[216]

Arabulucu taraflarla ortak ya da özel toplantılar yapabilmektedir. Özel toplantıların tercih edilme sebepleri, tarafların birlikte oldukları zaman açıklamak istemedikleri konular üzerinde daha rahat konuşulabilmesi ve tarafların bir arada bulunmalarının yaratacağı çatışmadan kaçınmaktır.[217] Ancak özel oturumların sürekli olması durumunda arabulucu çeşitli sebeplerle yıpranabilmektedir. Örneğin, mekik arabuluculuğu da denilen bu oturumlarda taraflarla müzakere eden sadece arabulucu olduğunda hem arabulucunun tarafları yönlendirme etkisi artmakta hem de tarafsızlığını koruması zorlaşmaktadır.[218] Ortak oturumlarda genellikle tüm taraflar bulunur. Bu ortamın arabuluculuk sürecine farklı açılardan katkıları vardır. Arabulucu, tüm katılımcıların birbirleriyle ilişkilerini izleyerek ve anlatılanlara verdikleri tepkileri değerlendirerek uyuşmazlık konusu hakkında daha kapsamlı bir fikir edinme şansına sahip olur.[219] Taraflar ise belki de daha önce baştan sona dinlemedikleri bir süreklilik içinde birbirlerinin duygu, düşünce ve ihtiyaçları hakkında fikir sahibi olabilmektedirler.[220] Bütün bu sebeplerden dolayı arabuluculukta en yararlı ve kalıcı etkiyi sağlamak için ilk oturumu tüm tarafların katılımıyla gerçekleştirmek yararlı olacaktır.[221] Süreçle ilgili bilgilendirmeler, arabulucunun rolü, gönüllülük ve gizlilik gibi konuların tarafların bir arada olduğu bir toplantıda ele alınması arabulucunun tarafsızlığını en baştan sağlam tutması için

212 ROBERTS, s. 179.
213 ROBERTS, s. 157.
214 PARKİNSON, s. 136.
215 PARKİNSON, s. 91; ROBERTS, s. 157.
216 PARKİNSON, s. 94.
217 ROBERTS, s. 159.
218 ROBERTS, s. 160.
219 ROBERTS, s. 158.
220 PARKİNSON, s. 48.
221 ROBERTS, s. 162, 180.

yararlı olmaktadır.[222] Ortak toplantı ile başlandığında taraflar en baştan itibaren eşit koşullarda süreçte yer aldıklarını kabul edeceklerdir. Ortak toplantının bir avantajı da taraflardan hiçbirinin sürece katılırken arabulucuyu en baştan kendi tarafına çekme, manipüle etme gibi bir fırsatı olmamasıdır. Tabii ki, koşullar tarafların aynı ortama gelmelerini güçleştiriyorsa bu durumda arabulucu özel toplantılarla görüşmelere başlayacaktır.

Arabulucu ilk toplantıda taraflar arasında gerçekten hukuki bir uyuşmazlık olup olmadığına da dikkat etmelidir. Tarafların sadece kişisel ilişkilerinin bozulmuş olması ya da sosyal, ekonomik sebeplere dayalı sorunlara çözüm arama yeri arabuluculuk değildir. Aile arabuluculuğu, aile danışmanlığına veya avukatlığa dönüşmemelidir.

İster ortak ister özel olarak yapılsın, arabulucu ilk oturumda tarafların sürece devam etme iradelerini bir sözleşme ile belgelendirmelidir.[223] Sonrasında tarafların kendilerini daha iyi ifade etmelerini, ortak toplantıda açığa vurmak istemedikleri duygu ve düşüncelerini dinlemek için en az bir özel toplantı yapılmasında yarar vardır. Özel görüşmeler tarafların ister aile ister miras uyuşmazlığı olsun, beklentilerini, kaygılarını ve sınırlarını netleştirmeleri için önemli bir fırsattır. Arabulucu sorunları tarafların gördüğü şekilde anlamaya özen göstermelidir. Dinlediği olaylara kendi bilgisi ve deneyimleriyle farklı bir yorum yapıp etiketlememeye dikkat etmelidir.[224] Yukarıda belirtildiği üzere aile içi istismar, şiddet veya güç dengesizliğinin olup olmadığını arabulucu sürecin her aşamasında dikkate almalıdır. Bu durumların dışa vurulması için en uygun ortam özel görüşmede tarafların arabulucuya güven duymalarıyla sağlanır. Özel görüşmeler, tarafların ihtiyaçları oldukça süreç içinde tekrarlanabilmektedir.

Tarafların hazır bulunuşluk durumlarına göre arabulucu ortak oturuma geçerek tarafların özel toplantılarda belirlediği konuların birlikte müzakere edilmesini sağlayabilir.[225] Tarafların birlikte bir çözüme ulaşmalarını desteklemek için onları cesaretlendirir. Arabulucu müzakere aşamasına geçmeden önce tarafların birbirlerini doğru anlayıp anlamadığını kontrol etmelidir. Aile ve miras uyuşmazlıklarında zamana yayılmış ve derin duygusal çatışmaların varlığı şaşırtıcı değildir. Özellikle miras uyuşmazlıklarında taraflar kendi beklentilerine ve haklılıklarına odaklandıkları için muhatapların bakış açısını tam değerlendiremeyebilmektedir. Arabulucu tarafların hem kendi ihtiyaç ve beklentileri hem de muhataplarının ihtiyaç ve beklentileri konusunda algılarının netleşmesini sağlamalıdır.[226] Taraflara yeni bakış açıları geliştirmeleri konusunda destek olurken ortak çıkarların mevcut kişisel hedeflerden daha yararlı olup olamayacağını düşündürmelidir. Önemli olan taraflara ne olursa olsun anlaşmaya varma baskısı yapmaksızın, sürdürebilecekleri ve ihtiyaçları karşılayan bir anlaşma olasılığını göz önünde tutmaktır.

Arabuluculuk sonunda bir anlaşmaya varılması hâlinde, tarafların uygun gördüğü hususlar net ve anlaşılır şekilde yazıya aktarılmalıdır. Anlaşma metninde yer alan hususların

222 ROBERTS, s. 180.
223 ROBERTS, s. 187.
224 ROBERTS, s. 191.
225 ROBERTS, s. 182-183.
226 ROBERTS, s. 183.

özellikle yasal düzenlemeler açısından uygulanabilir olup olmadıklarını belirtmek, imzadan sonra tekrar sorun çıkmasını önlemek için gereklidir. Tarafların yazılı hâle getirilen anlaşmayı değerlendirmeleri için kendilerine bir süre tanınmasında yarar vardır. Bazı durumlarda taraflar avukatları ve muhasebecileriyle, anlaşmanın getireceği değişiklikleri görüştükten sonra karar vermek isteyebilirler. Tarafların avukatlarına danışarak hatta avukatlarıyla birlikte anlaşma belgesini imzalamaları, sürecin özgür irade ile yürütüldüğünü ve sonuçlandırıldığını gösteren önemli bir husustur.

3. Sürece Zarar Veren Durumlar

Arabuluculuk süreci çeşitli sebeplerle işlevini yitirebilir. Aile ve miras uyuşmazlıklarının yüksek duygusal ve ilişkisel gerilim taşıması, diğer uyuşmazlık türlerine göre arabuluculuk sürecinin yönetilmesini zorlaştırmaktadır. Sürece zarar veren bazı durumlar aşağıdaki gibi örneklendirilebilir;

- Arabulucunun donanımı ve deneyimindeki eksikler, genellikle sürecin başarısızlığında ilk sebep olarak yer almaktadır. Bu nedenle pek çok ülkede aile arabuluculuğu için uzun süreli ve yetkinlik bazlı eğitimler ön görülmektedir.
- Arabulucunun, özel oturumlarda tarafların öfkeli paylaşımlarını diğer tarafa aktarmasına izni verdiği için; hatta özellikle tarafsız davranmaya çalıştığı için diğer tarafa aktarması da süreci çıkmaza sürüklemektedir.
- Taraflar arasında güç dengesizliği olması durumunda özgür irade ile karar verilmesi beklenemeyeceğinden arabuluculuk ile sorunlar çözülememektedir. Taraflar yazılı bir anlaşmaya varmış olsa bile çatışmanın sebepleri giderilemediği için uyuşmazlık devam edecektir. Taraflardan birinin hakkaniyete aykırı bir anlaşmaya, güçsüz olduğu için karşı çıkamaması hâlinde arabulucu süreci yavaşlatmalı ve zayıf tarafın yasal destek almasını önermelidir.
- Arabulucunun süreci baskın bir rol oynayarak yürütmeye çalışması hatta aile terapisi tekniklerini kullanmaya eğilimli olması da arabuluculuktan beklenen sonuçları engellemektedir. Bu durumda arabulucunun taraflarca manipüle edilmesi olasılığı da mümkün olmaktadır.

4. Modellere Özgü Farklar

a. Yapılandırılmış arabuluculuk modelinde; sorunların tanımlanması, bilgi toplanması ve incelenmesi, seçenekler üretilmesi ve müzakere ile sonuca gidilmesi gibi birbirini izleyen aşamalar bulunmaktadır. Temel arabuluculuk eğitiminde esas alınan model yapılandırılmış arabuluculuk modeli olup arabulucunun sistematik bir uygulama anlayışında olması önerilmektedir. Bu modelde tarafların duygusal dönüşümlerinden çok ihtiyaçları ve menfaatleri üzerine odaklanılmaktadır. Arabulucu, süreç içindeki oturumları düzenler ve ihtiyaçları karşılayan bir anlaşmaya varılabilmesi yolunda

taraflara destek verir. Toplantı yerinin hem özel hem de ortak görüşmelere uygun olarak düzenlenmesi gerekir. Her ne kadar yapılandırılmış aşamalarla ilerlemesi öngörülmüşse de aile ve miras arabuluculuğunun yapısı dikkate alınarak esnek bir uygulama önerilmektedir.[227] Taraflar arabuluculuk sürecinde anlaşma sağlayamadıkları hâllerde dahi bir ilerlemeden söz edilebilmektedir. Aralarındaki sorunun her iki tarafça nasıl göründüğünün algılanması, konuların belirlenmesi ve netleştirilmesi önemli bir kazanımdır.[228]

b. Anlatıya dayalı arabuluculuk modelinde; arabulucu süreci tarafların içinde bulundukları durumu dikkate alarak planlamalıdır. Tarafların hikâyelerini rahatça anlatabilmelerine fırsat tanımak için özel görüşmelerle başlanması yararlı olmaktadır. Eğer taraflar arasındaki ilişki süreçten dolayı bozulmamışsa başlangıç aşamasında ortak oturum da yapılabilir. Ortak oturumlarda taraflar birbirlerinin anlattıklarını farklı bir ortamda dinleme fırsatı bulmuş olacaklardır. Ortak veya özel toplantı ile devam etme kararını arabulucu verecektir. Eğer özel oturumlarla devam edildiyse arabulucu, tarafların kendilerini ve olayları detaylarıyla anlatabildikleri andan itibaren onları ortak oturuma yönlendirme imkânlarını araştırabilir. Bu arada arabulucu tarafları interaktif olarak dinlerken onlara yaşadıklarını başka açılardan da değerlendirebilecekleri bir bakış kazandırmaya çalışacaktır. Taraflar kendilerini yeterince ifade ettikleri zaman hangi konularda anlaşma sağlayabilecekleri de ortaya çıkmış olmaktadır.

c. Dönüştürücü arabuluculuk modeli de anlatıya dayalı modelde olduğu gibi arabuluculuk becerilerinin ön planda olduğu bir uygulamadır. Tarafları güçlendirirken birbirlerine karşı kışkırtma tuzağına düşülmemelidir. Tarafların hem kendilerini hem de diğer tarafı tanımalarını ve beklentilerini ifade edecek hâle gelmeleri arabulucunun süreci yönetme becerisine bağlıdır. Dönüştürücü arabuluculuk tarafların etkin olduğu, arabulucunun müdahalesinin az olduğu bir modeldir. Arabulucu aktif dinlemeden çok derin dinleme yaparak, açık uçlu sorularla ve taraflarla birlikte ilerlemelidir.[229] Arabulucu tarafların sorun çözme becerilerini de geliştirmekte ve böylelikle kendilerini dönüştürerek işbirliği yapabilmelerini kolaylaştırmaktadır. Bu modelde belirgin aşamalardan söz edilmesi zordur. Sürecin yararlılığına ve tarafların takvimine bağlı olarak devam edebilir. Esas olan taraflar arasındaki ilişkileri ve geçmiş algılarını iyileştirmek, kendilerini en iyi şekilde ifade etmelerini sağlamaktır. Tarafları çözüme doğru hızlandırmak, aralarındaki çatışmaları aşma olasılığını ortadan kaldırabilmektedir.[230]

227 PARKİNSON, s. 94.
228 PARKİNSON, s. 98.
229 BUSH, FOLGER, s. 117.
230 BUSH, FOLGER, s. 87.

d. Ekosistemik arabuluculuk modeli; arabulucunun en esnek şekilde hareket edebildiği modeldir. Taraflar arasında ister aile hukuku ister miras hukukundan kaynaklanan bir uyuşmazlık olsun arabulucu uyuşmazlıkla ilgili tüm verileri dikkate alarak planlama yapabilmektedir. Yasal düzenlemeler ve sınırlar, çocuk varsa onunla ilgili özel durumlar ve tarafların ihtiyaç duydukları desteklerin araştırılması arabulucunun hazırlık aşamasındaki konuları arasındadır. Üstelik arabulucu bu hazırlıkları standart bir model gibi değil her olaya özgü ve farklılıklara uygun bir şekilde yapmalıdır.[231] Olayın ve tarafların özelliklerine göre eş arabuluculuk gerekip gerekmediğini değerlendirmelidir. Özellikle geniş ailelerde ve karmaşık sorunları olan ilişkilerde eş arabulucunun yararları dikkate alınmalıdır.[232]

Kültürel farklılıkların olduğu uyuşmazlıklarda, farklı dil ve anlayıştan kaynaklanan ilave sorunlar olabilmektedir. Bu durumlarda arabulucu sürecin taraflar açısından en verimli şekilde kullanılabileceği ortamı sağlamaya çalışmalıdır. Farklı ülkelerin gelenekleri ve yasal yapılarının araştırılması da tarafların ihtiyaç duyabileceği desteklere ulaşması açısından yararlı olacaktır. Ekosistemik arabuluculuk, sorunun sadece ortada görünen tarafları değil ilgili oldukları pek çok kişi ve topluluğu da kapsadığını dikkate almaktadır.[233] Tarafların içinde yer aldıkları sosyal bağlantıları bir sistemin yapısı olarak kabul etmek, arabuluculukta amaçlanan iyi sonuçları mümkün kılmaktadır.

Ekosistemik arabuluculuğun en önemli özelliklerinden biri çocuğun varlığına ayrı bir taraf gibi yaklaşmasıdır. Çocuğun sürece dahil edilmesi için koşulların uygun olup olmadığı araştırılır, uygun olduğu ölçüde katılımı sağlanır. Aile uyuşmazlıkları söz konusu olduğunda çocuklar tüm gelişmelerden etkilendikleri için mümkün olduğu kadar onları korumak ve ihtiyaçlarına öncelik vermek için gereken çalışmalar yapılır. Arabulucu, çocuğun üstün yararını korumak için gerektiğinde uzman desteği sağlamalıdır. Çocuk ile ilgili ihmal, istismar ihtimallerinin varlığı hâlinde durumu yasal makamlara bildirmek zorundadır. Arabulucunun tarafsızlığı çocuklar dışındaki taraflar için geçerli bir ilkedir. Bu nedenle süreçte çocuk varsa arabulucu öncelikle çocuğun açısından ve onun yararını dikkate alarak bir süreç yürütmelidir.

Görüldüğü gibi ekosistemik arabuluculuk, her uyuşmazlık için farklı tasarımlar geliştirmeyi gerektirmektedir. Aile miras uyuşmazlıklarındaki pek çok değişkene uygun çok boyutlu planlamalar yapılabilmesi, bu modelin güçlü tarafı olduğu kadar yetkin bir arabuluculuk gereğini de ortaya koymaktadır.

231 PARKİNSON, s. 90.
232 PARKİNSON, s. 103.
233 PARKİNSON, s. 47.

2. BÖLÜM

AİLE HUKUKUNDA 6325 SAYILI KANUN KAPSAMINDA ARABULUCULUK

A. İLGİLİ MEVZUAT

1. 6325 sayılı Kanun Kapsamında Aile Arabuluculuğu

Türkiye'de aile ve boşanma uyuşmazlıkları için alternatif çözüm yöntemlerine ilişkin özel bir yasal düzenleme yoktur. Her ne kadar 6325 sayılı Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu[234] (HUAK) varsa da, bu Yasa boşanma davalarını kapsamamaktadır. Boşanma kamu düzenini de ilgilendirdiği için bu Yasadaki düzenlemeler, boşanma ve bundan doğan/doğacak feri talepleri kapsamamaktadır.

6325 sayılı HUAK m. 2/c.1 : «Bu Kanun yabancılık unsuru taşıyanlar da dahil olmak üzere ancak tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri iş veya işlemlerden doğan özel hukuk uyuşmazlıklarının çözümünde uygulanır…» şeklindedir.

Arabuluculuğa elverişli uyuşmazlıklar ilgili madde uyarınca belirlenecektir. Buna göre aile hukuku ile ilgili ihtilafların bazıları arabuluculuğa elverişli değildir. Boşanma yargılamasında, HMK hükümleri yanında, ayrıca özel bir düzenleme olan TMK m. 184/I, b.5 hükmü geçerlidir. Buna göre «Boşanma veya ayrılığın fer'i sonuçlarına ilişkin anlaşmalar, hâkim tarafından onaylanmadıkça geçerli olmaz».

O hâlde arabuluculuk yolu ile anlaşmaya varılsa bile bu hususlar ancak (TMK m.184/b.5 ve m.166/f.3 gereğince) hâkim onayından geçmekle geçerlilik kazanacaktır.

234 http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/Teskilat/mevzuat/kanun.html.

Bu nedenle, bir hukuki durumun kurulması, kaldırılması veya değiştirilmesi için davacının tek taraflı iradesinin yeterli olmadığı veya bu konuda tarafların anlaşmasının mümkün olmadığı, bunun ancak bir mahkeme hükmü ile sağlanabildiği durumlarda açılan inşaî davalar sonucu elde edilen hükümler arabuluculuğa elverişli değildir. Bu kapsamda, boşanma, evliliğin butlanı, soybağının tespiti, velayetin kaldırılması, kişisel ilişki tesisi gibi davalarda sonuç ancak bir mahkeme hükmü ile doğacağından, bu davalar bakımından arabuluculuk faaliyeti ile anlaşma sağlamak mümkün değildir.

6325 sayılı HUAK kapsamında, bazı aile hukuku ihtilafları tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği işlerdendir: Örneğin; nişanın bozulmasından doğan davalar, mal rejimi tasfiyesinden kaynaklanan talepler (katılma alacağı, katkı payı alacağı, değer artış payı alacağına ilişkin parasal talepler), boşanma kesinleştikten sonra ileri sürülebilen tazminat, eşler arasındaki nafaka talepleri ve ziynet eşyası alacağı davası gibi mali konulara ilişkin uyuşmazlıklar mevcut 6325 sayılı HUAK kapsamında arabuluculuğa elverişlidir.

Burada vurgulamak gerekir ki; aile hukukuna ilişkin ihtilafların özel niteliği ve mahkeme bağlantılı olması gerekliliğinin sonucu olarak, *mevcut Arabuluculuk Kanunu (HUAK) kapsamında arabuluculuğa elverişli olan uyuşmazlıklarda taraflar arabuluculuk faaliyeti sonucunda anlaşma sağlar ve mahkemeden bu anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini talep ederlerse, anlaşmanın içeriğinin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığına ilişkin bu inceleme duruşmalı olarak yapılacaktır* (HUAK.m.18/3, c.2).[235] Ancak Kanunda ve ilgili Yönetmelikte, icra edilebilirlik şerhinin Sulh mahkemesince yapılacağı belirtilmiştir. Oysa,

---

235 HUAK'da, 12/10/2017 tarihli ve 7036 sayılı Kanun ile aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır.

Tarafların anlaşması (2) / MADDE 18 –

(1) Arabuluculuk faaliyeti sonunda varılan anlaşmanın kapsamı taraflarca belirlenir; anlaşma belgesi düzenlenmesi hâlinde bu belge taraflar ve arabulucu tarafından imzalanır.

(2) Taraflar arabuluculuk faaliyeti sonunda bir anlaşmaya varırlarsa, bu anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesini talep edebilirler. Dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmuşsa, anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi, arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden talep edilebilir. Davanın görülmesi sırasında arabuluculuğa başvurulması durumunda ise anlaşmanın icra edilebilirliğine ilişkin şerh verilmesi, davanın görüldüğü mahkemeden talep edilebilir. Bu şerhi içeren anlaşma, ilam niteliğinde belge sayılır. (2)

(3) İcra edilebilirlik şerhinin verilmesi, çekişmesiz yargı işidir ve buna ilişkin inceleme dosya üzerinden yapılır. Ancak arabuluculuğa elverişli olan aile hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda inceleme duruşmalı olarak yapılır. Bu incelemenin kapsamı anlaşmanın içeriğinin arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığı hususlarıyla sınırlıdır. Anlaşma belgesine icra edilebilirlik şerhi verilmesi için mahkemeye yapılacak olan başvuru ile bunun üzerine verilecek kararlara karşı ilgili tarafından istinaf yoluna gidilmesi hâlinde, maktu harç alınır. Taraflar anlaşma belgesini icra edilebilirlik şerhi verdirmeden başka bir resmî işlemde kullanmak isterlerse, damga vergisi de maktu olarak alınır. (2)

(4) (Ek: 12/10/2017-7036/24 md.) Taraflar ve avukatları ile arabulucunun birlikte imzaladıkları anlaşma belgesi, icra edilebilirlik şerhi aranmaksızın ilam niteliğinde belge sayılır.

(5) (Ek: 12/10/2017-7036/24 md.) Arabuluculuk faaliyeti sonunda anlaşmaya varılması hâlinde, üzerinde anlaşılan hususlar hakkında taraflarca dava açılamaz.

––––––––––––

(1) 12/10/2017 tarihli ve 7036 sayılı Kanunun 23 üncü maddesiyle, bu fıkrada yer alan "taraflar veya vekillerince" ibareleri "taraflar, kanuni temsilcileri veya avukatlarınca" şeklinde değiştirilmiştir.

(2) 12/10/2017 tarihli ve 7036 sayılı Kanunun 24 üncü maddesiyle, bu maddenin ikinci fıkrasında yer alan "asıl uyuşmazlık hakkındaki görev ve yetki kurallarına göre belirlenecek olan mahkemeden" ibaresi "arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden" şeklinde ve aynı maddenin üçüncü fıkrasında yer alan "üzerinden de yapılabilir" ibaresi "üzerinden yapılır" şeklinde değiştirilmiştir.

dava açılmadan önce arabuluculuğa başvurulmuşsa, , *arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığına ilişkin açılacak duruşmanın aile mahkemesinde* görülmesi yerinde olur.

Taraflar ve avukatları ile arabulucunun birlikte imzaladıkları anlaşma belgesi, icra edilebilirlik şerhi aranmaksızın ilam niteliğinde belge sayılır.

2. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun

1 Ocak 2002'de yürürlüğe giren 4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanunu'nda, özellikle aile hukuku alanında reform niteliğinde değişiklikler yapılmış ve öncelikle, "evlilik içinde eşlerin eşitliği" ilkesi getirilmiştir. Bu konuda Türk Anayasası'nın 41. maddede de 03.10.2001 tarih ve 4709 sayılı yasa ile bir değişiklik yapılarak "..*aile ...eşler arası eşitliğe dayanır*" kuralı eklendi. Ayrıca yasal mal rejimi olan "mal ayrılığı" yerine, "edinilmiş mallara katılma rejimi" yasal mal rejimi olarak kabul edildi.

Yeni Türk Medeni Kanunu'nun aile hukuku alanındaki revizyonu ile, bir yandan aile içinde "eşlerin eşitliği" ilkesi getirilmeye çalışılmış, diğer yandan, "evlilik birliğinin huzuru, esenliği ve ekonomik geleceğini koruma" ilkesi çerçevesinde, kanun koyucunun ve hâkimin aileye müdahalesi oldukça etkili bir biçimde düzenlenmiştir. Devletin, aile kurumunu hem anayasal, hem de yasalar çerçevesinde koruma görevi nedeniyle, bu müdahalenin haklılığı kabul edilmelidir.

Bu ilkeler doğrultusunda, yeni TMK ile birlikte, "evliliğin genel hükümleri" başlığı altında, m.185 vd. hükümleri, eşlerin hak ve yükümlülüklerini emredici, fakat her iki eş için eşit kurallara bağlamıştır. Bu düzenlemeler ve devamı maddeler ile birlikte "evlilik birliği" ön plana çıkmış ve hâkimin evlilik birliğinin korunması amacıyla müdahelesi de, TMK m.195,196,197,198 ve 199 hükümleri ile, etkili bir şekilde kabul edilmiştir.

Ayrıca boşanma davalarında da MK. m.169 uyarınca "geçici önlemler" başlığı altında, hâkimin alacağı tedbirler ile, m.170 vd. gereğince "ayrılık kararı" ve buna ilişkin tedbirlerle ilgili olarak hâkime geniş takdir yetkisi tanınmıştır.

Nihayet, yeni Kanun ile yasal mal rejimi olarak benimsenen, "edinilmiş mallara katılma rejimi" içerisindeki hükümler çok ayrıntılı ve bazı teknik kurallar (mal rejiminin tasfiyesi gibi) içermektedir. Ayrıca, İsviçre'den farklı olarak bizde -bu mal rejiminin genel amacına aykırı bir şekilde-, m. 236/II ile, "zina veya hayata kast nedeniyle boşanma" hâlinde, hâkime mal rejiminden doğan pay oranını azaltma ya da tamamen kaldırma yönünde takdir yetkisi verilmiştir.

İste tüm bu esaslı değişiklikleri amacına uygun olarak uygulamak üzere, bir ihtisas mahkemesi olan "AİLE MAHKEMELERİ" nin kuruluşuna ilişkin olarak 4787 sayılı ve "Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usullerine Dair Kanun" başlığı altında 09.01.2003 tarihinde kabul edilen bu kanun, 18.01.2003 tarihinde de yürürlüğe girmiştir.[236]

236 4787 s. Kanun'un "genel gerekçesi"nden bir bölüm: "Tasarıyla kurulması öngörülen ve bünyesinde psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacı bulunan aile mahkemeleri, aile hukukundan doğan dava ve işleri, taraflar arasındaki karşılıklı saygı, sevgi ve hoşgörünün korunması ilkesini gözeterek, gerektiğinde uzmanlardan da yararlanarak, eşlerin ve çocukların karşı karşıya oldukları sorunların sulh yoluyla çözümünü sağlamaya çalışacaktır. Böylece, yargılama görevinin yanında toplumun temel taşı olan ailenin korunmasına yönelik koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler alma gibi önemli işlevleri de yerine getirecek olan aile mahkemelerinin kurulması amacıyla bu Tasarı hazırlanmıştır."

Bu Kanun'un bazı maddeleri 14.04.2004 tarih, 5133 sayılı Kanun ile değiştirilmiştir. Söz konusu 4787 sayılı Kanun, EKLER kısmında yer almaktadır.

3. Aile Arabuluculuğunda Aile Hâkimlerinin Rolü

HUAK 13. madde, Arabuluculuk Yönetmeliği 17. madde, TMK'nın m. 195/2 hükmü, 4787 sayılı Kanunun 7. maddesi, 4857 sayılı İş Kanunu madde 7/1, HMK madde 137/1 ve 140/2, düzenlemelerinden de anlaşıldığı üzere; dava şartı olarak arabuluculuğun uygulanmadığı konularda ön inceleme aşamasında hâkimin arabuluculuğa teşviki kanundan doğan yükümlülüğüdür. Tahkikat aşamasında da uygun gördüğü her an arabuluculuğa teşvik edebilir. Aile Mahkemesi hâkimlerinin aile arabuluculuğu konusunda eğitim almalarının fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

4. Aile Arabuluculuğunda Mahkeme Uzmanları ve Mahkeme Personelinin Rolü

Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Müdürlüğü bünyesinde yer alan uzmanları, nitelik itibarıyla bilirkişilere benzetebiliriz. Bilirkişi ve uzmanlar yürüttükleri faaliyet açısından, birbirine yakınlık göstermektedir. Bu uzmanlar özellikle çocukları ilgilendiren konularda, taraflar ve idrak kabiliyetine sahip çocuklarla görüşmeleri sağlayıp hazırladıkları raporları mahkemeye sunmaktadırlar. Mahkeme bu raporlardan da faydalanarak görüşünü oluşturur.

Ayrıca uzmanlar, aile mahkemesince m.6 uyarınca verilecek tedbir kararlarının takip ve yerine getirilmesinde de görevlendirilebileceklerinden (Aile Mah.K m.6/son), icra hukukuna ait fonksiyonlara da sahiptirler. Özellikle "çocuk teslimi"nde (çocuğun anne ya da baba ile görüştürülmesinde) bu kişilerden yararlanılacağı, İcra ve İflas Kanununda 25/b maddesiyle yapılan değişikliklerden biridir.

Kanun'un m.6 hükmü ile aile mahkemesi hâkimi, görev alanına giren konularda (HUMK m.113/A'ya yapılan atıf nedeniyle) ihtiyati tedbire paralel niteliğinde koruyucu, eğitici ve sosyal önlemler almaya yetkili kılınmıştır. Ancak, bu tedbirlerin amacına uygun olarak yerine getirilebilmesi için herhalde, Millî *Eğitim Bakanlığı ve yerel yönetimlerin birtakım yeni düzenlemeler yapması gerekir. İlgili kurumların yasalarında yapılacak madde düzenlemeleri ile, aile mahkemesi'nin yerleştirme kararlarına uygulama desteği sağlamaları arzu edilir.* Özellikle velayetin tevdii ve icrası aşamalarında arabuluculuk sürecine katılması beklenen ve katılımının faydalı olacağı düşünülen uzmanların aile arabuluculuğu eğitimi almaları bakanlıkça sağlanmalıdır. Aile Mahkemesi personelleri de aile arabuluculuğu konusunda bilgilendirilmelidir.

B. AİLE HUKUKU TEMEL KAVRAMLAR

1. Nişanlanma

Nişanlanma, bir aile hukuku sözleşmesi olup, TMK m. 118-123. maddelerde özel olarak düzenlenmiştir. Nişanlanma şekle bağlı değildir. Nişanlılık ise bir hukuki ilişkidir.

Nişanlanma, ileride birbirleriyle evlenmek isteyen ayrı cinsiyetten iki kişinin karşılıklı olarak bu isteklerini açıklamalarıdır. (TMK m. 118; *"Nişanlanma, evlenme vaadiyle olur").* Açık veya örtülü nasıl beyan edilirse edilsin, nişanlanma iradesi, bizzat nişanlanacak taraflarca beyan edilmelidir; zira nişanlanma şahsa sıkı sıkıya bağlı haklardandır ve temsil geçerli değildir. Nişan töreni yapılmadan da nişanlılık gerçekleşmiş olabilir. Evlenme vaadini içeren irade açıklaması ve bunun diğer tarafça kabulü, açık ya da zımni bir davranış sonucunda da gerçekleşebilir. Bu anlamda, evlilik teklifi sözle, yazı ile, herhangi bir iletişim aracıyla, -jest olarak yapılan- bazı davranışlar ve fiillerle yapılabileceği gibi, bazen yapılan teklifi kabul anlamına gelebilecek zımni davranışlar da nişanlanma sözleşmesini kurabilir.[237] Bu hâllerde ispat yükü, nişanlanmanın var olduğunu iddia eden taraftadır. Her türlü ispat geçerlidir. Bu irade açıklaması sonucu tarafların kazandıkları "nişanlı" kişisel durumuna TMK bazı sonuçlar bağlamıştır.

Nişanlanma sözleşmesinin geçerli olması yani hüküm ifade edebilmesi için de bazı koşulların bulunması gerekir: Tam ve sınırlı ehliyetlilerin, nişanlanma ehliyetleri tamdır, kimsenin iznine bağlı değildir. Ayırt etme gücüne sahip küçük ve ergin kısıtlılar (sınırlı ehliyetsizler) yasal temsilcilerinin onayı ile nişanlanabilirler; tam ehliyetsizlerin nişanlanması ise geçerli değildir. Özetle, nişanlanacak olanlar ayırt etme gücüne sahip olmalıdır (TMK m. 118/2).

Nişanlanma için bir yaş sınırı getirilmemiş olup, bu sınır ancak, küçüğün nişanlanmanın ve evlenmenin anlam ve sonucunu kavrayabilme yeteneğine ve evlenmenin gerektirdiği cinsel olgunluğa sahip olduğunun tespiti ile sağlanabilir.

TMK da nişanlanma engelleri sayılmamıştır; ancak tarafların ileride evlenecekleri olasılığı dikkate alındığında, evlenme engeli oluşturan hususlar kıyasen nişanlanma için de geçerli olmalıdır:

- Evlenmesinde tıbben sakınca yaratan akıl hastalığı
- Taraflardan birinin halen evli olması
- Evlenmeye engel kan veya sıhri hısımlık
- Aynı cinsiyette olma

Ayrıca nişanlanmanın, emredici hukuk kurallarına, ahlak ve adaba aykırı olmaması ya da imkânsız olmamaması gerekir: (nişanlandıktan sonra taraflardan birinin cinsiyet

237 Ancak, YARGITAY 2.HD., 26.11.2015 t., 11211/18974 K. sayılı kararında, *"...kişinin duygusal yakınlık hissettiği, bir süre birlikte yaşadığı, tatile gittiği, hediyeler verdiği kişi ile ilişkisini"* nişanlanma ilişkisi olarak kabul etmemiştir. bkz. DURAL, ÖĞÜZ, GÜMÜŞ; 14. Bası, 2019, s. 16, dn. 17a.

değiştirmesi, muvazaalı nişanlanma vb. gibi). Yanılma, aldatma, korkutma hâllerinden biri sonucu iradesi bozulan taraf/nişanlı, haklı sebebe dayanarak tek yanlı irade açıklamasıyla nişanı bozabilir; ancak nişanı bozduğunda bunu derhal diğer tarafa bildirmelidir. Nişanlanmanın geçersizliği söz konusu olduğunda, nişanın bozulması ya da –ölüm nedeniyle- sona ermesi hâlinde ileri sürülebilecek olan talepler de geçersiz olacaktır. Bu durumlarda taraflar, koşulları varsa Türk Borçlar Kanunu hükümlerinden yararlanabilirler.

Nişanlı olmasına karşın evlenmek istemeyen tarafı, herhangi bir hukuki yolla evliliğe zorlayabilmek mümkün değildir. Eğer şartlar mevcutsa evlenmekten kaçınan nişanlıya karşı, diğer nişanlı taraf **tazminat davası** açabilir.

Nişanın evlenme dışında bir sebeple son bulması durumunda nişanlıların birbirine veya ana babasının/ana babası gibi davrananların diğer nişanlıya vermiş olduğu olağan-alışılmış dışındaki hediyeler geri istenebilir. Hediye aynen veya mislen iade edilemiyorsa, TBK'da düzenlenmiş **sebepsiz zenginleşme** hükümleri uygulanacaktır.

Nişanlılık evlenme dışında şu sebeplerden birinin gerçekleşmesiyle son bulacaktır:

- Ölüm-gaiplik
- Çifte nişanlanma
- Kesin evlenme engelinin ortaya çıkması
- İmkânsızlık
- Karşılıklı anlaşma
- İrade bozukluğunun varlığı hâlinde derhal yapılacak tek taraflı bir irade beyanı ile
- Nişanlılardan birinin, herhangi bir sebep göstermeksizin dilediği zaman tek taraflı irade beyanıyla. (Bu son hâlde nişanı bozan taraf, sonuçlarına katlanır; diğer taraf maddi ve manevi tazminat davası açabilir.)

Maddi tazminat davası ile (TMK m. 120) tazmin edilecek zarar, olumsuz zarardır; yani "kusursuz" nişanlının (veya ana babasının/ana babası gibi davrananların) nişanlanmamış olsaydı uğramamış olacağı zarardır. Nişanın hüküm ifade ettiğine inanmaktan dolayı uğradığı zararlar, örneğin: evlenme amacıyla yapılan harcamalar, katlanılan maddi fedakarlıklar, gelinlik- davetiye masrafları, nişan giderleri, ev eşyaları almak için yapılan masraflar gibi… Uygun bir tazminatı hâkim takdir edecektir.

Manevi tazminat davası TMK m. 121'de düzenlenmiştir. Manevi tazminat isteme hakkı kişiye sıkı sıkıya bağlı haklardandır. Tazminat talep edecek tarafın, nişanın bozulmasından dolayı kişilik hakları ihlal edilmiş olmalıdır.

2. Nişanın Bozulmasına Bağlı Davalar

Türk Medeni Kanunu m.120-122'de, nişanın bozulmasından kaynaklı hukuki talepler olarak maddi ve manevi tazminat davaları ile verilen hediyelerin iadesi davası yer almaktadır. Bu davalar, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği hukuki ihtilaflar olup, 6325 sayılı Arabuluculuk Kanunu kapsamında arabuluculuğa elverişlidir.

Şayet, nişanlanma kamu düzeninden sayılan geçersizlik nedenlerinden biri ile kesin hükümsüz ise, (aynı cinsten olma, aralarında kesin evlenme engeli bulunma vb.) geçerli bir nişanlanma varmış gibi yapılacak olan arabuluculuk anlaşması da geçersiz olur. Ancak bu geçersizliğin hangi aşamada ve nasıl ileri sürülebileceği tartışmaya muhtaçtır.

a. Maddi Tazminat Davası

TMK m. 120'de düzenlenmiş olup, talep edebilme koşulları şunlardır:

- Nişan, ya haklı bir sebep olmaksızın nişanlılardan biri tarafından ya da taraflardan birinin kusuru nedeniyle bozulmuş olmalıdır.
- Davacı taraf, diğer nişanlı ve/veya onun ana babası ya da onlar gibi davranan üçüncü kişiler olabilir.
- Maddi tazminat nişanın bozulmasına sebep olan kusurlu nişanlıdan istenebilir. Davalı sıfatı sadece bu kusurlu nişanlıdır. Onun ana babasına karşı bu dava açılamaz.

İstenebilecek olan maddi zararlar;

- Nişan giderleri (TMK m. 120/1'e bu konuda bir cümle eklenmiş olup, nişan için yapılan harcamalar da bu madde kapsamında tazminat olarak talep edilebilir)
- Evlenme amacı ile –dürüstlük kuralları çerçevesinde- yapılan harcamalar
- Evlenme amacı ile katlanılan diğer fedakârlıklar (iş değiştirme, işten ayrılma, şehir/ülke değiştirme vb.)

b. Manevi Tazminat Davası

TMK m. 121 gereğince, nişanın bozulmasından dolayı kişilik hakkı saldırıya uğrayan taraf, kusurlu olan diğer nişanlıdan manevi tazminat olarak uygun bir miktar tazminat talep edebilir. Tazminat miktarını hâkim tayin eder.

- Davacı ve davalı sıfatı nişanlı taraflara aittir. Davacı tarafın nişanın bozulmasında kusursuz olması gerekmez, diğer tarafın kusurundan daha az kusurlu olması da yeterlidir.
- Davacı nişanlının, nişanın bozulmasından dolayı kişilik hakları saldırıya uğramış olmalıdır.

Bu dava sadece nişanı bozan nişanlıya karşı açılabilir; diğer üçüncü kişilere, örneğin nişanı bozan tarafın anne ve babasına karşı açılamaz. Eğer üçüncü kişilerin kusurlu davranışları nedeniyle nişan bozulmuşsa, koşulları varsa onlara karşı genel mahkemelerde TMK m. 25 ve TBK m. 58'e göre ayrı dava açılabilir.[238]

Manevi zarara uğrayan taraf ayırt etme gücünü kaybetmişse, her ne kadar manevi tazminat talebi kişiye sıkı sıkıya bağlı bir hak olsa da, bu davayı yasal temsilcilerinin de açabileceği doktirinde kabul görmektedir.[239]

238 DURAL, ÖĞÜZ, GÜMÜŞ, s. 41.
239 DURAL, ÖĞÜZ, GÜMÜŞ, s. 41.

Şayet talep sahibi nişanlı dava açmadan önce ölmüşse, bu hak mirasçılarına geçmez (TMK m. 25/f. 4). Ancak, ölmeden önce manevi tazminat talebini karşı tarafa herhangi bir şekilde ileri sürmüş ise, mirasçılar bu davayı açabilir (TMK m. 25/f. 4).

c. Hediyelerin İadesi

TMK m. 122'de nişan nedeniyle verilen hediyelerin, nişanın sona ermesi hâlinde geri istenebileceği düzenlenmiştir. Hediyelerin iadesinin, talep edilebilme koşulları şunlardır:

- Nişanlılık ilişkisi dolayısıyla verilen hediyeler geri istenebilir. Nişanlanmadan önce, örneğin flört ya da sözlülük döneminde verilen hediyeler bu madde kapsamında talep edilemez. Ancak Borçlar Hukuku genel hükümlerine göre istenebilir.
- Nişanlılık ilişkisi evlenme dışında herhangi bir nedenle –hatta nişanlılardan birinin ölümü ile- sona ermiş olmalıdır. Bu talep, tarafların kusurlu veya kusursuz olmasına bağlı değildir. Kusur durumunda bile ileri sürülebilir.
- Geri istenebilecek olan hediyeler "alışılmışın dışında hediye" olmalıdır. Bu nedenle Yargıtay kararlarında da belirtildiği gibi, çiçek, çikolata, nişan pastası, hatta nişan yüzüğü kural olarak olağan hediyelerden sayılmaktadır. Ancak, tarafların sosyo ekonomik durumlarına göre, nişan yüzüğü için yapılan ödeme olağanüstü (alışılmışın dışında) ise, yine iadesi talep edilebilmelidir.
- Nişanlıların birbirine veya ana baba ya da onlar gibi davrananların diğer nişanlıya verdiği hediyeler bu dava ile talep edilebilir. Diğer üçüncü kişilerin, örneğin yakın akrabaların nişan töreninde taktığı takıları bu dava ile geri istemeleri mümkün değildir. Koşulları varsa, genel mahkemelerde sebepsiz zenginleşme veya bağıştan geri dönme davası açılabilirler. (TBK m. 77vd. veya m. 295)

Hediyelerin iadesi davası ayni değil, şahsi bir dava olmakla birlikte (hediyeler verilince karşı tarafın mülkiyetine geçmiş olup, verenin o şey üzerinde ayni bir hakkı bulunmamaktadır.[240] Kanun gereği geri verme borcu öncelikle aynen, olmadığı takdirde mislen hediyenin geri verilmesi yönündedir. Mislen geri verilmesi mümkün olduğu sürece, hediye mislen geri verilmelidir. Mislen geri verilmesi mümkün olmayan hediyeler için sebepsiz zenginleşme hükümleri uygulanır (TBK m. 79-80).

d. Zamanaşımı Süreleri

TMK m. 123'e göre, nişanın sona ermesinden doğan davalar, yani maddi ve manevi tazminat ile hediyelerin iadesi davası, nişanın sona ermesi üzerinden bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Ancak, kanunda belirtilmemiş olmakla birlikte, eğer davacı taraf nişanın bozulduğunu daha sonra öğrenmiş ise, zamanaşımının öğrendiği tarihten başlaması gerektiği de doktrinde ileri sürülmektedir.

240 DURAL, ÖĞÜZ, GÜMÜŞ, s. 45.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, tüm bu davalar 6325 sayılı Arabuluculuk Kanunu kapsamında arabuluculuğa elverişlidir.

3. Evlenme

Evlenme, nişanlıların evlilik birliğini meydana getirmelerini sağlayan bir hukuki işlem olup tam ve sürekli bir hayat ortaklığı oluşturmak üzere iki ayrı cinsiyetteki kişinin hukuken geçerli şekilde birleşmesidir. Belli bir süreye bağlı evlilik yapılamaz.

Evlenecek kişilerde evlenme ehliyeti bulunmalıdır. Evlenme ehliyetinin koşulları:

- Ayırt etme gücü
- Evlenme yaşı (olağan evlenme yaşı onyedi, pek önemli sebeplerin varlığı hâlinde, olağanüstü evlenme yaşı on altı yaşının tamamlanmasıyla)
- Evlenecek kişi sınırlı ehliyetsiz ise yasal temsilcisinin onayı (ana-baba veya vasi) (Yasal temsilcinin onayı gerekiyorsa bu onay, yazılı şekilde ve evlilik başvurusu yapılması esnasında verilmiş olmalıdır.)
- Evlenme engelinin bulunmaması.

Evlenme engelleri, kesin ve kesin olmayan engellerdir. Yakın derece hısımlık, ayırt etme gücünden yoksunluk, evlenmeye engel akıl hastalığı ve mevcut evlilik kesin evlenme engellerini oluştururken, kesin olmayan evlenme engelleri şunlardır:

- Ölüm nedeniyle dul kalan, boşanmış veya evliliğin hükümsüzlüğüne karar verilmiş kadın için 300 gün bekleme süresi (kadının doğum yapması, önceki evlilikten gebe olmadığının anlaşılması, eski kocası ile evlenmek istemesi hâlinde bekleme süresini **mahkeme** kaldıracaktır)
- Bulaşıcı hastalık (Umumi Hıfzıssıhha Kanununa göre frengi, bel soğukluğu, yumuşak şankr ve cüzzam hastaları tedavi edilip hastalığın geçtiğine dair doktor raporu getirmedikçe evlenemez)

Kesin olmayan evlenme engellerine rağmen her nasılsa evlilik yapılmışsa, evlilik geçerlidir.

Evlenme sözleşmesinin kurulmasıyla birlikte evlilik ilişkisi de hüküm doğurmaya başlar. TMK'ya göre hak ve yükümlülükler *her iki eşe ortak olarak* tanınmıştır. Bunlar:

- Konutu seçme hakkı (aile konutu)
- Birlikte yaşama hakkı (aynı zamanda yükümlülüktür)
- Birliği yönetme hakkıdır.

Her iki eş için de birliğin mutluluğunu sağlama, dayanışma ve yardım, çocukların bakım ve yetiştirilmesi, birlikte yaşama gibi yükümlülüklerin yanında sadakat gösterme, emek ve malvarlıklarıyla giderlere katılma yükümlülükleri daha fazla ön plana çıkmaktadır.

Kadın, **evlendirme memuruna** veya daha sonra **nüfus idaresine** yazılı başvuru yaparak kocasının soyadının önünde önceki soyadını da kullanabilir. (TMK m. 187)

Eşlerden herbiri meslek veya iş seçiminde diğerinin iznini almak zorunda değildir. Bu hüküm özellikle kadın olan eş için son derece önemlidir.

Ailenin sürekli ihtiyaçları için her eş, diğerinin katılımına gerek kalmaksızın, evlilik birliğini temsil eder; sürekli ihtiyaçlar bakımından üçüncü kişilere karşı müteselsil sorumluluk esastır. Sürekli ihtiyaçlar dışındaki ihtiyaçlarda eşler birlikte hareket etmelidir. Bununla birlikte:

- Diğer eş veya hâkim tarafından yetkili kılınmışsa
- Evlilik birliğinin yararı bakımından gecikmesinde sakınca görülen hâllerde diğer eşin rızası alınamıyorsa, tek başına hareket edebilir. Bu koşullar olmamasına rağmen tek başına hareket etmişse, üçüncü kişilere karşı bizzat sorumludur. Eşlerden biri temsil yetkisini aşar veya bu yetkiyi kullanmakta yetersiz kalırsa **hâkim, "diğer eşin istemi üzerine"** temsil yetkisini sınırlayabilir veya tamamen kaldırabilir.

Kanun koyucu aile birliğinin dağılmaması için bazı önlemler almış ve aileye müdahalede sakınca görmemiştir. Bu müdahaleler, eşlerden birinin veya her ikisinin talebi hâlinde, sadece **hâkim tarafından** yapılabilir. Müdahaleyi gerektiren hususlar şunlardır:

- Evlilik içinde eşlerden biri örneğin, çocukların bakımı gibi, yükümlülüklerini yerine getirmezse
- Eşler arasında örneğin, çocuğa ad konulması gibi, evlilik birliğine ilişkin önemli bir konuda uyuşmazlık varsa, **hâkim** müdahalesi istenebilir. Başvurulacak mahkeme, eşlerden birinin yerleşim yeri aile mahkemesidir; her iki eşin yerleşim yeri farklı ise ve her ikisi de ayrı ayrı önlem alınmasını istemişse ilk talepte bulunan eşin yerleşim yeri aile mahkemesi yetkilidir.

Aile mahkemesi hâkiminin alacağı önlemler uyarıda bulunma, uzlaştırma, uzman yardımını isteme olabileceği gibi hâkim birlikte yaşamaya ara verilmesine de karar verebilir.

Eşlerden her biri kişiliği, ekonomik güvenliği veya ailenin huzuru tehlikeye düştüğü sürece, hâkim kararına gerek olmadan ayrı yaşama hakkına sahiptir. Bununla birlikte;

- Çocukların (varsa) kimin yanında kalacağı,
- Aile konutunu kimin kullanacağı,
- Eşlerden birinin diğerine yapacağı parasal katkı,
- Konut ve ev eşyasından yararlanma,
- Eşlerin mallarının yönetimine ait önlemler,
- Ayrıca, bir eşin borçlularına borçlarını diğer eşe ödeme emri verilmesi,
- Eşlerden birinin tasarruf yetkisinin, eşlerden birinin talebi hâlinde kısıtlanması, mutlak surette hâkim kararına bağlıdır.

Sadece hâkim tarafından yapılması belirlenen hususlar, arabuluculuğa uygun değildir; diğer bir ifadeyle burada tarafların ihtilaf üzerinde serbestçe tasarrufu söz konusu olamadığından, **6325 sayılı Arabuluculuk Kanunu kapsamında arabuluculuğa elverişli değildir.**

4. Boşanma

Boşanma, hayatta iken eşlerin aralarındaki evlilik birliğine son vermeleridir; bu son verme ancak kanunda sayılan sebeplere dayanabilir ve **hâkim kararı ile** mümkündür. Hâkimin karar verebilmesi için, eşlerden en az birinin boşanma davası açmış olması gerekir. Hemen belirtmeliyiz ki, boşanma davası açılması hâlinde, hâkim kararı ile tarafların boşanmasına karar verilebileceğinden; diğer bir ifadeyle burada tarafların ihtilaf üzerinde serbestçe tasarrufu söz konusu olamadığından, **6325 sayılı Arabuluculuk Kanunu kapsamında arabuluculuğa elverişli değildir.** Bu nedenle boşanma konusu daha dar kapsamda ele alınacaktır.

TMK da boşanma sebepleri sınırlı olarak sayılmıştır.

Kanunda sayılan özel boşanma sebepleri:

- Zina
- Hayata kast, pek kötü muamele veya onur kırıcı davranış
- Küçük düşürücü suç işleme veya haysiyetsiz hayat sürme
- Terk
- Akıl hastalığı.

Zina, hayata kast, pek kötü muamele veya onur kırıcı davranış sebebiyle boşanma davası açma hakkı, diğer eşin affetmesi ile veya eşin zinayı öğrendiği tarihten itibaren altı ayın, zinanın işlendiği tarihten itibaren beş yılın geçmesiyle son bulur.

Eşin küçük düşürücü suç işlemesi veya haysiyetsiz hayat sürme hâlinde bu durumun diğer eş için evlilik birliğini çekilmez hâle getirmesi aranır. Dava süreye bağlı değildir.

Terk hâlinde ise eşlerden biri evlilik birliğinden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemek maksadıyla ortak konuttan ayrılmışsa ve haklı sebep olmaksızın ortak konuta dönmüyorsa, boşanma davası açılabilir. Bu durumda:

- Ayrı yaşama en az altı ay sürmeli ve
- Terk edilen eş 4. ayın sonunda **hâkime başvurarak** terk eden eşe 2 ay içinde ortak konuta dönmesini ihtar ettirmelidir.

Eşlerden birinin evlendikten sonra akıl hastalığına yakalanması hâlinde ise ancak;

- Hastalığın iyileşmesinin mümkün olmadığının resmi sağlık kurulu raporu ile tespit edilmiş olması ve,
- Ortak hayatın diğer eş için çekilmez hâle gelmesi

durumunda boşanma davası açılabilir. Dava süreye tabi olmamakla birlikte, davanın açılmasına engel tek husus, akıl hastalığının iyileşebilir olmasıdır.

Boşanmanın genel sebepleri ise; evlilik birliğinin temelinden sarsılması, eşlerin boşanma hususunda anlaşmaları, ortak hayatın kurulamaması veya fiili ayrılık hâlidir:

Eşler arasında evlilik birliğinin kökünden sarsılmasına yol açan anlaşmazlıklarda boşanma davasının açılabilmesi, ortak hayatı sürdürmelerinin kendilerinden (en az eşlerden birinden) beklenemeyecek derecede evlilik birliğinin temelinden sarsılmış olması koşuluna bağlıdır.

Anlaşmalı boşanma (eşlerin boşanma hususunda anlaşmaları) için:

- Evlilik birliği en az bir yıl sürmüş olmalı,
- Eşler ya birlikte mahkemeye başvurmalı veya birinin açtığı boşanma davasını diğer eş kabul etmiş olmalı,
- Hâkimin tarafları dinlemesi ve
- Tarafların yapmış olduğu anlaşmanın, **hâkim tarafından** uygun görülmesi gerekir.

Hâkim bu anlaşmayı uygun bulursa veya hâkim tarafından teklif edilen değişiklikler boşanmak isteyen taraflarca uygun bulunursa, diğer koşulların mevcut olması kaydıyla başka bir şeye bakılmaksızın boşanmaya karar verilir.

Yukarıda vurgulandığı gibi, tarafların boşanma hususunda anlaşmaları, boşanmaya karar verilmesi için tek başına yeterli olmadığından, yani üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir hak bulunmadığından, arabuluculuğa elverişli değildir. Bununla birlikte tarafların arasında yapacakları ve hâkime sunacakları anlaşma metninin/protokolün hazırlanması, ayrıntılarının belirlenmesi, protokolde yer alması/almaması istenen bilhassa boşanmanın mali sonuçlarını ilgilendiren hususların müzakeresi açısından konu arabuluculuğa uygundur. Yine bağlayıcı olmamakla birlikte, çocukların menfaatinin neyi gerektirdiği hususu aile arabuluculuğu alanında uzman bir arabulucu eşliğinde ve müzakere teknikleri kullanılarak daha elverişli koşullarda tespit edilebilir. Nihayetinde hâkim, tarafların ve çocukların menfaatini göz önünde tutarak bazı değişiklikler yapabilir; bu değişiklikler de ancak taraflarca kabul edildiği takdirde boşanmaya hükmolunur.

Boşanma davası sırasında gerek eşlere gerek çocuklara veya mallara yönelik geçici önlemlerin alınması gerekebilir; hâkim bu geçici önlemleri re'sen alır (TMK.m. 169). **Bu önlemlere tarafların karar verebilmesi veya arabuluculuk yolu ile karar verilebilmesi, bu hususta geçerli bir *arabuluculuk anlaşması yapılabilmesi mümkün değildir*.**

Eşlerden biri boşanma yerine ayrılık davası açabilir; bu durumda hâkim, ayrılığa karar verebilir; boşanmaya karar veremez. Eğer eşlerden biri veya her iki eş boşanma davası açmışsa, boşanmaya veya ayrılığa karar vermek hâkimin takdirindedir. Ancak, anlaşmaya dayalı boşanma davası açılmışsa veya boşanma davası fiili ayrılığa dayanıyorsa hâkimin takdir hakkı yoktur; koşullar varsa boşanmaya karar verecektir.

Boşanma kararının eşler yönünden sonuçlarından biri olan ve aile arabuluculuğuna uygun bir alanı oluşturan mal rejiminin tasfiyesi, aşağıda ele alınmıştır.

Boşanma kararının çocuklar yönünden ortaya koyduğu sonuçların ilki velayet konusudur ve bu konuda arabuluculuk anlaşması yapılamaz. Ancak aile arabuluculuğunda uzman arabulucunun anne -baba ve çocuk arasında, çocuğun üstün yararına ilişkin gerçeği ortaya koyabilme ve eşlerde farkındalık yaratabilme imkânının sağlayacağı avantajlar da vurgulanmalıdır. Zira tarafların velayet hususunda anlaşmaları hâkimi bağlamaz, ancak hâkimi bağlayacak tek husus "çocuğun üstün yararı"dır. Bu yararın ortaya çıkartılmasında ve hâkimin dikkatine sunulmasında aile arabuluculuğu bazı avantajlara sahip kılınabilir.

Yine, velayet kendisine verilmemiş tarafın veya üçüncü kişilerin çocukla kişisel ilişki kurabilmesinde, koşullar çocuğun yararı dikkate alınarak oluşturulmalıdır. Kanun, anne ve babadan her birini çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesini engellemekten kaçınmakla yükümlü tutmuştur (TMK m. 324/1). Sadece eğitim ve yetiştirilmesi değil, çocuğun yararına ilişkin hepsi tek seferde örneklenemeyecek, hatta bir ilişkiden diğerine farklılıklar gösteren hususlar üzerinde tarafların mutabık kalması, çocuğun yararını her şeyin üstünde tutması ancak "barışarak" boşanma ile mümkündür. Boşanma sürecinde, eşler ve çocuklar arasında bu barışı tesis edebilmek ve sürdürebilecekleri koşulları oluşturmak, aile arabuluculuğu ile mümkündür

SONUÇ

Yukarıda vurgulandığı gibi, boşanma kamu düzeninden olup, tarafların boşanma hususunda anlaşmaları, boşanmaya karar verilmesi için tek başına yeterli olmadığından, yani üzerinde serbestçe tasarruf edebilecekleri bir hak bulunmadığından arabuluculuğa elverişli değildir. Boşanma davaları inşai (yenilik doğuran) dava niteliğindedir ve hâkim hükmü ile kurulur. Arabuluculuk yolu ile boşanma sağlanamaz.

Boşanmanın mali sonuçları, maddi ve manevi tazminat, yoksulluk nafakasına ilişkin davalar ise, aşağıda ele alınacağı üzere, tarafların üzerinde serbestçe tasarruf edebileceği hukuki ihtilaflar olup, 6325 sayılı Arabuluculuk Kanunu kapsamında arabuluculuğa elverişlidir.

5. Boşanmanın Yan Sonuçlarına Bağlı Taleplerde Arabuluculuk

a. Nafaka Davaları

aa. Yoksulluk Nafakası Davaları

"TMK Madde 175.- Boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek taraf, kusuru daha ağır olmamak koşuluyla geçimi için diğer taraftan mali gücü oranında süresiz olarak nafaka isteyebilir. Nafaka yükümlüsünün kusuru aranmaz."

Madde metninden anlaşıldığı üzere, yoksulluk nafakasına hükmedilebilmesi için nafaka talep eden tarafın öncelikle boşanma yüzünden yoksulluğa düşecek olması gerekmektedir. Yine nafaka alacaklısının kusuru diğer taraftan daha ağır olmamalıdır.

Yoksulluğun tanımı kanunda yapılmamakla birlikte, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunun 07.10.1998 T., 1998/656 E., 1998/688 K. sayılı kararında, *"Yoksulluk ekonomik ve sosyal*

koşullarla doğrudan ilgilidir. O nedenle bunu ülkenin ekonomik ve sosyal koşulları altında belirlemek gerekir. Herkes sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama, maddi ve manevi varlığını geliştirme hakkına sahiptir. (Anayasa m.17/1, 55). Şu hâlde, bu temel hakkın tabii sonucu yeme, giyinme, barınma, sağlık, ulaşım, kültür gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek, barınma, sağlık, ulaşım, kültür gibi bireyin maddi varlığını geliştirmek için zorunlu ve gerekli görülen harcamaları karşılayacak düzeyde geliri olmayanları yoksul kabul etmek yerinde olur" tanımı yapılmıştır.

Yoksulluk nafakası boşanma davası ile birlikte talep edilebileceği gibi, boşanma sonrasında da talep edilebilir. Boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir. TMK m. 178'e göre evliliğin boşanma sebebiyle son bulmasından doğan dava hakları, boşanma hükmünün kesinleşmesinin üzerinden bir yıl geçmekle zamanaşımına uğrar. Yani boşanmanın kesinleşmesinden itibaren bir yıl içinde bağımsız bir yoksulluk nafakası davası açılabilir.

Yargıtay 3. HD, 29.03. 2004 T., 2004/2671 E., 2004/2934 K. sayılı kararına göre boşanma davasının kesinleşmesinden sonra açılan yoksulluk nafakası davasında, kesinleşen boşanma davasının gerekçesi, kusurun belirlenmesi açısından taraflar ve hâkim için bağlayıcıdır.

Yoksulluk nafakası davalarında görevli mahkeme aile mahkemesi veya bu mahkemenin bulunmadığı yerlerde 4787 sayılı Kanun m. 2 ve 4 uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca görevlendirilen asliye hukuk mahkemesidir.

Boşanma davası ile birlikte talep edilen yoksulluk nafakası davaları arabuluculuğa elverişli olmamakla birlikte, boşanmanın kesinleşmesinden sonra bağımsız bir dava olarak açılan yoksulluk nafakası davaları arabuluculuğa elverişlidir.

bb. Yoksulluk Nafakasının Kaldırılması, Arttırılması veya Azaltılması Davaları

Hâkim yoksulluk nafakasının toptan veya durumun gereklerine göre irat biçiminde ödenmesine karar verebilir. TMK m. 176/4 gereğince tarafların mali durumlarının değişmesi veya hakkaniyetin gerektirdiği hâllerde irat biçiminde belirlenen nafakanın arttırılmasına ya da azaltılmasına karar verilebilir.

Nafaka alacaklısı lehine hükmedilen nafaka, zaman içinde ihtiyaçlarını karşılayamayabilir; yeni durumlar ve ihtiyaçlar çıkabilir ya da paranın alım günü enflasyonun etkisi ile azalabilir. Bu ve benzer durumlarda, nafaka alacaklısı nafaka miktarının yetmediğini ileri sürerek nafakanın arttırılması davası açabilecektir. Yine aynı şekilde zaman içinde nafaka borçlusunun ekonomik durumu bozulabilir, kendi durumunda ve ihtiyaçlarında değişiklikler olması nedeni ile daha önce belirlenen nafaka miktarını ödemekte zorluk çekebilir. Bu gibi durumlarda da nafaka yükümlüsü nafakanın azaltılması davası açabilecektir.

Yoksulluk nafakasının artırılması veya azaltılması davalarında görevli mahkeme aile mahkemesi veya bu mahkemenin bulunmadığı yerlerde 4787 sayılı Kanun m. 2 ve 4 uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca görevlendirilen asliye hukuk mahkemesidir.

Yine TMK m.177 gereğince boşanma davasının kesinleşmesinden sonra açılacak nafaka davalarında, nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir. Ancak bu yetki

düzenlemesi, HMK'da düzenlenmiş bulunan, davalının yerleşim yerinin yetkili olduğu genel yetki kuralının uygulanmasına da engel değildir.

Boşanmanın kesinleşmesinden sonra bağımsız bir dava olarak açılan yoksulluk nafakasının arttırılması veya azaltılması davaları arabuluculuğa elverişlidir.

Yoksulluk Nafakasının Kaldırılması Davası

TMK m. 176/3 gereğince, irat biçiminde ödenmesine karar verilen nafaka, alacaklı tarafın evlenme olmaksızın fiilen evliymiş gibi yaşaması, yoksulluğunun ortadan kalkması ya da haysiyetsiz hayat sürmesi hâlinde mahkeme kararıyla kaldırılır.

Yoksulluk nafakası alacaklısının evlilik akdi olmaksızın, başka biri ile evliymiş gibi yaşaması hâlinde yoksulluk nafakası sona erer. Bu durumda aile mahkemesinde açılacak davada, yoksulluk nafakası alacaklısının fiili olarak bir başkası ile evliymiş gibi yaşadığı kanıtlanmalıdır.

Yine yoksulluk nafakası alacaklısının, nafakanın bağlanmasından sonra herhangi bir gelir sahibi olması sonucu yoksulluk durumunun sona ermesi hâlinde de yoksulluk nafakası sona erer. Yoksulluk nafakası alacaklısının; miras, bağış, işe girip çalışma, sosyal güvenlik kurumu veya benzeri kuruluşlardan maaş alma gibi nedenlerle yoksulluğu ortadan kalkabilir.

Ayrıca yoksulluk nafakası alacaklısının haysiyetsiz hayat sürmesi nedeni ile de yoksulluk nafakası kaldırılır. Haysiyetsiz hayat sürme, toplumun anlayış ve değerlerine göre namus, onur ve haysiyet kavramları ile bağdaşmayacak şekilde bir yaşamı sürdürmektir. Gerek Yargıtay uygulamalarında ve gerekse öğretide genelev işletmek, uyuşturucu kullanmak, cinsel sapıklık, kadın ticareti yapmak, alkolik olmak, kumar oynamak, hırsızlık, yüz kızartıcı suçlar işlenmesi gibi hâller haysiyetsiz yaşamak kavramına girer.

Yoksulluk nafakasının kaldırılması davalarında görevli mahkeme aile mahkemesi veya bu mahkemenin bulunmadığı yerlerde 4787 sayılı Kanun m. 2 ve 4 uyarınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca görevlendirilen asliye hukuk mahkemesidir.

Yoksulluk nafakasının kaldırılması davaları arabuluculuğa elverişlidir.

Yoksulluk Nafakasının Artış Oranının Belirlenmesi

TMK m. 176/5 gereğince hâkim, istem hâlinde, irat biçiminde ödenmesine karar verilen nafakanın gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir.

Uygulamada yoksulluk nafakası talebi ile birlikte nafakanın gelecek yıllardaki artış oranının belirlenmesi talebi ileri sürülmeyip, artış oranının belirlenmesi ayrı bir dava ile ya da nafakanın arttırılması davası ile birlikte talep edilebilmektedir.

Yoksulluk nafakasının gelecek yıllarda artış oranının belirlenmesi talepleri arabuluculuğa elverişlidir.

cc. İştirak Nafakası Davaları

TMK m. 182 f.2 gereğince, velayetin kullanılması kendisine verilmeyen eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine gücü oranında katılmak zorundadır. Bu düzenleme nedeni ile

boşanma, ayrılık ve evliliğin iptali davalarında talep olmasa dahi hâkim re'sen çocuk için nafakaya hükmedebilecektir.

Yargıtay 3. HD'nin 14.10.2003 T., 2003/1225 E., 2003/1222 K. sayılı kararında, "TMK'nın 182/2. maddesine göre boşanma veya ayrılık vukuunda, velayet kendisine verilmeyen eş, çocuğun bakım ve eğitim giderlerine "gücü" oranında katılmak zorundadır. Bu husus kamu düzenine ilişkin olup tarafların iradesine tabi kılınmamıştır" denilmektedir.

Ancak uygulamada boşanma davasında iştirak nafakasına ilişkin bir talep olmaması nedeni ile bu konuda bir karar verilmediği de görülmektedir. Özellikle anlaşmalı boşanmalarda taraflardan iştirak nafakasından feragat ettiğini beyan ederek bu konuda hüküm kurulmadığı görülmektedir. Bilindiği üzere iştirak nafakasından feragat mümkün değildir. Bu durumda velayet hakkı kendisine verilen taraf her zaman açacağı bir dava ile iştirak nafakası talep edebilir.

İştirak nafakası davalarında görevli mahkeme aile mahkemeleridir. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulü Hakkındaki Kanunun 2. ve 4. maddeleri uyarınca; aile mahkemeleri veya aile mahkemeleri kurulamayan yerlerde ise, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen asliye hukuk mahkemesidir. TMK m. 177 gereğince *"boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir."* Ancak bu yetki düzenlemesi, HMK'da düzenlenmiş bulunan, davalının yerleşim yerinin yetkili olduğu genel yetki kuralının uygulanmasına da engel değildir.

Boşanma davasından bağımsız olarak açılan iştirak nafakası davaları arabuluculuğa elverişlidir.

İştirak Nafakasının Azaltılması ya da Arttırılması Davaları

İştirak nafakasının belirlenmesinden sonra anne, baba ya da çocuğun durumlarındaki değişikliğe göre nafakanın arttırılmasına ya da azaltılmasına karar verilebilir. TMK m. 331. gereğince durumun değişmesi hâlinde hâkim, istem üzerine nafaka miktarını yeniden belirler.

İştirak nafakasının azaltılması ya da arttırılması davalarında görevli mahkeme aile mahkemeleridir. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulü Hakkındaki Kanunun 2. ve 4. maddeleri uyarınca; aile mahkemeleri veya aile mahkemeleri kurulamayan yerlerde ise, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen asliye hukuk mahkemesidir. TMK m. 177 gereğince *"boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir."* Ancak bu yetki düzenlemesi, HMK'da düzenlenmiş bulunan, davalının yerleşim yerinin yetkili olduğu genel yetki kuralının uygulanmasına da engel değildir.

Boşanmanın kesinleşmesinden sonra bağımsız bir dava olarak açılan iştirak nafakasının arttırılması veya azaltılması davaları arabuluculuğa elverişlidir.

İştirak Nafakasının Kaldırılması Davası

Nafaka alacaklısının, borçlusunun ya da çocuğun durumuna göre daha önce belirlenmiş nafakanın kaldırılmasına karar verilebilir. TMK m. 331. gereğince durumun değişmesi hâlinde hâkim, istem üzerine nafakayı kaldırır.

İştirak nafakasının kaldırılması davalarında görevli mahkeme aile mahkemeleridir. 4787 sayılı Aile Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulü Hakkındaki Kanunun 2. ve 4. maddeleri uyarınca; aile mahkemeleri veya aile mahkemeleri kurulamayan yerlerde ise, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen asliye hukuk mahkemesidir. TMK m. 177 gereğince *"boşanmadan sonra açılacak nafaka davalarında nafaka alacaklısının yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir."* Ancak bu yetki düzenlemesi, HMK'da düzenlenmiş bulunan, davalının yerleşim yerinin yetkili olduğu genel yetki kuralının uygulanmasına da engel değildir.

İştirak nafakasının kaldırılması davaları arabuluculuğa elverişlidir.

İştirak Nafakasının Artış Oranının Belirlenmesi

TMK m. 182/son ve 330/son gereğince hâkim, istem hâlinde irat biçiminde ödenmesine karar verilen bu giderlerin gelecek yıllarda tarafların sosyal ve ekonomik durumlarına göre ne miktarda ödeneceğini karara bağlayabilir. Bu hususta karar verebilmek için nafaka alacağının istemde bulunması zorunludur.

İştirak nafakasının gelecek yıllarda artış oranının belirlenmesi **talepleri arabuluculuğa elverişlidir.**

dd. Tedbir Nafakası Davaları

TMK m. 197 f.1 gereğince, eşlerden biri, ortak hayat sebebiyle kişiliği, ekonomik güvenliği veya ailenin huzuru ciddi biçimde tehlikeye düştüğü sürece ayrı yaşama hakkına sahiptir.

TMK m. 197 f.2 gereğince birlikte yaşamaya ara verilmesi haklı bir sebebe dayanıyorsa hâkim, eşlerden birinin istemi üzerine birinin diğerine yapacağı parasal katkıya, konut ve ev eşyasından yararlanmaya ve eşlerin mallarının yönetimine ilişkin önlemleri alır.

Üçüncü fıkrada ise eşlerden birinin, haklı bir sebep olmaksızın diğerinin birlikte yaşamaktan kaçınması veya ortak hayatın başka bir sebeple olanaksız hâle gelmesi üzerine de belirtilen istemlerde bulunabileceği belirtilir.

Tedbir Nafakasının Azaltılması, Arttırılması ya da Kaldırılması Davaları :TMK m. 200 gereğince, koşullar değiştiğinde hâkim, eşlerden birinin istemi üzerine kararında gerekli değişikliği yapar. **Tedbir nafakasının azaltılması, arttırılması ya da kaldırılması davaları arabuluculuğa elverişli değildir.**

ee. Yardım Nafakası Davaları

TMK m. 364/1 gereğince; herkes, yardım etmediği takdirde yoksulluğa düşecek olan üstsoyu ve altsoyu ile kardeşlerine nafaka vermekle yükümlüdür. Yine ikinci fıkraya göre kardeşlerin nafaka yükümlülükleri, refah içinde bulunmalarına bağlıdır. **Yardım nafakası davaları arabuluculuğa elverişlidir.**

Yardım Nafakasının Azaltılması ya da Arttırılması Davaları:

Koşullar değiştiğinde hâkim, taraflardan birinin istemi üzerine kararında gerekli değişikliği yapar. **Yardım nafakası davalarının azaltılması ya da arttırılması davaları arabuluculuğa elverişlidir.**

Yardım Nafakasının Kaldırılması Davası

Yine koşullar değiştiğinde hâkim, taraflardan birinin istemi üzerine yardım nafakasını kaldırabilir. **Yardım nafakasının kaldırılması davaları arabuluculuğa elverişlidir.**

b. Velayet Davaları

Anne ve Baba Evliyken Açılabilecek Velayet Davaları

TMK m.336/2 gereğince, ortak hayata son verilmiş veya ayrılık hâli gerçekleşmişse, hâkim velayeti eşlerden birine verebilir.

Anne ve Baba Evli Değilken Açılabilecek Velayet Davaları

TMK m. 337/2 gereğince, anne ve baba evli değilse çocuğun menfaatine göre belirli koşullarda çocuğa vasi atanabilir ya da velayet babaya verilebilir. Ana küçük, kısıtlı veya ölmüş ise ya da velayet anadan alınmış ise çocuğa vasi atanabilir ya da velayet babaya verilir.

Velayetin değiştirilmesi çocuğun yüksek yararını gözeterek hakim tarafından değerlendirilmesi gereken bir husus olduğu için evlilik devam ederken de sona erdikten sonra da arabuluculuğa elverişli değildir.

c . Çocukla Kişisel İlişki Davaları (TMK 182 f.2, 183)

aa. Anne ve Babanın Açabileceği Kişisel İlişki Davaları

TMK m. 323 gereğince, ana ve babadan her biri, velayeti altında bulunmayan veya kendisine bırakılmayan çocuk ile uygun kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkına sahiptir.

Boşanma ve ayrılığa karar verilirken, velayet kendisine verilmeyen eş ile çocuklar arasındaki kişisel ilişki düzenlenir. Ancak kişisel ilişkinin düzenlenmesi davası anne veya baba tarafından, boşanma davasından bağımsız olarak evlilik birliğinin devamı sırasında da açılabilir.

Kişisel ilişkinin kurulması davaları kamu düzeninden olduğundan arabuluculuğa uygun değildir.

bb. Üçüncü Kişilerin Açabileceği Kişisel İlişki Davaları

TMK m. 325 gereğince, olağanüstü hâller mevcutsa, çocuğun menfaatine uygun düştüğü ölçüde çocuk ile kişisel ilişki kurulmasını isteme hakkı diğer kişilere, özellikle hısımlarına da tanınabilir.

Ana ve baba için öngörülen sınırlamalar üçüncü kişiler için kıyas yoluyla uygulanır.

Kişisel ilişkinin kurulması davaları kamu düzeninden olduğundan arabuluculuğa uygun değildir.

cc. Kişisel İlişkinin Değiştirilmesi Davaları

Daha önce kurulmuş olan kişisel ilişkinin değiştirilmesi için her zaman bağımsız bir dava

açılabilir. Kişisel ilişkinin değiştirilmesi davası açılabilmesi, kişisel ilişkinin tesisi kararının üzerinden belirli bir sürenin geçmesine bağlı değildir. Çocuğun menfaati gereğince henüz kısa bir süre geçmiş olsa dahi dava açılabilir.

Kişisel ilişkinin değiştirilmesi davaları kamu düzeninden olduğundan arabuluculuğa uygun değildir.

dd. Kişisel İlişkinin Kaldırılması Davaları

TMK m. 324 f.1 gereğince ana ve babadan her biri, diğerinin çocuk ile kişisel ilişkisini zedelemekten, çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesini engellemekten kaçınmakla yükümlüdür.

Yine TMK m. 324 f.2 gereğince kişisel ilişki sebebiyle çocuğun huzuru tehlikeye girer veya ana ve baba bu haklarını birinci fıkrada öngörülen yükümlülüklerine aykırı olarak kullanırlar veya çocuk ile ciddi olarak ilgilenmezler ya da diğer önemli sebepler varsa, kişisel ilişki kurma hakkı reddedilebilir veya kendilerinden alınabilir. Aynı madde kıyas yolu ile üçüncü kişiler ile çocuk arasında kurulan kişisel ilişkilerde de uygulanır.

Kişisel ilişkinin kaldırılması davaları kamu düzeninden olduğundan arabuluculuğa uygun değildir.

6. Anlaşmalı Boşanma Protokolündeki Yükümlülüklerden Doğan Davalar

Eşlerin anlaşmalı olarak boşanması hâlinde boşanma protokolünde boşanma ve boşanmanın ferileri ile mal rejiminin tasfiyesi dışında, başka yükümlülükler getirilerek düzenlemeler yapılabilmekte ve boşanmanın kesinleşmesinden sonra bu yükümlülüklerin yerine getirilmemesi hâlinde bu konuda yeni bir dava açılması gerekmektedir. Bu uyuşmazlıklar tarafların anlaşmalı boşanma olarak görülen davalarındaki boşanma protokolündeki yükümlülükten kaynaklandığından aile mahkemelerinin görev alanına girmektedir.

Anlaşmalı boşanmalar sonrası, boşanma ilamından ya da protokolden doğan ve tarafların mali yükümlülüklerini yerine getirilmesi talepli uyuşmazlıklar **arabuluculuğa elverişlidir.**

7. Soybağı

Türk Medeni Kanunu'nda iki çeşit soybağı kabul edilmiştir. 1. Kan bağına dayalı (biyolojik) soybağı, 2. Evlat edinme ilişkisinden doğan soybağı.

a. Kan Bağına Dayalı (Biyolojik) Soybağı

aa. Ana ile Soybağı

Çocuk ile ana arasında soybağı **doğumla** kurulur (TMK m.282/1). Bu kesin bir karinedir. Bu nedenle, -Türkiye'de yasak olmakla birlikte- yumurtanın başka bir kadından alınıp bir çocuğun taşıyıcı anne tarafından doğurulması olayında, onu doğuran taşıyıcı anne ile arasında soybağı kurulur.

Çocuğun ana ile soybağının kurulması için, o kadın tarafından doğurulduğunun tespiti yeterlidir.[241]

Hukuki ihtilaf hâlinde, asliye hukuk mahkemesinde "nüfus kaydının düzeltilmesi (kişisel durum sicilinde değişiklik)" davası açılmalıdır. (TMK m.39, Nüfus Hizmetleri Kanunu, m. 35-36) **Bu dava ve ihtilaf kamu düzeninden olup, arabuluculuğa elverişli değildir.**

bb. Baba ile Soybağının Kurulması

Çocuk ile baba arasında kan bağına dayalı (biyolojik) soybağı üç şekilde kurulabilir: Ana ile Evlilik, Babalık Davası, Tanıma.

■ Ana ile Evlilik, Babalık Karinesi

Medeni Kanun madde 285/f1; ''evlilik devam ederken veya evliliğin sona ermesinden başlayarak 300 gün içinde doğan çocuğun babası kocadır.''

Bu kural nedeni ile; evlilik devam ederken doğmuş ya da evlilik sona ermiş olmakla birlikte, evlilik içinde ana rahmine düşmüş olma hâlinde, çocuk, evlilik içi çocuk sayılır ve çocuğun babası, o evlilikteki kocadır. Bu karineden çocuk yararlanır, aksini iddia eden kişi "soybağının reddi davası" açarak karineyi çürütebilir (TMK m. 286-291).

Evlilik sona erdikten itibaren evlenmek için 300 günlük süreyi beklemeden (TMK m.132) kadın her nasılsa başka bir evlilik yapmış ve çocuk da bu süre içinde doğmuş ise, TMK m. 290 gereği, ikinci koca baba sayılır. Önceki kanunda olmayan bu hüküm gereğince, babalık karinesi ikinci evlilikteki koca için geçerlidir. İkinci evlilikteki koca dava açarak çocuğun soybağını reddettirirse, bu durumda da yine kanun hükmü gereği, ilk evlilikteki koca baba sayılır (m. 290)

Kocanın gaipliğine karar verilmesi hâlinde, 300 günlük süre, ölüm tehlikesi ya da son haber tarihinden başlar (TMK m. 285/f.3). Kadının ayrıca evliliğini feshettirmesi gerekmez. Her nasılsa doktrinde bazı yazarlar 300 günlük sürenin evliliğin feshinden sonra başlayacağını ileri sürmüşlerse de bize göre m.285/f.3'teki düzenleme açık olup, ayrıca evliliğin feshi bu sonuç için öngörülmemiştir.[242] Aksine bir düşünce bizi tekrar eski kanun dönemindeki tartışmalara götürür.

■ Soybağının Reddi Davası

Evlilik içinde doğan ya da yukarıda belirtildiği şekilde evlilik içinde ana rahmine düşmüş sayılan bir çocuğun hukuki babası koca'dır. Şayet, kocanın gerçek baba olmadığı iddia ediliyorsa, bu durumda mahkemede soy bağının reddi davası açılmalıdır.

Dava açabilecek olanlar; koca, çocuk ve özel durumlarda diğer ilgililerdir. Diğer ilgililer TMK m. 291'e göre, kocanın alt soyu, ana babası ve bir de baba olduğunu iddia eden kişidir.

Dava, aile mahkemesinde açılır. **Bu ihtilaf kamu düzeninden olup, arabuluculuğa elverişli değildir.**

241 DURAL, ÜĞÜZ, GÜMÜŞ, s. 265-266.

242 DURAL, ÖĞÜZ, GÜMÜŞ, s. 269: ÖZTAN, Bilge, *Aile Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s, 875.

Ayrıca, çocuk evlilik dışında doğmuş olmakla birlikte, çocuğun annesi ile biyolojik babanın sonradan evlenmesi hâlinde, çocuk ile baba arasında kendiliğinden doğum anından itibaren soybağı kurulur. (TMK m.292) Nüfus memurluğuna bildirimde bulunulması, kurucu değil, açıklayıcı bir tescildir (m.293). (Bu şekilde soy bağının kurulması hâlinde de ana ve babanın mirasçıları, cumhuriyet savcısı ya da çocuk, tanımaya itiraz davası hükümleri kıyas yolu ile uygulanarak, kocanın gerçek baba olmadığını dava edebilirler. (m.294)

■ **Tanıma ve tanımaya itiraz**

Biyolojik babanın, kanunda öngörülen şekil şartlarından biri ile evlilik dışı çocuğunu tek taraflı irade beyanı ile tanıması ve nüfus siciline işlettirmesi ile, çocuk ile baba arasında hukuki soybağı kurulmuş olur.

Tanıma, dört şekilde yapılabilir: Nüfus memuruna veya mahkemeye yazılı başvuru, resmi senet ya da vasiyetname ile beyanda bulunma (TMK m.295/1).[243]

Geçerli olarak yapılan tanıma beyanı ile, geçmişe etkili olarak, çocuğun doğum anından itibaren çocuk ile baba arasında soybağı kurulur. Anası belli olmayan çocukların tanınması mümkün değildir.[244]

TMK 297 ve 298. maddelerde ise, tanıyan ve diğer ilgililerin bu tanımaya karşı (300.maddedeki hak düşürücü süreler içinde) dava açabilecekleri düzenlenmiştir.

■ **Babalık Davası**

Evlilik dışı çocuğun biyolojik babasına karşı ana veya çocuk tarafından açılacak olan yenilik doğuran dava sonucunda çocuk ile baba arasında doğum anı itibariyle soybağı kurulmuş olur. (TMK m.301-304) Bu dava aile mahkemesinde açılır.

Soybağının bu yol ile kurulması kamu düzeninden olup, bu ihtilaf da arabuluculuğa elverişli değildir.

Ancak bu dava içinde TMK.m.304'ten kaynaklı ananın mali haklarına ilişin talepler, arabuluculuğa elverişlidir.

b. Evlat Edinmeden Doğan Soybağı

TMK m. 282/3 gereğince, evlat edinme yolu ile de evlat edinenler ile evlatlık arasında soybağı kurulur. 4721 sayılı Medeni Kanun gereğince evlat edinme ilişkisi mahkeme kararı ile kurulur (TMK m. 315). Bu nedenle evlat edinme, **arabuluculuğa elverişli değildir.** Mahkemenin resen araştırma yükümlülüğü sözkonusu olup, mahkeme hükmü kurucu (inşai) bir karardır. **Aynı şekilde, TMK 317 ve 318. maddelerde düzenlenmiş olan evlatlık ilişkisinin kaldırılmasına ilişkin davalar da arabuluculuğa elverişli değildir.**

---

243 YARGITAY 2.HD. 2016/16601 E., 2016/15667 K., 7.12.2016 T., sayılı karar. bkz. DURAL/ÖĞÜZ/GÜMÜŞ; 14. Baskı, 2019, s.296, d.n.116a. *"...mahkemeye yapılan tanıma beyanın babanın ve çocuğun kayıtlı olduğu nüfus memurluğuna bildirilmesi gerekir*".)

244 DURAL, ÖĞÜZ, GÜMÜŞ, s. 294.

C. 6325 SAYILI KANUN KAPSAMINDA AİLE HUKUKUNDA ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİ OLAN VE OLMAYAN DAVALAR

1. Yasal Mal Rejimi ve Tasfiyesi

Mal rejimi; eşlerin evlenme tarihinden itibaren, evlilik birliği (ve mal rejimi) sona erinceye kadar elde ettiği malvarlıklarının durumu, bu süreler içinde her bir eşin malvarlıkları üzerindeki mülkiyet, kullanma ve yararlanma haklarının sınırları, eşlerin borçlarından sorumluluğu, evlilik birliği ve mal rejimi sona erdiğinde, bu malvarlıklarının nasıl paylaşılacağı gibi bir dizi kurallar bütünüdür. Sonuç olarak mal rejimi hukuku da, evlilik birliğinin eşlerin malvarlıklarına etkisini düzenleyen pozitif hukuk bilimidir.[245]

1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren 4721 sayılı Medeni Kanun değişikliği ile hukuk hayatımıza girmiş olan "edinilmiş mallara katılma" rejimi, yasa koyucunun tercihi sonucu, Türk Aile hukukunda zorunlu (yasal) mal rejimi olarak kabul edilmiştir. Bu rejime göre; evlilik devam ettiği sürece yine "Mal ayrılığı" rejiminde olduğu gibi eşler kişisel mallarının mülkiyeti, yönetimi ve bunlar üzerinde tasarruf yetkisine sahiptirler (TMK m.223/f.1). Ayrıca, yine her eş kişisel borçlarından kendi bütün malvarlığı ile sorumludur (TMK m.224). Nihayet bu yeni yasal rejim, evlilik herhangi bir şekilde sona erdiği zaman, -eşler aralarında mal rejimi sözleşmesi ile başka bir mal rejimi kabul etmedilerse – malların tasfiyesinde devreye girer.

Ancak yeni yasal mal rejiminin yürürlüğü konusunda, İsviçre'deki yürürlük hükümlerinden farklı bir düzenleme getirilmiştir. Şöyle ki, 4722 sayılı Yürürlük Kanununun 10. maddesinin üçüncü fıkrası ile eşlere bir seçim hakkı tanınmış olup, eşler yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde (1 Ocak 2002- 31 Aralık 2002 tarihleri arasında) başka bir mal rejimi seçmedikleri ya da yasal mal rejimini evliliklerinin başından itibaren geçerli kılacak bir mal rejimi sözleşmesi yapmadıkları takdirde, bu yasal mal rejimi –o tarihte evli olanlar için- yürürlük tarihi olan 1 Ocak 2002 tarihinden itibaren uygulamaya girecektir.[246]

Bu yeni yasal mal rejimi sistemine göre; evlilik devam ettiği sürece yine önceki "Mal Ayrılığı" rejiminde olduğu gibi, eşler kural olarak tüm malları üzerinde mülkiyet, yönetim ve tasarruf yetkisine tek başına sahiptirler. Ayrıca, yine her eş kişisel borçlarından bütün mal varlığı ile kendisi sorumludur.

İsviçre Medeni Kanunu'ndan –bazı ufak değişiklik ve eklemelerle- aynen alınan bu sistem, birbirini tamamlayan bir dizi kurallar zincirinden oluşmaktadır. Bu mal rejimi kuralları, nakdi tasfiyeye dayalı bir sistemdir.

Sistemin diğer bir özelliği ise, bu rejim içinde yer alan malvarlıkları türünün, evlilik birliği (daha doğrusu mal rejimi) sona erinceye kadar bir önemi olmamakla birlikte, mal rejimi

245 ŞIPKA Şükran; *Türk Hukukunda Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Uygulamaya İlişkin Sorunlar*, 3. Tıpkı basım, 2013, Oniki Levha Yayınevi, İstanbul.

246 ŞIPKA, s. 1 vd.

sona erdiği andan itibaren önem kazanması ve tasfiyede yer alacak malvarlığı türlerinin bu andan itibaren belirlenmesidir (TMK m.228/f.1).

Tasfiyede sadece "edinilmiş mallar" ya da edinilmiş mal sayılan bazı malvarlığı değerleri değil, ayrıca –varsa- "değer artış payı" ile "denkleştirme" de yer alır.

Tasfiyeye dahil olacak olan malvarlıklarının değerlendirme anı da farklılık göstermektedir. Şöyle ki, mal rejimi sona erdiği anda mevcut olan edinilmiş mallar "tasfiye anındaki" değerlerine göre tasfiyede yer alırken (m.235/1), eklenecek değerler, elden çıkarıldıkları (devredildikleri) tarihteki sürüm değerlerine (m.235/2) ya da tarımsal taşınmazlarda gelir değerine göre yer alırlar.

Türk Medeni Kanunu 231. maddede de açıkça belirtildiği gibi, tasfiye çift **taraflıdır**. Her iki eşin de malvarlığının bu sisteme göre tasfiye edilmesi gerekir. Tasfiye sonucunda çıkan her eşin ARTIK DEĞERİ birbirinden mahsup (takas) edilir. Kalan değerin yarısı, bir eşin KATILMA ALACAĞI olarak belirlenir ve katılma alacağı –kural olarak- PARASAL BİR ALACAK HAKKI olup, tasfiye tarihinden itibaren bu alacağa faiz yürütülür. Katılma alacağının "ayın" olarak ödenmesi, sadece borçlu olan tarafa tanınmış olan bir seçim hakkıdır. Tasfiye esnasında bazı malvarlıklarının eşlerden biri tarafından "ayın" olarak talep edilmesi, yani ayni talep konusu olması da mümkündür. Örneğin, ölüm hâlinde sağ kalan eşin aile konutu ve ev eşyasını ayni olarak (intifa, oturma ya da mülkiyet hakkı) talep edebilmesi (TMK m.240), ya da eşler arasında paylı mülkiyet konusu eşyadaki diğer eşin payının mülkiyetini talep edebilmesi gibi (TMK m.226/f.2).

Bu tasfiye süreci ve alacak hakkı sahipliğinin belirlenmesi ilkelerinin, Miras Hukuku ilkeleri ile yakın bir ilişkisi bulunmamaktadır. Sadece, mal rejimi tasfiyesi sonucu ölen eşe isabet edecek olan artık değere katılma alacağı hakkı ve edinilmiş malları, -varsa ölen eşin kişisel malları ile birlikte- ölen eşin malvarlığını, yani TEREKEYİ OLUŞTURUR. Bu terekenin tespitinde sağ kalan eşin katılma alacağı hakkı ise, terekenin pasifi (tereke borcu) olarak yer alır. Ayrıca mal rejiminin tasfiyesinde "eklenecek olan değerlerin", daha sonra kendilerine kazandırma yapılan üçüncü kişilerden talep edilebilmesine ilişkin TMK 241. maddenin son fıkrası, mirastaki tenkis hükümlerine atıf yapmaktadır.

Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesine ilişkin hükümler, uygulanmaya başladığı 1 Ocak 2002 tarihinden bugüne kadar birçok uygulama sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Bu uygulama sorunlarını kısa başlıklar hâlinde belirtmek gerekirse;[247]

- Fiktif tasfiyeye dayalı bir sistem olması,
- Bu tasfiye içinde eşlerin kişisel malları ve edinilmiş mallarının ayrıştırılması,
- Tasfiyeye tabi malvarlıklarının (ve borçların) parasal olarak değerlendirilmesi ve değerlendirme anının farklı tarihler olabilmesi,
- Tasfiye esnasında bazı malvarlıklarının eşlerden biri tarafından ayni talep konusu olması,

247 ŞIPKA, s. 3-4.

- Özellikle uzun süreli evliliklerde malların aidiyeti ve türlerinin belirlenmesi hususunda ispat zorlukları,
- Eşlerden birinin (hatta her ikisinin) ölümü hâlinde de mal rejimi tasfiyesinin yapılması gereği ve bu durumun miras hükümleri ile ilişkisi,
- Bilirkişilik sistemine dayalı bir tasfiye söz konusu olup, bu konuda yetkin bilirkişi bulunmaması,
- Çeşitli malvarlığı unsurlarının değerlendirilmesinde birden fazla bilirkişi gerekliliği

gibi bir çok mesele, Türk hukuk uygulamasında bir takım sıkıntılara ve tartışmalara yol açmıştır. Bu davaların temyiz mercii olan Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, birçok bozma kararı vererek, bozma gerekçelerini ise oldukça detaylı bir şekilde, tasfiyenin kanuna uygun olarak nasıl yapılması gerektiği yönünde görüş sergilemektedir. Ancak zaman zaman kanuna aykırı uygulamalar yaptığı da görülmektedir. Özellikle daha sonra ayrıntılı ele alacağımız gibi, Yargıtay, TMK m.231'de yer alan tasfiye yöntemini usul hukuku kurallarına uymadığı gerekçesiyle uygulamıyor ve her malda ayrı ayrı tasfiye yolunu benimsiyor. Eklenecek değerlerde ise, TMK m.235/2 deki kuralın aksine, malın devredildiği tarihteki değer yerine, tasfiye tarihi değerini esas almaktadır.

2. Seçimlik Mal Rejimleri ve Olağanüstü Mal Rejimi

Medeni Kanun'un 202-218. maddelerinde yer alan hükümler, yasal mal rejimi ve seçimlik mal rejimi türlerinin tümü için geçerli olan genel hükümlerdir. Aşağıda öncelikle tüm mal rejimleri için geçerli olan genel hükümler ve bu mal rejimlerinin nasıl kurulacağı, geçerlilik unsurları açıklanmaya çalışılacaktır.

Seçimlik Mal Rejimleri: Eşlerin seçebileceği mal rejimi tipleri kanunda sınırlı olarak düzenlenmiştir. Bunlar; 1) Mal ayrılığı (TMK 242-243), 2). Paylaşmalı mal ayrılığı (TMK 244-255), 3). Mal ortaklığı (TMK 256-281) , şeklinde düzenlenmiştir.

Mal Rejimi Sözleşmesi Tanımı: Mal rejimi sözleşmeleri, eşlerin yasada yer alan mal rejimlerinden birini ya tamamen ya da yasanın izin verdiği değişikliklerle seçebilecekleri ve yine yasa gereği belirli şekle bağlı tutulmuş bir aile hukuku sözleşmesidir. Taraflar (eşler ve nişanlılar), evlenmeden önce veya sonra mal rejimi sözleşmesi yapabilirler. Ancak eşler arasında geçerli olan bir sözleşmesel rejim varsa, eşler daha sonra bu rejimden dönerek, Edinilmiş Mallara Katılma Rejimini de seçebilirler. (Özellikle bkz. TMK m. 208- 211)[248]

Evlenecek olan taraflarca (nişanlılar), herhangi bir zaman içinde, noterde düzenleme veya onama şeklinde yapılabileceği gibi, evlenme başvurusu sırasında yazılı olarak da seçim yapılabilir.

248 ŞIPKA, s. 17.

Evlilik sürerken mal rejimi sözleşmesi yapabilmek için;

Evlilik herhangi bir nedenle sona erinceye kadar her zaman (krş. m.238 ve 277/son), eşler yeni bir mal rejimi sözleşmesi yapabilirler. Bu mal rejimi sözleşmesi, m.205 gereği noterde düzenleme veya onaylama şeklinde, yani resmi şekilde olmak zorundadır. Ancak bu mal rejimi sözleşmelerinin evlenme başvurusu dışında, herhangi bir yetkili makam tarafından onanması ya da tescili sözkonusu değildir. TMK m.204 gereğince, mal rejimi sözleşmesi yapabilmek için (TMK m.503'te düzenlenen "miras sözleşmesi"nden farklı olarak) sadece ayırt etme gücüne sahip olma koşulu yeterli görülmüştür. Ayırt etme gücüne sahip olmayanlar, yasal temsilcileri aracılığı ile bu sözleşmeyi yapamazlar. Aksi takdirde sözleşme TMK m.15 gereği hükümsüzdür (batıldır).

Maddenin ikinci fıkrasında ise, küçük ve kısıtlıların yasal temsilcilerinin rızası aranmıştır. Bu hüküm gereğince, ayırt etme gücüne sahip olan küçük ve kısıtlıların, yasal temsilcilerinin rızası (ve işleme katılmaları) koşulu ile bu sözleşmeye taraf olabilecekleri anlaşılmaktadır.

Olağanüstü Mal Rejimi

"MADDE 206.- Haklı bir sebep varsa hâkim, eşlerden birinin istemi üzerine, mevcut mal rejiminin mal ayrılığına dönüşmesine karar verebilir.

Özellikle aşağıdaki hâllerde haklı bir sebebin varlığı kabul edilir:

1. Diğer eşe ait malvarlığının borca batık veya ortaklıktaki payının haczedilmiş olması,
2. Diğer eşin, istemde bulunanın veya ortaklığın menfaatlerini tehlikeye düşürmüş olması,
3. Diğer eşin, ortaklığın malları üzerinde bir tasarruf işleminin yapılması için gereken rızasını haklı bir sebep olmadan esirgemesi,
4. Diğer eşin, istemde bulunan eşe malvarlığı, geliri, borçları veya ortaklık malları hakkında bilgi vermekten kaçınması,
5 Diğer eşin sürekli olarak ayırt etme gücünden yoksun olması.

Eşlerden biri ayırt etme gücünden sürekli olarak yoksun ise, onun yasal temsilcisi de bu sebebe dayanarak mal ayrılığına karar verilmesini isteyebilir."

Bu düzenleme ile birlikte eşlerden birine tek taraflı olarak "mal ayrılığı rejimine" dönüşüm ve bunun sonucunda da, eşlerin önceki mal rejiminin tasfiyesinin sağlanması hakkı tanınmaktadır. "Mal ayrılığına dönüşüm kararı" ile, eşlerin bundan sonra edinecekleri malvarlığı değerlerinde birbirlerinden bir "beklenen hak" talepleri engellenmiş olmaktadır.

206. madde, düzenlendiği yer ve içeriği gereği, bir yandan yasal mal rejimi olan "edinilmiş mallara katılma rejimi", diğer yandan seçimlik rejim olan "paylaşmalı mal ayrılığı" ve "mal ortaklığı" rejimlerinde de uygulanabilecektir. Zira maddenin birinci fıkrasının birinci cümlesinde, mevcut mal rejiminin mal ayrılığına dönüşmesi şeklindeki ifade bu sonuca yöneliktir.

Söz konusu maddeden yararlanabilmek için "haklı bir sebebin varlığı" aranmıştır. Haklı sebeplerin neler olabileceği ise, yasa koyucu tarafından ikinci fıkrada yer alan toplam beş

bend hâlinde **örneklenmiştir.** Bu nedenle haklı bir sebebin var olup olmadığı her somut olayda hâkim tarafından takdir edilebilecektir.[249]

Yargıtay kararlarında da her somut olayın özelliğine göre değerlendirme yapılmaktadır. Örneğin eşlerden birinin müşterek banka hesabındaki parayı çekerek kendi özel hesabına aktarması, vekâletname ile satılan evin satış bedelinin kendi kişisel hesabına yatırılması, ortak birikimler ile alınan otomobilin diğer eşe haber verilmeden satılması, davacının banka kartını elinde bulunduran davalı eşin harcamaları hakkında davacıya bilgi vermemesi, eşine danışmadan bir takım ekonomik kararlar alınması, eşlerden biri hakkında ceza ve tazminat davaları açılması, eşlerden birinin malvarlığının akıbeti hakkında bilgi vermekten kaçınması, diğer eşin verdiği para ve vekâlet ile diğer eş adına taşınmaz alması gerekirken vekâlet görevini kötüye kullanarak kendi adına taşınmaz almış olması haklı sebep olarak kabul edilmiştir.[250]

Bu madde kapsamında, mahkemece mal ayrılığına karar verilirse, önceki rejimin tasfiyesi de istenebilir. Hatta her iki talep (mal ayrılığına geçiş ve önceki rejimin tasfiyesi) aynı dilekçe içinde ileri sürülebilir. Bu durumda hâkim tasfiye talebini ayırarak, 206. maddeden kaynaklı davayı ön mesele olarak ele alacaktır.

Bu davada mal ayrılığına dönüşümü gerektiren haklı sebebin varlığını takdir yetkisi hâkime aittir. **Bu nedenle taraflar, bir arabuluculuk anlaşması ile mal ayrılığına dönüşümü sağlayamazlar. Mal rejimi sözleşmesinin resmi şekilde yapılması gerekliliği de arabuluculuk yöntemini etkisiz kılacaktır. Ancak, hâkim mal ayrılığına geçişe karar verdikten sonra, taraflar tasfiyeyi aralarında anlaşarak, arabuluculuk yöntemiyle yapabilirler.**

3. Eşlerin Malvarlığı Türleri ve Edinilmiş Mallar

TMK m. 218.- Edinilmiş mallara katılma rejimi, edinilmiş mallar ile eşlerden her birinin kişisel mallarını kapsar.

Bu hüküm, yeni Medeni Kanun değişikliği ile birlikte m. 202/f.1 gereği, yasal mal rejimi sayılan "edinilmiş mallara katılma rejimi"nin kapsamını belirlemektedir. Bu mal rejimi kapsamında eşlerin malvarlıklarının türü ön plana çıkmakta ve malvarlıkları, (taşınır, taşınmaz, alacak hakları, hisse senedi vb.) "**edinilmiş mallar" ve "kişisel mallar"** olarak nitelendirilmektedir.

a. Edinilmiş Mallar

"Edinilmiş mallar"ın tanımı, daha doğrusu kaynağı, yasa koyucu tarafından 219. maddede ifade edilmiştir. Ancak hemen belirtelim ki; bu maddede yer verilen "edinilmiş mallar" sınırlı olarak sayılmamış, sadece özel örneklerle yer almıştır. Zira ikinci fıkra hükmünde geçen **"...özellikle şunlardır.."** şeklindeki ifadeden bu sonuç çıkmaktadır.

249 ŞIPKA s.33 vd.

250 ŞIPKA Şükran -ÖZDOĞAN Ayça; *Yargı Kararları Işığında Soru ve Cevaplarla Eşler Arasındaki Malvarlığı Davaları*, 2. Baskı, , Oniki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2017 s. 24 vd.

Bu nedenle maddede sayılan edinilmiş mal grupları örnek niteliğinde olunca, bunların dışında kalan edinilmiş malın ne olduğunun tanımının yapılması gerekecektir. Bu tanımı da maddenin birinci fıkrası yapmıştır.

Genel Olarak, "Edinilmiş Mal" Tanımı:

Birinci fıkra gereğince bir eşin edinilmiş malı **"mal rejiminin devamı süresince karşılığını vererek elde ettiği malvarlığı değerleridir."**

Bu tanım şu unsurlardan oluşmaktadır:[251]

Birinci unsur: "Edinilmiş mal", mal rejiminin devamı süresince, yani yasal mal rejiminin başlangıcından sonuna kadar olan süreç içinde edinilmiş olmalıdır.

Yasal mal rejiminin başlangıcı, yeni evlenecek olanlar için, *evlenme tarihidir*. Ancak Kanun'un yürürlüğe girmesinden önce mevcut evliliklerde yasal mal rejiminin hangi tarihten itibaren başlamış sayılacağı ise, Yürürlük Kanunu m.10 hükmüne göre belirlenecektir. Bu geçiş hükmü gereğince, eğer mevcut evliler bir yıl içinde anlaşarak yasal mal rejiminin evliliklerinin başından itibaren geçerli olacak şekilde bir mal rejimi sözleşmesi yapmış iseler, evlilik tarihleri yasal mal rejiminin başlangıcı sayılacaktır. Eğer eşler böyle bir sözleşme yapmamışlarsa bu takdirde Yürürlük Kanunu m.10 gereği, yasal mal rejiminin başlangıcı, Kanunun yürürlük tarihi olan *1 Ocak 2002 tarihidir*. Yasal mal rejiminin sonu ise, TMK m. 225'te belirtilen sona erme nedenlerine göre özellik arzetmektedir. Evliliğin boşanma kararı ile sona ermesi hâlinde BOŞANMA DAVASININ AÇILDIĞI TARİH, mal rejiminin sona erme tarihidir.

Bu unsur gereğince, eşler arasında yasal mal rejiminin başladığı tarihten önce edinilmiş olanlar ile, mal rejiminin sona ermesinden sonra edinilmiş olan malvarlıkları, -diğer unsurlara bakılmaksızın-, edinilmiş mal değil, kişisel mal sayılır.

İkinci unsur: Karşılığı verilerek edinilmiş olmalıdır.

Bu unsur, "edinilmiş mal" tanımının başlıca koşuludur. Gerçekten bir malın yasal mal rejimi kapsamında **"edinilmiş mal"** sayılabilmesinin başlıca unsuru, bu malın karşılık verilerek (ivazlı) elde edilmiş olmasıdır. Bir malın ivazlı olarak kazanılması Borçlar Kanunu alanında özellikle "ivazlı akitler" başlığı altında yer alan sözleşmelerden doğabilir. Bunlar satım, trampa, istisna, vekalet, hizmet gibi sözleşmeler kapsamında elde edilen edimler olabilir. Örneğin bir eşin hizmet akdi ile çalıştığı işyerinden elde ettiği ücret, bir avukatın kazandığı vekalet ücreti, bir marangozun kendisine ısmarlanan yemek odası takımından elde ettiği bedel, bir müteahhitin "arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi" uyarınca elde ettiği bağımsız bölümler v.b. gibi emek ya da para (trampada mal) karşılığı elde edilen değerler "edinilmiş mal" olarak nitelendirilebilecektir.

"Ölünceye kadar bakma sözleşmesi" karşılığı elde edilen malvarlığı ya da paranın da edinilmiş mal sayılması gerekir, zira bu hâlde de emek karşılığı (ivazlı) bir kazanım sözkonusudur.

251 ŞIPKA, s. 92 vd.

Nihayet, maddenin 2. ve 3. bendlerinde yer alan "edinilmiş mal" gruplarının da bir ivaz karşılığı olduğu kanun gereği kabul edilmektedir.

Üçüncü unsur: Elde edilen "edinilmiş mal" değeri için verilen ya da ödenen ivazın kaynağının da "edinilmiş mal", ya da maddenin 4. bendinde belirtildiği üzere "kişisel mal geliri" olması gerekir.

Şayet verilen ivazın kaynağı bir kişisel mal ise, bu durumda aşağıda 220/b.4 gereği onun yerine geçen değer de (ikâme değer) kişisel mal sayılacaktır.

Örneğin; 1998 yılında evlenmiş olan eşlerden biri, bu tarihten itibaren mal rejiminin başlangıcı sayılan 1 Ocak 2002 tarihine kadar elde ettiği kazanç ve birikimleri ile 2003 yılında bir taşınmaz satın almış ise, bu taşınmazın kaynağı kişisel mal olduğundan, davada ispat yükünü yerine getirdiği takdirde, tasfiyede de bu mal kişisel mal sayılacaktır. Şayet böyle bir malın edinilmesine aynı eş 2002 yılından sonraki kazançlarını da katmışsa, bu takdirde, TMK m.230 gereği denkleştirme istenebilecektir. Ancak, m.222/f.3 hükmüne göre "bir eşin bütün malları, aksi ispat edilinceye kadar edinilmiş mal kabul edilir" karinesi gereği, bu taşınmazın kaynağının kişisel mal olduğunu iddia eden eş (herhalde bu örnekte malik olan eş olacaktır) iddiasını ispat yükü altındadır.

Dördüncü unsur: Nihayet bir eşin "edinilmiş mal"ından bahsedebilmek için, kural olarak o malın mülkiyet hakkına sahip olması gerekir.

Gerçekten, yasal mal rejimi olan "edinilmiş mallara katılma rejimi"nin tasfiyesi aşamasında hesaba katılacak olan mallar ve değerler, eşlerin mal rejiminin sona ermesi anındaki mülkiyet durumlarına göre değerlendirilecektir. TMK m.228/f.1 hükmünden çıkan sonuç budur. Ancak, m. 229 hükmü gereği, mal rejiminin sona ermesi anında bir eşin mülkiyetinde bulunmadığı hâlde, bazı mal varlığı değerleri de onun **"edinilmiş mallları"**na eklenecektir. Bu istisnai hüküm dışında, mal rejiminin sona ermesi anında, bir eşin mülkiyetinde bulunmayan, ya da eşin sadece bir sınırlı ayni hak nedeniyle zilyedliğinde bulunan malların "edinilmiş mal" olup olmadığına bakılmayacaktır, çünkü bu hâlde eşin MÜLKİYET HAKKI bulunmamaktadır. Yargıtay, muaccel olmuş alacak hakları için kanuni temlik uygulamasına da gitmektedir. (bkz. ilgili kararlar...)

b. Kişisel Mallar

Yasa koyucu eşlerin kişisel mallarının neler olduğunu TMK. 220. maddede **sınırlı olarak** belirtmiştir. Böylece yukarıda "edinilmiş mal" tanımında olduğu gibi esnek davranmamış, aksine madde metninde kişisel malları sınırlı olarak saymıştır. Bu maddede yer alan kişisel mal tanımları, yasal mal rejimi kapsamında **"emredici hüküm**" niteliğinde olup, eşler anlaşarak dahi, kişisel mallarını edinilmiş mal olarak belirleyemeyeceklerdir. Sadece eşler m.221 kapsamında kalan iki durumda, edinilmiş mallarını kişisel mala dönüştürebilirler. Bu nedenle yasa koyucu 220. madde başlığını "kanuna göre" ve 221. madde başlığını da "sözleşmeye göre" kavramları ile belirtmiştir.[252]

252 ŞIPKA, s. 105 vd.

Kanuna Göre Kişisel Mallar:

(1) Kişisel Kullanıma Yarayan Eşya (bend 1):

Eşlerin herbirinin kişisel kullanımı için aldığı ve bu amaçla kullandığı, gelir getirmeyen (taşınır) malvarlıkları olarak anlaşılır. Bu malvarlığının ne zaman ve nasıl edinildiği önemli olmayıp, bunlar kanun gereği "kişisel mal" sayılmaktadır. Ancak bu nitelikteki eşyaları, eşler isterlerse m.221/f.1 gereği mal rejimi sözleşmesi ile, "kişisel mal" olarak belirleyebilirler.

Bunun dışında **eşlerin kişisel kullanımları gereği kişisel mallara dahil olabilecek olan örnekler** oldukça fazladır. Örneğin sadece bir eşin kullandığı dizüstü bilgisayar, cep telefonu, mücevher ve takıları, spor malzemeleri, kamera, fotoğraf makinası vb. eşyalar, hatta bir eşin hobi olarak topladığı koleksiyon eserleri, **ortak kullanıma sunulmamışsa, "kişisel mal"** sayılır. Şayet bu tür eşyalar, malik olan eşin kişisel kullanımı dışında diğer eşin ya da diğer aile bireylerinin de kullanımına sunulmuş ise, bu durumda artık "kişisel kullanıma yarayan eşya" değil, "genel nitelikte ev eşyası" anlaşılmalıdır. (Bu hâlde, kanun gereği kişisel mal sayılmayıp, o eşyanın elde edildiği tarih, edinme sebebi veya ödenen ivaza göre edinilmiş ya da kişisel mal olarak nitelendirilebilecektir.)

Aynı şekilde; mücevher, takı gibi değerli bir eşya eşlerden sadece biri tarafından kullanılmakla birlikte, bunlara **"yatırım amaçlı"** sahip olunması hâlinde **kişisel eşya sayılamazlar**. Bunlar edinildikleri tarih ve verilen ivaz dikkate alınarak, "kişisel" veya "edinilmiş mal" olarak nitelendirilebilecektir.

Eşlerden birinin **mesleki faaliyetine ilişkin malvarlıkları ve eşyalar kanun gereği "kişisel mal" sayılmazlar**. Bunlar yine genel kural çerçevesinde edinilmiş mal veya kişisel mal olarak nitelendirilir.

Örneğin; doktor eşin muayenehanesinde bulunan eşyalar ve tıbbi aletler, avukat eşin bürosunda bulunan bilgisayar, telefon, faks vb. büro eşyaları kendiliğinden TMK m.220/b.1 gereği "kişisel mal" sayılmazlar. Bu tür eşyanın kaynağı, edinme sebebi ve edinme zamanı gibi verilere göre "edinilmiş" veya "kişisel mal" olup olmadığı söylenebilecektir. Ancak bu tür eşya, aşağıda göreceğimiz TMK m.221/f.1 gereği, eşlerin anlaşması sonucu (bir mal rejimi sözleşmesi ile) edinilmiş mal olmaktan çıkarılıp, kişisel mal statüsüne sokulabilecektir.

Nihayet kanun gereğince kişisel mal sayılan eşya, **"edinilmiş mal"** türlerinden biri ile alınmış olsa bile, -m.219/b.5 kuralının bir istisnası olarak- **edinilmiş mal yerine geçen edinilmiş mal olarak sayılmayacaktır.** Ancak, eğer bu kişisel amaçlı eşyayı almak için bir eş **normal bir ailenin gelirini aşacak bir değer ödemiş ise**, bu durumda mal rejiminin tasfiyesi aşamasında m.230 gereği bir denkleştirme konusu olabilir.

Örneğin, kadın eş çok pahalı bir mücevheri bir yıllık maaşını biriktirerek almış ise, ya da bir eş ailenin ortalama ekonomik giderlerinin üstünde, mutat dışı/aşırı bir harcama ile, kürk manto, çok değerli giyim eşyaları, çok sayıda çanta ve ayakkabı, özel kütüphane ve koleksiyonlar, spor malzemesi vb. eşya elde ederse, bu takdirde ailenin sosyo-ekonomik durumu da dikkate alınarak, tasfiye esnasında, m. 230 gereği **edinilmiş mal lehine denkleştirme yapılabilir.**

(2) Mal Rejiminin Başlangıcında Eşlerden Birine Ait Bulunan veya Bir Eşin Sonradan Miras Yoluyla ya da Herhangi Bir Şekilde Karşılıksız Kazanma Yoluyla Elde Ettiği Malvarlığı Değerleri (bend 2):

Bu bendde birbirinden bağımsız üç tür "kişisel mal" türü yer almaktadır. Biz bunları birbirinden ayırarak, ayrı başlıklar altında inceleyeceğiz.

Mal rejiminin başlangıcında eşlerden birine ait bulunan mal varlığı değerleri:

Eşlerin evlenmeden önce veya yasal mal rejimi yürürlüğe girmeden önce sahip *oldukları* tüm malvarlıkları, kanun gereği "**kişisel mal**" sayılmıştır.

Örneğin, kadının veya erkeğin evlenmeden önce herhangi bir yolla (çalışarak, miras veya bağışlama v.s.) edindikleri her türlü malvarlıkları, işyeri, şirket payı, evlenirken getirdikleri çeyiz, nişanda takılan takılar, v.b. nikah akdinden sonra, düğünde takılan takılar da eşlerin kanun gereği "kişisel mal"ı sayılmakla birlikte, bunların aşağıda yer vereceğimiz, "**karşılıksız kazanma yoluyla elde edilen malvarlığı değerleri"** olarak kabulü, bize göre daha isabetli olacaktır.

Özellikle bu gruba giren, yani eşlerin "evlenmeden önce sahip oldukları kişisel malvarlığı değerleri"nin, yasanın yürürlüğe girdiği tarihten bugüne kadar geçen süreçte uygulamada birçok ihtilaf ve tartışma yarattığı gözlemlenmiştir. Özellikle, eşler arasındaki mal rejiminin tasfiyesi davalarında, kişisel malvarlıklarının mülkiyetinin -veya kaynağının- evlilik tarihinden ya da yasal mal rejiminden önceye dayandığı iddiası, bunu iddia eden eş tarafından ispat edilmelidir. Eğer böyle bir malın bu tarihlerden önce edinildiği ya da daha sonra satılıp yerine yeni alındığı ispat edilemezse, bu takdirde yasal karine gereği "edinilmiş mal" sayılacaktır. (m.222/f.3).

Nihayet, bu malvarlığı değerlerinin kendisi "kişisel mal" sayılırken, bunların evlendikten sonraki ya da yasal mal rejiminin başlangıcından itibaren gelirleri, her tür semereleri, "edinilmiş mal" sayılmıştır (TMK m219/ b.4).

Örneğin, bir eş, şirket payına evlenmeden önce –ya da 1 Ocak 2002'den önce- malik olmuş ise, bu payın değeri "**kişisel mal**" sayılır. Ancak edinilmiş mallara katılma rejimi kurulduktan sonraki (eski evliler için 1 Ocak 2002 tarihinden sonraki, yeni evliler için ise, evlenme tarihinden sonraki) gelirleri, yani şirket kârından paya düşen kısım, m. 219/b.4 gereği, "**edinilmiş mal"** sayılır.

Miras yoluyla edinilen malvarlığı değerleri

TMK m.219/f.1 kuralı gereği "edinilmiş mal", karşılığı verilerek edinilen mal olarak kabul edildiği için, "karşılıksız(ivazsız)" olarak edinilen mallar da , "kişisel mal" sayılmıştır.

Bu tür kazanımların başında da miras ya da ölüme bağlı tasarruflar ile elde edilen malvarlıkları gelmektedir. Miras yolu ile kazanımların neler olduğu, miras hukuku genel kurallarına bırakılmıştır. Ancak kural olarak bu kazandırmaların **"ölüme bağlı karşılıksız kazandırma (bağış)"** olduğu söylenebilir. Miras yolu ile kazanma hangi tarihte olursa olsun önemli değildir.

Bir eş kendisinin de mirasçı olduğu bir tereke taksiminde bir taşınmazı almak için edinilmiş mallarından da ödeme yaparsa, bu durumda TMK m. 230 gereği denkleştirme istenebilir. Ayrıca edinilmiş mallara katılma rejiminde bir eşin kendisine düşen bir mirası kabul ya da reddi diğer eşin rızasına tabi değildir. Buna karşılık mal ortaklığı rejiminde ise, m. 265 gereği mirasın reddi ya da kabulünde diğer eşin rızası aranmıştır.

Karşılıksız kazanma yoluyla elde edilen malvarlığı değerleri

Bir eşin, yasal mal rejimi devam ederken karşılıksız (ivazsız) olarak elde ettiği her türlü malvarlığı da kanun gereği **"kişisel mal"** sayılacaktır. İvazsız kazanımların başında "bağış" amaçlı kazandırmalar gelir. Bağış tasarrufunun zamanı ve kimin tarafından yapıldığı önemli değildir. **Eşlerin birbirlerine yaptıkları (açık) bağış da** bu anlamda **"kişisel mal"** sayılır.

Üçüncü kişilerce yapılan bağışın eşlerden hangisine yapıldığı açıkça anlaşılamıyorsa, bu hâlde, TMK m.222/f.2 kuralı gereği eşlerin paylı (müşterek) mülkiyetindeki "kişisel mal" olarak değerlendirilmelidir.

Ülkemiz adetleri gereği, yeni evlenecek olan çiftlere verilen hediyeler, nikâh akdi öncesi veya sonrasında olabilir. Nikâh akdi öncesi verilen (örneğin nişanda) hediyeler, ikinci bende yer alan "**mal rejiminin başlangıcında eşlerden birine ait bulunan"** malvarlığı değeri olarak, hangi eşe verilmişse onun "kişisel malı" sayılır. Özellikle nikâhtan sonra yapılan düğün törenlerinde takılan takılar ya da paralar ise, bu madde altında ele aldığımız, "**karşılıksız kazanma yoluyla elde edilen malvarlığı değerleri"** olarak, hangi eşe takılmışsa, yine onun "**kişisel malı"** sayılır.

Şayet verilen hediyenin eşlerden hangisine verildiği açıkça belirtilmemişse, ya da eşlerden birinin kullanmasına özgü olmayan bir eşya, örneğin ev eşyası ise, bu hâlde, TMK m.222/f.2 kuralı gereği eşlerin **paylı(müşterek) mülkiyetindeki "kişisel mal"** olarak değerlendirilmelidir.

(3) Manevi Tazminat Alacağı (Bend 3):

Kişilik haklarının ihlalinden dolayı bir eşin elde ettiği manevi tazminat bedelinin "kişisel mal" sayılması, bu tür tazminatların kişiliğe bağlı hak olması nedeniyledir. Bu tür tazminat kaynaklarına örnek olarak, TMK m.25,26; TBK 56, 58 (e.BK. 47,49); TTK m.56; FSEK.m.70/f.1 gereği elde edilecek olan manevi tazminatlar verilebilir. Manevi tazminatın kaynağının, haksız fiil ya da sözleşmeye aykırılık olması bir fark yaratmaz.

Örneğin, bir politikacının, bir basın mensubundan elde ettiği manevi tazminat alacağı "**kişisel mal**" olarak kabul edilecektir. Aynı şekilde bir eşin diğer eşten elde ettiği manevi tazminat da kişisel mal olarak değerlendirilir.

Ancak, manevi tazminat miktarının kendisi değil ama geliri 219/b.4 kapsamında "edinilmiş mal" sayılmaktadır. Bu nedenle evlilik tarihinden önce veya evlilik devam ettiği süre içinde (mal rejiminin devamı süresinde) elde edilen manevi tazminat gelirleri (örneğin paranın faiz getirisi) edinilmiş mal olarak kabul edilir.

(4) Kişisel Malların Yerine Geçen Değerler (Bend 4):

Bu benddeki kural, daha önce ele aldığımız, m.197/b.5 kuralı ile paralellik arzetmektedir. Bu hükme göre, yukarıda **kanunda sayılan** kişisel malların yerine elde edilen ikame değerleri de (sürrogat), **"kişisel mal"** olarak kabul edilecektir.

Örneğin, kadına kocasının bağışladığı bir otomobil onun kişisel malıdır. Bu otomobil ile kaza yapması sonucunda –aracın pert olması hâlinde- sigortadan alınan tazminat da bu anlamda kişisel mal sayılacaktır. Aynı şekilde babadan miras olarak kalan bir dairenin satılarak yerine yeni bir konut alınması hâlinde de bu yeni konut kural olarak kişisel mal sayılacaktır. Ancak, bu yeni konuta eklenen para için (kaynağına göre) bir denkleştirme istenebilir. Yeter ki bu eklenen değer, önceki kişisel malın değerini aşmamış olsun.

4. Mal Rejimi Devam Ederken, Eşlerin Malvarlıkları Üzerindeki Yönetim, Yararlanma ve Tasarruf Yetkileri

MADDE 223.- Her eş, yasal sınırlar içerisinde kişisel malları ile edinilmiş mallarını yönetme, bunlardan yararlanma ve bunlar üzerinde tasarrufta bulunma hakkına sahiptir.

Aksine anlaşma olmadıkça, eşlerden biri diğerinin rızası olmadan paylı mülkiyet konusu maldaki payı üzerinde tasarrufta bulunamaz.

Maddenin birinci fıkrası, yasal mal rejimi olan "edinilmiş mallara katılma rejimi" içinde yaşayan eşlerin her türlü mal varlıkları üzerinde –kural olarak- tek başına yönetim, yararlanma ve tasarruf hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Bu hüküm aynı zamanda evliliğin genel hükümleri bölümünde yer alan MK m.193 kuralının, yasal mal rejimi içindeki görünümüdür. Eşler bu kural çerçevesinde "kişisel malları" yanında, **"edinilmiş malları" üzerinde de aynı yetkilere sahiptir.**

Her eş, diğerinin katılımı ve rızası olmadan, (kişisel ve edinilmiş) mallarını dilediği gibi yönetebilir ve bunlardan dilediği gibi yararlanır. Örneğin eşlerden biri (kişisel mal veya edinilmiş mal gurubuna giren) bir taşınmazını kiraya verebilir, satabilir, üzerinde ipotek, sınırlı ayni hak, intifa veya oturma hakkı tanıyabilir, arsa payı karşılığı inşaat sözleşmesi yapabilir ve şerh verebilir. Bunun için diğer eşin onayını almak zorunda değildir. **Bu yönü ile yasal mal rejimi, "mal ayrılığı" rejimine benzer.**[253]

Eşlerin malları üzerinde tasarruf hakları açısından da, -**yasal sınırlar içerisinde-** aynı esas geçerlidir ve eşlerden her biri, diğer eşin katılımı veya onayı olmaksızın (ister kişisel, ister edinilmiş) malları üzerinde **tasarruf edebilir, tüketebilir, başkasına devredebilir.**

Bu madde emredici nitelikte olup, eşler -yasal sınırlamalar dışında- bu haklarından bir mal rejimi sözleşmesi kapsamında vazgeçemezler. Aksine bir davranış kanaatimizce, TMK m.23/f.1 gereğince kişilik haklarına aykırılık teşkil eder.

Örneğin, eşler bir mal rejimi sözleşmesi ile, evlilik devam ettiği süre içinde bazı malvarlıklarını elden çıkarmayacakları ya da ancak diğer eşin rızası ile tasarrufta bulunacağı şeklinde bir düzenleme yapamazlar.

253 ŞIPKA, s. 127 vd.

Yine TMK m.193, m.223/f.1 ve nihayet m.224 gereği, her bir eş (ister kişisel mallarına, ister edinilmiş mallarına ilişkin olsun) **bütün borçlarından tek başına sorumludur.** Bir eşin borçlarından diğer eşin sorumlu olması (mal rejimi hükümlerine göre) söz konusu değildir (TMK m. 224).

Nihayet eşlerin malvarlıkları üzerindeki **yönetim, yararlanma ve tasarruf özgürlüğünün** istisnaları ve **yasal sınırlamaları**, TMK 194, 199 ve 223/f.2 hükümlerinde yer almaktadır.

5. Mal Rejiminin Sona Erme Nedenleri ve Sona Erme Anı

TMK m.225 hükmü, yasal mal rejiminin **hangi hâllerde sona ereceğini** ve **sona erme anını** düzenlemektedir. Bu nedenle biz de bu iki durumu ayrı ayrı ele alıp inceleyeceğiz.

a. Eşlerden birinin ölümü

Evlilik ölüm ile (ya da ölüm karinesi veya gaiplik kararı ile) sona erdiğinde, mal rejimi de sona erer. Ölüm hâlinde mal rejimi de ölüm tarihi itibarıyla sona ermiş sayılır. Ölüm karinesi söz konusu ise, ölüm tehlikesinin vuku bulduğu tarihte, eğer gaiplik kararı alınmış ise, son haber tarihi ya da ölüm tehlikesinin olduğu tarih itibarıyla mal rejimi sona erer. Bu durumda miras tasfiyesinden bağımsız olarak aile mahkemesinde yasal mal rejimi tasfiyesi ve katılma alacağı (varsa, değer artış payı veya katkı payı alacağı da) talep edilebilir.

b. Başka bir mal rejiminin kabulü

Eşler istedikleri bir zamanda başka bir mal rejimine geçmek için sözleşme yapabilirler (TMK m.202/f.2 ve 203). Böyle bir durumda **sözleşme tarihi, eski mal rejiminin de sona erme anıdır**. **Eşler, yeni mal rejimini geçmişe etkili olacak şekilde (örneğin evlilik tarihinden geçerli olacağını) kararlaştıramazlar**. Ancak eşler seçtikleri yeni mal rejiminin hüküm doğurmasını bir şarta ya da **sonraki bir tarihe** bağlamış iseler, bu durumda söz konusu şartın ya da sürenin gerçekleşmesi ile birlikte eski mal rejimi de o anda sona ermiş sayılacaktır.

c. Boşanma ya da iptal kararı verilmesi

Bu durumlarda, dava boşanma ya da iptal kararı ile sona ermiş ise, mal rejimi bu davaların açıldığı tarihte sona ermiş sayılır.

d. TMK m.206 gereği mal ayrılığına dönüşüm kararı verilmesi

Bu madde kapsamında hâkim tarafından dönüşüme karar verilmesi hâlinde, bu davanın açıldığı tarihten itibaren eşler arasında mevcut mal rejimi sona erer ve kanun gereği olağanüstü rejim sayılan "mal ayrılığı" rejimi hüküm sürer. Olağanüstü mal rejimine dönüşüm kararı ile birlikte, TMK m.212 gereği, önceki rejimin tasfiyesi talep edilebilir.

6. Yasal Mal Rejiminin Tasfiyesi ve Artık Değerin Bulunması

a. Tasfiyenin Yapılmasında İzlenecek Sıra ve Yöntem

TMK 226-230. maddelerde, tasfiyenin ilk aşaması olarak eşlerin birbirinde olan mallarını geri alabilmesi, paylı mülkiyete tabi bir mal varsa, diğerinin payını satın alarak, malın bölünmeden kendisine verilmesi ve nihayet eşler arasındaki boçların tespiti ve düzenlemesine ilişkin kurallar getirilmiştir. Bu kuralların her tasfiye sürecinde uygulanma zorunluluğu bulunmamaktadır. Her somut olayda burada ele alınan özel durum bulunmayabilir.

Daha sonra göreceğimiz gibi, tasfiye süreci, birbirini izleyen aşamalardan sonra gerçekleşir. Bu nedenle her bir aşamanın gereği yapılmalıdır ki, sağlıklı bir tasfiye sonucu elde edilebilsin.

Mal rejimi tasfiyesi, kural olarak ÇİFT TARAFLI BİR TASFİYEDİR. Ancak uygulamada, talep gereği, çoğunlukla tek taraflı tasfiye yapılmaktadır.

Tasfiyede öncelikle üçüncü kişilere ait malvarlığı değerleri çıkarılır, bundan sonra kanunda öngörülen şekliyle aşağıdaki sıralamaya uygun olarak tasfiye hesabı yapılır:[254]

a. Her iki eşin aktiflerinden ve pasiflerinden oluşan bir malvarlığı bilançosunun hazırlanması,
b. Her iki eşin malvarlığı değerlerinin ve borçlarının durumunun tespiti (TMK m. 226/f. 3),
c. TMK.m.227 gereği eşin talebi hâlinde, olası değer artış payı alacağının tespiti,
d. Eşlerin malvarlıklarının ve yerine geçen değerlerin, (TMK m.222/f.3'teki ispat kuralı da göz önünde bulundurulmak kaydıyla), mal rejiminin sona ermesi anındaki durumlarına göre, **"edinilmiş mallar**" ve "**kişisel mallar**" olarak ayrıştırılması,
e. TMK m.229 uyarınca, edinilmiş mallara hesapta eklenecek malvarlığı değerlerinin belirlenmesi,
f. Eşlerin her birinin değer artış payı da dahil olmak üzere, kişisel malları ve edinilmiş mallarının **denkleştirilmesi** neticesinde elde edilen miktarın tespit edilmesi (TMK m.230),
g. Her bir eşin edinilmiş mallara dahil malvarlığı değerlerinin tasfiye anına göre belirlenmesi;
h. Edinilmiş mallara ilişkin varsa borçların düşülmesi ve artık değerin hesaplanması (m.231).

b. Artık Değer ve Katılma Alacağı Hesabı

MADDE 231.- Artık değer, eklenmeden ve denkleştirmeden elde edilen miktarlar da dahil olmak üzere her eşin edinilmiş mallarının toplam değerinden bu mallara ilişkin borçlar çıkarıldıktan sonra kalan miktardır.

Değer eksilmesi göz önüne alınmaz.

254 ŞIPKA, s. 166 vd.

Maddenin birinci fıkrasında, TMK 236 vd. maddeleri uyarınca eşler arasındaki katılma alacağının kaynağı olan "**artık değerin"** yasal tanımı yapılmaktadır. "Edinilmiş mallara katılma rejimi"nin sona ermesine bağlı olarak, her bir eşin malvarlığının tasfiyesi sonucunda kalan net miktar **"artık değer**" olarak belirtilmiştir.

Bu madde ifadesinden de anlaşılacağı gibi, "artık değer", sadece bir hesap değeri ve rakamsal bir sonuç olup, eşlerin mülkiyet ilişkilerine ilişkin bir düzenleme getirmemektedir. Artık değer üzerindeki diğer eşin katılım hakkı ayni değil, eşlerin karşılıklı para alacaklarına ilişkin nakdi bir paylaşımdır.

Bu hüküm ayrıca, mal rejimi tasfiyesinde nasıl hareket edileceğine ilişkin düzenleme getirmektedir. Hatta bu hükmün, tasfiye için bir usul hükmü olduğu da söylenebilir. Hâkim tasfiyeyi bu usul hükmüne göre yapmalıdır.

Bu hükme göre, tasfiyede **her bir eşin tüm edinilmiş malları, tasfiyeye tabi tutulur.**

Tasfiyede esas alınacak malvarlıklarının değerlerinin belirlenmesi için, değerlendirme tarihleri açısından, aşağıda ele alacağımız TMK m.232 vd. hükümlerinde gerekli açıklama yapılacaktır.

Tasfiyede öncelikle –varsa- her bir eşin edinilmiş malları tespit edilmelidir. Edinilmiş malların neler olduğu yukarıda 219. madde kapsamında incelenmiştir. Daha sonra m.229 kapsamında tasfiyeye eklenecek olan edinilmiş malvarlıkları varsa, eklenecek değer olarak onlar da eklenmelidir. Bir eşin iki malı arasında karışma olması hâlinde de m.230'a göre **denkleştirme** yapılmalıdır.

Eklenecek değerler, TMK m.229 gereği tasfiyeye eklenecek edinilmiş mal değeri (ED) ile, varsa m.230 gereği yapılacak **denkleştirme sonucunda, bir eşin edinilmiş malından** kişisel mala giden edinilmiş mal karşılığı katkı (D1) değeri, tasfiyede aktif tarafa eklenir.

Çıkarılacak değerler ise, edinilmiş malların borçları (B) ile, TMK.m.227 gereği diğer eşe ödenmesi gereken değer artış payı miktarı (DAPb) ve varsa, TMK.m.230/f.3 gereği yapılacak denkleştirme sonunda, edinilmiş mala giden kişisel mal karşılığı katkı (denkleştirme) (D2) değeridir.

Artık değer hesabı aşağıdaki şekilde formüle edilebilir;[255]

AD = (EM+ED+D1) – (DAPb+D2+B)

AD= Artık Değer

EM= Edinilmiş Mallar

ED= Eklenecek Değerler (TMK m.229 gereği)

D1= Kişisel Mala Giden Edinilmiş Mal Karşılığı (Denkleştirme=TMK m.230)

D2= Edinilmiş Mala Giden Kişisel Mal Karşılığı (Denkleştirme=TMK m.230)

DAPb= Diğer Eşin Değer Artış Payı Alacağı (TMK m.227)

B = Edinilmiş Malların Borçları

255 ŞIPKA, s. 245 vd.

ANCAK, Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, bu formül yöntemini ve külli tasfiyeyi kabul etmediğinden, bilirkişilerce de bu formül uygulanmamaktadır. Bunun yerine her bir maldan ayrı ayrı tasfiye yöntemi uygulanmaktadır. Ancak bize göre bu uygulama kanuna uygun değildir.

c. Tasfiyede Malların Değerlerinin Belirlenmesi

Mal rejiminin sona erme anı ile tasfiye anı farklı zamanlarda olabileceğinden, m.235'te kanunkoyucu, tasfiyede yer alacak olan malların değerinin "**tasfiye anı" esas alınarak** belirlenmesini uygun görmüştür. Ayrıca bu madde hükmü, eşlerin, **mal rejiminin sona erdiği zamanda mevcut olan "edinilmiş malları"nın,** her durumda (yani sonradan, örneğin, boşanma davası esnasında tüketilse ya da devredilse bile) tasfiye anındaki sürüm değerleri ile tasfiyede yer alacağını da vurgulamaktadır.

İkinci fıkra ise, ayrık bir durum olarak, m. 229 gereği, edinilmiş mallara değer olarak eklenecek olan malvarlıklarının, **"malın devredildiği tarihteki**", –kural olarak- sürüm değeri üzerinden değerlendirileceğini belirtmektedir.

Aşağıda, ilgili maddede yer alan bu hükümleri kısaca açıklamaya çalışacağız:

Mal rejimi sona erdiği anda mevcut olan edinilmiş mallar tasfiye anındaki değerleriyle hesaba katılırlar.

Birinci fıkra hükmü:

Bu madde yukarıda da belirttiğimiz gibi, mal rejiminin sona erme anı ile, tasfiye anının çoğu zaman birbirinden farklı tarihlerde olabileceğini gözönünde tutarak, bu zaman içinde tasfiyede yer alacak olan malların değerlerinde olabilecek düşme ya da artışların tarafların durumunu olumsuz olarak etkilememesi düşüncesine dayanmaktadır. Bu yönü ile miras hukuku hükümleri arasında yer alan, (m. 657 gereği), "*mirasın paylaşılmasında taşınmazların, paylaşmanın yapıldığı zamandaki gerçek değerinin esas alınarak mirasçılara özgüleneceği"* kuralına benzemektedir.

Bu hüküm ile uyumlu olarak, mal rejiminin tasfiyesi sonucu ortaya çıkan bir eşin katılma alacağına, mal rejiminin tasfiyesinin sona ermesinden itibaren faiz yürürtülebileceği esası (TMK m.239/son hükmü ile), kabul edilmiştir.

Yine her ne kadar madde hükmünde "edinilmiş mallar"dan bahsedilmiş ise de, bu değerlendirme anı, sadece tasfiyede esas alınacak olan edinilmiş mallar için değil, **değer artış payı ya da denkleştirmede tasfiyeye dahil edilecek olan** tüm mal grupları için de geçerlidir. (m.227/I ve m.230/son gereği). Ancak bu mallar daha önceden elden çıkarılmış ise, "hakkaniyete göre" bir değerlendirme öngörülmüştür.

Yargıtay içtihatları gereğince; tasfiye anı, mahkemenin karar günü olarak kabul edildiğinden, bilirkişi raporlarına göre yapılacak değer tesbitlerinin, mahkemenin olası karar gününe göre yapılması gerektiği belirtilmektedir. Kararın kesinleşme anına kadar meydana gelebilecek olan önemli değişiklikler, durumun özelliklerine göre yeniden değerlendirilmelidir.

İkinci fıkra hükmü: Edinilmiş mallara hesapta eklenecek olanların değerinin belirlenmesi

Değerleme anına ilişkin 235. maddenin ikinci fıkrası, birinci fıkrada yer alan kuralın ayrık (istisnai) durumunu belirtmektedir. Şöyle ki;

■ **Mal rejiminin sona ermesinden önce,** bir eşin üçüncü bir kişiye devrettiği, ancak yasa gereği (özellikle m.229 gereği) edinilmiş mallara değer olarak eklenecek olanlar, "**malın devredildiği tarihe göre"** (m.235/2) değerlendirilerek hesaba eklenecektir. Ancak bu değer, malın o tarihteki sürüm değeri esas alınarak hesaplanacaktır Buna karşılık gerçek bir satış sözkonusu ise, satış bedelinin esas alınması hakkaniyete daha uygundur.

Ancak Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, güncel kararlarında görüş değiştirerek, 235. maddenin ikinci fıkra kuralını uygulamamaya başlamış, eklenecek değerlerde de malın tasfiye tarihinin esas alınması gerektiği yönünde bir çok içtihatta bulunmuştur. Yargıtayın bu görüş değişikliği öğretide eleştirilmekte ve ilgili kanun maddesinin uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır.[256]

Mal rejiminin sona ermesinden sonra, ancak tasfiye sona ermeden önce edinilmiş malın elden çıkarılması (ya da tüketilmesi) hâlinde, bu mal birinci fıkra gereği, **tasfiye anındaki değeri** ile hesaba katılmalıdır. Devir anında yerine geçen (ikame) değer, ya da devir anındaki rayiç değer dikkate alınmaz. Zira, 235. maddenin ikinci fıkrasında sözü edilen "eklenecek değerler", 229. maddede iki bent hâlinde sayılan hâller için geçerli olup, bu eklenecek değerler de madde metninde de belirtildiği gibi, mal rejiminin devamı esnasındaki devirler için geçerlidir.

Sonuç olarak, mal rejiminin sona erdiği anda bir eşin malvarlığında bulunan bir edinilmiş malın, daha sonra tasfiye sona ermeden önce elden çıkarılması (ya da tüketilmesi) hâlinde, bu mal, birinci fıkra gereği, tasfiye anındaki değeri ile hesaba katılmalıdır.

Örneğin, boşanma davası açıldığı sırada mevcut olan bir taşınmazın, boşanma davası esnasında ve tasfiye sona ermeden önce devredilmesi hâlinde, 235/f.2'ye göre devir bedeli değil, 235/f.1'e göre **tasfiye anındaki rayiç bedeli ile** hesaba eklenmesi gerekir.

7. Artık Değere Katılma ve Artık Değer Oranı (Katılma Alacağı)

a. Yasadan Doğan Artık Değer Oranı

TMK 236. maddenin birinci fıkrası, öncelikle, eşlerden birinin malvarlığının tasfiyesi sonucu elde edilecek olan artık değerin YARISI üzerinde diğer eşin ya da mirasçılarının **yasadan doğan bir alacak hakkı** olduğunu belirtmektedir. Bu alacak hakkı Türk öğretisinde **"katılma alacağı hakkı"** olarak adlandırılmıştır. Kural olarak malvarlığı tasfiyesi, çift taraflı bir tasfiyedir. Her iki eşin malvarlığının fiktif olarak tasfiye edilmesi gerekir. Ancak daha önce de belirttiğimiz gibi, Türkiye'deki uygulama, İsviçre'deki uygulamadan farklıdır. Şayet davalı da (harcını yatırarak) karşı bir tasfiye talep etmez ya da def'i olarak mahkemede ileri sürmez ise, davacının malvarlığının tasfiyesi yapılmamaktadır.

256 ŞIPKA,ÖZDOĞAN, s. 204 vd.

(Artık değere) katılma alacağı, mal rejiminin herhangi bir sebep ile sona ermesine bağlı olarak eşlerin malvarlıklarının, -öncelikle "edinilmiş mallar" dikkate alınarak-, aktif ve pasif hesabı yapılması, eğer varsa, eşlerden birinin diğerinden olan "değer artış payı" alacağının hesaplanması (m.227), ya da eşlerin kendi malvarlığı türleri arasındaki değer kaymalarına ilişkin "denkleştirme" hesabı yapıldıktan (m.230) ve varsa edinilmiş mala ilişkin borçlar indirildikten sonra bulunur. Bu tasfiye sonucu, bir eşin malvarlığı değerinde **kalan fazlalık**, **"artık değer**" olarak nitelendirilmektedir (m.231). Şayet bu artık değer eşlerden sadece birinin malvarlığına ait olarak ortaya çıkarsa, bu hâlde diğer eş ya da (ölüm hâlinde) mirasçıları, bu eşten ya da (ölüm hâlinde) mirasçılarından, "artık değerin yarısını talep etme hakkı" na sahip olurlar. **Katılma alacağı da,** yukarıda belirtilen şekilde hesaplanan artık değerin -yasa gereği- yarısı üzerinde diğer eşin sahip olduğu soyut değer alacağıdır.

Ancak uygulamada Yargıtay'ın bazı kararlarında bu tasfiyeye ilişkin sıra gözetilmeden ve eşlerin edinilmiş mallarının tamamı üzerinden değil, kısmi (münferit) mal varlıklarına ilişkin katılma alacağına karar verdiği görülmektedir.

Yapılan hesaplamalar sonunda eşlerin her ikisinin malvarlığında bir artık değer ortaya çıkmayabilir. Örneğin borçları malvarlığından fazla olan tarafta bir artık değer ortaya çıkmaz. Aynı şekilde bir eşin tasfiyeye dâhil olacak hiçbir mal varlığı da bulunmayabilir. Bu hâllerde eğer her iki eşin malvarlıklarının tasfiyesi sonucu bir artık değer ortaya çıkmıyorsa, bu takdirde hiç bir eş diğerinden bir katılma alacağı talep edemeyecektir. Daha önce de gördüğümüz gibi, m.231/f.2 gereği, "**değer eksilmesi gözönüne alınmaz".**

Alacakların Takas Edilmesi

Yapılacak tasfiye sonucu, her iki eşin malvarlığında ayrı ayrı "artık değer" ortaya çıkarsa, bu durumda her iki taraf da biribirinden alacak hakkına sahip olacaktır. İşte bu olası durumda, birinci maddenin ikinci cümlesi gereğince, eşlerin bu karşılıklı (artık değere) katılma alacakları **yasa gereği "takas edilecektir".** Bu nedenle Türk Borçlar Kanunu'nda düzenlenen takas talebinden (BK m.122) farklı olarak, eşlerin artık değere katılma alacaklarının takas edilebilmesi için bir tarafın talebine gerek olmadan, bu iki alacak türü kendiliğinden takas edilecektir. **Uygulamada bu takasın, hâkim (ya da bilirkişi) tarafından yapılacak olan tasfiye esnasında, re'sen dikkate alınması gerekir.**

Ancak, bu madde gereğince eşlerin "**artık değerlerinin"** yasa gereği takas edilmesi**, çift taraflı tasfiyede** olanaklıdır**.** Davalı eş/veya mirasçıların, usulüne göre bir karşı tasfiye talebi sözkonusu değilse, bu takdirde hâkim re'sen artık değerleri takas edemez.[257]

Örnek: Davacı ve davalının karşılıklı mal rejimi tasfiyesi taleplerinin söz konusu olduğu davada, bilirkişi, davacı Sevim'in ARTIK DEĞERİ'nin 300.000TL, davalı Kerim'in ARTIK DEĞERİ'nin ise 500.000TL olduğunu belirlemiştir. Bu durumda Mahkemece bu artık değerler takas edilir ve (500.000-300.000) = 200.000/2= 100.000TL davacı Sevim'in, davalı Kerim'den olan nihai KATILMA ALACAĞI'dır.

Buna karşılık davalının mal varlığının tasfiyesi sonucunda, edinilmiş mallara ilişkin borçlar daha fazla olsaydı, yani negatif artık değer (Rückschlag) ortaya çıksaydı, TMK m.231/f.2

257 ŞIPKA, s. 268

gereği, "değer eksilmesi" göz önüne alınmayacaktır. Bu ihtimalde bir takas yapılmayıp, sadece davacı Sevim'in artık değerinin yarısı, davalı Kerim lehine katılma alacağı olarak karar verilecektir.

b. Artık değere katılma oranının hâkim tarafından belirlenmesi (hakkaniyete göre belirleme)

aa. Zina veya hayata kast nedeniyle boşanma hâlinde katılma oranının belirlenmesi

TMK m.236/f.2; Zina veya hayata kast nedeniyle boşanma hâlinde hâkim, kusurlu eşin artık değerdeki pay oranının hakkaniyete uygun olarak azaltılmasına veya kaldırılmasına karar verebilir.

Maddenin ikinci fıkrası İsviçre'den farklı olarak, Türk Medeni Kanunu tasarısına Adalet Komisyonundaki görüşme ve tartışmalar sonucu eklenmiştir. Bu hüküm bazı özel durumlarda hâkime, katılma alacağını hakkaniyete göre belirleme hususunda bir takdir yetkisi tanımıştır. Bu özel durumlar, hükümde "ZİNA" veya "HAYATA KAST" olarak belirtilmiştir.

Bu hâller dışında, hiçbir kusurun, katılma alacağı hakkını azaltmayacağı ve ortadan kaldırmayacağı açıktır.

Isviçre Medeni Kanun'unda mal rejimlerine ilişkin yasa çalışmaları esnasında da bu yönde bir hüküm eklenmesi tartışmaları sonucu, böyle bir hükmün yasal mal rejimi olan edinilmiş mallara katılma rejiminin ruhuna ve mantığına aykırı olduğu ileri sürülerek reddedilmiştir. Buna karşın İsviçre öğretisinde, TMK m.2/f.2 gereği hakkın kötüye kullanılması ilkesinin bazı somut olaylarda ve çok özel hâllerde katılma alacağı hakkını engelleyebileceği ileri sürülmüştür.

Söz konusu ikinci fıkra hükmü, Türk Hukuk öğretisinde de eleştirilmektedir.[258]

bb. Hükmün uygulanma koşulları:

Zina (TMK m.161) ya da hayata kast (TMK m.162) özel boşanma sebebine dayalı bir boşanma davası açılmış olmalıdır.[259] Genel nitelikteki boşanma sebeplerine dayanan davada davalı eşin zina yaptığı ya da davacı eşin hayatına kastettiği sabit olsa bile, bu hüküm uygulama olanağı bulamaz.

Açılan boşanma davasında, zina ya da hayata kast sebebiyle boşanmaya karar verilmiş olmalıdır.

Mal rejiminin tasfiyesi davasında, kusurlu olmayan eş, bu yönde bir talepte bulunmasa bile, hâkim bu hükmü uygulayabilir. Zira madde metninin lafzi yorumu karşısında, bu sonuca varmak gerekir. Hâkim, katılma alacağı oranını hakkaniyete göre azaltabileceği gibi, tamamen de kaldırabilecektir.

---

258 ŞIPKA, ÖZDOĞAN; s. 460 vd.; ŞIPKA, s. 271 vd.; KILIÇOĞLU, *Edinilmiş Mallar*, s. 63; KILIÇOĞLU, Katkı-Katılma Alacağı, 5. Baskı, s. 147.

259 ŞIPKA, s. 272; aynı yönde bkz. GENÇCAN, *Mal Rejimleri*, s. 1080; KILIÇOĞLU, Katkı-Katılma Alacağı, 5. Baskı, s. 148.

cc. Ortaya çıkabilecek uygulama sorunları:

Eşlerden birinin diğerini öldürmesi hâlinde bu hüküm uygulanabilir mi?

Madde hükmünde bu soruya ilişkin bir yanıt bulunmamaktadır. Daha doğrusu Türk yasakoyucusu, bu konuyu düşünmemiş olup, bu konuda gerçek bir kanun boşluğu bulunduğu ileri sürülmektedir.[260] Böyle bir ihtilaf ile karşılaşacak olan Türk hâkimi, TMK m.1'e göre boşluk doldurmaya giderek, eşini (kusurlu olarak) öldüren tarafın katılma alacağı hakkını, TMK m.2/2 gereği, kısmen ya da tamamen reddedebilmelidir.[261]

Boşanma davası devam ederken, kusursuz olan eş ölürse, mirasçılar davaya devam ederek, katılma alacağını engelleyebilirler mi?

4721 sayılı yeni Türk Medeni Kanun'un 181/f.2 hükmü ile, boşanma davası devam ederken, davacı eşin ölmesi durumunda, mirasçılarının davaya devam ederek, davalı eşin kusurunu ispatlamaları hâlinde, davalının mirasçı olamayacağı kabul edilmiştir. Mirasçıların devam edebileceği bu dava, artık bir boşanma davası değil, davalının kusurunu ve mirasçı olamayacağını tespit eden yenilik doğurucu bir davaya dönüşmektedir.[262] Böyle bir olası durumda, acaba aynı hüküm uygulanarak, ölen eşin mirasçıları, sağ kalan eşin mirasçı olamayacağının tespiti yanında, onun olası katılma alacağını da engelleyebilirler mi? Bu ihtimalde evlilik "boşanma" ile değil, "ölüm" ile sona ermiş sayılacağından, TMK m.236/f.2 hükmü bu hâlde uygulanamaz. Zira madde metninde açıkça "*Zina veya hayata kast nedeniyle boşanma* hâlinden..." bahsetmektedir.

8. Katılma Alacağı ve Değer Artış Payı Alacağının Ödenmesi

a. Ayın olarak ödemenin seçilmesi

Her ne kadar alacaklı eş kanundaki istisnalar dışında (TMK m.240 ve m.226/2) ayni talepte bulunamasa da, borçlu eşe **TMK m.239/f.1 gereğince;** borcunu ayni olarak ödeme imkânı tanınmıştır.

Maddenin birinci cümlesinde, borçlu eşe (ya da mirasçılarına) katılma alacağı ve varsa değer artış payı borcunu, ister nakdi, isterse ayni olarak ödeme olanağı tanınmıştır. Bu hak, sadece borçluya kanun gereği tanınmış bir seçim hakkıdır. Alacaklının buna itiraz hakkı – hakkın kötüye kullanılması dışında- yoktur. Borçlu, ayın olarak ödemeyi seçmemişse, alacaklı nakdi ödeme yükümlülüğü altındadır.

---

260 Bu konuda bkz. ŞIPKA Şükran*; "Hakkaniyet Oranı" Zina veya Hayata Kast Nedeniyle Boşanmanın, Edinilmiş Mallara Katılma rejiminden Doğan Katılma Alacağına Etkisi*, Prof. Dr. Hasan ERMAN'a Armağan, İstanbul 2015.

261 ZEYTİN**,** Zafer, *Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi,* İstanbul, Seçkin Yayınevi, s. 221, N.583;

262 ŞIPKA Şükran /ÇELİKEL Ali; Boşanma Davası Devam Ederken Taraflardan Birinin Ölmesinin Maddi Hukuk Bakımından Sonuçları, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Mustafa Dural Anısına, Cilt:5 - Sayı:1 Haziran 2017 - Özel Sayı – 1.

b. Ödemenin ertelenmesi (borçluya vade tanınması)

TMK m.239/f.2 hüküm gereğince, tasfiye sonucunda ortaya çıkan "katılma alacağı" ve varsa "değer artış payı" borcunu derhal ödemesi kendisi için ciddi güçlükler doğurabilecek olan **borçlu eş,** ödemelerin uygun bir süre ertelenmesini isteyebilir. Görüldüğü üzere, erteleme hakkı sadece **borçlu eşe** tanınmıştır. Borçlu taraf eş değil de, örneğin ölüm hâlinde bir eşin mirasçıları ise, onların böyle bir erteleme talep hakkı bulunmamaktadır. Yasa koyucu, bu düzenleme ile, mal rejiminin evliliğin devamı esnasında da sona erebileceği hâlleri de göz önünde tutarak, bir yandan TMK m.217'ye paralel bir düzenleme getirmiş, diğer yandan, borçlu eşin ekonomik ve ticari itibarını korumuştur. Ciddi güçlüklerin ne olabileceği, her somut olayda hâkim tarafından takdir edilmelidir. Ciddi güçlük içinde bulunduğunu borçlu eşin ispat etmesi gerekir. Borçlu eş erteleme talebini, bir süre sonra ödeme veya taksitler hâlinde vadeye bağlanması şeklinde de kullanabilir.

Erteleme talebine kural olarak alacaklı taraf karşı koyamaz. Bu hâlde de **TMK m.2 kuralı** gözetilmelidir**.** Erteleme hâlinde, ayni ya da kişisel bir güvence istenebilir(239/f.son).

Erteleme talebinin mahkemece kabulü hâlinde, **alacak muaccel olmaz.** Muacceliyet tarihi, erteleme süresi veya taksit sonuna kadar uzayacağından, alacaklı taraf mahkeme kararını hemen takibe koyamaz.

c. Katılma alacağına faiz uygulanması

TMK m.239/f.3: "Aksine anlaşma yoksa, tasfiyenin sona ermesinden başlayarak katılma alacağına ve değer artış payına faiz yürütülür; durum ve koşullar gerektiriyorsa ayrıca borçludan güvence istenebilir."

Maddenin son fıkrasında da belirtildiği gibi, taraflar aksini kararlaştırmamışlarsa, Katılma alacağının muaccel olacağı tarihten itibaren (erteleme istenmemişse, tasfiyenin sona erme anı), faiz yürütülür. Hâkim, kural olarak kararında faizin başlangıç tarihini ve faiz oranını re'sen göstermelidir.

9. Aile Konutu ve Ev Eşyasının Sağ Kalan Eşe Özgülenmesi

TMK m.240'da düzenlenmiş olan ve edinilmiş mallara katılma rejiminin tasfiyesinde ileri sürülebilecek olan bu talep, mal rejiminin **eşlerden birinin ölümü ile sona ermesi hâlinde talep edilebilir. Bu nedenle, boşanma ya da mal rejiminin sona erdiği diğer hâllerde uygulanmaz.**

Aile konutunun kişisel mal ya da edinilmiş mal olması önemli değildir! Ancak, Yargıtay 8. HD uygulamasına göre, aile konutu 1 Ocak 2002 öncesi, yani mal ayrılığı döneminde edinilmiş ise bu hükmü uygulamamaktadır.[263]

Talep anında "aile konutu ve ev eşyasının" halen mevcut olması (terekede yer alması) gerekir.

263 YARGITAY 8. HD., 2016/21737 E., 2017/427 K19.01.2017 T.; (bu kararların eleştirisi için bkz. ŞIPKA, ÖZDOĞAN, s. 505-506)

Katılma alacağı hakkına mahsuben talep edilebilir. Bu nedenle öncelikle tasfiyenin yapılması gerekir. Ancak Yargıtay 8. HD., aile konutundan kaynaklı Değer Artış Payı alacağı varsa, buna mahsuben de uygulanacağı yönünde kararı vardır.[264]

Sağ kalan eşin tasfiye sonucu bir katılma alacağı çıkmazsa, ilgili hüküm uygulanamayacaktır. Ancak bu durumda sağ kalan eş, miras hükümleri kapsamında TMK m.652 hükmünden yararlanarak, miras hakkına mahsuben sulh mahkemesinden de bu talepte bulunabilir.

En erken diğer eşin ölümü tarihinde, en geç ise, mal rejiminin tasfiyesinin tamamlandığı ana kadar talep edilebilir.

240. maddeye göre aile konutunun özgülenmesinde *öncelikle "intifa ya da oturma" hakkı* talep edilebilir. Ev eşyalarında ise "mülkiyet" talep edilir.

Eşin mirasçı olup olmaması 240. madde için önemli değildir. Sağ kalan eşin "katılma alacağı" bulunması yeterlidir.

Eşler, mal rejimi sözleşmesiyle başka bir düzenleme kabul etmemişlerse, bu madde uygulanabilir.

Ayrıca bu talep hakkı sağ kalan eşin eş sıfatına, yani şahsına bağlı bir haktır . Bu nedenle sağ kalan eş bu hakkını ileri sürmeden ölürse, bu takdirde onun mirasçıları 240. maddeden faydalanamazlar. Bu özelliği nedeniyle 240.maddeden doğan talep hakkı sağ kalan eş tarafından devredilemez ve intikal etmez.

Görevli mahkeme aile mahkemesidir. Ölenin son yerleşim yeri mahkemesi yetkilidir. Nisbi harca tabidir.

Davacı eşin öncelikli talebi, intifa veya oturma hakkı tanınmasıdır. Eğer haklı nedenler varsa, davacı veya davalı taraf bu haklı nedenleri ileri sürerek, intifa ya da oturma hakkı yerine, mülkiyetin geçirilmesine de karar verilebilir. Ev eşyası için ise, her zaman mülkiyet talep edilebilir.

Şayet, ölen eş aile konutunda veya bir kısmında mesleki bir faaliyet sürdüyor olup da, ölümünden sonra altsoyundan biri aynı mesleki faaliyeti aile konutunda sürdürmeye devam edecekse, bu durumda özgülenme talep edilemez.

264 YARGITAY 8 HD. 2012/7105 E, 2012/13069 K. 25.12.2012 T., (bu kararların eleştirisi için bkz. ŞIPKA, ÖZDOĞAN, s. 509)

3. BÖLÜM

MİRAS HUKUKUNDA 6325 SAYILI KANUN KAPSAMINDA ARABULUCULUK

A. MİRAS UYUŞMAZLIKLARINDA UYGULANACAK HUKUKUN TESPİTİ

22 Kasım 2001 tarihli ve 4721 sayılı TÜRK MEDENİ KANUNU, 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir. TMK'nin Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun'un (03.12.2001 tarih ve 4722 sayılı) 17. maddesi gereğince, *«Mirasçılık ve mirasın geçişi, miras bırakanın ölümü tarihinde yürürlükte olan hükümlere göre belirlenir»*.

Bu nedenle, 1 Ocak 2002 tarihinden sonra meydana gelen ölümler için bu yeni Medeni Kanun hükümleri uygulanır. Buna karşılık, 4 Ekim 1926 - 1 Ocak 2002 tarihleri arasındaki ölümlerde ise, o tarihte yürürlükte olan 743 sayılı (eski) TÜRK KANUNU MEDENİSİ hükümleri uygulanacaktır. Söz konusu bu 743 sayılı TKM'nin miras hukuku hükümlerinde zaman içinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Bu değişikliklerin yapıldığı tarihler de önemlidir.

Ayrıca, yeni Medeni Kanun döneminde de bir kanun değişikliği yapılarak, kardeşlerin saklı payı kaldırılmıştır. Bu nedenle, saklı paylı mirasçılar belirlenirken; eğer miras bırakanın ölüm tarihi 10.05.2007 ve sonrası ise TMK m.506 hükmüne göre saklı paylı mirasçılar miras bırakanının altsoyu, anne ve babası ile sağ kalan eşidir. Miras bırakanın kardeşleri 04.05.2007 tarih ve 5650 sayılı Kanun ile saklı paylı mirasçılar arasından çıkarıldığı için, kanunun yürürlük tarihi olan 10.05.2007 tarihi öncesinde gerçekleşen ölümlerde kardeş de saklı paylı mirasçı olarak değerlendirilecektir. Mirasbırakanın ölümü TMK'nin yürürlükte olduğu dönemde yani 2002 öncesinde ise, bu durumda saklı paylı mirasçıları ve oranlarını tespit ederken TMK m. 453 hükmü uygulama alanı bulacaktır.

B. TEMEL KAVRAMLAR

1. Miras Bırakan

Hukukumuzda miras bırakan ya da diğer adı ile muris; ölümü nedeniyle hak ve borçları, hukuksal ilişkileri intikale elverdiği ölçüde başkalarına geçen gerçek kişidir. Tüzel kişi miras bırakan kişi olamaz, ancak mirasçı olabilir.

Ölüm ve ölüm benzeri hâller gerçekleşmediği sürece mirasın açılması söz konusu olamaz. Bir kişinin miras bırakan sıfatını kazanabilmesi ancak ölmesi veya ölüm benzeri bir durumun gerçekleşmesine bağlıdır. Sağ ve tam doğmuş her gerçek kişi miras bırakan sıfatını kazanabilir. Miras yalnızca miktarca artı bir değer olmayabilir, miras bırakan aynı zamanda borç da bırakabilir. Başka bir ifade ile terekenin aktif ve pasiflerle bütün olarak mirasçılara geçmesi söz konudur.

2. Mirasçı

Miras bırakanın aksine mirasçı ise hem gerçek kişi hem de tüzel kişi olabilir. Yasal mirasçılık yalnızca gerçek kişiler bakımından gerçekleşebilirken, tüzel kişiler ancak miras bırakanın ölüme bağlı tasarrufu ile mirasçı sıfatını kazabilir.

Mirasçılar; yasal mirasçı-iradi mirasçı, tek mirasçı-birden fazla mirasçı, külli halef olan mirasçı-cüz'i halef olan mirasçı, kesin mirasçı-nakil ile yükümlü mirasçı ve saklı paylı mirasçı-saklı payı olmayan mirasçı gibi kategorilere ayrılabilir.

3. Zümre (derece) sistemi

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nda, mülga Kanundan farklı olarak "zümre" sistemi yerine "derece" sistemi kavramı kullanılmıştır. Zümre sisteminde miras bırakanın, mirasçıları tek tek sayılmamaktadır. Zümreye giren herkes, kendinden önce gelen ve aynı soybağından üreyen yok ise mirasçı sıfatı kazanmaktadır.

Zümre sisteminde kan bağı ile yakınlık doğrultusunda bir sınıflandırma yapılmaktadır. Diğer bir ifade ile kan bağı ile yakınlık derecesine göre mirasçıların zümreleri belli olmaktadır. Miras bırakanın birinci zümre mirasçıları; kendi altsoyu, ikinci zümre mirasçıları; anababa ve bunların altsoyu, üçüncü zümre mirasçıları ise; büyük ana ve babaları ile bunların altsoyudur. Her zümrenin başındaki kişiye kök mirasçı adı verilmektedir.

4. Ölüme bağlı tasarruf

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, yasal mirasçılığın yanında ölüme bağlı tasarrufta bulunma imkânı da tanımaktadır. Fakat bu imkân sınırlıdır. Çünkü yasal mirasçılardan bir kısmının saklı payı bulunmaktadır. Miras bırakan bu saklı pay üzerinde tasarruf yapması mümkün değildir. Başka bir ifade ile miras bırakanın ölüme bağlı tasarruf özgürlüğü, saklı pay müessesi ile kanun gereği sınırlandırılmıştır. Ancak kuşkusuz saklı paylı mirasçı, saklı payını almak istemediği sürece yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflar geçerli olacaktır.

Ölüme bağlı tasarruf müessesinde bundan yararlanacak kişi ya da kişilerin, miras bırakanın ölümü anında hayatta olmaları gerekmektedir. Bu özellik ölüme bağlı tasarrufları, miras ile ilgili diğer hukuki işlemlerden ayırt eden bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Yasal mirasçılık

Hukukumuzda yasal mirasçılığın belirlenmesinde dört farklı bağ esas alınmıştır. Bu bağlar; kan bağı, evlatlık bağı, evlilik bağı ve vatandaşlık bağıdır.

a. Kan bağına dayanan yasal mirasçılık

Hukukumuzda kan bağına dayanan yasal mirasçılık, miras bırakana kan bağı ile belirli bir dereceye kadar bağlı olan kişilerin yasal mirasçı olduğu ilkesine dayanmaktadır.

b. Sağ kalan eşin yasal mirasçılığı

Sağ kalan eşin mirasçılığı, evlilik bağına dayanmaktadır. Resmi nikâh eşleri birbirine evlilik bağı ile bağlamaktadır. Boşanma ve evliliğin iptali söz konusu olduğunda, eşlerin birbirinin mirasçısı olamayacağı açıkça düzenlenmiştir. Bu durumun gerçekleşmesi için evliliğin iptaline ilişkin mahkeme kararının kesinleşmiş olması aranmaktadır. Boşanma durumunda da yeni TMK m.181 gereğince; boşanan eşlerin bu sıfatla birbirlerinin yasal mirasçısı olamayacakları belirtilmiştir. Boşanmadan önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflarla kendisine sağlanan hakları, aksi tasarruftan anlaşılmadıkça kaybedecekleri ifade edilmiştir.

c. Yasal mirasçılığın engellenmesi

(1) *Mirasçılıktan çıkarma*

Yasal mirasçılar, mirasçı olabilmeleri için miras bırakanın herhangi bir şekilde irade açıklamasında bulunmasına gereksinim duymamaktadır. Ancak yasal mirasçıların mirastan çıkarılabilmesi için mutlaka miras bırakanın bir ölüme bağlı tasarruf gerçekleştirmesi gerekmektedir. Miras bırakan, sağlığında gerçekleştirmiş olduğu bir ölüme bağlı tasarrufla kanunda ön görülen sebeplerle sınırlı olarak yasal mirasçıları, mirasçılıktan çıkarması mümkündür.

Miras bırakanın, yasal mirasçılarını mirastan çıkarması ancak TMK m.510 gereğince belirli sebeplerin bulunması durumunda söz konusu olmaktadır. Diğer bir ifade ile miras bırakan, yasal bir gerekçe göstermeden mirasçının mirastan çıkarılmasını gerçekleştiremez.

(2) *Mirastan yoksunluk*

Mirastan yoksunlukta ise mirasçı kendiliğinden dışarıda kalmaktadır. Bu durumda miras bırakanın ayrıca bir ölüme bağlı tasarrufta bulunması gerekmemektedir. TMK m.578'de belirtilen hususlardan biri söz konusu ise yasal mirasçı kendiliğinden dışarıda kalmaktadır. Kanunda sayılan bu sebepler sınırlı sayıdadır ve bunların çoğaltılması söz konusu değildir.

C. 6325 SAYILI KANUN KAPSAMINDA MİRAS HUKUKUNDA ARABULUCULUĞA ELVERİŞLİ OLAN VE OLMAYAN UYUŞMAZLIKLAR

Miras hukukunda tamamen bu alana özgü olan üç temel işlem ya da durumdan ve bunlara bağlı olarak da açılabilecek davalardan söz edilebilir. Bu davaların başında tenkis davası gelmektedir. Sadece saklı paylı mirasçıların açabilecekleri bu dava uygulamada çok sık karşılaşılan ve çok uzun süren bir davadır. Bunun yanında "denkleştirme" yine karşılaşılan konulardan olup, bazen mahkemelerin bile içinden çıkmakta ve çözmekte zorlandığı sorunları beraberinde getirir.

Miras hukukunun kuşkusuz olmazsa olmaz konusu miras paylaşımıdır. Özellikle mirasçı sayısı arttıkça çok güçleşen ve yine çok uzun süren davaların açılmasına yol açan bu konu, kuşkusuz mirasçıların bir araya gelip, konuşma ortamını sağlaması ile çok daha kolay çözülecek, malvarlığının belki de çok düşük fiyatlara satılması engellenecek ve paylaşım yapılması sağlanacaktır.

1. Tenkis Davası

a. Saklı pay kavramı

Miras hukukunda asıl olan husus, miras bırakanın tasarruf özgürlüğüdür. Saklı paylı mirasçıların kimlerden oluşması gerektiğinin tayin edilmesi hukuk politikasının sorunudur. Kanun koyucu bu konuda iradesini göstererek miras bırakana kan bağı ile en yakın olanların saklı paylı mirasçı olmasına karar verebilir. Hukukumuzda saklı paylı mirasçıların tespiti bakımından kan bağı, evlilik bağı ve evlatlık bağı esas alınmıştır.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu'nun yürürlüğe girdiği 01.01.2002 tarihinden itibaren gerçekleşen ölümlerde bu kanun hükümleri uygulanırken, önceki dönem gerçekleşen ölümlerde eski kanun hükümleri uygulanacaktır. Bu durumda kimlerin saklı paylı mirasçı olduklarının belirlenmesi murisin ölüm tarihine göre tespit edilecektir.

b. Tenkise bağlı tasarruflar

Tenkis davasının konusu saklı payın ihlal edilmesidir. Saklı payın ihlal edilmesinin yaptırımı tenkis davası açmaktır. Bu durumda tenkis davasının gündeme gelebilmesi için iki koşulun bulunması gerekmektedir. Bunlar; saklı paylı mirasçıların bulunması ve miras bırakanın tenkise tabi bir tasarrufta bulunmuş olmasıdır.[265]

265 YARGITAY 1. HD, 2016/6561 E., 2019/3112 K., 16.05.2019 T., "…Yerleşmiş Yargıtay İçtihatlarında ve 0l-04-1974 tarih 1/2 sayılı İnançları Birleştirme Kararında açıklandığı üzere görünürdeki sözleşme tarafların gerçek iradelerine uymadığından, gizli bağış sözleşmesi de Medeni Kanunun 706 (yeni TMK 782) Borçlar Kanunun 213 ve Tapu Kanunun 26. maddelerinde öngörülen şekil koşullarından yoksun bulunduğundan, saklı pay sahibi olsun veya olmasın miras hakkı çiğnenen tüm mirasçılar dava açarak resmi sözleşmenin muvazaa nedeni ile geçersizliğinin tespitini ve buna dayanılarak oluşturulan tapu kaydının iptalini isteyebilirler."

Tenkise bağlı tasarruflar ise iki şekilde gerçekleşebilir. Bunlar; ölüme bağlı tasarruflar ve tenkise tabi sağlararası tasarruflardır. Ölüme bağlı tasarruflarda, TMK m.560 gereğince, saklı paylarının karşılığını alamayan mirasçıların, miras bırakanın tasarruf edebileceği kısmı aşan tasarrufların tenkisini dava edebilirler. Ölüme bağlı tasarrufların hangi tarihte yapıldığının bir önemi bulunmamakta, her hâlükârda tenkise tabi olmaktadır. Ölüme bağlı tasarruflar, ancak ölüm gerçekleştiğinde hüküm ifade etmeye başlamaktadır.[266]

Sağlararası tenkise tabi tasarruflar ise TMK m.565'te düzenlenmiştir. Bu hükümle sağlararası tasarruflar sayılarak sınırlandırılmıştır. Sağlararası tasarrufların tenkisinde orantı değil tarih sırası bulunmaktadır. Sağlararası tenkise tabi tasarruflarda kural son tarihli tasarruftan başlayarak daha eski tarihli tasarrufa gidilmek suretiyle gerçekleşmektedir.

c. Tenkis oranı ve tenkis alacağının hesaplanması

Tenkis oranı ölüme bağlı tasarruflarda ikili bir ayrım ile gerçekleşmektedir. Birincisi; ölüme bağlı tasarruf saklı paylı mirasçı lehine yapılmışsa tenkis, saklı payı koruduğundan önce onun saklı payı düşülür, artan kısım tenkise tabi olur.[267] İkincisi; ölüme bağlı tasarruf saklı paylı olmayan bir mirasçı veya üçüncü kişi lehine yapılmışsa bu durumda tasarrufun tamamı tenkise tabi olmaktadır.

Tenkis alacağının hesaplanması için öncelikle terekenin değerlendirilmesi gerekir. Böylece terekenin aktif ve pasifleri belirlenecektir. Terekenin aktifini mirasın açılma anında, başka ifadeyle miras bırakanın ölümü anında, var olan, intikale elverişli olan ve para ile ölçülebilen tüm değerlerdir. Aktiften pasifin indirilmesi gerekir. Terekenin pasifinde ise, miras bırakanın borçları, cenaze giderleri, varsa terekenin mühürlenmesi ve yazımı giderleri, miras bırakan ile birlikte yaşayan ve onun tarafından bakılanların üç aylık geçim giderleri, sağ kalan eşin arada edinilmiş mallara katılma rejimi varsa, katılma alacağı, mal ayrılığı rejimi varsa, olması hâlinde katkı payı bulunmaktadır. Aktiflerden pasifler çıkarılmak suretiyle terekenin net miktarı bulunacak ve tenkis bunun üzerinden yapılacaktır.

---

266 YARGITAY 1. HD. 2016/9307 E., 2020/122 K. 09.01.2020 T., "...Miras bırakanın davalılara taşınmaz temlik etmediği, onların üçüncü kişilerden satın aldıkları taşınmazların bedelini ödediği, bu durumda davalılara yapılan bağışın satın alınan gayrimenkuller değil, ödenen satış bedelleri olduğu tenkis hesaplarının buna uygun olarak yapılması gerektiği" gerekçesiyle bozulmuş, Direnme kararı, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca"... miras bırakanın taşınmazlar alınırken verdiği bedellerin (paraların) mirasın açıldığı tarihte ulaştığı değerlerin paranın satın alma gücündeki değişimlerin usulünce belirli kriterler dikkate alınmak suretiyle hasaplanması, gerektiğinde bu konuda uzman bilirkişi veya bilirkişi kurulundan denetime elverişli rapor alınması bu yolla belirlenen değerin tenkisine hükmedilmesi gerekirken açıklanan ilkeler doğrultusunda araştırma soruşturma yapılmaksızın karar verilmesinin doğru olmadığı" gerekçesiyle bozulmuştur."

267 YARGITAY 1. HD, 2014/4351 E., 2015/3639 K., 17.03.2015 T. "...Somut olaya gelince; hükme esas alınan bilirkişi raporunda davalının saklı payı mahsup edilmeden ve sabit tenkis oranı bulunmadan tenkis hesabı yapıldığı görülmektedir. Hâl böyle olunca; yukarıda açıklanan ilkeler doğrultusunda araştırma ve inceleme yapılması, davalının da mahfuz hisseli mirasçı olduğu gözetilerek saklı payından fazla aldığı miktarın orantılı olarak tenkise tabi tutulması ve sabit tenkis oranının bu esasa göre belirlenmesi, varılacak sonuca göre kazanılmış haklar da dikkate alınarak bir karar verilmesi gerekirken, yanılgılı değerlendirme ve eksik inceleme ile yazılı şekilde hüküm kurulması doğru değildir."

2. Miras Ortaklığından Kaynaklanan Davalar

cc. Miras ortaklığından paylı mülkiyete geçiş

Miras bırakanın ölümüyle birlikte, birden fazla mirasçısı bulunması durumunda bu kişiler arasında miras ortaklığı meydana gelmektedir. Miras ortaklığı ne mirasçılar arasındaki bir sağlararası işlemi ne de miras bırakanın yapmış olduğu ölüme bağlı tasarrufunu gerektirmektedir. Bu ortaklık kendiliğinden ve kanundan doğmaktadır. TMK m.640'ta; "Birden çok mirasçı bulunması hâlinde, mirasın geçmesiyle birlikte paylaşmaya kadar, mirasçılar arasında terekedeki bütün hak ve borçları kapsayan bir ortaklık meydana gelir" şeklinde hüküm bulmuştur. Bu düzenlemeyle amaçlanan husus, miras bırakanın birden fazla mirasçısı varsa bunlar arasında terekenin, paylaşmaya kadar bölünmemiş olarak kalmasıdır.

İstenilen ve ideal olan husus miras ortaklığının bir an önce ferdi mülkiyete geçmesidir. Mirasçılar her zaman oybirliği ile hareket ederek ferdi mülkiyete geçmek üzere karar alabilirler. Ancak uygulamada bu durum çok kolay gerçekleşmemekte, daha çok bir ara çözüm olarak paylı mülkiyet müessesi tercih edilmektedir.[268] Ferdi mülkiyete geçiş süresinin uzun olması, mirasçıların bir araya gelmelerinde yaşanan zorluklar da dikkate alındığında, kanun koyucu elbirliği mülkiyetinden paylı mülkiyete geçiş konusunda düzenlemeler yapmak durumunda kalmıştır. TMK m.644'te; "Bir mirasçı, terekeye dahil malların tamamı veya bir kısmı üzerindeki elbirliği mülkiyetinin paylı mülkiyete dönüştürülmesi isteminde bulunduğu takdirde sulh hâkimi, diğer mirasçılara çağrıda bulunarak belirleyeceği süre içinde varsa itirazlarını bildirmeye davet eder. Elbirliği mülkiyetinin devamını haklı kılacak bir itiraz ileri sürülmediği veya mirasçılardan biri belirlenen süre içinde paylaşma davası açmadığı takdirde, istem konusu mal üzerindeki elbirliği mülkiyetinin paylı mülkiyete dönüştürülmesine karar verilir." şeklinde hüküm bulmuştur.

dd. Miras ortaklığının paylaşma ile sona ermesi

Miras ortaklığının paylaşma ile sona ermesi istenilen bir durumdur. Kanun koyucu da miras ortaklığının "paylaşmaya kadar" devam edeceğini TMK m.640'ta açıkça düzenlemiştir. Kabul edilmelidir ki; mirasçılar arasında yaşanan bu ortaklık tamamen onların iradesi dışında geçici olarak gerçekleşmektedir. Paylaşmada esas amaç mirasçıları ortaklıktan kurtarmak ve miras paylarına karşılık gelen hakları kendilerine teslim etmektir. Her mirasçı sebep ileri sürmeksizin dilediği zaman mirasın paylaşılmasını talep edebilmektedir. Bu talep

268 YARGITAY 8. HD, 2015/14685 E., 2017/17087 K., 19.12.2017 T., "…Mahkemece, davaya konu "Feragatname" başlıklı sözleşmelerin TMK'nin 677.maddesi uyarınca miras payı devrine yönelik olarak düzenlendiği, sözleşmenin düzenleme tarihi itibarı ile ölmüş olan ortak murisin terekesinin elbirliği mülkiyeti hükümlerine tabi olduğu ve yazılı olmak koşulu ile elbirliği mülkiyeti hükümlerine tabi taşınmazlar üzerindeki miras payının devrinin mümkün bulunduğu göz önünde bulundurularak, davanın belirlenen hukuki niteliği, iddia ve savunma çerçevesinde toplanacak tüm delillerin birlikte değerlendirilerek sonucuna göre bir hüküm verilmesi gerekir."

karşısında mirasçılar kendi aralarında anlaşmayla paylaşmayı gerçekleştirip, ortaklığa son vermeleri mümkündür.[269]

Taraflar arasında mirasın paylaşılması konusunda tam bir mutabakat olmadığı, anlaşma sağlanamadığı durumlarda paylaşmanın TMK m.642'de düzenlenen bu dava yoluyla gerçekleşmesi, diğer bir ifade ile ortaklığın mahkeme kararı ile sona ermesi söz konusu olmaktadır. "Paylaşmayı isteme hakkı" başlıklı 642. madde gereğince; *mirasçılardan her biri, sözleşme veya kanun gereğince ortaklığı sürdürmekle yükümlü olmadıkça, her zaman mirasın paylaşılmasını isteyebilir. Her mirasçı, terekedeki belirli malların aynen, olanak yoksa satış yoluyla paylaştırılmasına karar verilmesini sulh mahkemesinden isteyebilir. Mirasçılardan birinin istemi üzerine hâkim, terekenin tamamını ve terekedeki malların her birini göz önünde tutarak, olanak varsa taşınmazlardan her birinin tamamının bir mirasçıya verilmesi suretiyle paylaştırmayı yapar. Mirasçılara verilen taşınmazların değerleri arasındaki fark para ödenmesi yoluyla giderilerek miras payları arasında denkleştirme sağlanır. Paylaşmanın derhâl yapılması, paylaşım konusu malın veya terekenin değerini önemli ölçüde azaltacaksa; sulh hâkimi, mirasçılardan birinin istemi üzerine bu malın veya terekenin paylaşılmasının ertelenmesine karar verebilir.*

Paylaşmanın nasıl yapılacağı, miras bırakanın paylaştırma konusundaki tasarrufu ve arzusu, payların oluşturulması, bazı malların bölünmeden mirasçılardan birine özgülenmesi meseleleri ise, TMK m. 646-658. maddelerde düzenlenmiştir. Bu kapsamda, yeni Medeni kanun'da ilk defa düzenlenen bir konu da "aile konutu ve ev eşyasının sağ kalan eşe özgülenmesidir (TMK.m.652) . Uygulamada sıkça karşılaşılan bu konuyu aşağıda ayrı bir başlık altında incelemek yararlı olacaktır.

ee. Aile konutu ve ev eşyasının sağ kalan eşe özgülenmesi (TMK m.652)

Ölen eşin maliki olduğu aile konutunun sağ kalan eşe özgülenmesi talebi, miras paylaşımı esnasında ileri sürülebilir. Bu talep hakkına sahip olan sağ kalan eşin mirasçılık sıfatının sona ermemiş olması gerekir. Eğer sağ kalan eş, mirası reddetmişse bu haktan faydalanamaz. Ayrıca mirastan yoksunluk, mirasçılıktan çıkarılma, mirastan feragat gibi mirasçılığı sona erdiren durumlar varsa yine bu haktan faydalanamaz. Aynı şekilde daha önce açıkladığımız üzere, TMK m.181 hükmü gereğince, boşanma davası devam ederken eşlerden birinin ölmesi hâlinde eşin mirasçılığının sona erdiği durumlarda da bu hak kullanılamaz.

---

269 T.C. YARGITAY 8. HD, E. 2016/3272 K. 2019/7638 T. 17.9.2019, "Dava, miras payının devri anlaşmasından kaynaklanan tapu iptali ve tescil, olmadığı takdirde alacak isteğine ilişkindir. Terekenin tamamı veya bir kısmı üzerinde miras payının devri konusunda mirasçılar arasında yapılan sözleşmelerin geçerliliği yazılı şekle bağlıdır. Mirasçılar arasındaki devirler için söz konusu olan bu yazılı şeklin adi yazılı olarak yapılması yeterlidir. Ancak; mirasçılar adına paylı mülkiyet şeklinde tapuya kayıtlı olan taşınmazlarda payın temlikinin resmi şekilde tapu memuru önünde yapılması gereklidir Olayda, davalı tarafta cevap dilekçelerinde ortak muris babalarından gelen pay yönünden devri kabul etmiş, ön inceleme duruşmasında ise davalı vekilince "müvekkilim dava konusu yapılan hissenin tapusunu vermeye hazırdır, ancak iştirak hâlinde mülkiyet durumu söz konusu olduğu için tapuda işlem yapılamamaktadır, davacı taraf iştirak hâlindeki mülkiyeti müşterek mülkiyete dönüştürdüğünde ve müvekkilin hissesi belirlendiğinde müvekkil tapuda gerekli intikal işlemlerini yaptıracaktır" şeklinde beyanda bulunmuştur. Mahkemece, belirtilen esas ve tespitler doğrultusunda davacının asli talebi olan davalının miras payının davacı adına tescili isteğinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

Bu hak en geç mirasın taksimi sözleşmesi ya da mirasın paylaşılması ile sona erer. Yani mirasçılar arasında miras taksim sözleşmesi yapılmış ya da miras paylaşımı mahkeme tarafından yapılmış ise, aile konutunun özgülenmesi talep edilemez.

Ayrıca, sağ kalan eş miras payını diğer mirasçılara ya da üçüncü kişiye devretmiş ise, ya da aile konutu üçüncü bir kimseye devredilmiş veya icra yolu ile satılmış ise, sağ kalan eş bu hükümden yararlanamaz. Buna karşılık, aile konutunun maliki olan ölen eş, sağlığında yaptığı bir ölüme bağlı tasarruf ile aile konutunu eşi dışındaki bir üçüncü kişiye (veya diğer yasal mirasçılara) verilmesini istemiş olsa bile, sağ kalan eşin bu maddeden doğan talep hakkını kullanması hâlinde, vasiyet borcu yerine getirilemez. Ancak, ölünceye kadar bakma sözleşmesi ile aile konutu bakımı üstlenen kişiye bırakılmışsa, -muvazaalı bir sözleşme değilse- sağ kalan eş bu hakkını kullanamaz.

Sağ kalan eşin bu hakkını kullanması, ölenin son yerleşim yeri sulh hukuk mahkemesinde tüm mirasçılara karşı açacağı bir dava ile sözkonusu olur. Bu davada öncelikle ilgili madde koşullarının somut olayda gerçekleşip gerçekleşmediği mahkemece tespit edilmeli, daha sonra aile konutu ve ev eşyasının güncel değeri bulunmalıdır. Bu bulunan güncel değerler üzerinden davacı sağ kalan eşin miras payı mahsup edildikten sonra, davalı mirasçıların miras payları karşılığının ödenmesi sağlanarak, mahkemece aile konutunun mülkiyetinin tamamının (ya da intifa veya oturma hakkının) davacı sağ kalan eş üzerine geçirilmesi sağlanır. Bu yönü ile iş bu dava mirasın(terekenin) kısmen tasfiyesi olacaktır. Ancak sağ kalan eş veya mirasçılar eğer terekenin tamamının paylaşılmasına yönelik talepte bulunurlarsa bu durumda da yukarıda bahsedilen TMK m.642 kapsamında tasfiye yapılması ve bu tasfiye içinde aile konutunun da sağ kalan eşe özgülenmesi talebinin yerine getirilmesi gerekir.

3. Mirasçılar Arasında Yapılan "Miras Paylaşma Sözleşmesi"

Miras paylaşma sözleşmesi öğretide şu şekilde tanımlanmaktadır; "terekenin aktif ya da pasiflerinin tamamen veya kısmen, kime özgüleneceği belirlenmiş paylar şeklinde miras ortaklığından mirasçılara intikali için, mirasçıların oybirliğiyle yaptıkları, geçerliliği hemen ifa edilmesine veya yazılı şekle bağlı hukuksal işleme miras paylaşma sözleşmesi denir".

TMK m.676 gereği iki tür miras paylaşma sözleşmesi öngörülmüştür. Bunlar; "payların oluşturulması ve fiilen alınması" ile "paylaşma sözleşmesi" şeklinde adlandırılmıştır. Miras paylaşma sözleşmesi ister elden, isterse yazılı paylaşma şeklinde olsun, mirasçılar bakımından karşılıklı borç doğuran bir sözleşmedir. Miras bırakanın ölümüyle birlikte terekeye dahil olan malların mülkiyetini kendiliklerinden kazanan mirasçılar, bu konudaki hak ve yetkilerini miras paylaşma sözleşmesi ile karşılıklı olarak devir ve teslim borcu altına girmektedirler. Bu durum Borçlar Hukukunda düzenlenen tam iki tarafa borç yükleyen sözleşmeler kategorisinde yer almaktadır. Diğer bir ifade ile TBK m.97'de düzenlenen hükümler, miras paylaşma sözleşmesi için de uygulama alanı olmaktadır.

4. Mirasta Denkleştirme

Mirasta denkleştirmeye ilişkin hükümler TMK m.669 ile 675 arasında düzenlenmiştir. Buna göre; "Yasal mirasçılar, miras bırakandan miras paylarına mahsuben elde ettikleri sağlararası karşılıksız kazandırmaları, denkleştirmeyi sağlamak için terekeye geri vermekle birbirlerine karşı yükümlüdürler."

Mirasta denkleştirmede, yasal mirasçıya miras payına mahsuben yapılan bir kazandırmanın yasal mirasçılar arasında eşitliği teminen terekeye iadesinin sağlanmasıdır.[270]

Yasal mirasçılar arasında miras bırakan tarafından sağlığında bunlardan birine yapılan bir kazandırma ile bozulan eşitliği sonradan kurmaya çalışan bir taleptir. Sadece miras bırakanın sağlararası kazandırmalarına uygulanabilir. Denkleştirmeye ilişkin kanun hükümleri tamamlayıcı niteliktedir. Yasal mirasçılar tarafından diğer bir yasal mirasçıya karşı ileri sürülebilir. Taksim yapılana kadar süre sınırı olmadan her zaman ileri sürülebilir.[271] Taksim yapılmış ise taksim tarihinden itibaren 10 yıllık zamanaşımına tabidir.[272]

5. Yasal Mal Rejimi ve Miras Tasfiyesi İlişkisi

Eşler arasındaki mal rejimi kuşkusuz miras tasfiyesini de etkilemektedir. Unutulmaması gereken eşin mal rejiminin türüne göre bu mal rejiminden kaynaklanan şahsi bir alacağının olacağı ve bunun tamamen eşe şahsi talep hakkı vereceğidir. Oysa sağ kalan eş aynı zamanda mirasçı sıfatıyla miras payına da hak kazanmakta ve bu sağ kalan eşe ayni talep hakkı vermektedir.

Eşin önce şahsi hak niteliğindeki alacağının terekeden çıkarılıp eşe verilmesi gerekir. Zira bu alacak terekenin pasifi niteliğinde olup, net terekenin belirlenebilmesi bakımından öncelikle düşülmesi gerekir.

a. Mal ayrılığı rejimi ve miras tasfiyesi

01.01.2002 öncesi eski Medeni Kanun döneminde yasal mal rejimi niteliğini taşıyan "mal ayrılığı" rejimi belki de miras hukukunda ve mirasın tasfiyesinde uygulama bakımından getirdiği pratik sonuçlarla, tasfiyeyi kolaylaştıran bir rejimdir. Zira mal ayrılığı rejiminin özünde mal kimin adına kayıtlı ise, o eşe ait olmaktadır. Ölümle birlikte de hem ölen hem sağ kalan eşin malları kendiliğinden zaten ayrılmış durumdadır. Ayrıca bir tasfiyeye ihtiyaç yoktur.

Karşılaşılabilecek tek talep "katkı payı"na ilişkin olabilir. Katkı payı, mal ayrılığı rejiminde, bir eşin diğerine, karşılığından vazgeçmeden bir mal edinmesinde verdiği katkıdan kaynaklanan alacaktır. Bu alacağın istenebilmesi katkının ve miktarının açıkça kanıtlanabilmesine bağlıdır.

b. Edinilmiş mallara katılma rejimi ve miras tasfiyesi

Yukarıda II/C bölümünde ayrıntılı olarak yer verilen 01.01.2002 tarihinden itibaren yeni Türk Medeni Kanunu ile kabul edilen edinilmiş mallara katılma rejimi, kendi içinde ayrı bir

270 YARGITAY 2. HD, 2009/14753 E., 2009/21912 K., 17.12.2009 T., "Mirasta denkleştirme iddiası gerçekleştiği takdirde, denkleştirmeye tabi kazandırmaların ölüm günündeki değerinin tespiti ve davacının payının buna göre hesaplanması gerekir."

271 YİBK, 11.11.1969 T.,1969/ 2862 E., 1969//5059 K.

272 YARGITAY. 14. HD., 26.4.2017, E: 2016/9560, K: 2017/3458.

tasfiyeyi gerektirdiğinden mirasın paylaşılmasından önce net terekenin belirlenmesini zorlaştıran bir rejimdir.

Bu rejimde sağ kalan eşin öncelikle edinilmiş mallara katılma rejiminden kaynaklanan "katılma alacağını" alması gerekir. Katılma alacağı, bu rejimin geçerli olduğu tarihten ölüm tarihine kadar, ölen eşin ivaz ya da emek karşılığı edindiği mallarda, tasfiye sırasında bu mal ile ilgili -varsa- borçlar çıktıktan sonra kalan net değerinin yarısının sağ kalan eşe ödenmesi gerekir (TMK m.231). Bu katılma alacağı da terekeden indirilmesi gereken borç niteliğindedir.

Bu nedenle, bir eşin ölümü hâlinde, ölen eşin terekesinde edinilmiş mallar varsa, iki tür tasfiye söz konusu olur. Birincisi, aile hukuku kaynaklı ve ölenin son yerleşim yeri aile mahkemesinde açılacak olan mal rejimi tasfiyesi, ikincisi de ölenin son yerleşim yeri sulh hukuk mahkemesinde miras hukukundan doğan mirasın tasfiyesi (tereke paylaşımı- TMK m.642) davasıdır. Her iki tasfiye usulünün maddi hukuk ve usul hukukuna ilişkin birbirinden ayrı kuralları sözkonusudur.[273]

Ölüm hâlinde yasal mal rejiminin tasfiyesi, sağ kalan eş ile ölen eşin yasal mirasçıları arasında görülür. Sağ kalan eş, ölen eşin mirasçılarına karşı edinilmiş malların tasfiyesi davası açarak, katılma alacağı, (varsa, değer artış payı alacağı ve katkı payı alacağı) ile, aile konutunun kendisine özgülenmesi (yukarıda, TMK 240 açıklamasına bkz.) talebinde bulunabilir.

Sağ kalan eşin alacağı terekenin borcu sayıldığı için, aslında bu dava, terekeye karşı açılacak bir davadır. Bu nedenle tüm mirasçıların davaya dahil edilmesi gerekir.

Her iki eş de ölmüş ise, bu takdirde dava, **her iki eşin yasal mirasçıları arasında** görülür. Oysa miras tasfiyesinde bu durum (her iki eşin mirasçıları arasında tasfiye) söz konusu olamaz.

Sağ kalan eşin mirasçılık sıfatı, mirastan feragat, mirastan çıkarılma (ıskat), mirastan yoksunluk, mirasın reddi, miras payının devri gibi, herhangi bir nedenle sona ermiş ise, miras hukukuna ilişkin bir talepte bulunamaz, buna karşılık mal rejimi tasfiyesi ve katılma alacağı talep edebilir. Zira, mal rejimi tasfiyesinden kaynaklı haklar **sağ kalan eşin mirasçılık sıfatına bağlı değil, eş sıfatına bağlıdır.** Mirasçılık sıfatı bulunmayan eşin, tereke borçlarından müteselsil sorumluluğu da yoktur. (Buna karşılık sağ kalan eşin mal rejiminden elde edeceği alacak hakları, ölen eşin alacak haklarının önüne geçemez, yani rüçhanlı alacaklardan değildir).

Sağ kalan eşin bir katılma alacağı hakkı doğarsa, ölen eşin mirasçıları bunu ayın olarak ödemeyi seçebilirler (TMK m.239/f.1). Buna karşılık, TMK 239/f.2 gereği, ödemenin ertelenmesi talebinde bulunamazlar. Zira bu talep hakkı sadece "borçlu eşe" tanınmıştır.[274]

Eşler aynı anda ölmüş ise, birbirlerinin mirasçısı olamayacaklarından, mirasçıları arasında karşılıklı bir miras paylaşımı davası da söz konusu olamaz. **Buna karşılık, her iki eşin mirasçıları arasında mal rejimi tasfiye davası açılabilir.**

Ölen eşin yasal (veya atanmış) mirasçıları da sağ kalan eşe karşı mal rejimi tasfiyesi davası açabilirler. Bu davayı tüm mirasçıların birlikte açması gerekir. Zira, ölen eşin mal

273 ÇAKIR, Aytuğ Ceyhun; *Sağ Kalan Eşin Mirasçılığı*, İstanbul 2018, Oniki Levha Yayıncılık, s. 150-152.

274 Şayet, mal rejiminin tasfiyesi sonucu borçlu, "sağ kalan eş" ise, bu hâlde sağ kalan (borçlu) eş TMK m.239/f. 2'deki koşullar varsa, mirasçılara karşı bu talep hakkını kullanabilecektir.

rejiminden kaynaklı alacak hakları, **terekenin alacağıdır.** Aşağıda yer vereceğimiz Yargıtay uygulamasına göre, taraf teşkili sağlanması zorunludur. Ölen eşin mirasçıları bu haklarını bağımsız bir dava ile kullanabilecekleri gibi, sağ kalan eşin açtığı tasfiye davasında, karşı dava açarak ya da takas (mahsup) definde bulunarak da haklarını ileri sürebilirler. Sağ kalan eş ve mirasçılar ayrı ayrı tasfiye davası açarlarsa, usul hukuku kuralları gereği bu davaların birleştirilmesi gerekir.

Şayet ölen eşin mirasçılarının mirasçılık sıfatı –herhangi bir nedenle - sona ermiş ise, bu takdirde sağ kalan eşe karşı, mal rejiminden doğan katılma alacağını (veya, değer artış payı ve katkı alacağını da) ileri süremezler. Zira ölen eşin katılma alacağı (veya değer artış payı ve katkı payı alacağı) aynı zamanda mirasçılarına –külli halefiyet gereği- alacak hakkı olarak geçer. (Tereke aktifine alacak hakkı olarak dahil edilir.). **Bu nedenle mirasçılık sıfatı olmayan bir mirasçı davada taraf olamaz.**

Özellikle ölen eşin net terekesinin belirlenebilmesi için, öncelikle terekenin borçlarının ödenmesi gerekir. Sağ kalan eşin yasal mal rejimi tasfiyesinden doğan alacakları da terekenin borcu sayıldığından, tereke paylaşılmadan önce ödenmelidir. Örneğin, mirasçılardan biri, mirasın paylaşılması davası veya tenkis davası açmış ise ve aile mahkemesinde açılmış bir yasal mal rejimi tasfiye davası da varsa, bize göre bu dava bekletici sorun olmalıdır.

Tüm bu nedenlerle, ölüm hâlinde öncelikle eş ve mirasçılar arasındaki mal rejimi tasfiyesi davası görülmeli, bu dava sonucunda sağ kalan eşin veya ölen eşin (terekenin) alacakları belirlenmelidir.[275] Böylece, daha sonra yapılacak olan mirasın paylaştırılmasında sağ kalan eşin mal rejimi kaynaklı alacakları terekenin pasifine, mirasçıların sağ kalan eşten olan alacakları ise terekenin aktifine eklenmelidir.[276] Öncelikle borçlar tereke mevcudundan ödenecek olup, sağ kalan eşin alacağı da öncelikli olarak (hatta vasiyet alacaklılarının haklarından önce, TMK m. 603/f.1) ödenmelidir. Yargıtay 8. Hukuk Dairesi, Aile mahkemesinde görülen tasfiye davasında, eşin veya diğer mirasçıların miras paylarına göre katılma alacağına karar vermektedir. Böylece **katılma alacağını miras paylarına göre tasfiye etmektedir.**[277]

---

275 ÇAKIR, Aytuğ Ceyhun; *Sağ Kalan Eşin Mirasçılığı*, s. 137 vd.;

276 TURAN BAŞARA Gamze, *Evlilik Birliğinin Ölümle Sona Ermesi Hâlinde Yasal Mal Rejiminin Tasfiyesi*, ERÜHFSD, s. 224

277 YARGITAY 8. HD; 2016/4805 E., 2018/14775 K., 03.07. 2018 T. "…davanın mirasçılar arasında görülmesi nedeniyle, davacıda dahil bütün mirasçılar miras payları oranında sorumludurlar. Mahkemece, birinci kat yönünden verilen 5.000,00 TL katkı payı alacağı ile, ikinci kattan verilen 10.669,00 TL katılma alacağının davalıların her birinin 3/8'er miras payının olduğu da gözetilerek davalılardan tahsiline karar verilmesi gerekirken **yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamıştır. Ne var ki, bu husus yeniden yargılamayı gerektirmediğinden kararın düzeltilerek onanması uygun görülmüştür. (UYAP)** Yarg. 8. HD; 06.03.2019 tarih, 2017/11454 E., 2019/2315 K.; «Taraflarca, mirasçılardan herhangi birinin mirasçılık sıfatını yitirdiği (4721 Sayılı TMK 511 vd., 578 vd., 605 vd. maddeleri) iddia edilip kanıtlanmamıştır.…Tüm bu açıklamalar nedeniyle, davacı mirasçı sağ eşin mal rejiminin tasfiyesi nedeniyle talep ettiği ve terekeye ait borç sayılan alacak miktarından, davanın mirasçılar arasında görülmesi nedeniyle, davacı da dahil bütün mirasçılar miras payları oranında sorumludurlar. Buna göre, hüküm altına alınan tereke borcundan davacının da miras payı oranında sorumlu olduğu gözetilerek, mirasçı davalılardan tahsiline karar verilecek miktarın hüküm fıkrasında gösterilmesi gerekirken, bu husus göz ardı edilerek yazılı şekilde karar verilmesi doğru olmamıştır." (UYAP) Aynı yönde kararlar: 13.03.2019 tarih, 2017/14831 E. , 2019/2605 K., 15.5.2019 tarih, 2019/2134 E. , 2019/5041 K.

Ancak miras bırakanın diğer alacaklılarına göre ise sağ kalan eşin alacağının önceliği bulunmamaktadır. (Bu durumda, muacceliyet tarihine göre sıra oluşturulur). Borçlar ödendikten sonra kalan miktar, sağ kalan eşle birlikte diğer mirasçılara miras payı oranlarına göre paylaştırılır. Şayet sağ kalan eşin mirasçılık sıfatı bulunmuyorsa, o tamamen üçüncü bir kişi gibi, sadece mal rejiminden kaynaklı olan alacağını terekeden talep edecektir.

Miras paylaşımı yapıldıktan sonra yasal mal rejimi tasfiyesi talep edilebilir mi?

Bu soruyu yanıtlayabilmek için iki ön sorunu ele almak gerekir.

Birincisi, mirasçılar arasında yazılı olarak **miras paylaşma sözleşmesi** (TMK m.676) yapılmış olup da, bu sözleşme içinde sağ kalan eş ve ölen eşin tüm mirasçıları, yasal mal rejiminden kaynaklı haklarını da (katılma alacağı, varsa değer artış payı ve katkı payı alacağı, hatta aile konutunun özgülenmesi) tasfiye etmiş olabilirler. Ya bu haklarından birbirlerini karşılıklı ibra etmiş ya da belirli bir miktar üzerinde anlaşmış olabilirler. Bu durumda artık taraflar arasında yasal mal rejiminden kaynaklı bir alacak hakkı ya da aile konutunun ve ev eşyasının sağ kalan eşe özgülenmesine yönelik bir talep hakkı ileri sürülemez. Borçlar Kanununun geçersizliğe ilişkin genel hükümleri nedeniyle bu sözleşmenin geçersizliği ileri sürülebilir. Bu durumda kanaatimizce, aile mahkemesinde görülecek olan mal rejiminden kaynaklı davada bu geçersizlik iddiası değerlendirilmeli ve ön sorun olmalıdır. (bkz .TMK. m. 680).

İkinci mesele, aile mahkemesinde görülecek olan mal rejiminden kaynaklı davalar, 10 yıllık zamanaşımı süresine tabidir. Bu süre ölüm tarihinden başlar. Bu nedenle, miras paylaşımı yapılmamış ya da yapılmış olup da yukarıda belirttiğimiz şekilde, mal rejiminden kaynaklı haklar bu sözleşmeye dahil edilmemiş ise, bu durumda, söz konusu zamanaşımı süresi içinde tasfiye davası açılabilir. Ancak kanaatimce, tereke paylaşıldıktan sonra sağ kalan eşin açacağı dava artık terekeye karşı değil, bir tek mirasçıya karşı da açılabilir. Zira bu durumda, yani miras paylaşıldıktan sonra mirasçılar arasında iç teselsül sözkonusu olacak ve her bir mirasçı, miras payı oranında ödemekle yükümlü olacaktır. (bkz. TMK m.682/son).

Birlikte Ölüm Karinesi Hâlinde Eşlerin Mirasçılığı ve Mal Rejiminin Tasfiyesi

Şayet eşler aynı anda ölmüş sayılırsa, (TMK m.29/2 ve m.580/1 gereği, birlikte ölüm karinesi), bu takdirde birbirlerinin mirasçısı olamayacaklardır.[278] Her birinin mirası –ortak altsoyları bulunmadığı takdirde- kendi tarafındaki yasal mirasçılara kalacak, yasal mirasçılar diğer eşin mirasından hak elde edemeyeceklerdir. İkisinden birinin daha önce öldüğü tespit edilebilirse, bu durumda, sonra ölen eş, önce ölmüş sayılan eşin yasal mirasçısı olacak ve külli halefiyet gereği miras payı ona intikal edecektir. Bu eşin daha sonra (bir, iki dakika sonra bile olsa) ölmesi hâlinde de bu kendisine intikal eden miras payı ve kendisine ait malvarlıkları, kendi mirasçılarına geçecektir.[279]

278 **HELVACI** S., 3. baskı, s. 30-31.; **Yarg.HGK., 23.03,2005 tarih ve 164E.,194 K.** sayılı karar özeti için bkz. **GENÇCAN,** Miras Hukuku, Ankara 2008, s. 106-107 ve d.n.60.

279 **HELVACI** S, 3.baskı, s. 30-31.

Buna karşılık aynı anda ölen eşler birbirlerine mirasçı olamayacakları hâlde, eşlerin mal rejiminden doğan katılma alacağı hakkı, onların yasal mirasçılarına intikal edeceğinden, her iki tarafın mirasçıları, *birbirlerinden mal rejimi tasfiyesi ve katılma alacağı talep hakkına sahip olabilecektir.*[280]

Bu durumda artık eşler birbirlerinin mirasçısı sayılmadığından, miras tasfiye edilmeyecek ve mal rejimi tasfiyesi sonucunda bulunacak olan katılma alacağı eşlerin terekesinde eklenecek ya da çıkarılacak değer olarak yer almayacaktır**.** Sadece, (aile mahkemesinde açılacak mal rejimi tasfiyesi davası sonucunda) eşlerin edinilmiş mallarının tasfiyesi yapılıp, sonuçta bir eşin mirasçılarının KATILMA ALACAĞI'na karar verilir. Bu alacak hakkı, miras hukukundan ve mirasın tasfiyesinden bağımsız, kanundan doğan (TMK m.236/f.1) bir alacak hakkıdır. Eşlerin TMK m.237 kapsamında bir mal rejimi sözleşmesi ile birbirleri lehine belirledikleri katkı oranı anlaşması da bu tasfiyeye etkili olacaktır.

Örneğin; 1 Temmuz 2009 tarihinde bir kaza sonucunda *aynı anda* ölen Ahmet ve Semra'nın ortak çocukları bulunmamaktadır. En yakın yasal mirasçıları olarak Ahmet'in iki kız kardeşi, Semra'nın ise anne ve babası bulunmaktadır. Eşler, 1 Mart 2003 tarihinde evlenmişler ve tüm malvarlıklarını bu tarihten sonra edinmişlerdir. Ahmet'in edinilmiş mallarının Semra'dan fazla olduğunu varsayalım. Bu durumda Semra'nın yasal mirasçıları Ahmet'in yasal mirasçılarına karşı aile mahkemesinde açılacak olan tasfiye ve katılma alacağı talebinde bulunabileceklerdir. Ayrıca mirasın tasfiyesi yapılmayacaktır. Şayet eşler arasında TMK m.237 kapsamında sözleşme ile başka bir oran belirlenmediyse, bu hâlde, davacılar, Ahmet'in *Artık Değerinin YARISI* oranında (TMK m.236/f.1) katılma alacağı hakkı elde ederler.

Buna karşılık, Ahmet ve Semra'nın aralarında yaptıkları mal rejimi sözleşmesi ile, katılma alacağı oranını, %20 Semra, %80 Ahmet lehine belirlemişlerse, bu oran dikkate alınacak ve Semra'nın mirasçıları bu hâlde artık değerinin yarısını değil, %20'sini talep edebileceklerdir.

Şayet eşler böyle bir sözleşmede "hangimiz önce ölürse, sağ kalan eş katılma alacağına %100 oranında sahip olacaktır" şeklinde, önce ölme koşuluna bağlı ve çift taraflı bir katılma alacağı oranı belirlemişlerse, **bu hâlde kişisel kanaatimize göre, eşler aynı anda öldüğünde, şart gerçekleşmeyeceğinden, bu sözleşme hüküm doğurmayacak,** mirasçıları arasında yasal paylaşım oranı uygulanacaktır.

c. Boşanma ya da Evliliğin İptali Davasının Eşin Mirasçılığına Etkisi

Boşanma ya da evliliğin iptali davasının (mutlak-nisbi butlan davası) kesinleşmesi ile birlikte eşler, eş sıfatı ile birbirlerinin mirasçısı olamazlar. Aynı zamanda daha önce yapılmış olan ölüme bağlı tasarruflar ile kendilerine sağlanan hakları da kural olarak kaybederler (MK m.181/f.1).

Boşanma davası devam ederken, eşlerden biri ölürse, bu durumda evlilik ölüm ile sona ermiş sayılır ve TMK m.181/f.2 gereği, ölen eşin mirasçıları davaya devam ederek sağ kalan eşin mirasçı olamayacağını tespit ettirirlerse, bu durumda sağ kalan eşin yasal mirasçılığı

280 Aynı görüş için bkz. **ZEYTİN**, 2. bası, s. 89, N.220.

sona ereceğinden, mirastan pay alamayacaktır.[281] Buna karşılık, sağ kalan eş "ölüm" nedeniyle **mal rejiminin tasfiyesini ve katılma alacağını talep edebilir**. Bu ihtimalde, boşanma davasına dayalı olarak açılmış olan mal rejimi tasfiyesi davası konusuz kalacağından, davacının bu davayı ölüm nedeniyle mal rejimi tasfiyesi davasına dönüştürmesi gerekir. Unutulmamalıdır ki, bu hâlde artık ÖLÜM TARİHİ itibarıyla mal rejimi sona ermiş sayılır ve edinilmiş malvarlıkları da bu ölüm tarihine göre belirlenir.

Ayrıca ölen eşin katılma alacağını, onun yasal mirasçıları sağ kalan eşe karşı da ileri sürebileceklerdir.

TMK 181/f.2 hükmünde, sağ kalan eşin sadece mirasçılık hakkından ve varsa lehine yapılmış olan ölüme bağlı kazandırmalardan yoksunluğu söz konusu olduğundan, ölen eşin boşanmada ağır kusurlu olduğu hâlde bile, onun katılma alacağı hakkından mahrum olmasını gerektiren bir hüküm, Medeni Kanun'da ve mal rejimleri hükümleri arasında yer almamaktadır. Bu durum bazı somut durumlarda -aşağıda ayrıca açıklanacağı gibi- hakkaniyete aykırı sonuçlar yaratabilecektir.[282.]

d. Sağ Kalan Eşin Zina Yapmış Olması veya Eşinin Hayatına Kastetmiş Olmasının Miras Hukuku ve Mal Rejiminde Önemi

Sağ kalan eşin zinası, miras hukuku bakımından sadece TMK.m. 510 kapsamında, mirasçılıktan çıkarma (ıskat) sebebi olabilir. Bu nedenle ölen eş sağlığında buna ilişkin bir ölüme bağlı tasarruf yapmamışsa, sağ kalan eş mirasçı sayılır. Ölen eşin mirasçıları onun mirasçılığını engelleyemezler.

Eşinin hayatına kastetmiş ya da hukuka aykırı olarak öldürmüş olması ise, TMK.m. 578/b.1 gereğince "mirastan yoksunluk" sebebidir. Bu nedenle bu fiilleri işlemiş olan eş, yasa gereği kendiliğinden mirasçılık sıfatını kaybeder.

Edinilmiş mallara katılma rejiminde ise, artık değere katılma alacağı talebi kural olarak "kusur ilkesinden" bağımsız olup, eşlerin evlilik birliği içindeki emek ve katkılarının karşılığıdır. Bu nedenle, söz konusu mal rejimi tasfiyesi ve katılma alacağını talep hakkı, boşanmada kusurlu olma veya evlilik yükümlülüklerini ağır ihlal hâlinden etkilenmez. Mehaz kanun olan İsviçre Medeni Kanunu'nda da mal rejimi tasfiyesi ve katılma alacağının belirlenmesinde "kusur ilkesi" dikkate alınmamıştır.

Buna karşılık İsviçre'den farklı olarak bizde 236. maddeye ikinci bir fıkra olarak eklenen **zina veya hayata kast nedeniyle boşanma hâlinde hâkimin katılma alacağını indirebileceği veya kaldırılabileceği** hükmünün, boşanma davası açılmayan durumlar da uygulanıp uygulanmayacağı oldukça tartışmalıdır.

Eşin zinası hâlinde, diğer eş ölmeden önce TMK m. 510 kapsamında mirasçılıktan çıkarma (ıskat) tasarrufunda bulunmamış ise, sağ kalan eşin zinası ne mirasçılık hakkını ne de aile hukukundan kaynaklı alacak haklarını engeller. Gerçekten, eşin zinası hâlinde, diğer

---

281 Benzer düzenleme, TMK m.159 ile, evliliğin nisbi butlanı davası için de söz konusudur. Nisbi butlan davası açma hakkı olan eşin dava esnasında ölmesi hâlinde, mirasçıları bu davayı sürdürebilirler. Dava sonucunda, evlenme sırasında iyiniyetli olmadığı anlaşılan (butlan sebebini bilen) sağ kalan eş yasal mirasçı olamaz. İlgili maddeler gereğince, sağ kalan eş lehine yapılan ölüme bağlı tasarruflar da aksi tasarruftan anlaşılmadığı takdirde geçersiz sayılır.

282 Bu konuda bkz. ŞIPKA/ÇELİKEL; Boşanma Davası Devam Ederken Taraflardan Birinin Ölmesinin Maddi Hukuk Bakımından Sonuçları, Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Mustafa Dural Anısına, Cilt:5 - Sayı:1 Haziran 2017 - Özel Sayı – 1.

eşin affetme ihtimali de olduğundan, ölen eşin mirasçılarına bu konuda bir itiraz hakkı tanınmamalıdır. Bunu yapmamış olması ve olası af iradesi göstereceği de düşünülerek, öldürme fiilinden daha farklı bir sonuç doğar.[283]

Sorunu bir örnekle açıklayacak olursak;

(1) Sağ kalan eşin zinası

Ahmet ve Sema 15 yıldan beri evlidir. Ahmet ünlü bir iş adamı, Sema da doktordur. Her ikisinin de yüklü miktarda edinilmiş malları ve bankada mevduat hesapları ve ayrıca ailelerinden kalan miras malları bulunmaktadır. Çiftin bu evlilikten 14 yaşında Esin adlı kızları, Ahmet'in de ilk evliliğinden 28 yaşında Okan isimli avukat olan bir oğlu vardır.

Ahmet, Sema'nın kendisini en yakın arkadaşı Mehmet ile aldattığı şüphesi ile Sema'ya zina nedeniyle boşanma davası açar. Davanın temyiz aşamasında Ahmet kalp krizi geçirip ölür. Boşanma davası 2015 Ocak ayında açılmış, Ahmet ise 2017 Şubat ayında ölmüştür.

Bu olasılıkta, şu sorular akla gelmektedir:

Eşlerin evlilik birliği hangi tarihte sona ermiştir? Okan'ın davaya devam etmesi ve Sema'nın zina yaptığını ispat ettirmesi hâlinde, bu davanın hukuki sonuçları nedir?

Evlilik birliği, 2017 Şubat ayında Ahmet'in ölümü ile sona ermiş sayılır. Açılan boşanma davasına, Okan'ın devam etmesi hâlinde, artık bu dava Sema'nın kusurlu olduğunun tespiti olup, bu dava sonucunda boşanmaya karar verilemez. Bu kusur tespiti sonucunda, Sema Ahmet'in yasal mirasçısı olamaz. Şayet Ahmet sağlığında Sema lehine bir ölüme bağlı tasarruf ile kazandırma yapmışsa ve aksini de tasarrufta belirtmemişse, bu tasarruflar da kendiliğinden geçersiz olur.

Sema, bu kusur tespiti sonucunda mirasçı olamamakla birlikte, Ahmet'in yasal mirasçılarına karşı mal rejimi tasfiyesi davası açıp, (Ahmet sağlığında bir vasiyetname ile Sema'yı mirasçılıktan çıkarmamış ise), katılma alacağı talep edebilir.

(2) Hayata kast ya da öldürme hâlinde;

Eğer, Sema Ahmet'i kasten öldürmeye teşebbüs etmiş ve boşanma davası da bu sebeple açılmış ise, dava esnasında Ahmet'in ölmüş olması hâlinde, yine TMK m.236/f.2 doğrudan uygulanamayacaktır. Ama miras hukuku açısından eşi öldürmeye teşebbüs etmek mirastan yoksunluk sebebi olduğundan, bu nedenle Sema mirasçı olamayacaktır. Ancak mal rejiminden kaynaklı alacak haklarını talep edebilir mi? Bu konu yasada açıkça düzenlenmemiş olup, bir kanun boşluğu söz konusudur. Bu nedenle doktrinde oldukça tartışmalı bir konudur.[284]

---

283 Aynı fikirde GENÇCAN, (Boşanma), 2010, s.1081, "Mirasçıların davayı sürdürmesi ile sağ eş sadece mirasçılık sıfatını kaybeder. Katılma alacağı kişisel bir hak olduğu hâlde miras hakkı ayni bir haktır. Ölüm hâlinde sağ eş terekeye giren mallar üzerinde yasal mirasçı olur. Miras hakkı ölene mirasçı olmasındandır. Oysa katılma alacağı ölenin edindiği mala yaptığı katkının karşılığıdır. Mirasçılık sıfatını kaybeden eş katkı alacağı hakkını da kaybetmez."

284 Bkz. ŞIPKA ("Hakkaniyet Oranı"), s. 854; ZEYTİN, 2. baskı, s. 221, N.583; *"...TMK 587'deki mirastan yoksunluğa ilişkin düzenlemeler, hukukun genel ilkelerinden olan "kimse kusurlu fiiliyle hak kazanamaz" ilkesinin maddeleştirilmiş hâllerdir. Bu ilkenin burada uygulama alanı bulması mümkündür. Eşini öldüren eşe, öldürülen eşin malvarlığı üzerinde herhangi bir hak sağlanmaması hukuki adalet ve evlilik birliğinin özüne ayıkırı olamayacaktır. Çünkü artık değer alacağı herhangi bir alacak değildir. Özünde evlilik birliğindeki ekonomik adaletin sağlanması yatar. Ancak evlilik birliğinin özünü sarsan kusurlu davranışta bulunan eşin o birliğin ekonomik getirilerinden faydalanması kabul edilemez."*

IV. UYGULAMA ÇALIŞMALARI

1 / MAL REJİMİ TASFİYESİ

(Av. Ab. Nihal Özen Coşkun tarafından hazırlanmıştır.)

Zeynep ile Bekir 08.06.2007 tarihinde evlenmişler ve 02.03.2011 tarihinde Zeynep tarafından açılan boşanma davası sonucunda boşanmışlardır. Karar 05.05.2013 tarihinde kesinleşmiştir. Tarafların ortak çocukları yoktur.

Davalı Bekir adına kayıtlı olan 5 adet daire boşanma davası açıldıktan bir gün sonra Bekir tarafından akrabalarına devredilmiştir. Zeynep tarafından açılan mal rejiminin tasfiyesi davasında katılma alacağının kendisine faizi ile ödenmesini talep etmektedir. Zeynep, Bekir'in ikinci eşi olup Bekir'in ilk eşinden iki çocuğu bulunmaktadır.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

BEKİR

Bekir, 1987 tarihinde bir arsa üzerine gecekondu yapmış ve bu gecekonduyu yaparken ilk eşinin babasından bir miktar borç para almıştır. Ayrıca ilk eşinin altınlarını da satarak zilyedi bulunduğu gecekonduyu yapmış ve 20 yılı aşkın bir süredir de o gecekonduda oturmaktadır. İlk eşi hastalanarak vefat edince ikinci evliliğini Zeynep ile yapmış, ancak bu evlilik de boşanmayla sonuçlanmıştır.

Gecekondu yaparak zilyedi bulunduğu arsayı Pendik Belediye Başkanlığından 15.02.2007 tarihinde yapılan ihale sonucu almıştır. Bu ihale sonucunda ödemesi gereken taksitlerin tamamını Zeynep ile olan evliliği içinde ödemiştir.

Bir süre sonra kendi gecekondusunun bulunduğu arsanın etrafında bulunan diğer arsaların da tevhid edilmesi ile elde edilecek arsada binalar yapılması için, kendisine de 5 adet daire verilmesi şartı ile müteahhit ile anlaşma yaparak, 15.03.2010 tarihinde kat karşılığı inşaat sözleşmesi yapmıştır.

ZEYNEP

Zeynep, Bekir'in ikinci eşi olup cahil ve geçimsiz biridir. Bekir'in ilk eşinden olan çocuklarını kıskanmaktadır. Gecekondunun üzerinde bulunduğu arsanın diğer arsalarla tevhit edilerek oluşturulan büyük arsa üzerine 5 adet blok inşaatı yapılacağını kulaktan dolma bilgilerle öğrenmiş ve bu binalardaki toplam dairelerin yarısının kendisinin olacağını düşünerek hemen boşanma davasını ve arkasından da mal rejimi tasfiyesi davası açarak toplam dairelerin yarısının kendisine verilmesini talep etmiştir.

Bekir'in Avukatı BARAN

Müvekkilinin söz konusu arsayı 14.02.2007 tarihinde 66.510,00 TL bedel karşılığında satın aldığını, akabinde 26.000,00 TL peşinat ödediğini, müvekkilinin 08.06.2007 tarihinde evlendikten sonra evlilik içinde toplam 40.510,00 TL para ödediğini ayrıca dava konusu 5 adet taşınmazın, müvekkili Bekir'in Kat Karşılığı İnşaat Yapım Sözleşmesi sonucu payına düşen taşınmazlar olduğunu ve paylaşıma girmeyeceğini bildirmiştir.

Zeynep'in Avukatı HALE

Zeynep' in Avukatı Hale dilekçesinde, taşınmazın (arsa) ihale tarihi 15.02.2007 ise de bedelinin ödenmesinin taksit sözleşmesinde görüldüğü gibi, evlilik (08.06.2007) tarihinden sonra olduğunu, bu nedenle hesaplamalar yapılırken bu durumun da dikkate alınması gerektiğini belirtmiştir. Ancak davanın belli bir aşamaya gelmesi ve Zeynep' in tahmin ettiği kadar daire alamayacağını düşünmeye başlaması üzerine iki tarafın aileleri arasında sorunlar yaşanmaya başlamış ve Zeynep'in avukatı Arabulucuya giderek sorunu uzman bir arabulucu önünde çözmek istediklerini karşı tarafa iletmiştir.

2 / MAL REJİMİ TASFİYESİ

(Av. Ab. Recep Duran tarafından hazırlanmıştır.)

Hüseyin ile Songül 2010 yılında evlenmişler ve bu evliliklerinden 2012 doğumlu Ali isminde müşterek bir çocukları olmuştur. Hüseyin'le Songül evlendiklerinde Hüseyin'in ailesinin evine yerleşmişlerdir. Aynı evde Hüseyin'in 17 yaşında Filiz isminde bir kız ve 13 yaşında Fikret isminde bir erkek kardeşi ile babası Mahmut ve annesi Sultan birlikte yaşamaya başlamışlardır. Bir süre sonra Songül ile Hüseyin'in annesi Sultan arasında kültür ve inanç farklılıklarından dolayı çatışmalar başlamış ve bu durum her iki taraf aileleri arasında da gerginliklere neden olmuştur. Akşamları işinden eve dönen Hüseyin sürekli olarak eşinin ve annesinin şikâyetleri arasında kalmaktadır. Hüseyin ile Songül bir süre sonra ev arayışına girmişler ve Songül'ün ziynet eşyalarını 30.000 TL, Hüseyin'in evlenmeden önce sahip olduğu arabayı da 40.000 TL'ye satarak 70.000 TL para biriktirmişler ve bu parayı peşinat yaparak 270.000 TL'ye 8 Şubat 2014 tarihinde Hüseyin'in ailesine yakın bir ev satın almışlardır. Ev için 200.000 TL uzun vadeli Konut Kredisi kullanmışlardır. Kredi borçlarını bir tekstil atölyesinde çalışan Hüseyin maaşıyla ödemekte olup evin tapusu da Hüseyin adınadır. Songül ev kadınıdır. Ayrı eve çıkmalarına rağmen Hüseyin'in annesi tarafından devamlı rahatsız edilen fakat Hüseyin'in bu uyuşmazlığı çözmek için hiçbir şey yapmamasından bıkan Songül, Hüseyin'e bir mektup

bırakarak özel eşyalarını ve oğlunu alıp kendi ailesinin yanına dönmüştür. Taraflar arasındaki iletişimin giderek daha da çok bozulması sonucu 12.04.2017 tarihinde açılan boşanma davası 03.12.2019 tarihinde kesinleşmiştir. Akabinde Songül mal rejiminin tasfiyesi davası açmıştır.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

HÜSEYİN

Hüseyin kendi adına aldıkları evin taksitlerini zorlukla ödemektedir ve Songül'ün ziynetlerini bozarak evin alımına kattığı 30.000 TL'yi geri ödemeyi düşünmemektedir. Çünkü Songül evden ayrılırken özel eşyalarıyla birlikte bozdurmadığı diğer ziynet eşyalarını annesinin evine götürmüştür.

SONGÜL

Songül güncel değeri 600.00 TL olan evin yarı bedelini ve ev alırken ödediği ziynet bedeli olan 30.000 TL'nin altın olarak karşılığının geri verilmesini istemektedir Songül avukatının önerisi üzerine bir aile arabulucusuna başvurmuştur.

3 / MAL REJİMİ TASFİYESİ

(*Av. Ab. Şükran Tavlaş tarafından hazırlanmıştır.)*

Berrin ile Cemal 35 yıllık evli olup, 4 yıl süren çekişmeli boşanma davası sonucunda boşanmışlar ve boşanma kararı kesinleşmiştir. Boşanma davası kesinleştikten sonra Berrin mal rejimi tasfiyesinden doğan alacaklarını alabilmek için, katkı payı ve katılma alacağı davası açmıştır. Bu davada Cemal'den, evlilik birliği içerisinde 2000 yılında alınan Cemal'in maliki olduğu Üsküdar-Bağlarbaşı adresindeki evinden katkı payı alacağı, 2014 yılında evlilik birliğinde alınan ve ruhsat sahibi Cemal'in olduğu araç bedelinin yarısı, bankalarda tarafların emeklilik tazminatlarını da ihtiva eden hesapların yarısı ve ziynet alacakları talebi vardır. Berrin memur emeklisi olup, arkadaşlarından arabuluculuk sisteminin avantajlarını ve kendisinin bu süreçte aktif olarak yer alacağını öğrenmiş, çekişmeli boşanmanın uzun maddi ve manevi yıpratıcı sürecini yaşamış birisi olarak artık yargılama sürecine katlanamayacağını düşünmektedir. Berrin çalışma hayatında iken birer yıl ara ile iki çocuk sahibi olmuş ve 4 yıl çalışma hayatına ara vermiştir. Boşanma davası bittikten sonra akabinde eşi Cemal, eşinin çalışmadığı dönemde ödediği sigorta primleri için alacak davası açmış olup bu dava da derdesttir.

Cemal ise yeni bir evlilik yapacağından maddi konuları da çözerek yeni bir hayata başlamak ancak yıllarca çalışarak emek verdiği birikimlerinin dağılımında

söz sahibi olmak, avukatlık ücretleri ve yargılama giderlerini minimumda tutmak istemektedir. Her iki taraf da boşanma sürecinde haklarını çok iyi öğrenmiş olup, menfaat temelli müzakerelerle bir an evvel sonuca ulaşmak istemektedirler. Ancak kesinlikle yüz yüze gelmek istememektedirler.

4 / MAL REJİMİ TASFİYESİ

(*Av. Ab. Şebnem Akçınar tarafından hazırlanmıştır.)*

Seçil, sosyoloji mezunu naif ve hoş bir kadındır. Kendine ait özel bir eğitim şirketi bulunmakta ve ayda 30.000.00 TL para kazanmaktadır. Eren istatistik mezunu çok yakışıklı ve karizmatik bir adamdır. Özel bir şirkette çalışmakta ve 5.000.00 TL maaş almaktadır.

Taraflar 8 yıllık evli olup, 5 yaşında Şirin adında bir kızları bulunmaktadır. Evlendikleri günden itibaren Seçil evin giderleri yanında Eren'in lüks masraflarını karşılamaya çalışmıştır. Maaşı 5.000.00 TL olmasına karşın kredi kartlarının asgari ödemesi en az 6.000.00 TL gelmekte ve Seçil bunlara yetişmeye çalışmaktadır. Toplu taşıma ile işe gidip gelmekte çok zorlandığından sürekli şikâyet ettiği için, Seçil onun üzerine araba almıştır. Seçil hamileliğinde fazlaca kilo almasıyla birlikte eşi tarafından sürekli aşağılanmaya ve "duba, sen de kadın mısın" vb. hakaretlere maruz kalmıştır. Doğum ile birlikte Eren iş arkadaşlarından genç ve güzel kadınları eve getirmeye başlamış, Seçil eşini iş arkadaşlarına mahcup etmemek için onlara hizmet etmiştir. Bir süre sonra çocukları için de yatırım olması amacıyla ev almaya karar vermişler, tüm parayı ve kredileri Seçil ödeyecek olmasına karşın, Eren'in baskısı üzerine tapu Eren adına alınmıştır.

20.12.2018 tarihinde Seçil, kendisi iş seyahatindeyken bakıcıyı kontrol etmek amacıyla yerleştirdiği kamera kaydını izlerken eşinin gece eve bir kadın ile geldiğini görmüş ve zina sebebiyle boşanma davası açmıştır. Açılan dava boşanma ile sonuçlanmış ve kesinleşmiştir. Akabinde Seçil, Eren'e karşı mal rejiminin tasfiyesi davası açmıştır.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

SEÇİL

Seçil bugüne kadar içinde bulunduğu durumu fark edemediği için kendisine çok kızgındır. Yıllarca mesleği sebebiyle insanlara yardım etmiş, akıl vermiş ama kendine yardım edememiştir. Özellikle evi ve arabayı eşinin üzerine yapmış olup kredi borçlarını da boşanma davası boyunca bile ödemeye devam etmiş olduğu için öfkelidir.

EREN

Eren eşinden boşandığına çok sevinmiş ve bir hafta içinde genç sevgilisiyle nişanlanarak yeni bir eve taşınmıştır. Evi eski eşiyle paylaşamayacaklarını düşünmekte ve evi bir an önce satıp harcamak istemektedir.

5 / MAL REJİMİ TASFİYESİ

(Av. Ab. Recep Duran tarafından hazırlanmıştır.)

Ali ile Ayşe 15.01.2003 tarihinde evlenmişlerdir. Ayşe, Ali'nin amcasının kızı olup, İstanbul'un kenar ilçelerinden birinde Ali'nin babası, annesi ve iki kardeşiyle birlikte yaşamaya başlamışlardır. Yaşadıkları evin reisi Ali'nin babasıdır ve aile geleneği olarak tüm kazanç babada toplanmakta ve harcamalara baba karar vermektedir. Ali başkalarının araçlarında kamyon şoförlüğü ve taşıma işleriyle uğraşmakta olup birikimlerini babasına vermektedir. Bir süre sonra Ali babasından 50.000.00 TL borç alarak kendisinin 20.000 TL ve Ayşe de kendi ziynetlerini satarak 10.000 TL katkısıyla 80.000 TL'ye 3 Mart 2008 tarihinde taşıma işinde kullanmak amacıyla ticari amaçla bir kamyon almıştır. Ali bu araçta çalışmaya başlamıştır. Ali ve Ayşe'nin 6 yaşında Zeynep isminde bir kızı ve 8 yaşında Arif isminde bir oğlu vardır. Ali zaman içinde küçük yaşta görücü usulü akraba evliliği yaptığı eşinden uzaklaşmaya başlamış ve Aysel adında bir kadınla ilişki kurmuştur. Bu beraberlikten 4 yaşında Gül isminde bir kız çocukları bulunmaktadır.. Ali bu durumu daha fazla gizleyemeyeceği için ilk eşi Ayşe'yi ve iki çocuğunu baba evinde bırakarak evden ayrılıp Aysel ile yaşadığı eve taşınmıştır. Ayşe'nin kocasını eve döndürmek için yaptığı uğraşlar sonuç vermemiştir. Ali, Ayşe aleyhine boşanma davası açmış, ancak bu dava Ayşe'nin itirazı üzerine reddedilmiştir. Bu kararın kesinleşmesinden itibaren üç yıl geçtikten sonra 20.09.2018 tarihinde Ali fiili ayrılık sebebiyle boşanma davası açmıştır. Bu davada Ayşe lehine maddi ve manevi tazminat ile yoksulluk nafakası ve çocuklar için iştirak nafakasına hükmedilmiştir. Akabinde Ayşe, Ali'ye karşı mal rejimi tasfiyesi davası açmıştır. Bu davanın açılması yakın akraba olan iki tarafın aileleri arasında husumet yaratmıştır. Bu nedenle Ayşe avukatının da önerisiyle aile arabulucusuna başvurarak ihtilafın kısa zamanda sulhen hallolmasını istemektedir.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

ALİ

Ayşe, kendisi ve çocuklar için hükmedilen nafakanın tahsilini bahane ederek sürekli Ali'yi ve Aysel'i rahatsız ettiği için Ali bulunduğu semti terk edip başka bir

semte taşınmayı düşünmektedir. Ayşe'ye her ay ödemek zorunda kaldığı yoksulluk nafakasından kurtulmak için kendisine makul ve toplu bir ödeme yapmayı istemektedir. Ali Ayşe'yle evli iken kazancıyla bir ev almış ancak bu evi gizlemek için babası adına tescil ettirmiş olup bu evde kira vermeden oturmaktadır.

AYŞE

Ayşe, Ali'nin bir başka kadınla beraberliği nedeniyle öfke ve acı duymaktadır. Üstelik bütün olanlardan sonra halen eski kayınpederi olan amcasının evinde yaşaması nedeniyle mutsuzdur. Evliliği boyunca iki çocuğu için tekstil atölyelerinde ve evlerde temizlik yaparak çocuklarının harçlıklarını çıkartıp okutmaya çalışmış olup bütün hayali çocuklarıyla birlikte yaşayabileceği bir ev sahibi olmaktır. Çocuklarıyla babasının görüşmesine engel olmamaktadır ancak çocuklarına babası tarafından yardım edilmemesi nedeniyle ve tedbir nafakasını düzenli ödememesi nedeniyle çok zor bir hayat sürdürmektedir. Ayşe, Ali kamyon alırken ziynet bedeli olarak verdiği 10.000 TL'nın altın olarak veya faiziyle birlikte TL olarak bu günkü tarih itibariyle bedelini geri almayı istemektedir. Arabuluculuk görüşmeleri sürerken Ali'nin halen Aysel ve çocuğu ile oturduğu evin Ali tarafından alındığını ancak babası üzerine kaydedildiğini tesadüfen öğrenmiş ve kendini hayalleri çalınmış gibi hissetmiştir.

6 / MAL REJİMİ TASFİYESİ

(Av. Ab. Şükran Tavlaş tarafından hazırlanmıştır.)

Birol ile Mine 3 yıldır evli olup, sadakatsizlik sebebiyle boşanmışlardır. Boşanma kararının 17.03. 2020 tarihinde kesinleşmesinden sonra Birol mal rejiminin tasfiyesi davası açmak için avukatıyla görüşürken bu konuyu arabuluculuk ile sonuçlandırabileceğini öğrenmiştir. Mine de özel hayatlarının üçüncü kişiler ve aileleri tarafından bilinmesi yerine gizliliğin esas olduğu arabuluculuk sistemine sıcak bakmıştır. Çiftin evliliklerinden çocukları yoktur. 2016 yılında evlenmişler ve 2017 yılında 900.000 TL karşılığında Suadiye'de yarı yarıya ortak oldukları bir ev almışlardır.

Evi alırken Mine eşine 120.000 TL değerinde düğünde takılan takılarını vermiş ve bunların kendisine yıllar geçse de eşi tarafından yerine konulacağına dair söz almıştır. Bu evin alınması için Birol evlenmeden önce aldığı arabasını 60.000 TL'ye satmış, Birol'un ailesi 250.000 TL nakit olarak vermiş ve 500.000 TL kredi çekmişlerdir. Evin giyinme odasını ise 10.000 USD'ye Mine'nin ailesi yaptırmıştır. Ev, tapu masrafları dahil 930.000TL'ye mal olmuştur.

Ayrıca eşler Bodrum 'da bir devre mülk almışlar, 5 yıl vadeli ödemesinin 2.5 yıl ödemeli borcu bulunmaktadır.

Mine evlilik birliği içerisinde alınan bir ev olması nedeniyle takılarını da verdiği için evin yarısının kendisine verilmesini o evde oturmak istediğini beyan etmiştir. Birol ise evin alımında annesinin katkısının büyük olduğunu, arabasını sattığını evin kendisine ait olduğunu beyan etmektedir.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

BİROL

Mal varlığının alımında büyük katkı kendisi ve ailesi tarafından yapıldığı için bu konuda bir mağduriyet yaşamaması gerektiğini düşünmektedir. Aile hukuku konusunda tecrübeli bir avukatla görüşerek kişisel mal varlığı, değer artış payı, denkleştirme gibi kavramları araştırmış ve bir uzmandan rapor alarak arabuluculuk görüşmesine hazır gitmek istemektedir. Yasal olarak takıları vermek veya bedelini ödemek zorunda kalırsa da herkes kendi ailesi ve kendi yakınlarının taktığı takıları almalı diye ısrarcı olacaktır. 10.000 USD değerindeki giyinme odasındaki dolapları eski eşi isterse söküp götürebileceğini, onların mal paylaşımında göz önüne alınmamasını özellikle dile getirmeyi düşünmektedir.

MİNE

Arabuluculuk görüşmeleriyle mali konuları çözerek en kısa sürede Birol ile tüm bağını bitirmek istemektedir. Özel hayatında yaşadıklarının daha fazla gözler önüne serilmesini istememektedir. Suadiye'deki evin kendisine verilmesini istemiş olsa da evdeki kötü anılarından ötürü evden vazgeçme konusunda esneyebileceğini düşünmektedir. Bodrum'daki devre mülkün tamamen kendisine verilmesini eski eşinin burası ile ilgili hiçbir hak talep etmemesini ve tüm tapu masraf ve harçlarının da Birol tarafından karşılanmasını istemektedir.

7 / MAL REJİMİ TASFİYESİ

(Av. Ab. Nihal Özen Coşkun tarafından hazırlanmıştır.)

Selim ile Pervin 1995 yılında evlenmişlerdir. Bir kız bir de erkek çocukları olmuştur. Selim 1993 yılında bir kooperatife girmiş ve bu evin taksitleri de 2013 yılına kadar devam etmiştir. Bu arada Pervin'e takılan tüm altınlar bu evin ödemeleri için satılmıştır. Evlenirken Pervin çalışmakta olduğu işini bıraktığından Selim kendi rızası ile bir daha geri istemeyeceğine söz vererek ve kadının gelecekteki hayatının bir güvencesi olmak üzere Pervin'in banka hesabına külliyetli miktarda para yatırmıştır. Pervin bu parayı hiç harcamamış ve geçen yıllar içinde üzerine eklenen faizlerle büyük bir meblağa ulaşmıştır.

Çocuklar 9 ve 12 yaşına gelmişler ve Selim'in eşine uzun süre ilgisiz ve saygısız davranışları sebebiyle evlilik çekilmez bir hâl almıştır. Selim kişisel borçlarını bahane ederek Pervin'in banka hesabındaki parayı kullanmaya başlamış ancak bir süre sonra Pervin buna karşı çıkmıştır. Bu paranın kendisine bağışlandığını, bu paraya dokunmayacağına söz verdiğini, onun sözüne güvenerek yıllardır çalışmadığını ve bu paranın çocuklarının eğitim ve gelecek güvencesi olduğunu söylemiş ise de Selim bu parayı almak için ev içindeki huzursuzluğu artırmıştır. Çocukların durumdan olumsuz etkilendiğini gören ve kendisi de mutsuz olan Pervin, Selim'in boşanma teklifini kabul eder. 06.02.2016 tarihinde açılan dava 01.04.2016 tarihinde boşanma ile sonuçlanır. Avukatlarının önerileri üzerine mal rejiminin tasfiyesi için aile arabulucusuna gitmeye karar verirler.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

SELİM

Selim bilgisayar mühendisidir ve çalıştığı iş yerinden yüklü miktarda maaş almakta ancak bunu Pervin ile paylaşmamakta ve her ay düzenli olarak belli bir miktar parayı ağabeyine göndererek ağabeyinin hesaplarında kendi parasını biriktirmektedir.

Ayrıca kooperatif evinin içine sürekli tadilat yaptırmakta ve evin içine eşya almakta ama bunu da Pervin'e söylememektedir. İş yerinden Hale isimli bir kadınla da eşini aldatmakta ve bu ilişkiyi Pervin bilmemekte ancak şüphelenmektedir. Hale Selim'in iş arkadaşlarından biriyle evlidir. O da eşinden boşanıp Selim ile birlikte yaşamayı amaçlamaktadır. Pervin boşandıktan sonra memleketi olan Adana'ya dönmek istemekte ancak Selim çocukların İstanbul'dan Adana' ya gitmeleri fikrine yanaşmamaktadır.

Selim, avukatların mal paylaşımı için arabuluculuğa gitme önerisini istemeyerek kabul etmiştir.

PERVİN

Pervin de bilgisayar mühendisidir ancak çocukları üst üste doğduğundan ve çocuklarını kendisi büyütmek istediğinden işinden ayrılmıştır. Çok varlıklı bir ailenin kızıdır. Ancak ailenin istemediği biri ile evlendiğinden ailesi tüm maddi desteğini kesmiş ve Pervin'i yalnız bırakmışlardır. Sadece bir kız kardeşi ona yardım etmektedir. Çocukları da alıp Adana'daki evine gitmek istemektedir. Ancak işi olmadığı için ailesi buna sıcak bakmamaktadır. Ayrıca çocuklar da İstanbul'da kalmakta ısrar etmektedir. Pervin, Selim'in evden giderken almayı unuttuğu bir çantanın içinde parasını abisi nezdinde biriktirdiğini ve Hale ile olan ilişkilerini açıkça gösteren belgeler bulmuştur.

8 / MAL REJİMİ TASFİYESİ

(Av. Ab. Recep Duran tarafından hazırlanmıştır.)

Tülin ile Yusuf 1996 yılında evlenmişler ve bu evliliklerinden Yağmur isminde bir kızları bulunmaktadır. Tülin'in evlilik öncesi aldığı ve içinde kiracı olan küçük bir dairesi, Yusuf'un ise evlilik öncesi aldığı bir arabası bulunmaktadır. Her ikisi de farklı şirketlerde çalışmaktadırlar. Tülin bir şirkette üst yönetici konumunda çalışmakta olup eve geç gelmekte ve müşterek çocuklarına dadı bakmaktadır. Yusuf ise çalıştığı firmada pazarlamacı olup sık sık seyahat etmek zorunda kalmaktadır.

Yusuf, Tülin'in evine 2010 yılında 15.000 TL'lik bakım yaptırmış ev daha değerli hâle gelmiş ve kira bedeli yükselmiştir. Taraflar maaşlarını kendileri tasarruf etmekte, ev ve çocuğun giderini eşit şekilde paylaşmaktadırlar. Tülin emekliliğe hak kazandığında birikmiş kıdem tazminatını alarak kendi adına 2013 yılında bir ev almıştır. Yine aynı şirkette çalışmaya devam etmektedir. Yusuf ise babasından gelen miras ve arabasını da satarak 2015 yılında bir ev almıştır. Kirasını ise mutfak giderleri için Tülin alıp harcamaktadır.

Zamanla aralarındaki bağlar iyice koptuğu için birbirleriyle en az karşılaşacak şekilde bir ev düzeni kurmuşlardır. Kızları Yağmur, anne ve babasının son yıllarda artan gerginliklerinden dolayı mutsuzdur. Bu sebeple psikolojik destek almaya başlamıştır. Birlikte yaşayamayacaklarına karar verince bir araya gelip mal varlıklarını paylaşmak isterler ancak birbirlerini suçlamaya başladıkları için hiçbir gelişme sağlayamazlar. Bu konu için görüştükleri avukat, önce boşanma davasının açılmasını, boşanma kesinleştikten sonra mal paylaşımını aile arabulucusu ile de yapabileceklerini söyler. Taraflar 10.05.2017 tarihinde boşanma davası açmış ve 13.11.2017 tarihinde boşanmışlardır. Karar 25.12.2017 tarihinde kesinleşmiştir. Daha sonra bir aile arabulucusu ile mal paylaşımını uzlaşarak yapabilmek için harekete geçmişlerdir.

9 / MAL REJİMİ TASFİYESİ

(Av. Ab. Recep Duran tarafından hazırlanmıştır.)

Sevgi ile Osman 20 yıllık evli bir çifttir. Tarafların Barış isminde bir oğulları vardır. Osman, evlenmeden önce kurmuş olduğu eğitim şirketinin %10 hissesini eşi Sevgi'ye 1 Ocak 2005 tarihinde devretmiştir. Sevgi de evlendikten sonra 2010 yılında kendisine ait bir danışmanlık şirketi kurmuştur. Her iki taraf da kendi kazançlarını kendileri almakta ve tasarruf etmekte olup ekonomik getirileri oldukça iyidir. Sevgi'nin adına İstanbul'un bir ilçesinde 2008 yılında 20.000 TL'lik ziynetlerini satarak girdiği ve rayiç bedeli 180.000.00 TL değerinde bir kooperatif hissesi

vardır. Bu kooperatif hissesinin ödemelerini evlilik süresince müştereken yapmışlardır. Taraflar kiralık bir evde oturmakta olup evin aylık 3.000.00 TL olan kirasını Osman ödemektedir. Osman 2015 yılında kendi adına 800.000.00 TL değerinde yazlık bir villa almıştır. Osman ile Sevgi arasında iş yoğunluğu ve iletişimsizlik nedeniyle ilişkileri kopmuş ve Osman müşterek evde geceleri çalışarak veya kanepede sabahlayarak zaman geçirmeye başlamıştır. Eşi Sevgi ise diğer bir odada televizyon seyrederek veya film izleyerek zaman geçirmektedirler. Taraflar ev içinde aynı ortamda karşılaşmamaya özen göstermeye başlamışlardır. Osman evi bir otel gibi kullanmaya başlamış sadece elbiselerini almak için zaman zaman eve gelmeye başlamıştır. Her iki taraf da evlilik birliğinin temelinden sarsıldığını ve artık evliliğin yürümesinin imkânsız olduğu kanaati oluşmuştur. Osman eşini arayıp kendisinden ayrılmak istediğini söylemiş ve evdeki tüm özel eşyalarını alarak evi terk etmiştir. Oğullarına bu ayrılık ve boşanma fikrini nasıl anlatacaklarının stresini yaşamaktadırlar. Sevgi evlilik birliğinin bittiğini anlamış bile olsa bu durumu kabullenememiş ve depresyona girmiştir. Sevgi bugünkü değeri 300.000 TL değerinde bir BMW kullanmaktadır. Osman ise 180.000 USD değerinde yeni bir Mercedes almıştır. Her iki araç da Osman'ın şirketine tescillidir. Sevgi'nin bankada 20.OO0 USD , Osman'ın ise 200.000 Eurosu bulunmaktadır. İkisinin de kullanabileceği ortak bir hesapta da 150.000.00 TL para bulunmaktadır. Taraflar bu evliliğin hukuken sonlandırılması için 02.03.2018 tarihinde mahkemeye başvurmuş olup boşanma kararı 14.03.2020 tarihinde kesinleşmiştir. Sonrasında mali konularda uzlaşabilmek için birlikte aile arabulucusuna başvurmayı kararlaştırmışlardır.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

SEVGİ

Eşini takip eden Sevgi, eşi Osman'ın yanında çalışan Handan isminde genç bir kadınla ilişkisi olduğunu öğrenmiştir. Sevgi çok öfkelenmiş ve kırılmış olsa da bu evliliğin bitmiş olduğunu kabullenmiş ancak eğitim şirketindeki hissesinin karşılığı olandan daha fazla para almayı hak ettiğini düşünmektedir. Kullanmakta olduğu BMV marka aracın alımında, 2014 yılında 200.000 TL olan bedelin 80.000.00 TL'lik kısmını babasından gelen miras parasıyla, 30.000 TL'lik kısmını altın satıp ödediği için bunların da dikkate alınmasını istemektedir. Sevgi, mevcut evin kirasının yine Osman tarafından ödenmesini istemektedir. Kendi eğitim şirketinden Osman'a pay vermek istememektedir. Osman'ın kendi adına aldığı dairenin yarı bedelini alacağını düşünmektedir.

OSMAN

Osman boşandıktan sonra Handan ile evlenmeyi düşünmektedir. Eşinin de geliri olduğu için evin kirasını ödemeyi düşünmemektedir. Eşinin evlilik birliğine

katkısının az olduğunu düşündüğü için birikimlerini kendisiyle yarı yarıya paylaşmamak için arayış içindedir. Eğitim şirketindeki %10 hisseyi vaktiyle karşılıksız verdiği için bedel ödemeyi düşünmemektedir. Araçların paylaşımından şirketin etkilenmesini istememektedir. Yazlık villanın kendisinde kalması için Sevgi'ye kooperatif hissesi dışında ayrıca bir para ödemeyi teklif edecektir. Bankadaki ortak para hariç hiçbir şeyi paylaşmaya niyeti yoktur zira yeni bir hayata başlarken kendisine de para gerekecektir.

10 / MAL REJİMİ TASFİYESİ

(Av. Ab. Recep Duran tarafından hazırlanmıştır.)

Mahmut ile Meryem 1985 yılında evlenmiş bir çifttir. Evliliklerinden 1988 doğumlu Filiz ve 1990 doğumlu Funda isminde iki müşterek çocukları bulunmaktadır.

Mahmut, küçük bir ilde noter olarak işe başlamıştır. Eşi Meryem belediyede işe başlamıştır. Ancak Mahmut eşini işinden ayırmış ve kendisine yardım etmesini istemiştir. Meryem, noter olan eşine yardım etmek için eşinin yanında sigortalı olarak çalışmaya başlamıştır. Ancak bordroda gösterilmesine rağmen kendisine herhangi bir ödeme yapılmamaktadır.

Mahmut'un daha sonra büyük bir ilde noterlik sırası geldiğinde, o şehre taşınmışlardır. Mahmut kendi adına 1998 yılında 800.000 TL'ye bir daire almıştır. Mahmut çocuklarına da 250.000 TL bedelli birer daire almıştır. Meryem kendi ailesinden gelen miras hissesi ile bir kooperatife girmiştir. Ancak kooperatif aidatlarını noter olan eşi ödemeyi sürdürmüştür. Mahmut'un kendi adına aldığı daireye Meryem'in kendi özel ziynet eşyaları satılarak 2010 yılında 30.000 TL masraf yapılmış ve daire değer kazanmıştır. Meryem'e 2015 yılbaşında piyangodan 60.000 TL ikramiye çıkmış olup bu para ile bir otomobil almıştır.

Zamanla eşler arasındaki iletişim bozulmuş, soğukluk ve tartışmalar artmış, bunun sonucu olarak evlilik birliği çekilmez hâle gelmiştir. Mahmut bir gün eşine bir mektup bırakarak evinden özel eşyalarını da alarak ayrılmış ve bir otele yerleşmiştir. 03.07.2018 tarihinde açtığı dava 09.02.2020 tarihinde boşanma ile sonuçlanmış ve 18.04.2020 tarihinde kesinleşmiştir.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

MERYEM

Yıllarını verdiği eşi tarafından evde yok sayılmakta ve kendini değersiz hissetmekte olup çok üzgün ve kızgındır. Ailesine ve çevresine boşandığını açıklaması çok zordur. Yaşlı ve hasta bir annesi vardır. Onun bu olayı duymasını istememektedir.

Boşanma sürecinde noterlikteki işinden ayrılmak zorunda kalmış ve sigortası kesilmiştir. Meryem eşinin evinden ve yine kızları adına olan dairelerden hakkı olduğunu ve eşinden tazminat istemeyi düşünmektedir. Meryem aile arabuluculuğunda etrafa duyurmadan imkânlarını değerlendirebileceği inancı ile arabuluculuğu kabul etmiştir.

MAHMUT

Mahmut birikimlerini gizlemektedir. Bir kısım birikimleriyle babası adına daire almıştır. Bankalardaki paraları kendi adına yatırmamaktadır. Yeni bir evlilik yapmayı düşünmektedir. Aile arabuluculuğunun avantajlarını duymuştur. Anlaşma yoluyla uyuşmazlığı çözmek istemektedir.

11 / MİRAS

(Av. Ab. Pelin Yücel tarafından hazırlanmıştır.)

Muris Mehmet, 12.10.2018 tarihinde eşi Nuray ve çocukları Erol, Ersin, Şule ve Eda'yı arkada bırakarak vefat etmiştir. Erol arıcılık yapmakta ve yalnız yaşamaktadır. Ersin, market işletmekte olup evli ve iki çocukludur. Mehmet'in terekesinde, Amasya'da dört kardeşi ile birlikte sahip oldukları babasından kalma dört dönüm bahçe içinde büyük bir ev, Ankara'da 700.000 TL değerinde bir ev ve bankada 60.000 TL para bulunmaktadır. Mehmet vefatından altı ay önce, damatlarını gözü tutmadığı ve Erol'un kumarbazlığına kızdığı için diğer oğlu Ersin'in üstüne 1.500.000 TL değerinde bir işyeri almıştır.

Bu arada bahçe içindeki ev değerlenmiş ve müteahhitlerin teklifleri peş peşe gelmeye başlamıştır. Muris'in ablası Müberra Amasya'da, diğer kardeşleri Muhterem, Ömer ve Basri Ankara'da yaşamaktadır. Müteahhitle yapılacak sözleşmeler için Muhterem ve Basri Müberra'ya, Ömer ise Ersin'e vekâlet verirler. İnşaat büyük bir hızla ilerlerken Ankara'da oturan kardeşler kendilerine, Mehmet'in eşi Nuray, Şule ve Eda'ya 100'er metrekarelik birer daire taahhüt edildiği hâlde; Erol ve Ersin'e her biri 300 metrekare olan birer dükkân ve en üst katta dubleks daireler taahhüt edildiğini öğrenirler.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

MÜBERRA

Müberra, müteahhitle anlaşma yapılırken Erol ve Ersin'in daireleri ve dükkânlarının farkındadır fakat yaşı ve hastalıkları sebebi ile kendisine bu yeğenleri sahip çıktığı için sesini çıkartmamıştır. Basri ve Muhterem, Müberra'ya vekâletname verdiği hâlde, Müberra'ya karşı dava açmak istememektedirler.

EROL

Erol, düzenli bir iş sahibi olamadığı için babasının takdirini kazanamamıştır. Arıcılık yapmakta ve bu sebeple yerleşik düzene sahip olamamaktadır. Kendisinin yeni kovanlara ve bal süzme makinasına ihtiyacı varken ona destek olunmayıp Ersin'e dükkân alınmasına içerlemiştir. Hem Ersin'le arasının bozulmamasını hem de babasının mirasından hakkı olanı istemektedir.

ERSİN

Kardeşi Erol'un Amasya'daki inşaattan 300 metrekarelik dükkân ve dubleks daire almasını sağlayarak onu sakinleştirmeyi hedeflemektedir. Kız kardeşleri kendilerine İstanbul'da iyi bir hayat kurdukları için onların kendisine dava açabileceklerine ihtimal vermemektedir.

ÖMER

Güvenini kötüye kullandığı için Ersin'e çok kızmıştır. Ersin'e, Erol'a ve Müberra'ya dava açmaya hazırlanmaktadır. Şule ve Eda'yı da bu haksızlığa tepki göstermeleri için ikna etmeye çalışmaktadır.

ŞULE ve EDA

Ailenin en uzakta yaşayan çocukları olarak özellikle babalarının olumsuz tutumuna, annelerinin de bu duruma sessiz kalmasına üzülmektedirler. Ersin'in kendisine bu kadar pahalı bir işyeri alınmasını kabul ederek tüm kardeşlerinin hakkını yediğine inanmaktadırlar. Çocuklarının geleceğini de düşünerek dava açmaya karar vermişlerdir. Eda'nın avukatı, aile ilişkilerini daha fazla yıpratmadan çözüm arayabilmeleri için arabuluculuk yolunu önermiştir.

12 / MİRAS

(*Av. Ab. H. Mehveş Ekşiler Özer tarafından hazırlanmıştır.)*

Osman, babasından kalan bakkal dükkânını 80 yaşına kadar işletmiş sonra da kiraya vermiştir. Bahçe içinde büyük bir evi, bakkal dükkânının yanında üç adet daha dükkânı ve bakkal dükkânının üstünde iki odalı bir dairesi bulunmaktadır. Eşini kaybettikten sonra tekrar evlenmemiş olup iki oğlu vardır. Büyük oğlu Ahmet elektrik mühendisi, diğer oğlu Ali de makine mühendisidir.

Büyük kardeş Ahmet, Osman'ın bakkal dükkanının üzerinde olan daireyi ofis olarak kullanmakta ve serbest çalışmaktadır. İlçede sevilen, saygı duyulan biridir. Belediye ile yakın ilişkileri vardır, bir çok ihalede elektrik tesisatı işlerini almakta ve iyi bir hayat sürmektedir. Eşi Nesrin diş hekimidir ve lise çağında bir kızı vardır.

Ali, ilçede büyük bir beyaz eşya üretim fabrikasında çalışmaktadır. Eşi Sema ise bir devlet kurumunda memurdur. Biri ortaokulda biri de ilkokulda eğitim görmekte olan iki oğlu vardır.

Osman, bahçe içindeki müstakil evlerini bir müteahhitle kat karşılığı inşaat anlaşması ile devretmiş ve bu anlaşmadan kendilerine üç daire düşmüştür. Bir daire baba Osman adına, diğer iki daire de her iki çocuğa birer daire olarak paylaştırılmıştır. Ali zaman içinde maddi ihtiyaçları doğduğu için kendisine ait daireyi satmıştır ve kiralık bir evde ailesiyle yaşamaktadır. Ahmet de finansman sağlamak için kendisine düşen daireyi satmıştır. Eşi Nesrin'e ait bir dairede ailesiyle yaşamaktadır. Osman da kendisine düşen dairede yaşamını sürdürmektedir. Osman'ın yaşı oldukça ileridir ve geçirdiği bir ameliyat sonrasında bilinci de çok yerinde değildir.

Birbirine bağlı olan bu ailede Ahmet'in bankalara yüksek miktarda borcu olduğunun ortaya çıkması ile sorunlar yaşanmaya başlamıştır. Bankaların icra takiplerinin başlaması ile Ahmet'in kredi alabilmesi için babaya ait olan dairenin ve tüm dükkânların ipotek verilmiş olduğu anlaşılır. Baba Osman, oğlunun ihtiyacı nedeniyle diğer oğluna bilgi vermeksizin tüm taşınmazlar üzerine ipotek işlemlerine onay vermiştir. Birkaç yıl önce gerçekleştirilen bu işlemlerden ailenin diğer bireylerinin hiçbirinin haberi yoktur.

Ahmet, son aşamaya kadar ailesine bilgi vermemiş, banka borçlarını bir süre ertelemiş, yapılandırmalar yapmış, ancak gelinen noktada, durumu ailesiyle paylaşmak zorunda kalmıştır. Önce, dükkânların satılması için uğraş verilmiş ama başarı sağlanamamıştır. Son çare olarak, Ahmet'in eşi, annesinden kalan ve kardeşiyle ortak bir tarlayı satışa çıkarmış ve tarla satılmıştır. Ancak Ahmet'in eşi Nesrin, banka borçlarını ödemesi karşılığında dükkânların kendisine devredilmesini istemiştir. Ali, ailesinin tüm malvarlığının bu şekilde elden çıkması nedeniyle son derece üzgün ve abisine kızgındır. Ancak, anne ve babasının tek evlerinin de kaybedilmesi riskini göze alamadığı için Nesrin'in isteğini kabul etmek zorunda kalır. Borç ödenir ve babasının oturduğu ev dışındaki tüm taşınmazlar Nesrin'e satış gösterilmek suretiyle devredilir.

Kısa bir zaman sonra Osman vefat eder. Ali, yaşananların kendisine haksızlık olduğunu düşünmekte ve abisi ile yengesine dava açarak mirastan kendi payına düşeni almayı istemektedir.

MALİ BİLGİLER:

Bakkal dükkânının değeri: 50.000 TL.
Osman ve eşinin yaşadığı evin değeri: 75.000 TL.
Dükkân 1: 40.000 TL.
Dükkân 2: 35.000 TL.
Dükkân 3: 25.000 TL.
Bakkal dükkânının üzerindeki daire: 30.000 TL.
Bankaların takibat yaptığı toplam borç: 300.000 TL.
Nesrin ve kardeşine ait satılan tarlanın satış değeri: 350.000 TL.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

ALİ

Ali, abisini çok sevmekte ve değer vermektedir. Abisine çocukluğundan bu yana hayrandır. Babaları Osman ise hep cimri bir adam olmuştur. İyi yüreklidir, insanlara yardım etmeyi sever fakat para ile ilgili konularda tutucu ve inatçıdır. Babasından kalan ne varsa olduğu gibi devam ettirmiştir. Dükkânları çok bakımsız bırakmış, müteahhitlerin isteklerini geri çevirmiştir. İhtiyaçları olduğunu iddia ettiği insanlara kiraladığı dükkânlardan yıllarca kira dahi almadığı olmuştur. Ali bu nedenlerle zaten babası ile geçmişte sorunlar yaşamıştır.

Ahmet, işe başladığı günden itibaren hiç kira ödemeden babasına ait işyerini kullanmıştır. Ali, öncelikle Ahmet'in burası için yıllarca kira ödemesi gerektiğini düşünmüştür. Bu düşüncesini babasına da söylemiş, babası kendisine çok kızmıştır. Oğlundan kira almayacağını, kendisinin de bu şekilde düşünmesinin doğru olmadığını, bir ailede böyle şeylerin sorun olmaması gerektiğini söylemiştir.

İlk gençlik yıllarında Ahmet, yurtdışına gitmek istemiş ve aile zorluklarla da olsa onun bu isteğini yerine getirmiştir. Ali, aynı şeyi isteyememiştir. Çünkü abisi yurtdışında iken anne ve babasının çok sıkıntı çektiğini görmüştür. Abisine hiçbir şekilde yansıtılmayan bu sıkıntıyı anne ve babasına kendisi de yaşatmak istememiştir.

Abisinin serbest iş kurmasından sonra, Ali için tek seçenek maaşlı çalışmak kalmıştır. Eşi ile birlikte çalışmaktalar ve kıt kanaat geçinmektedirler. İki çocuğun masraflarını karşılamakta zorlanmaktadırlar.

Kendisinin hayat şartlarına karşın abisinin lüks içinde yaşaması, küçücük ilçede kendisinin ayrı, eşinin ayrı arabalarla gezmesi, kızlarının İstanbul'da özel kolejde okuması Ali'yi rahatsız etmektedir. Abisini de yeğenini de çok sevmesine rağmen kendisine ve çocuklarına haksızlık yapıldığını düşünmeye başlamıştır.

Nesrin'in borcu ödemek için taşınmazların kendi üzerine devredilmesi isteği Ali'nin gözünde haksız bir istektir. Nesrin'in durumdan faydalanarak ailenin tüm malvarlığına el koymuş olmasını, belki yüz yıldır aileye ait olan taşınmazları bu şekilde ele geçirmesini hazmedememektedir...

AHMET

Ahmet hayatı boyunca kendini güvenilir ve saygın bir insan olarak görmüş, etrafında da aynı şekilde görülmüştür. Eğitim hayatında başarılı olmuştur. Ailesinin maddi desteği ile yurtdışında iki yıl dil eğitimi almıştır. İş hayatına atıldığı andan itibaren işinde başarılı olmuş, hep takdir toplamıştır. İlçenin ileri gelenleri arasında yer almış, belediye meclisinde görev yapmıştır. Kendine çok güvenen, işini iyi yapan biridir.

Krediyi alırken ciddi bir sıkıntı içindedir. Babasının ilerlemiş yaşına rağmen, başka bir çaresi kalmadığı için babasından taşınmazların bir bölümünü ipotek

vermesini istemiştir. Baba Osman, ipoteklerin tesis edildiği dönemde 75 yaşının üzerindedir.

Ahmet, kredi borçlarını ödeyemediğinde ailesine durumu açıklamakta zorluk çekmiştir. Borçların ödenmesi için tek çare, eşi Nesrin'in babasından miras kalan ve kardeşiyle ortak olan tarlanın satılması kalmıştır. Nesrin'in bu aşamada getirdiği şartın kardeşine haksızlık olacağını düşünmesine rağmen kabul etmiştir.

Ahmet, içinde bulunduğu durumdan, saygınlığına ve toplumdaki görüntüsüne zarar vermeksizin çıkmak istemektedir. Sonrasında zaten yeniden çalışacak, yeniden kazanacak, kardeşinin çocuklarının eğitimlerini sağlamayı düşünmektedir. Kardeşine bir de ev almayı istemektedir.

Ahmet bu düşünceler içerisinde kardeşine teklifi iletmiş ve çocuklarının eğitimlerini sağlayacağına, ona bir ev alacağına, maddi hiçbir zorluk yaşatmayacağına söz vererek, en azından baba ve annelerinin evlerini korumak için bu teklifi kabul etmek zorunda olduklarına kardeşini ikna etmiştir.

Ahmet, yeniden işlerini devam ettirmeye başlamıştır. Kardeşine maddi yardımlarda bulunmaktadır. Ancak, kardeşinin kendisine ve eşine karşı davranışları değişmiştir. Artık abisine saygı göstermemekte, her fırsatta tartışma yaratmaktadır. Ahmet kardeşinin kendisini kıskandığını düşünmektedir. Özellikle kardeşinin, eşi Nesrin'e olan saygısızlıkları Ahmet'i çok rahatsız etmektedir. Giderek kardeşi ile arasındaki bağ kopmaya başlamıştır.

Babalarının ölümünden sonra Ahmet, kardeşinin kendisine karşı bir dava açacağını hiç düşünmemiştir. Üstelik böyle bir dava açılırsa tüm ilçede rezil olacaklardır. Kardeşinin bu kadar kıskanç olmasını anlayamamaktadır ve çok kızgındır.

Babası ve annesine, yıllardır Ahmet maddi yardımda bulunmuştur. Ali'nin maddi hiçbir katkısı olmamıştır. Evlerindeki tadilatların yapılması, doğalgaz getirilmesi gibi işlerin yanı sıra, babasının çalışmayı bırakmasından sonra geçimini sağlamasına Ahmet destek olmuştur.

13 / MİRAS

(Av. Ab. Pelin Yücel tarafından hazırlanmıştır.)

Gülin Fogrinilo ve Altay Yaşar iki kardeştirler. Gülin'in eşinin İtalyan olması sebebi ile oraya yerleşmiş olup iki çocuğu Cem ve Can yetişkin oldukları yaştan itibaren İzmir'de yaşamaktadır. Altay ise eşinden boşanmış olup kızı Siren ile birlikte Amerika'da çalışmaktadır. Tüm hayali, emekli olduktan sonra Çeşme'de yaşamaktır. Gülin ve Altay, babalarından kalan denize sıfır Çeşme'deki yazlığı 1995 yılında ½ hisse olarak paylaşmışlardır. Yazlığın eskimiş olması nedeni ile 2003 yılında birlikte karar alarak tamamen yıkmış, tüm masraflarını eşit paylaşarak yepyeni hâle getirmişlerdir. Bakım giderlerinin tamamını da 2003 yılından

bu yana ortaklaşa karşılamaktadırlar. Ancak yazlığı İzmir'de olmaları nedeni ile Gülin'in çocukları Can, Cem ve torunları daha uzun süre kullanmaktadır. Altay ise senede sadece üç haftalık iznini geçirmek için Çeşme'ye gelebilmekte ve kızı Siren ile tatilini yapmakta ancak, Cem ve Can'ın ev sahibi gibi olmaları nedeni ile adeta misafir gibi yaşamaktadırlar. Gülin'in eşinin kısa bir süre önce vefat etmesi nedeni ile Gülin artık, yılın kış aylarına denk gelen altı ayını İtalya'da, yaz aylarına denk gelen altı ayını ise Çeşme'de geçirmektedir. Altay da emekli olarak Çeşme'ye gelmiş fakat kız kardeşi ve yeğenlerinin evdeki hakimiyetleri nedeni ile eve yerleşememiş, denize yakın olmayan başka bir ev kiralamıştır. Yazın denize girmek için müşterek eve gidebilmekte fakat yarı hissesine sahip olduğu evde daha uzun kalmayı arzulamaktadır. Altay'ın da artık torunları olmuş, hem onların Amerika'dan tatile geldikleri ağustos ayındaki dört haftalık süreyi torunları ile birlikte hem de deniz mevsimi içindeki iki ayı daha kız kardeşi ve yeğenleri olmadan yazlıkta geçirmek istemektedir. Gülin ise evde yeteri kadar oda olduğunu, herkesin odasında yaşayabileceğini, mutfak ve ortak alanları ile birlikte kullanmalarını, yazın en güzel zamanı olan ağustos ayında hiçbir yere gidemeyeceğini, artık yaşlandığını başka bir ev kiralama imkânının olmadığını ifade etmektedir. Altay bu davranışlara içerlemekte ve mahkemeye başvurup ortaklığın giderilmesi davası açmayı düşünmektedir. Bu konu için görüştüğü avukat ona arabuluculuk yolunu deneyebileceğini anlatmıştır.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

ALTAY

Altay, Amerikalı eşinden ayrıldıktan sonra Türkiye'de Sevgi ile birlikte yaşamaktadır. Sevgi Hanım Altay'ı sürekli taciz ederek yazlığı yıllarca neredeyse tamamen Gülin ve çocuklarının kullandığını, üstelik bütün masraflarını da ortak ödediklerini, kalan ömürlerinde artık kendilerinin kullanması gerektiğini, denize yakın olması nedeni ile çok daha rahat edeceklerini söylemektedir. Sevgi ve Gülin arasında yıllardır soğuk bir ilişki olması da Altay'ı yormaktadır. Ayrıca Altay'da yaşlanmaya bağlı olarak romatizma ağrıları artmış ve arabaya binip inmekte zorlanmaya başlamıştır. Bu durum denize girmek için yaptığı günü birlik yolculuğu iyice zahmetli hâle getirmiştir.

GÜLİN

Gülin, Altay'ın hep uzakta olması nedeni ile yazlığı adeta sahiplenmiş, yaz aylarında bırakmak istememektedir. Aslında kendisinin Çeşme'de bir tane daha yazlık evi bulunmakta ancak Altay bunu bilmemektedir. Bu diğer ev daha küçük ve denize mesafesi 500 metre olduğu için sezonluk olarak kiraya vermektedir. Bu evin varlığı bilinirse denize sıfır olan ortak evdeki hakimiyetinin zayıflayacağını

düşünmektedir. Altay'la Sevgi Hanımın kullandıkları başka evlerinin olması nedeni ile denize girmek için gelebileceklerini ancak, yazlığı kullanmaya ihtiyaçları olmadığını düşünmektedir.

14 / MİRAS

(Av. Ab. Pelin Yücel tarafından hazırlanmıştır.)

Ömer'in, ilk eşi Ümran'dan Bora adında bir oğlu, ikinci eşi Derya'dan Betül adında bir kızı vardır. Ömer beyin ikinci eşi 16.05.2018 tarihinde vefat etmiştir. Ömer Bey eşini kaybettikten sonra hastalanmış, Mersin'de değeri 700.000 TL olan bir apartman dairesi, 1.400.000 TL değerinde müstakil villa, Mersin'in bir köyünde değeri 300.000 TL olan bahçeli yayla evi ve bir Harley Davidson motosiklet bırakarak 10.08.2018 tarihinde vefat etmiştir. Sağlığının kötüye gittiğini öğrenince oğlu Bora'nın kumar alışkanlığını bildiği için bankadaki 2.200.000 TL parasını 02.07.2018 tarihinde kızı Betül'ün hesabına aktarmıştır. Bora, babası gibi motosiklet tutkunu olup orijinal motosikletin kendisine devrini ve evlerin satılarak paranın paylaşılmasını istemektedir. Betül ise hem Mersin'deki dairede hem de yayla evinde çocukluğu geçtiği için ikisinin de satılmasına razı olmamaktadır. Babasının Bora için çok fazla para harcadığını ve Bora'nın sadece motorsikleti alıp başka bir şey talep etmemesi gerektiğine inanmaktadır. Bu arada Bora, babasının Betül'ün hesabına yatırdığı parayı öğrenmiş ve çok sinirlenmiştir. Bir avukat arkadaşlarının önerisi üzerine arabulucuya gitmeye karar verirler.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

BORA

Bora, babasının tüm desteğine rağmen üniversite eğitimini tamamlayamamış olup babasının hatırı sayesinde girdiği bütün işlerden çeşitli sebeplerle kısa sürede ayrılmıştır. Betül'ün diş hekimi olmasını kıskanmakta, kendisine gösterilmeyen sevgi ve ilginin Betül'e verilmesini hazmedememektedir. Kumar borçlarını kapatmak için acilen paraya ihtiyacı vardır.

BETÜL

Babasının Bora'nın eğitimi ve çalışması için ne kadar çok uğraştığını yıllarca izlemiştir. Ancak Bora okumadığı gibi düzenli şekilde bir çalışma hayatı da sürdürememiştir. Babası son yıllarda Bora'nın yüklü miktarda kumar borçlarını ödemiş ve bu durum onun hastalığının hızla ilerlemesine sebep olmuştur. Bora'ya sadece 700.000 TL değerindeki apartman dairesini vermek niyetindedir.

15 / MAL REJİMİ TASFİYESİ VE MİRAS

(Av. Ab. H. Mehveş Ekşiler Özer tarafından hazırlanmıştır.)

Zeynep ve Ahmet, 2000 yılında evlenmişlerdir. Her ikisinin de ikinci evlilikleridir.

Ahmet'in ilk evliliğinden Handan isimli bir kızı vardır. Evlilik birliği süresince Handan annesiyle birlikte yaşamıştır. Zeynep ve Handan birbirleri ile anlaşamamışlar, çok sayıda tartışmalar yaşamışlardır. Ahmet, 2015 yılında vefat etmiştir.

Ahmet'in vefatından sonra Handan'ın avukatı Zeynep'in avukatını arayarak mal paylaşımı konusunda anlaşma yapmak üzere görüşmek istemiştir. Zeynep'in avukatı, evlilik birliği içerisinde edinilen malvarlığı ile ilgili talepleri olduğunu söylemiş, Handan tarafından bu talep reddedilmiştir.

Zeynep mal rejiminin tasfiyesi talepli olarak dava ikame etmiştir. Dava nedeniyle bankalardaki paraların bir kısmı üzerine tedbir konulmuştur. Zeynep, dava devam ettiği süre içerisinde hiçbir mal varlığının paylaşılmasına yanaşmamaktadır.

Zeynep, Ahmet adına kayıtlı Göztepe'deki dairede ikamet etmektedir. Ayrıca yine Ahmet adına kayıtlı bir araç da Zeynep'in kullanımındadır.

Ahmet adına kayıtlı iki taşınmazdan kira geliri kiracılar tarafından mirasçılara payları oranında ödenmektedir. Kiracılardan biri kiralananı tahliye etmiş ve depozito bedelinin ödenmesini istemiştir. Mirasçılar tarafından ödeme yapılmaması üzerine her ikisinin de müşterek borçlu olduğu bir icra takibi yapmıştır. İcra takibine her iki mirasçı da itiraz etmiş, itirazın iptali davası devam etmektedir.

Handan, ortaklığın giderilmesi davaları açmıştır ve davalar devam etmektedir. Babasının vefatından sonra maddi sorunları olmuştur. Yaşamını babasının maddi desteği ile devam ettirmekte olan Handan, mal paylaşımının bir an önce yapılmasını istemekte, ancak bankalardaki paraları da alamadığı için sıkıntı yaşamaktadır.

Handan'ın avukatı kendisine davaların sonuçlanmasının ve ihtilafın sona ermesinin uzun zaman alacağını, başka hukuki yollara başvurmak zorunda da kalabilecekleri konusunda bilgilendirme yaparak arabuluculuk yoluna başvurmayı teklif etmiştir. Her iki tarafın kabulü ile arabuluculuk süreci başlatılmıştır.

Malvarlığı	**Maddi Değeri Tl**
Göztepe'de Zeynep'in kullanımındaki taşınmaz	2.000.000 TL. evlilik öncesi
Beşiktaş'ta iki dükkân	400.000 TL. evlilik öncesi
Ayvalık'ta yazlık	300.000 TL evlilik içinde
Şişli'de bir daire	1.000.000 TL. evlilik öncesi
Bursa'da bir daire	200.000 TL. evlilik öncesi
Ataşehir'de iki daire	2.000.000 TL. evlilik öncesi
Adana'da müstakil ev	1.000.0000 TL. evlilik içinde miras

Araç	60.000 TL. evlilik içinde
Çeşitli bankalarda para	2.000.000 TL. evlilik içinde

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

HANDAN

Handan çok küçük yaşta iken anne ve babası boşanmışlardır. Handan, hiçbir zaman babasıyla yakın bir ilişki içerisinde olamamıştır. Babası sadece onun maddi ihtiyaçlarını karşılamıştır. Zeynep'le evlendikten sonra babasıyla görüşmesi çok zorlaşmıştır. Zeynep'in çok hırslı bir kadın olduğunu ve babasının hastalığı döneminde Zeynep'e verdiği vekâletname ile bankalardaki paralardan önemli bir kısmını çektiğini düşünmektedir. Zeynep yüzünden anne ve babasının yeniden bir araya gelemediğini düşündüğü için Zeynep'le aynı ortamda olmaya dahi tahammülü yoktur. Arabuluculuğu kabul etmesinin sebebi bir an önce mal paylaşımının sona ermesi ve Zeynep'le hiçbir ortaklığının kalmaması, hayatından tamamen çıkmasıdır. Maddi sıkıntıları nedeniyle gerekli hukuki başvuruları yapmak konusunda da zorlanmaktadır. Zeynep'in evlilik süresince babasından para aldığını ve bu şekilde evlilik birliği içerisinde mal edindiğini düşünmekte ancak bu konuda bir bilgiye ulaşamadığı gibi dava açmak için gerekli maddi güce de sahip değildir. Amacı, buradaki anlaşma sağlandıktan sonra elde edeceği para ile Zeynep'e karşı mal rejiminin tasfiyesi davası açmaktır.

Bursa'daki taşınmazı babasını tanıyan bir emlakçı kiraya vermiştir. Kendisine kiracı taşınmaza girdikten sonra emlakçı tarafından haber verilmiştir. 4 ay aylık 1.000 TL. kira almıştır. Ancak 7 aydır kiracı para ödememekte, emlakçıya ve kiracıya da ulaşamamaktadır.

Babasının kişisel eşyalarından kendisine hiçbir şey verilmemiştir. Babasının fotoğraflarını, silahını ve birkaç hatıra eşyayı almak istemektedir.

ZEYNEP

Zeynep, mal rejiminin tasfiyesi nedeniyle hakkı olan bedeli almadan anlaşmaya hiçbir şekilde yanaşmamaya kararlıdır. Handan'ın evliliğine çok zararı olduğunu düşünmekte ve onun yüzünden eşiyle yaşadığı sıkıntıları unutamamaktadır. Handan'a çok öfkelidir. Handan, evliliği süresince babasını kendisine karşı kışkırtmıştır. Sürekli Ahmet'ten para almış, kendisine karşı para konusunda son derece temkinli davranan eşi, kızı söz konusu olduğunda her türlü maddi desteği yapmıştır. Bu nedenle Zeynep, şu anda Handan'ın maddi sıkıntı yaşamasından gizli bir keyif almaktadır.

Zeynep'in kendi ailesinin maddi durumu iyidir. Babasından miras kalan taşınmazları annesi ve kardeşiyle paylaşmışlar, bir kısmını satmış ve yeni taşınmazlar almıştır. Ayrıca, babasından kalan taşınmazlardan kira gelirleri vardır. Zeynep,

kendisine karşı da bir mal rejimi tasfiyesi davası açılmasından endişe etmektedir. Bu nedenle arabuluculuk teklifini kabul etmiştir. Aslında anlaşmayı istememektedir. Handan ne kadar uzun süre sıkıntı çekerse kendisi o kadar memnun olacaktır.

Evlilik birliği içerisinde satın alınan Ayvalık'taki yazlığın yarı parasına kendisi babasından kalan miras payının bir bölümü ile katkıda bulunmuştur. Ancak bu konuda elinde bir belge yoktur. Bu hakkının kendisine verilmesini istemektedir.

Evlilik birliği içerisinde satın alınan araç, kendisinin de aracını satması ve 20.000 TL bu satıştan gelen parayı eklemesi ile alınmıştır. Bu konuda da elinde bir belge yoktur ama bu hakkını da almak istemektedir.

Zeynep kullanmakta olduğu Göztepe'deki ev ve araç için asla bir kuruş bedel ödemek istememektedir. Evi tahliye etmeyi ve aracı vermeyi tercih etmektedir. Hiçbir nedenle Handan'a para ödemek istememektedir.

Handan'ın Bursa'daki taşınmazı kiraya verdiğini haricen öğrenmiştir. Ancak ne kadar kira parası aldığını bilmemektedir ve bu konuda da çok öfkelidir. Kendisinden gizli yapılan bu kira sözleşmesi nedeniyle bir yıldır alınan kira paralarından da hakkını istemektedir.

16 / MAL REJİMİ TASFİYESİ VE MİRAS

(Av. Ab. Nur Özden tarafından hazırlanmıştır.)

Gülay ile Kerim 1989 yılında evlenmiş ve Gülay'a ailesinden kalan bir evde yaşamaya başlamışlardır. Gülay bankacı, Kerim ise oto yedek parçası üreten bir atölye sahibidir. Mert, Barış ve Serra isimli üç çocukları bulunmaktadır. 1991 yılında Kerim'in ailesinden miras yoluyla gelen parayla 350.000 TL'ye Mecidiyeköy'de bir ev almışlardır. 2003 yılında evlendiklerinden beri oturdukları evi 400.000 TL'ye satıp üzerine 400.000 TL ekleyerek Levent'te bir ev almışlardır. 2004 yılında da 300.000 TL'ye Alanya'da bir yazlık alınmıştır. Gülay'a ailesinden miras yoluyla gelen iki arsanın satılmasından gelen paranın 100.000 TL'sı ile Mecidiyeköy'deki evin içi komple yenilenmiş, kalan 120.000 TL ile bir otomobil alınmıştır. Kerim ticaretle uğraştığı için piyasa risklerinden korunmak amacıyla tüm taşınmazlar ve otomobiller Gülay adına kayıtlıdır.

2005 yılında Kerim, Yıldız isimli bir kadınla ilişki kurmuş ve Yıldız'ın hamile kalmasından dolayı 04.11.2006 tarihinde boşanma davası açmıştır. Dava 12.03.2008 tarihinde kesinleşmiş ve Kerim, Yıldız ile 20.03.2008 tarihinde evlenmiştir. Kerim ve Yıldız Antalya'ya yerleşmişler ve 09. 01. 2011 tarihinde Kerim vefat etmiştir. 15.04.2009 tarihinde Kerim, Yıldız adına 450.000 TL değerinde bir ev almıştır. Öldüğünde bankada 250.000 TL parası bulunmaktadır. Yıldız, kendisi ve çocuğu Erim için hangi haklara sahip olduğunu öğrenmek için bir avukatla görüşmektedir. Kerim'in eski eşi Gülay ile mal rejimi tasfiyesi yapılmadığını bilmektedir. Avukat, bu konuya bir arabulucu ile devam etmeyi önermiştir.

17 / MAL REJİMİ TASFİYESİ VE MİRAS

(Av. Ab. Nihal Özen Coşkun tarafından hazırlanmıştır.)

Vedat ve Beste 2015 yılında evlenmişlerdir. Beste'nin ikinci evliliğidir ve ilk evliliğinden bir kızı vardır. Vedat ve Beste'nin ise müşterek iki çocukları vardır.

Vedat'ın ailesi, boşanmış ve çocuklu bir kadınla evlendiği için Vedat ile ilişkilerinde mesafelidir ve ayrıca da Beste'yi hiç benimsememişler ve Vedat'a yaptığı bu evlilik için sürekli her fırsatta olumsuz geri bildirimler vererek huzursuzluk çıkarmakta ve Beste doktor olmasına rağmen onu kardeşlerinin parasını yiyen biri olarak görmektedirler.

Vedat'ın bekâr bir ablası vardır. Ablası Ayşe'nin çıkardığı huzursuzluklar artık evinin içine yansımaya başlamış ve Beste ile de araları bozulmaya başlamıştır.

Vedat, babasından kalan miras hisselerini bekâr ablasına devrederse bu sorunların durulacağını düşünmüş ve bu sebeple bekâr olan ablasına miras hisselerinin tamamını bedelsiz olarak devretmiş ancak tapuda satış olarak göstermişlerdir. Babasından kalan Levent'de 2.000.000 TL değerinde bir ev, Bodrum'da 1.000.000-TL değerinde bir yazlık ev ve 400.000 TL değerinde bir Mercedes arabadan kendi hissesine düşen miras payını tümüyle ablasına bedelsiz olarak devretmiştir.

Vedat ile Beste evlilik içinde toplam 5.000.000 TL değerinde iki ev ve toplam 400.000 TL değerinde iki adet araba almışlar; bu evler ve arabalar da hep Vedat'ın adına kayıtlandırılmıştır. Beste bu durumdan çok rahatsız olduğunu birlikte kazanıp harcadıklarını ancak tüm malların neden sadece Vedat adına olduğunu anlamadığını en azından bir evin kendi adına olmasını istediğini defalarca dile getirdiyse de kabul ettirememiştir.

Bu arada eşler arasındaki sorunlar büyümeye başlamış ve Vedat kendince bazı önlemler almaya başlamış ve bir tartışma sonrasında da evi terk edip gitmiştir. Beste iki küçük çocukla evde yalnız kalmıştır. Bu arada Ayşe evlenir. Bir süre sonra da Vedat bir trafik kazası geçirerek vefat eder.

Beste mal rejiminin tasfiyesi ve miras paylarının hesaplanarak kendisine verilmesi için dava açmaya hazırlanmaktadır. Bu arada Vedat'ın ablası Ayşe'ye bedelsiz olarak devretmiş olduğu miras hisseleri ile ilgili de avukatı ile görüşmüş ve dava açmak üzeredir

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

VEDAT

Vefat etmeden önce eşi ile arasında problemler çıktığını görür görmez evlilik içinde aldıkları ev ve arabaları da ablası Ayşe'ye devretmiştir. Ancak Beste'nin bundan haberi olmamıştır.

BESTE

Vedat'ı severek evlenmiş ancak mutlu olamamıştır. Vedat'ın ailesinin tavır ve kaprislerinden yorulmuş, bir de eşinin vefatı üzerine yıkılmış ve şu an sadece mal rejimi tasfiyesi ve miras hisselerini almak istemektedir. Ancak eşinin evlilik içinde aldıkları iki ev ve iki arabayı ablası Ayşe'ye devrettiğini ve nakit paraları da ablasının hesaplarında tuttuğunu sonradan öğrenecektir.

AYŞE

Beste'yi sevmediği için iletişime açık değildir. Kendisini, kardeşi Vedat'ın kendisine emanet ettiği miras hisseleri ve hayattayken aldığı menkul ve gayrımenkul malların emanetçisi gibi görmektedir. Zamanı geldiğinde bu malları Beste ve Vedat'ın çocuklarına devredeceğini ancak şu anda bu malların ve paranın kendisinde kalması gerektiği ona kardeşi Vedat tarafından söylenmiştir ve bu vasiyeti yerine getirmek zorunda olduğuna inanmıştır.

Aslında bütün bunların sebebi, Vedat'ın çalışarak kazandığı malların Beste'nin ilk evliliğinden olan kızına anneden miras yoluyla geçişini engellemek istemeleridir.

18 / MAL REJİMİ TASFİYESİ VE MİRAS

(Av. Ab. Recep Duran tarafından hazırlanmıştır.)

Temel Yılmaz, Karadeniz'den gelmiş İstanbul'un muhtelif semtlerinde kat karşılığı inşaatlar yapıp ticari faaliyetlerini oğlu Mustafa ile birlikte sürdürmektedir. Karadenizli olan bu ailenin reisi baba Temel'dir. Baba bütün işi organize etmekte ancak inşaatta fiilen oğlu çalışmaktadır. Kazanç babada toplanmaktadır. 1990 yılında Temel'in eşi Gülsüm'ün ziynetlerini de (60.000 TL) kullanarak Gülsüm adına 600.000 TL değerinde bir daire alınmıştır. Dairenin geri kalan parası Temel tarafından ödenmiştir. 1995 yılında bu daireye Temel tarafından 50.000 TL onarım gideri yapılmıştır. Gülsüm 1997 yılında vefat etmiştir. Temel 2000 yılında kendisinden oldukça genç Neriman isminde bir kadınla evlilik yapmıştır. İnşaatçılığı sürdüren baba 2005 yılında 100.000 TL sermayeli Yılmazlar İnş. Ltd. şirketi kurmuş ve %10 hissesini oğlu Mustafa'ya vermiştir. Temel'in Neriman ile evliliğinden Bilal (02/02/2002 doğumlu), Bayram (5/05/2005 doğumlu) ve Fatma (08/08/2008 doğumlu) isimli üç çocuğu olmuştur. Temel, Neriman'a 2009 yılında bir daire almıştır. 2010 yılında da oğlu Mustafa'ya çok uzak bir semtte küçük bir daire almıştır. Bilal, Bayram ve Fatma'ya da 2012 yılında Mustafa'ya aldığı daireden çok daha değerli birer daire satın almıştır. Mustafa'ya bu durumu telafi edeceğine dair vaatlerde bulunmasına rağmen her hangi bir adım atmamaktadır.

Temel, 2015 yılında eşi Neriman adına yıllık getirisi 60.000 TL civarında 500.000 TL. bedelli bir fındık bahçesini satın almıştır. Bilal ve Bayram da babalarının inşaat

işlerinde çalışmaya başlamışlardır. İşyerinde meydana gelen bir kazada Bilal vefat etmiştir. Bilal'in ölümüne çok üzülen baba ölüm sonrası çok sevdiği kızı Fatma'ya 3.500.000 TL değerindeki bir işhanını vasiyet yoluyla bırakmıştır. Yılmazlar inşaat şirketi iyice büyümüş ve 2016 yılında Maslak'da tamamı kendilerine ait 15 katlı bir bina inşa ederek en üst katına taşınmışlardır. Temel ile eşi Neriman arasında malların idaresi konusunda anlaşmazlıklar ve geçimsizlik başlamıştır. Neriman'ın kendisini aldattığına inanmaktadır. Temel evi terk ederek Neriman hakkında zinaya dayalı bir boşanma davası açmış fakat boşanma davasının ilk duruşmasından iki hafta önce 26.11.2019 tarihinde vefat etmiştir.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

MUSTAFA

Mustafa babasının yaptığı tasarrufların kanuna aykırı olduğunu düşünmektedir. Kendisinin dışlandığını tüm işi yürüten kendisi olmasına rağmen babasının üvey annesi ve üvey kardeşlerine fazla mal verdiğini ve yine vasiyet edilen iş hanının çok kıymetli olup bu vasiyetnamenim usulüne uygun yapılmadığını ve babasının sağlık sorunları yaşadığı ve yaşlı olduğu için iptal edilmesini hem üvey kardeşler ve üvey annesine verilen dairelerin tapularının iptalini ve yeniden paylaşılmasını istemektedir. Ayrıca şirketteki hissesinin değerini talep edip şirketten ayrılmayı düşünmektedir. Bunun yanı sıra babasının açtığı boşanma davasının akıbetini avukata sormak için gittiğinde avukatı kendisine bu davaya devam edebileceğini söylemiştir.

NERİMAN

Vefat eden eşi Temel ile çok yaş farkı olması nedeniyle mutlu bir evlilik geçirmemiş ancak kendisi ve çocukları mal sahibi olduğu için evliliği sürdürmüştür. Ancak son beş yıldır Temel'in yaşı sebebiyle cinsel ilişkileri olmayışının da etkisiyle komşu villadaki Ekrem ile bir beraberliği olmuştur. Açılan boşanma davası da ölümle sona erdiği için rahatlamıştır. Üvey oğlu Mustafa'nın inşaatlarda çok emeği geçip hakkının verilmediğini düşünmektedir.

BAYRAM

Üvey kardeşi Mustafa ile inşaatlarda birlikte çok çalıştığı için onun mağdur edildiğini yıllarca görmüştür. Mustafa'nın dava açabileceğini çünkü ona alınan dairenin küçük ve değersiz olduğunu düşünmektedir. Annesi adına açılan davanın haksız bir öfkeyle açılmış olabileceğini ancak kardeşi Fatma için yapılan vasiyetin haksızlık yarattığına inanmaktadır. Babasını müsrif ve savurgan davranışlar sergilemesini çok ağır ilaçlar kullanmasına bağlamaktadır.

FATMA

Fatma kendisine yapılan vasiyetin uygun ve yerinde olduğunu ayrıca şirketten hisse bedeli alacağını düşünmektedir. Üvey abisi Mustafa'ya haksızlık yapılmış olduğunu çünkü ona çok uzakta ve küçük bir daire alındığını oysa Mustafa tüm inşaatlarda işçilerin başında sürekli çalıştığı hâlde hakkının verilmemesinden rahatsızlık duymaktadır. Annesi adına açılan davanın babasının ölümüyle kapanacağını, Mustafa'nın takip edip uğraşmayacağını düşünmektedir.

19 / MAL REJİMİNİN TASFİYESİ VE MİRAS

(*Av. Ab. Şükran Tavlaş tarafından hazırlanmıştır.)*

Ahmet bey emekli hâkim olup 01.06.2019 tarihinde vefat etmiştir. Geriye eşi Feride, ilk evliliğinden olan kızı Gül ve oğlu Gürkan ile ikinci evliliğinden olan oğlu Gökhan ve kızı Gamze kalmıştır. Ahmet beyin eşi ve ikinci evliliğinden olan çocukları, ilk evliliğinden olan evlatlarını bugüne kadar hiç görmemiş ve hiç birlikte olmamışlardır.

Muristen geriye İstanbul Erenköy'de bir konut ve içinde yer alan eşyalar, Kefken'de iki adet arsa, İznik gölü çevresinde iki adet yazlık daire, 2018 model araç ve bankalarda nakit 240.000 TL para kalmıştır. Terekenin tamamı edinilmiş maldır. Muris sağlığında ilk evliliğinden olan iki evladına 2002 sonrası aldığı birer adet yazlık ev devretmiş ve tapuda satış işlemi yapmıştır. Bütün taraflar bu konuda bilgi sahibidir. Gamze, annesi ve kardeşini arabuluculuk konusunda bilgilendirmiş, babasının ilk evliliğinden olan ve Mersin'de yaşayan kardeşlerine arabuluculuk davetinin yapılmasını istemiştir.

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

FERİDE

Murisin eşi Feride hanım 35 yıllık evlilik sebebiyle Erenköy'deki aile konutu olan evin eşyalarıyla birlikte kendisine verilmesi ve bu konuda kimsenin hak iddia etmemesi konusunda ısrarcıdır. Bu talebi mirasçılar tarafından kabul edilmezse tüm gayrımenkuller için izale-i şuyu davası açılacağını ayrıca murisin ilk eşinden olan evlatlarını kesinlikle görmek istemediğini beyan etmektedir. Feride eşinin sağlığında ilk evliliğinden olan çocuklarına birer adet yazlık ev verdiği için onların hiçbir miras hakkı olmadığını düşünmektedir. Oğlu Gökhan'a murisin ölümünden altı ay önce vermiş olduğu 150.000 TL üzerinde diğer kardeşlerinin hakkı olmadığını savunmaktadır. Anlaşma sağlamak için son çözüm olarak bankalarda bulunan nakit parayı murisin ilk evliliğinden olan çocuklarına vererek mal varlığını kendisi ve çocukları açısından korumak istemektedir.

GÖKHAN

Murisin ikinci evliliğinden olan oğlu Gökhan, babasının ölmeden önce kendisine 150.000TL nakit verdiğini bunu sadece annesi ve kız kardeşi Gamze'nin bildiğini bu nakti kesinlikle terekeye katmak istemediğini çünkü babasının onun ev sahibi olmasını çok istediğini düşünmektedir. Babasının ölmeden önce çok hasta olduğunu, bir yıl süren hastalığı boyunca diğer kardeşlerinin babasını arayıp sormadığını ve ayrıca babasının sağlığında Gül ile Gürkan'a yazlık ev verdiği için artık hiçbir hakları olmadığını ısrarla savunmaktadır. Erenköy'deki ev annesinde kalırsa ablası ile annesinin beraber yaşayacağını, kendisine bir yazlık ev verilirse onu satıp elindeki parayı da ekleyerek kışlık ev alacağını ve arabayı da son bir yıldır kendisi kullandığı için ona verilmesini, satılırsa aracın değerini bulamayacağını söylemektedir.

GAMZE

Gamze, annesine Erenköy'deki evin eşyalarla bırakılmasını diğer gayrimenkul ve naktin yasalara uygun olarak paylaştırılmasını ve işin sulh yoluyla arabulucu önünde çözülmesini, harç ve avukatlık ücreti ödemek istemediğini, bu sürecin uzun sürmesi hâlinde zaten hiç görüşmedikleri kardeşleriyle daha kötü olmak istemediklerini beyanla arabuluculuk yoluna başvurmuştur. Yıllardır kardeşleriyle görüşmedikleri için üzülen ve bu konuda anne ve babasının kusurlu olduğunu düşünen Gamze onlarla iletişim kurmak ve bir nebze de olsa maddi manevi olarak ilişkilerini onarmak ve düzeltmek istemektedir. Mahkeme sürecinin çok uzayacağını hem kendilerinin hem de diğer kardeşlerinin çok hırpalanacaklarını düşünerek bir an evvel herkesin hakkını alması gerektiğini düşünmektedir. Kardeşine murisin verdiği paranın da arabuluculuk sürecinde açıklanarak terekeye dahil edilmesini istemektedir. Babasının bu konuda adaletli davranmadığını düşünmektedir. Arabulucu ile özel görüşme yaparak bu konuyu belirtmekte kararlıdır.

GÜL ve GÜRKAN

Murisin ilk eşinden olan çocukları Gül ve Gürkan birlikte hareket ederek karar almak istemektedirler. Yol parasını dahi güç bulup İstanbul'a gelmişler ve babalarının gerek sağlığında gerekse ölümüyle kendilerini mağdur ettiğini düşünmektedirler. Babalarının diğer çocuklarını kolejde okuttuğunu, kendilerinin ise babaları yeterince ilgi göstermediği için eğitimlerine devam edemediklerini, bunun telafisinin bir adet yazlık ev olamayacağını beyan edeceklerdir. Ancak çok maddi sıkıntıları olduğundan biri çocuğunu üniversitede okutabilmek için diğeri de işyerindeki eskiyen makinaları yerine acilen yenilerini alabilmek için işin arabuluculuk yoluyla çözülmesine sıcak bakmaktadır. Erenköy'deki evin ve diğer evlerin bedellerini kendileri tespit ettikten sonra hakkaniyetli bir dağılım olacaksa gayrimenkullere yönelik hiç bir talepleri olmayacaktır. Evlere karşılık hisselerine düşen nakti alıp

bir an evvel memleketlerine dönmek istemektedirler. Babalarının diğer kardeşleri Gökhana ölmeden önce nakit para verdiğinden haberleri yoktur.

20 / MAL REJİMİ TASFİYESİ VE MİRAS

(Av. Ab. Şükran Tavlaş tarafından hazırlanmıştır.)

Emine, Alp ve Hakan, babaları Tuğrul'un 25.05.2019 tarihinde vefatı üzerine anneleri Müjgan ile birlikte mirasçı olmuşlardır. Emine, babası sağken babasının kendisine verdiği özel vekâletname ile İzmir'de babasına ait olan bir evi satmış ancak parasını babası adına banka hesabına yatırmak yerine kendi kızına Ankara'dan bir daire almıştır. Yapmış olduğu bu işlemden diğer kardeşlerinin haberi yoktur. Ancak diğer kardeşleri durumu öğrenince, Emine babası ile birlikte noterde mirastan ivazlı feragat sözleşmesi yapmışlar, ivaz olarak da vekâletle yapılan satıştan elde edilen parayı göstermişlerdir. Fakat feragati sadece Ataköy'de bulunan 2.000.000 TL lik daire için yapmış, baba ve annesinin banka hesapları için mirastan feragat etmediğini sözleşmeye özellikle madde olarak yazdırmıştır. Diğer kardeşleri onu cenazede dahi görmek istememişlerdir. Anneleri Müjgan ise 90 yaşında ve Alzheimer hastası olup Covit 19 sebebiyle 20.03.2020'de vefat etmiştir.

Murisin mirasçılarına bıraktığı mal varlığı :

Ataköy'de 2006 tarihinde alınmış 2.000.000 TL değerinde bir daire,

Bankada muris ve eşine ait ortak hesap (240.000 TL ve 425.000 USD)

TARAFLAR HAKKINDA ÖZEL BİLGİLER

EMİNE

Emine, kardeşleri ile ilişkilerini düzeltmek ve her ne kadar haksız ve yersiz bir işlem yapmış olsa da kalan mal varlığının tüm mirasçılara kendisini de kapsayacak şekilde eşit bölüşülmesini istemektedir. Mirastan feragat sözleşmesi yapmış olmasına rağmen hakkının daha fazla olduğunu düşünmektedir. Kardeşleriyle arasını daha da kötü hâle getirmemek için miras konusunun arabuluculuk yoluyla çözülmesine gayret etmektedir. Ayrıca annesine ait takılar kendisinde olup bu durumdan kardeşlerinin haberi yoktur. Şayet miras payı adaletli dağıtılmazsa takılardan hiç bahsetmemeyi de düşünmektedir. Babasının banka hesabından kendisine aktarılan paraların da kardeşleri ile arasında sorun yaratacağını bildiği için arabuluculuk masasında bir avukat desteği almaya ihtiyaç duymaktadır.

ALP

Babası vefat ettikten sonra bankadan geriye doğru beş yıllık döküm alarak kardeşi Emine'nin son iki yılda anne ve babalarının ileri yaşta olmaları, hasta ve akıl

zayıflığından yararlanarak her nasılsa bankadan 200.000TL kendi hesabına havale yaptırttığını öğrenmiştir. Arabuluculuk sürecinde bu paralar iade edilirse anlaşma zeminine yanaşacağını aksi takdirde kardeşi Emine ve bankada sorumlu olan kişiler hakkında da suç duyurusunda bulunmayı planlamaktadır. Ayrıca annesine ait çok değerli takılar da ortada yoktur. Dava açmak ve tüm akrabaların bu konuları öğrenecek olması onu çok üzmekte ve utandırmaktadır. Arabuluculuk görüşmelerinde her şeyi ayrıntılı şekilde görüşebilmeyi ümit etmektedir. Anlaşma sağlanamazsa hukuki ve cezai yollara müracaat edecektir.

HAKAN

Muris sağlığında ablasına vekâletname vererek iş gördürmüş, ablası da bu vekâleti kötüye kullanarak kendi anne ve babasının istek ve arzuları doğrultusunda onlara Ankara'da ev alacağına kendi kızının üzerine ev almıştır. Bunu satış işleminden çok sonra ve haricen öğrendiği için ablasına çok kırgındır. Mümkün olursa müzakerelerde ablasının yüzünü dahi görmek istememekte ve arabulucunun ayrı ayrı görüşme yapmasını istemektedir. Yasal hakkı dışında hiçbir talebi olmayan Hakan, banka hesaplarından ablasının aldığı paraları ve annesine ait takıların akıbetini merak etmektedir. Ablasının Ataköy'deki evden hiçbir talepte bulunmamasını ve takıları aldıysa iade etmesini ayrıca bankadaki paraların yasal hisseleri oranında pay edilmesini talep edecektir.

KAYNAKÇA

- Alikılıç, Özlem, *Arabuluculukta etkili iletişim arabuluculukta etkili yöntemler ve iletişim Yönetimi*, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2017.
- Aydın, İnayet, *Yönetsel, Mesleki ve Örgütsel Etik,* Ankara, Pegem Akademi,7.bs., 2016.
- Becker S. Henry, "Notes on the concept of commitment", *The American Journal of Sociology,* Vol:66, No:1, July,1960.
- Besemer, Christoph, Mediation: Die Kunst der Vermittlung in Konflikten. Darmstadt, 2009.
- Bush, Robert A. Baruch ve Folger, Joseph P. *Arabuluculuk ve Getirileri*, Çev. Gamze Sert, Ankara, Nobel Yayınevi, 2013.
- Bitlisli, Ferhat; Mehmet Dinç; Esra Çetinceli ve Ümmühan Kaygısız, "Beş Faktör Kişilik Özellikleri ile Akademik Güdülenme İlişkisi", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Isparta, 2013, C.18, S.2, s. 459-480. (Erişim 18.12.2019)
- Burger, Jerry, M., *Kişilik,* Çev., İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu, İstanbul, Kaknüs Yayınları, 2006.
- Cloke, Kenneth/ Goldsmıth, Joan Resolving *Conflicts At Work: Ten Strategies For Everyone On The Job* (3rd. Edition). San Francisco, 2011.
- Cloke, Kenneth/ Goldsmıth, Joan, *Çatışma Yönetimi* (Elif Berkan, Çev.), İstanbul,2018.
- Çalışlar, Aziz, *Ansiklopedik Kültür Sözlüğü*, İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi,1983.
- Daş, Ceylan, *Gestalt Terapi* (3.Baskı). Ankara 2010.
- Douglas N. Frenkel/ Stark, H. James, *The Practice Of Mediation* (2.Basım) New York, 2012.
- Dökmen, Üstün, *Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çatışmaları ve Empati*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2016.

- Dulabaum, Nina.L., Mediation: Das ABC Die Kunst in Konflikten erfolgreich zu vermitteln (5.Auflage). Basel 2009.
- Dural, Mustafa; Öğüz, Tufan; Gümüş, Mustafa Alper, *Aile Hukuku,* İstanbul, Filiz Kitabevi, 14. Baskı, 2019.
- Egan, Gerard, *Psikolojik Danışma Becerileri* (Özlem Yüksel, Çev.). İstanbul 2010.
- Ellis, Albert, Rational Psychotherapy and Individual Psychology*, Journal of Individual Psychology*, 1957.
- Ergüler, A. D., Uygulama Örnekleri Çerçevesinde Boşanma Davalarında Alternatif Bir Çözüm Olarak Mediasyon. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Psikoloji Yüksek Lisansı, Bitirme Projesi, İstanbul, 2011.
- Friedman, Meyer; Rosenman, Ray, "Association of specific overt behaviour pattern with blood and cardiovascular findings". *Journal of the American Medical Association,* 1959.
- Folkman Susan, Lazarus S. Richard, *Stres, appraisal and coping,* New York, Springer Co, 1984.
- Galtung, Johan., *Çatışmaları Aşarak Dönüştürmek: Çatışma Çözümüne Giriş* (2.Baskı) (Havva Kök, Çev.). Ankara, 2012.
- Gold, L., The Healthy Divorce: Keys to Ending Your Marriage While Preserving Your Emotional Well-Being. Naperville, Illinois: Sphinx Publishing, 2009.
- Gottman, M. John., The Marriage Clinic: A Scientifically Based Marital Therapy. New York, 1999.
- Greenwood, Mary., *How To Mediate Like A Pro*., New York, 2008.
- Gümüş, Aynur Eren; Gümüş, Mustafa Alper, *Psikolojik Danışmada Etik ve Hukuk*, İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2018.
- Gümüş, Mustafa Alper; Öğüz, Tufan; Dural, Mustafa, *Türk Özel Hukuku Cilt 3 Aile Hukuku.* İstanbul, Filiz Kitabevi 15. Baskı, 2020.
- Güner, Semih, *Avukatlık Meslek Etiği*, Ankara, Ankara Barosu Dergisi 2002-2.
- Hackney, Harold/ Cormıer, Sherry., *Psikolojik Danışma İlke ve Danışmanlık Teknikleri: Psikolojik Yardım Süreci El Kitabı,* (Tuncay Ergene; Seher Aydemir Sevim, Çev.) Ankara, 2008.
- Haynes, John M./ Mecke, Axel., Bastıne, Reiner/ Fong, Larry S., *Mediation – Vom Konflikt Zur Lösung* (2.Basım). Stuttgart 2006.
- Haynes, J. M. (1994). *The Fundementals of Family Mediation. Albany*: State University of New York Press.
- Holmes TH, Rahe RH, "The Social Readjustment Rating Scale", J Psychosom, 1967.
- James, Paul, *The Divorce Mediation Handbook.* San Francisco: Jossey-Bass Publishers. 2001.
- Karaırmak Özlem, Bugay Aslı, "Post Modern Diyalog Öyküsel Psikolojik Danışma", *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi,* 2010, 4(33), s. 24-36.
- Keçer Korkmaz, Sevde, Arabuluculuk: Psikoloji ve Hukuk Açısından Bir Değerlendirme, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uygulamalı Psikoloji *Yüksek Lisansı, Bitirme Projesi,* İstanbul, 2013.
- Kekeç, Elif K. (2014). *Arabuluculuk Yoluyla Uyuşmazlık Çözümünde Temel Aşamalar ve Taktikler*. Ankara, Adalet Yayınevi.

- Kılıçoğlu, Ahmet.M., *Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi,* 2. Baskı, Ankara 2002 (Kısaltma: Edinilmiş Mallar)
- Kılıçoğlu, Ahmet M., *Medeni Kanunumuzun Aile-Miras-Eşya Hukukuna Getirdiği Yenilikler,* 1. Baskı, Ankara 2003, 2. Bası, 2004 (Kısaltma: Yenilikler)
- Kılıçoğlu, Ahmet M., *Katkı-Katılma Alacağı,* 5. Baskı, Ankara 2014.
- Klappenbach, Doris, Mediativekommunikation: Mit Rogers, Rosenberg&Co. Konfliktfahig Für Den Alltagwerden (2.Basım). Paderborn, 2011.
- Knapp Peter, *Konfliktlösung Tools,* Bonn, 2012.
- Lelard, François ve Christophe Andre, *Zor Kişiliklerle Yaşamak,* Çev., Rıfat Madenci, İstanbul, İletişim yayınları, 23. bs., 2014.
- Mengüşoğlu, Takiyettin, *Değişmez Değerler ve Değişen Davranışlar,* İstanbul, İstanbul Matbaası,1965.
- Mckay, Matthew/ Davıs, Martha/ Fannıng, Patrick, İletişim Becerileri, (Özgür Gelbal, Çev.). Ankara, 2012.
- Menkel-Meadow, C. Love L.P. ve Schneider, A. K., Mediation Practice, Policy, and Ethics. Newyork: Aspen Publishers. 2006.
- Montada, Leo/ Kals, Elisabeth., *Mediaiton: Ein Lehrbuch Auf Psychologischer Grundlage* (2.Basım). Basel, 2007.
- Moore, Christopher W. *Arabuluculuk Süreci,* Çev. Tarkan Kaçmaz, Mustafa Tercan, Ed. Tarkan Kaçmaz, Abbas Türnüklü, Ankara, Nobel Yayınevi, 2016.
- Nazlı, Serap, *Aile Danışmanlığı,* Ankara, Anı Yayıncılık, 12.bs., 2016.
- Oboth Monika/ Weckert Al, *Mediation Für Dummies,* Weinheim, 2012.
- Onur, Bekir, *Gelişim Psikolojisi,* Ankara, İmge Kitabevi, 7. bs., 2006.
- Özakkaş, Tahir, *Halk Konferansları,* İstanbul, Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları, 2. bs., 2016.
- Özmumcu, Seda, "Amerika Birleşik Devletlerinde Uyuşmazlık Çözümünde Dönüştürücü Arabuluculuk Modeli", İstanbul, İÜHFM C LXXIII, S.2, 2015, s. 325-356.
- Özmumcu, Seda, *Uzakdoğuda Arabuluculuk Anlayışı ile Türk Hukuk Sisteminde Arabuluculuk Kurumuna Genel Bir Bakış,* İstanbul, Oniki Levha Yayınları, 2.bs., 2013.
- Öztan, Bilge, *Aile Hukuku,* Ankara, Turhan Kitabevi, 2015.
- Parkinson, Lisa, *Aile Arabuluculuğu*, Ed., Fatma Yonca Yücel, Ankara, TC Adalet Bakanlığı Yayın İşleri Dairesi Başkanlığı, 2018.
- Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği, Psikolojik Danışma ve Rehberlik Alanında Çalışanlar İçin Etik Kurallar, Ankara, 2011.
- Roberts, Marian, *Aile Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Uygulama Esasları*, Çev. Ece Şahin, Ed. Abbas Türnüklü, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2020.
- Rosenberg, B. Marshall, Şiddetsiz İletişim (Geliştirilmiş 15.Basım) (Gizem Alav Şapçı Çev.). İstanbul, 2019.
- Rowshan, Arthur, *Stress Management,* (Çev. Şahin Cüceloğlu) Ankara, Sistem Yayınları, 2003.
- Russell, Bertrand, *Bilim ve Din,* Çev. H. Yavuz, İstanbul, Cem Yayınevi, 1993.

- Selye Hans, *Stress without distress.* Harper and Row Publishers, Inc. New York, 1974.
- Schulz Von Thun, Friedemann, *Miteinanderreden 2: Stile, Werte Und Persönlichkeitsentwicklung* (31.Basım). Hamburg, 2010.
- Schmıdt Thomas, *Kommunikationstraining Erfolgreich Leiten, Seminarfahrplan,*10.Basım Bonn, 2016.
- Sımon Walter, Gabals, *Grosser Methodenkoffer Grundlagen Der Kommunikation*, 8.Basım Norderstedt, 2014.
- Stoner, E. Katherine, *Divorce Without Court: A Guide To Mediation and Collaborative Divorce* (3.Basım). New York, 2012.
- Şen, Bülent, *Boşanma Arabuluculuğu*, Ankara, Nobel Yayıncılık, 2015.
- Shaw, William, H. *Business Ethics*, California, Wedsworth Publishing Co., 1991.
- Şıpka, Şükran; Özdoğan, Ayça, *Eşler Arasındaki Malvarlığı Davaları,* İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 2. Bası, 2017.
- Şıpka, Şükran, *Türk Hukukunda Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Uygulamaya İlişkin Sorunlar,* İstanbul, Oniki Levha Yayıncılık, 3. tıpkı basım, 2013.
- Şıpka, Şükran*; "Hakkaniyet Oranı" Zina veya Hayata Kast Nedeniyle Boşanmanın, Edinilmiş Mallara Katılma rejiminden Doğan Katılma Alacağına Etkisi*, Prof. Dr. Hasan ERMAN'a Armağan, İstanbul 2015.
- Şıpka, Şükran; Çelikel Ali, "Boşanma Davası Devam Ederken Taraflardan Birinin Ölmesinin Maddi Hukuk Bakımından Sonuçları", *Kadir Has Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Mustafa Dural Anısına*, Cilt:5 - Sayı:1 Haziran 2017 - Özel Sayı – 1.
- Talab A. Stefan, *Der Meistermediator- Integriertes Konfliktmanagement*, Wien, 2011.
- Ury, William, *Zor İnsanla Diyalog*, Çev., Murat Özkul, Ankara, Öteki Yayınları, 1999.
- Von Schlıppe Arist/ Schweıtzer, Jochen, *Lehrbuch der systemischen Therapie und Beratung* (10. Basım). Göttingen, 2007.
- Weınberger Sabine, *Klientzentrierte Gesprachsführung: Lern- und Praxisanleitung für psychosoziale Berufe (*12.Basım). München, 2008.
- Zeytin, Zafer, *Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi,* Seçkin Yayınları, 2. Baskı, Ankara 2008.
- Zeytin, Zafer, *Edinilmiş Mallara Katılma Rejimi ve Tasfiyesi,* Seçkin Yayınları, 4. Baskı, Ankara 2020.

İNTERNET KAYNAKLARI

- http://www.adb.adalet.gov.tr/Sayfalar/Teskilat/mevzuat/etik_kurallar.html
- http://www.barobirlik.org.tr/mevzuat/avukata_ozel/meslek_kurallari/tbb_meslek_kurallari.pdf
- https://www.mayoclinic.org/healthy-lifestyle/stress-management/in-depth/art-20044476?pg=1
- https://en.wikipedia.org/wiki/Herbert_Freudenberger

EKLER

EK.1

AİLE İÇİ İSTİSMAR VE ÇOCUK KORUMASI TARAMA ANKETİ SORULARI

Tarih : _____
Dava Referans: _____
Hizmet Alanın Adı: _____
Hizmet alan kişi ile birlikte iştirak eden kişinin adı ve hizmet alan kişi ile yakınlığı:
_____

Arabuluculuk ile sağlanabilecek olan yardımı ve arabuluculuğun her bir katılımcı için uygun ve kabul edilebilir olduğundan emin olunması gerekliliğini açıklayınız. Arabuluculuğun içeriği gizlidir; ancak bazı istisnalar bulunmaktadır: Arabulucu, bir çocuğun (ya da korunmasız bir yetişkinin) ciddi bir zarar riski altında olduğunun bilindiği ya da bu yönde bir kanaat olduğu yolundaki bilgiyi gizli tutmamalıdır. Arabulucu, çocuğa yönelik ciddi zarar risklerini, bu endişeyi dile getiren kişi bildirmiş olsa ya da bildirmeye niyetli olsa bile, bir çocuk koruma kurumuna bildirmek zorundadır. Böyle durumlarda, arabuluculuk uygun olmaktan uzaktır. Aile içi istismara maruz kalan bir yetişkinle ilgili risklerin bildirilmesi, kurbanın daha fazla tehlikede olmasına yol açabileceğinden, azami dikkat gerektirir.

Aile içi istismar veya çocuğun korunması konularını içeren herhangi bir endişeyi ya da sorunu kontrol ederken, arabulucunun kullandığı dil çok önemlidir. Kelime seçimine dikkat ediniz ve varsayımlarda bulunmaktan kaçınınız. "İstismar" kelimesinin kullanılmaması tercih edilebilir çünkü bu kelime farklı anlamlara gelebilir ve tek başına üzüntü veya kırgınlığa yol açabilir.

Basit sorularla başlamak ve gerektiği kadar devam etmek faydalıdır, örneğin:

1. Birlikteyken, çok sayıda anlaşmazlık veya tartışma yaşadınız mı? Hâlâ tartışıyor musunuz? Birbirinizle konuşabiliyor musunuz?
2. Tartıştığınızda, genellikle kim kazanır(dı)? (Eşiniz/eski eşiniz) sizinle küfürlü konuşur mu(ydu)? Eğer öyleyse, bu sizi nasıl etkiler(di)? Sizi sinirlendiren ya da kendinizi aşağılanmış hissettiren şeyler söyler miydi?
3. Eşiniz/eski eşiniz sözlü olarak küfürlü ya da tehdit edici şekilde davranırsa (davrandıysa) şimdi ya da geçmişte - bu ne şekillerde oldu?
4. Bazen, sözlü saldırı yanında, fiziksel saldırganlık da olur. Eşinizin/eski eşinizin sizi dövdüğü ya da fiziksel olarak sizi herhangi bir şekilde incittiği durumlar oldu mu? Ya da sizi bunu yapmakla tehdit etti mi?
5. Bu en son ne zaman oldu? Bundan önce ne sıklıkla olurdu?
6. Hiç polis çağırdınız mı? Eğer çağırdıysanız, polis ne işlem yaptı?
7. Eğer fiziksel zarar gördüyseniz, şok ve stres de dahil, doktora gittiniz mi? Hastaneye yatırıldınız mı?
8. Kadın sığınağı ya da danışma merkezi gibi, başka kurumlardan yardım istediniz mi?
9. Bu sorunlarla ve yüz yüze olduğunuz risklerle ilgili hukuki tavsiye aldınız mı?
10. Örneğin koruma kararı gibi, herhangi bir mahkeme kararı alındı mı?
11. Daha fazla istismar görme korkusu yaşıyor musunuz? Yaşıyorsanız, korkunuzun derecesini 1 ile 10 arasında derecelendirir misiniz?
12. Eğer hukuki tavsiye almadıysanız, şimdi almak ihtiyacınız var mı? Ne kadar acil? Nereden hukuki tavsiye alabileceğinizi biliyor musunuz?
13. Eşinizin/eski eşinizin sizin bana bu bilgileri verdiğinizi öğrenmesinden korkuyor musunuz? Not: Bir kadın size, (eski) eşinin onu geçmişte istismar ettiğini, ancak bunun yıllar önce olduğunu ve artık bunun tekrarlanması korkusu olmadığını söyleyebilir. Bunu onunla kontrol etmelisiniz, ama eğer bunun geçmişte kaldığından emin ve kesin kararlı ise, arabuluculuk uygun olabilir. Bu durumda, eski eşine ne söyleyebileceğinizi de kontrol etmelisiniz, örneğin: "... bana, birlikte yaşadığınız dönemde aranızda sorun olduğunu söyledi ancak artık bunun bittiğini söylüyor ve tekrar gündeme getirmek istemiyor. Onun açısından, seninle tartışmak ve çözmek istediği konular şunlar: ...".

Çocuk Koruma ve Emniyeti (aile içi istismarın çocuk istismarını da beraberinde getirdiğini unutmayınız).

14. Tartışmalarınızın herhangi biri çocuklarınızdan birinin bulunduğu yerde gerçekleşti mi? Çocuğunuz üzücü hadiseleri duymuş olabilir mi? Bunun tekrar yaşanabileceği korkusu içinde olabilir mi?
15. Çocuğun zarar görme riski altında olduğu yönünde endişe var mı?

16. [Varsa] çocuklarınızı korumak için, sosyal hizmet uzmanı ya da polisle iletişime geçmek gibi, bir adım attınız mı?
17. Bir sosyal hizmet uzmanı halihazırda durumla ilgili mi?

Ruhsal bozukluklar

18. Siz ya da eşiniz/eski eşiniz hiç depresyon ya da ruhsal bir sağlık problemi yaşadınız mı? Yaşadıysanız, önceden ya da şimdi, bir tedavi görüldü mü? Eşinizin/eski eşinizin davranışının ruhsal bozukluk ya da ilaç kullanımı (medikal ya da eğlence amaçlı) ile ilişkisi olduğuna dair bir endişeniz var mı?

Eğer (eski) eşin ruhsal bozukluğu olduğu söylenirse, bu konu daha ayrıntılı olarak araştırılmalıdır.

Güç dengesizlikleri ve arabuluculuğun uygunluğu

19. (Eski) Eşinizin arabuluculuğun kontrolünü eline almaya ve size bir anlaşma dayatmaya çalışmasından ya da sizi konuşturmamasından korkuyor musunuz?

Arabuluculuk sürecini, temel kuralları ve arabulucunun gerektiğinde arabuluculuğu sonlandırabileceğini açıklayın.

20. [... endişelerine rağmen] eşiniz/eski eşiniz ile, bir arabulucunun desteğiyle, konuşmak istiyor musunuz?
21. Eğer bir arabuluculuğa ihtiyaç olduğunu düşünüyor ancak yüz yüze gelmekten ya da tartışmanın kontrolünüz dışına çıkmasından korkuyorsanız, ayrı bir bekleme odasında beklemeniz ve eşinizden/eski eşinizden önce binayı terk etmeniz, böylece sizi takip etme riskinin olmaması, endişenizi giderir mi?
22. Durum çok zor olsa da arabuluculuğun denemeye değer olduğunu ve faydalı olabileceğini düşünüyor musunuz?

Eğer arabuluculuk uygun görünüyorsa ve hizmet alan kişi katılmaya istekliyse, gerekli olan özel düzenlemeleri açıklayınız (ayrı bekleme odaları, arabuluculuk esnasında gerektiğinde ayrı görüşmeler, eş-arabuluculuk ihtimali, arabuluculuğun temel kuralları vs.).

Arabuluculuk uygun değilse:

Herhangi bir acil önlem gerekli mi? Eğer gerekliyse, iletişime geçilen kurum, tarih, saat, verilen bilgi ve bilginin kime verildiği hakkında detayları bildiriniz.

İlgili kişiye, alınan önlemleri bildiren ve/veya varsa diğer yardım kaynaklarını tavsiye eden bir takip mektubu göndermelisiniz.

EK.2

AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ AİLE ARABULUCULUĞU HAKKINDAKİ R (98) 1 SAYILI TAVSİYE KARARI

1. Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Yasasının 15.b maddesi hükümleri uyarınca;
2. Aile uyuşmazlıklarının ve bu uyuşmazlıklardan özellikle, boşanma ve ayrılıkla sonuçlananların sayısındaki artışı kabul ederek ve aile anlaşmazlıklarının zararlı sonuçlarına ve devlet için doğurduğu yüksek sosyal ve ekonomik maliyetine işaret ederek;
3. Uluslararası belgelerde güvence altına alındığı gibi, çocukların menfaatlerini ve refahını en iyi şekilde korumanın gerekliliğini dikkate alarak ve ayrılık veya boşanmanın sonucunda, çocukların velayeti ve çocuklarla kişisel ilişki kurulmasıyla ilgili sorunları göz önünde tutarak;
4. Uyuşmazlıkları, anlaşmaya dayalı bir şekilde çözen yolların gelişimini dikkate alarak ve bütün aile üyelerinin menfaati için, anlaşmazlıkları azaltmanın gerekli olduğunu kabul ederek;
5. Aile uyuşmazlıklarının başlıca karakteristik özelliklerini (aşağıdaki şekilde) açıklayarak:

- Aile uyuşmazlıkları tanım olarak, birbirine bağlı olacak ve süreklilik arzeden ilişkiler içinde bulunacak kişilerin taraf olduğu uyuşmazlıklardır;
- Aile uyuşmazlıkları, üzüntü verici ve sıkıntıları artırıcı şartlarda ortaya çıkar;
- Ayrılık ve boşanma, çocuklar başta olmak üzere ailenin bütün üyeleri üzerinde etkilidir.

6. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesini ve özellikle bu sözleşmenin, çocukları etkileyen uyuşmazlıkların çözümünde arabuluculuk ve diğer usullerle ilgili olan 13'üncü maddesine işaret ederek;
7. Birkaç ülkede, bu alanda arabuluculuğa başvurulmasına ilişkin olarak yapılan ve aile arabuluculuğunun aşağıdaki konularda etkili olduğunu gösteren araştırmaların sonuçlarını dikkate alarak:

- Aile üyeleri arasındaki iletişimin iyileştirilmesi;
- İhtilaflı taraflar arasındaki anlaşmazlığın azaltılması;
- Dostane çözümler üretilmesi;
- Aileler ve çocuklar arasındaki kişisel ilişkinin devamının sağlanması;
- Ayrılık ve boşanmanın, tarafların kendileri ve devlet için yol açtığı sosyal ve ekonomik masrafların azaltılması;
- Anlaşmazlığın çözülmesi için (dava yoluna başvurulması hâlinde) gereken zamanın azaltılması;

8. Aile ilişkilerinin giderek daha çok uluslararası boyut kazanmasını ve bu olguyla bağlantılı olan çok özel sorunları vurgulayarak;

9. Bazı devletlerin, aile arabuluculuğunu kabul etmeyi düşündüğünün farkında olarak;
10. Tarafsız bir üçüncü kişinin (arabulucunun), taraflara, ihtilaflı konular üzerinde bizzat müzakere etmeleri ve kendi ortak anlaşmalarına varmaları için yardım ettiği bir usul olan aile arabuluculuğuna daha çok başvurulmasını sağlamanın gerekliliğine inanarak, üye ülkelerin hükümetlerine (şunları) tavsiye eder:

i. Aile arabuluculuğunu uygulamaya koymayı veya teşvik etmeyi ya da gerekliyse, mevcut aile arabuluculuğunu geliştirmeyi;
ii. Aile uyuşmazlıklarının uygun bir çözüm yolu olarak, aile arabuluculuğunun öneminin ve değerinin anlaşılması ve kullanılması için, aşağıda öngörülen ilkelerin yerleşmesi düşüncesiyle, gerekli gördükleri bütün tedbirleri almayı ya da güçlendirmeyi.

Aile Arabuluculuğunun İlkeleri

I. Arabuluculuğun Uygulanma Alanı

a. Aile arabuluculuğu ister kan hısımlılığıyla ister evlilikle ilgili olsun, aynı ailenin üyeleri arasındaki bütün uyuşmazlıklara ve ulusal hukuk tarafından tanımlandığı şekilde, aile ilişkileri içinde bir arada yaşayan veya yaşamış olan kişilere uygulanabilir.
b. Bununla beraber devletler, aile arabuluculuğuna tabi özel konuları veya davaları belirlemekte özgürdürler.

II. Arabuluculuğun Düzenlenmesi

a. Arabuluculuğa başvurulması, kural olarak zorunlu olmamalıdır.
b. Devletler ister resmi kurumlar, ister özel kurumlar vasıtasıyla olsun, arabuluculuğu uygun gördükleri şekilde düzenleyebilir ve bu kurumların kontrolüne verebilirler.
c. Arabuluculuğun nasıl düzenlendiğine bakılmaksızın devletler:

- Arabulucuların seçimi, eğitimi ve vasıflarıyla ilgili usullerin;
- Arabulucular tarafından yerine getirilmesi ve korunması gereken standartların bulunmasını sağlayan uygun yöntemlerin varlığından emin olmalıdırlar.

III. Arabuluculuk Süreci

Devletler, arabuluculuk sürecinin aşağıdaki ilkelere göre yönetilmesine imkân tanıyan uygun yöntemleri temin etmelidirler:

i. Arabulucu tarafsızdır;
ii. Arabulucunun, arabuluculuk sürecinin sonucundan hiçbir menfaati yoktur;
iii. Arabulucu, tarafların görüşlerine saygılıdır ve onların pazarlıktaki durumlarının eşit olmasını gözetir;
iv. Arabulucu, tarafları belli bir çözüme uymaları için zorlama gücüne sahip değildir;
v. Aile arabuluculuğunun işleyişi, sürecin gizliliğini korumalıdır;

vi. Arabuluculuk görüşmeleri gizlidir ve (bu görüşmelerin içeriği) tarafların anlaşması veya ulusal hukukun izin verdiği davaların dışında sonradan kullanılamaz;
vii. Arabulucu uygun hâllerde, tarafların evlilik danışmanına veya evlilik ya da aile sorunlarının çözümü için diğer danışmanlık biçimlerine başvurma imkânları hakkında taraflara bilgi vermelidir;
viii. Arabulucu, çocukların refahı ve menfaatlerine özel bir ilgi göstermeli, aileleri, çocukların ihtiyaçları üzerinde yoğunlaşmaları için teşvik etmeli ve ailelere, çocuklarının refahıyla ilgili öncelikli sorumluluklarını, çocuklarını bilgilendirme ve çocuklarına danışma gerekliliğini hatırlatmalıdır.
ix. Arabulucu, geçmişte şiddete başvurulup başvurulmadığına veya taraflar arasında gelecekte başvurulup başvurulamayacağına ve bunun, tarafların pazarlıktaki konumları üzerinde doğurabileceği etkilere özel ilgi göstermeli ve bu durumlarda arabuluculuk sürecinin uygun olup olmadığına dikkat etmelidir;
x. Arabulucu, taraflara yasal konularda bilgi verebilir; ama hukuki tavsiye vermemelidir. Arabulucu uygun hâllerde, tarafları, bir avukata veya ilgili diğer bir uzmana danışma imkânları hakkında bilgilendirmelidir.

IV. Arabuluculuk Sonunda Yapılan Anlaşmanın Durumu

Devletler arabuluculuk sonunda yapılan anlaşmaların, tarafların talep etmesi hâlinde, yargısal bir merci veya diğer bir yetkili makam tarafından onaylanmasını kolaylaştırmalı ve bu şekilde onaylanan anlaşmaların, ulusal hukuka göre cebri icra yoluyla yerine getirilmesini düzenleyen yöntemler oluşturmalıdırlar.

V. Mahkemeler ve Yetkili Makamlar Önündeki Davalarla Arabuluculuk Arasındaki İlişki

a. Devletler, arabuluculuğun bağımsızlığını/özerkliğini ve dava sürecinden önce, dava süreci esnasında veya dava sürecinden sonra gerçekleşebilme imkânını tanımalıdırlar.
b. Devletler, şu yöntemleri düzenlemelidirler:
i. Dava sürecinin, arabuluculuğa başvurulması için kesilebilmesi;
ii. Böyle bir durumda, yargısal merciin veya diğer bir yetkili makamın, tarafları veya onların çocuklarını ya da mallarını korumak için acil kararlar verme yetkisinin tanınması;
iii. Tarafların arabuluculuğa devam edip etmediğinin ve bir anlaşmaya varıp varmadığının yargısal mercilere veya yetkili makamlara bildirilmesi.

VI. Arabuluculuğun Tanıtılması ve Arabuluculuğa Erişim

a. Devletler, özellikle bu anlaşmaya dayalı uyuşmazlık çözüm yolu hakkında daha iyi bir anlayışın yerleşmesi için, kamuya bilgi veren programlar aracılığıyla, aile arabuluculuğunun gelişmesini teşvik etmelidirler.

b. Devletler, aile uyuşmazlıklarının çözümü için bir alternatif yöntem olarak, davalarda arabuluculuk hakkında bilgi sağlayan yöntemler oluşturmakta (örneğin, tarafların bir arabulucuyla görüşmesini zorunlu tutmak) özgürdürler; böylece, tarafların, ihtilaflı konular üzerinde arabuluculuğa başvurulmasının mümkün ve uygun olup olmadığını düşünmeleri olanaklı kılınır.
c. Devletler, aile uyuşmazlıklarını anlaşmaya dayalı bir şekilde çözen bu yolun gelişimine katkıda bulunmak için, uluslararası arabuluculuk da dahil olmak üzere, aile arabuluculuğuna erişmeye izin veren gerekli bütün tedbirleri almaya gayret etmelidirler.

VII. Diğer Uyuşmazlık Çözüm Yolları

Devletler, bu Tavsiye Kararında arabuluculuk için öngörülen ilkelerin, uygun bir biçimde diğer uyuşmazlık çözüm yolları hakkında kullanılma isteğini inceleyebilmelidirler.

VIII. Uluslararası Uyuşmazlıklar

a. Devletler, uluslararası unsur taşıyan durumlarda uygun olduğunda, özellikle çocuklarla ilgili bütün meselelerde ve bilhassa, ailelerin farklı ülkelerde yaşaması veya yaşamayı istemesi hâlinde, çocukların velayeti ve çocuklarla kişisel ilişki kurulmasıyla ilgili hususlarda, arabuluculuğa başvurulmasını düzenleyen yöntemleri dikkate almalıdırlar.
b. Uluslararası arabuluculuk, ailelerin, çocukların velayetine ve çocuklarla olan kişisel ilişkilerine yönelik hususları düzenlemelerine veya tekrar şekillendirmelerine imkân tanımak için veya bu konularla ilgili sonradan verilen kararlardan doğan uyuşmazlıkları çözmeleri için uygun bir usul olarak düşünülmelidir. Bununla birlikte, çocuğun yerleşim yerinin kanuna aykırı olarak değiştirilmesi veya alıkoyulması hâlinde, uluslararası arabuluculuk, çocuğun derhal dönmesini geciktirecekse kullanılmamalıdır.
c. Yukarıda açıklanan bütün ilkeler, uluslararası arabuluculuğa uygulanabilir.
d. Devletler, uluslararası arabuluculuğun kullanımını kolaylaştırmak amacıyla, aile arabuluculuğuyla ilgili mevcut hizmetler arasındaki işbirliğini mümkün olduğu kadar geliştirmelidirler.
e. Uluslararası arabuluculuğun özel yapısı dikkate alınarak, uluslararası arabulucuların özel bir eğitim almaları zorunlu tutulmalıdır.

EK.3

AVRUPA KONSEYİ BAKANLAR KOMİTESİ

Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Konusunda Rec(2002) 10 Sayılı Tavsiye Kararı
(Bakanlar Komitesince Bakan Vekillerinin 18 Eylül 2002 tarihli 808.
toplantısında kabul edilmiştir.)

Bakanlar Komitesi, Avrupa Konseyi Statüsü'nün 15.b maddesinin hükümleri uyarınca;

Adli yargıya alternatif oluşturan ihtilaf çözme yollarının geliştirilmesini memnuniyetle karşılayarak ve böyle yolların kullanımı hâlinde teminatlar sağlayan kuralların arzu edilir olduğunu kabul ederek;

Her yargı alanının kendine has özellikleri olduğunu göz ardı etmeden, ihtilafları çözme yöntemlerini iyileştirmeye yönelik çabaları sürdürmenin gerekli olduğunu vurgulayarak;

Bir "arabulucunun", taraflara, uyuşmazlık konusu olan meseleler üzerinde görüşmeleri ve kendi ortak kararlarına varmaları konusunda yardımcı olduğu bir süreç olan arabuluculuk için belirli kurallar koymanın faydalarına inanarak;

Uygun durumlarda, medeni hukuk meselelerinde arabuluculuğun faydalarını kabul ederek;

Hukukun diğer dallarında arabuluculuğu düzenleme ihtiyacının farkında olarak;

Aile arabuluculuğu ile ilgili Tavsiye Kararı No. R (98)1'i, cezai meselelerde arabuluculuk ile ilgili Tavsiye Kararı No. R(99)19'u ve idari makamlar ile özel taraflar arasındaki uyuşmazlıkların yargı yoluyla çözümlenmesine alternatifler ile ilgili Tavsiye Kararı Rec(2001)9'u ve Avrupa Konseyi sathında ve ulusal seviyede yürütülen diğer faaliyetlerin ve araştırmaların sonuçlarını gözönüne alarak;

Özellikle, Avrupa Adalet Bakanları tarafından, 8-9 Haziran 2000 tarihinde Londra'da düzenlenen 23. Konferans'ta kabul edilen "21.Yüzyılda adaletin dağıtılması" ile ilgili 1 No.lu kararı ve özellikle Avrupa Adalet Bakanlarının, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesini, Avrupa Birliği ile işbirliği hâlinde, uygun olan durumlarda, mahkeme dışı ihtilaf çözümü süreçlerinin kullanılmasını tesvik eden bir çalışma programını hazırlamaya davet etmesini gözönüne alarak;

Arabuluculuğun teşvik edilmesinde mahkemelerin rolünün öneminin farkında olarak;

Arabuluculuğun, mahkemelerin iş yükünün ve ihtilafların azalmasına yardımcı olmasına rağmen; etkili, adil ve kolaylıkla erişilebilen bir adli sistemin yerine geçemeyeceğini belirterek:

A. Üye devletlerin hükümetlerine:

i. Uygun olduğunda, medeni hukuk meselelerinde arabuluculuğun kullanımını kolaylaştırmalarını;

ii. Aşağıda belirtilen "Medeni hukuk meselelerinde arabuluculuk ile ilgili yol gösterici ilkeler"in tedricen uygulanması için gerekli gördükleri tüm tedbirleri, duruma göre, almalarını veya takviye etmelerini tavsiye eder.

Medeni Hukuk meselelerinde arabuluculuk ile ilgili yol gösterici ilkeler

I. Arabuluculuğun tanımı

Bu Tavsiye Kararı'nda, "arabuluculuk", tarafların, bir veya daha fazla arabulucunun yardımı ile, bir anlaşmaya varmak için ihtilaf konusu meseleler üzerinde görüşme yaptıkları bir ihtilaf çözüm sürecini ifade eder.

II. Uygulamanın kapsamı

Bu Tavsiye Kararı, medeni hukuk meseleleri için geçerlidir. Bu Tavsiye Kararı'nda, "medeni hukuk meseleleri"; ticaret hukuku, tüketici hukuku ve iş hukuku kaynaklı meseleler de dahil olmak üzere medeni haklar ve yükümlülüklerle ilgili meseleleri ifade eder. İdare hukuku ve Ceza hukuku meseleleri kapsam dışındadır. Bu Tavsiye Kararı, aile arabuluculuğu ile ilgili Tavsiye Kararı No. R(98)1'in hükümleri saklı kalmak üzere geçerlidir.

III. Arabuluculuğun teşekkülü

Devletler, medeni hukuk meselelerinde arabuluculuğu, kamu veya özel sektör vasıtasıyla, en uygun şekilde kurmakta ve teşkilatlandırmakta serbesttirler. Arabuluculuk, mahkeme süreçlerinin içinde veya dışında gerçekleştirilebilir.

Taraflar arabuluculuktan yararlansa bile, tarafların haklarının korunması için nihai teminatı teskil ettiği için yargı yoluna başvuru mümkün olmalıdır.

Devletler, arabuluculuk sistemini kurarken, süre sınırlamasına olan ihtiyaç ve böyle sürelerin etkileri ile, hızlı ve kolayca erişilebilir arabuluculuk süreçlerinin teşvik edilmesi arasında bir denge kurmalıdırlar.

Devletler, arabuluculuğu kurarken, (i) gereksiz gecikmelere ve (ii) arabuluculuğun bir geciktirme taktiği olarak kullanılmasına yol açmaktan kaçınmaya dikkat etmelidirler.

Arabuluculuk, özellikle, adli süreçlerin tek başına yetersiz kaldığı ve özellikle maliyetleri nedeniyle taraflar için daha az uygun olduğu durumlarda veya taraflar arasında diyaloğun veya temasların sürdürülmesine ihtiyaç duyulan durumlarda yararlı olabilir.

Devletler, tamamen veya kısmen ücretsiz arabuluculuk imkânı sunma veya özellikle taraflardan birinin menfaatlerinin özel koruma gerektirmesi hâlinde arabuluculuk için hukuki yardım sunma fırsatını gözden kaçırmamalıdırlar.

Arabuluculuğun maliyetleri olması hâlinde, bunlar makul ve sözkonusu meselenin önemi ve arabulucu tarafından yapılan işin miktarı ile orantılı olmalıdır.

IV. Arabuluculuk süreci

Devletler, ihtilafları arabulucuya havale etme anlaşmalarının hangilerinin, tarafların dava haklarını ne kadar kısıtlayacağını değerlendirmelidir.

Arabulucular, bağımsız ve tarafsız olarak hareket etmeli ve arabuluculuk süreci esnasında, "silahların eşitliği" ilkesine uyulmasını temin etmelidirler. Arabulucunun, taraflara bir çözüm dayatma yetkisi yoktur.

Arabuluculuk sürecine ilişkin bilgiler gizlidir ve taraflarca kararlaştırılmadıkça veya iç hukuk izin vermedikçe, sonradan kullanılamaz.

Arabuluculuk süreçlerinde, taraflara, sözkonusu meseleleri ve ihtilafın diğer muhtemel çözümlerini düşünmelerine yetecek zaman verilmelidir.

V. Arabulucuların eğitimi ve sorumluluğu

Devletler, uluslararası meselelerle ilgilenen arabulucuları da içerecek şekilde arabulucuların seçimi, sorumlulukları, eğitimi ve yeterliliği ile ilgili uygun standartların kabul edilmesine yönelik tedbirler almalıdırlar.

VI. Arabuluculukta varılan anlaşmalar

Anlaşmanın konusunu, kapsamını ve sonuçlarını tespit etmek için, her arabuluculuk sürecinin sonunda, bir yazılı belge düzenlenmelidir ve bu belge düzenlendikten sonra ve imzalanmadan önce, taraflara, düşünmeleri için, tarafların üzerinde anlaştığı sınırlı bir süre tanınmalıdır.

Arabulucular, varılan anlaşmaların etkilerini ve taraflardan birinin veya her ikisinin anlaşmayı uygulamaya koymak istemesi hâlinde atılması gereken adımları taraflara bildirmelidirler.

Böyle anlaşmalar, kamu düzenine aykırı olmamalıdır.

VII. Arabuluculuk ile ilgili bilgiler

Devletler, medeni hukuk ihtilafları olan kişilere ve halka, arabuluculuk konusunda genel bilgiler vermelidirler.

Devletler, medeni hukuk meselelerindeki arabuluculuk hakkında, diğer hususların yanı sıra, arabuluculuğun maliyetlerini ve etkililiğini içeren ayrıntılı bilgileri toplamalı ve yaymalıdırlar.

Fertlerin, telefon, yazışma veya e-posta gibi yollarla, arabuluculuk hakkında tarafsız tavsiye ve bilgiler alabileceği bir bölgesel ve/veya yerel merkezler ağını, ulusal hukuka ve teamüle uygun olarak kurmak için adımlar atılmalıdır.

Devletler, adaletin işlemesi ile uğraşan profesyonellere, medeni hukuk meselelerinde arabuluculuk ile ilgili bilgiler vermelidirler.

VIII. Uluslararası hususlar

Devletler, uluslararası bir unsur içeren meselelerin çözümünde arabuluculuğun kullanılmasını tesvik edecek mekanizmaların kurulmasını desteklemelidirler.

Devletler, uluslararası arabuluculuğun kullanımını kolaylaştırmak amacıyla, medeni hukuk meselelerinde arabuluculuk ile ilgili mevcut kurumlar arasında işbirliğini teşvik etmelidirler.

B. Bu Tavsiye Kararı'nın takibinde, Avrupa Konseyi ile Avrupa Birliği arasında işbirliğini teşvik etmek ve özellikle, bu Tavsiye Kararı'nda bahsedilen konular ile ilgili olarak devletlerdeki kanunlara ve süreçlere ilişkin bilgileri bir internet sitesi vasıtasıyla yaymak için; ve Avrupa Birliği'ni, Avrupa Topluluğu seviyesinde kurallar hazırlanırken, bu Tavsiye Kararı'nın hükümlerini tamamlamaya veya güçlendirmeye veya burada yer alan ilkelerin uygulanmasını kolaylaştırıcı hükümler getirmeye teşvik etmek için, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne, bu Tavsiye Kararını, Avrupa Birliği'nin yetkili makamlarına iletmesi talimatını verir.

EK.4

Strazburg, 7 Aralık 2007
CEPEJ (2007)14, Avrupa Adaletin Etkililiği Komisyonu (CEPEJ)

AİLE VE HUKUK ARABULUCULUĞUNA İLİŞKİN TAVSİYE KARARININ DAHA ETKİLİ UYGULANMASINA YÖNELİK REHBER İLKELER

Giriş

1. Avrupa Konseyinin Üçüncü Zirvesinde (Mayıs 2005, Varşova) Devlet ve Hükümet Başkanları, "Avrupa Konseyinin standart belirleme potansiyelinden tam olarak fayda sağlanmasını" ve "Konseyin hukuk alanında kullandığı işbirliği araç ve mekanizmalarının uygulanmasının yaygınlaştırılması ve geliştirilmesini" taahhüt etmişlerdir. Ayrıca üye devletlere, "adaletin hakkaniyete uygun ve süratli bir biçimde uygulanması ve uyuşmazlıkların çözümünde alternatif araçlar geliştirme konusunda yardım sağlanmasına" karar vermişlerdir.
2. Bu kararlar ışığında, CEPEJ'in kuruluş belgesinde yer alan hedeflerinden biri de "Avrupa Konseyinin adaletin etkin ve hakkaniyetli olmasına ilişkin uluslararası hukuk araçlarının daha iyi bir şekilde uygulanmasını sağlamaktır"; bu amaçla CEPEJ'in öncelikleri arasına Avrupa Konseyinin alternatif uyuşmazlık çözüm araçları ve standartlarının etkili biçimde uygulanmasını hızlandırmayı amaçlayan yeni bir faaliyet dahil edilmiştir.
3. Bu amaçla Bakanlar Komitesinin;
   - Aile Arabuluculuğu hakkındaki Rec (98)1 sayılı Tavsiye Kararı,
   - Hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk hakkındaki Rec (2002)10 sayılı Tavsiye Kararı,
   - Cezai konularda arabuluculuk konulu Rec (99)19 sayılı Tavsiye Kararı,
   - İdari merciler ile özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklar için yargı yoluna alternatif çözüm araçları konulu Rec (2001)9 sayılı Tavsiye Kararının,

   Üye Devletler üzerindeki etkisini artırarak etkili bir şekilde uygulanmasını hızlandırmak dolayısıyla da bu tavsiye kararlarında yer alan arabuluculuk ilkelerinin daha iyi biçimde uygulanmasını sağlamak amacıyla Arabuluculuk Çalışma Grubu oluşturulmuştur (CEPEJ-GT-MED).[285]

285 CEPEJ-GT-MED çalışma grubu şu kişilerden oluşmaktadır: Sn Nina BETETTO (Slovenya), Sn Ivana BORZOVÁ (Çek Cumhuriyeti), Sn Peter ESCHWEILER (Almanya), Sn Maria da Conceição OLIVEIRA (Portekiz), Sn Rimantas SIMAITIS – Başkan - (Litvanya), Sn Jeremy TAGG (İngiltere), Sn Anna WERGENS (İsveç).

4. Bu belgede Aile Arabuluculuğu hakkındaki Rec (98)1 sayılı tavsiye kararı ile hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculuk hakkındaki Rec (2002)10 sayılı tavsiye kararı incelenmiştir. Cezai konularda arabuluculuk ve idari merciler ile özel kişiler arasındaki uyuşmazlıklar için yargı yoluna alternatif çözüm araçları konulu diğer iki tavsiye kararı daha spesifik bir yaklaşım gerektirmekte olup, ayrı belgelerde incelenmiştir.
5. Çalışma grubunun ilk toplantısında (Strazburg, 8-10 Mart 2006), üye devletlerin yukarıda belirtilen tavsiye kararlarına ilişkin farkındalık düzeyini ve üye devletlerde arabuluculuğun tavsiye kararında yer alan ilkelere göre gelişimini tespit etmek amacıyla bir anket düzenlenmiştir.
6. Üye devletlerden ve uygulayıcılardan ankete 52 cevap alınmıştır ve bu cevaplar uzman Sn Julien L. HUILLIER tarafından özetlenerek bir rapor hâline getirilmiştir.
7. Beklenildiği üzere hukuk ve aile arabuluculuğunun gelişimi konusunda üye devletler arasında önemli farklar söz konusudur; buna yol açan başlıca sorunlar ise şöyledir:
   - Arabuluculuk konusunda farkındalık olmaması;
   - Arabuluculuğun taraflar için nispeten yüksek maliyetli olması ve mali dengesizlikler;
   - Arabulucuların eğitimi ve vasıflarına ilişkin farklar;
   - Gizliliğin kapsamı ve güvencelerine ilişkin farklar.
8. Bu sorunlardan dolayı Çalışma Grubu tarafından aile arabuluculuğu ve hukuk uyuşmazlıklarında arabuluculukla ilgili Tavsiye Kararlarının uygulanmasında üye devletlere yardım etmek amacıyla üye devletler için bağlayıcı olmayan rehber ilkeler oluşturulmuştur.
9. Çalışma Grubu bu rehber ilkeleri hazırlarken UNCITRAL (Birleşmiş Milletler Uluslararası Hukuk Komisyonu), Avrupa Birliği ve diğer kurumların arabuluculuk alanındaki çalışmaları da dikkate almıştır.

1. ARABULUCULUK SİSTEMİNİN MEVCUT OLMASI

10. Arabuluculuk uygulamalarını genişletmek amacıyla olabildiğince geniş bir coğrafi alanda uygulanabilir arabuluculuk sistemlerinin kurulması ve yaygınlaştırılması için gerekli tedbirler alınmalıdır.

1.1 Üye devletler tarafından arabuluculuk projelerine destek verilmesi

11. Üye devletler mali veya diğer tür desteklerle, mevcut ve yeni uygulanabilir arabuluculuk programlarını tespit etmeli, yaygınlaştırılması için gerekli adımları atmalıdır. Başarılı arabuluculuk programlarının oluşturulduğu ülkelerde, üye devletler bu programların bilgilendirme, eğitim ve denetim yoluyla yaygınlaştırılması için teşvik edilmektedir.

1.2. Hâkimlerin rolü

12. Arabuluculuğun geliştirilmesi konusunda hâkimlere önemli bir rol düşmektedir. Bu bağlamda hâkimlerin, arabuluculuk konusunda bilgi verebilir ve bilgilendirme

toplantıları yapabilir yetkinlikte olması gerekir; diğer taraftan arabuluculuğun uygulanabilir olduğu davalarda taraflara arabuluculuğa başvurmaya davet edebilmeli ve/veya davayı arabuluculuğa sevk edebilmelidir. Bundan dolayı ya mahkeme içi arabuluculuk sisteminin kurulması ya da tarafların arabuluculuk hizmeti veren kurumlara veya kişilere yönlendirilmesi yoluyla arabuluculuk uygulamasının yerleştirilmesi önem taşımaktadır.

1.3. Avukatların rolü

13. Arabuluculuğa uygun davalarda mahkemeye gidilmeden önce, alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının değerlendirilmesi ve müvekkillere bu konuda gerekli bilgi ve tavsiyelerin verilmesi gibi bir yükümlülük veya tavsiye, avukatların meslek kurallarına dahil edilmelidir.
14. Barolar ve avukat derneklerinde arabulucu listelerinin olması ve bu listelerin avukatlara dağıtılması gerekmektedir.

1.4. Arabuluculuk programlarının niteliği

15. Üye devletler arabuluculuk programlarını ve devam eden pilot projeleri sürekli olarak izlemeli ve bağımsız değerlendirmeye tabi tutmalıdır. Arabuluculuk programlarının niteliğinin karşılaştırılabilmesi için hem nitel hem de nicel değerlendirmeye ilişkin ortak kriterler geliştirilmelidir.

1.5. Gizlilik

16. Gizlilik ilkesi tarafların arabuluculuk sürecine ve sonuçlarına güven duymaları bakımından önemlidir. Bu nedenle gizliliğin kapsamı arabuluculuk sürecinin her aşamasında ve süreç sona erdikten sonraki dönem için de belirlenmiş olmalıdır. Üye devletler kendi hukuk gelenekleri ve uygulamalarına göre gizlilik kapsamının yasal tedbirlerle mi yoksa taraflar arası mutabakatla mı ya da her iki yöntemle mi belirleneceğine karar vermekte serbesttirler.
17. Gizliliğin kapsamının mutabakatla belirlendiği durumlarda, arabuluculuk tamamlandıktan sonra üçüncü kişilere ifşa edilecek hususların mutabakatta açık bir şekilde yer alması gerekir.
18. Gizliliğin sağlanması görevi arabuluculuk sürecinin her aşamasında ve süreç tamamlandıktan sonra arabulucu için bağlayıcı olmalıdır. Bu görevin istisnalara tabi olduğu durumlarda (örn. Arabulucunun arabuluculuk sürecinde ortaya çıkan bir suçla ilgili tanıklık etmek üzere çağrılması veya çocuğun yüksek yararının korunması veya bir kişinin fiziki veya psikolojik bütünlüğüne zarar gelmesinin engellenmesi amacıyla arabulucunun bir duruşmaya tanık olarak katılması gerektiğinde), bu tür istisnalar kanun, yönetmelik veya mutabakatla açık bir şekilde belirlenmelidir.
19. Üye devletler arabuluculukta gizliliğin sağlanmasını yasal yollarla güvence altına almalıdır. Gizliliğin sağlanması görevinin arabulucu tarafından ihlal edilmesi ciddi bir disiplin suçu olarak değerlendirilmeli ve gerekli yaptırımlara tabi tutulmalıdır.

1.6 Arabulucuların vasıfları

20. Hâkimler tarafları arabuluculuğa sevk ederken veya avukatlar müvekkillerine arabuluculuğu tavsiye ederken, ayrıca kamuoyunda arabuluculuk sürecine güven duyulmasının sağlanması için arabuluculuğun kalitesinin güvence altına alınması gerekmektedir.
21. Üye devletler ve/veya arabuluculuk paydaşları, arabulucular için uygun eğitim programları hazırlamalı ve ülkeler arasındaki farkları dikkate alarak eğitime ilişkin ortak standartlar geliştirmelidirler.
22. Arabuluculuk eğitimi asgari olarak aşağıdaki konuları kapsamalıdır:

- Arabuluculuk ilkeleri ve amaçları,
- Arabulucunun davranış ve meslek ilkeleri,
- Arabuluculuk sürecinin aşamaları,
- Uyuşmazlığın geleneksel yöntemle çözülmesi ve arabuluculuk,
- Arabuluculuğun etkisi, yapısı ve süreci,
- Arabuluculuğun yasal çerçevesi,
- İletişim ve müzakere becerileri ve teknikleri,
- Arabuluculuk becerileri ve teknikleri,
- Rol oyunları ve diğer pratik alıştırmalar,
- Aile arabuluculuğunun münhasır özellikleri ve çocuğun yüksek yararı (aile arabuluculuğu eğitimi) ve çeşitli türlerde hukuk arabuluculuğu (hukuk arabuluculuğu eğitimi),
- Eğitim alan kişinin bilgi ve yeteneklerinin değerlendirilmesi.

23. Arabuluculuk eğitiminin tamamlanmasını müteakip, arabulucu denetim ve gözetime tabi olmalı, ihtiyaç duyulması hâlinde danışmanlık almalı ve sürekli mesleki gelişim çalışmaları yapmalıdır.
24. Arabuluculuk hizmeti ve/veya eğitimi veren kişi ve/veya kurumların akreditasyonunun yapılması için ortak kriterler belirlenmesi gerekmektedir. Avrupa genelinde eğitim alanında artan hareketlilik nedeniyle, akreditasyon için ortak uluslararası kriterler geliştirilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır. Bir "Avrupa arabuluculuk sertifikası" oluşturulması buna örnek olabilir.
25. Bazı üye devletlerde arabulucu eğitiminin kalitesine ilişkin sorunlar yaşanması nedeniyle, ulusal eğitim kurumlarının diğer kurumlarla işbirliği yapması ve/veya arabulucular ve arabuluculuk eğitim merkezleri için sürekli bir eğitim programı (Avrupa eğitim merkezi gibi) oluşturması tavsiye edilmektedir. Böyle bir merkezin kurulması için Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ile işbirliği içinde öncülük yapabilir.

1.7. Çocuğun yüksek menfaati

26. Aile arabuluculuğu söz konusu olduğunda çocuğun yüksek menfaatinin önemi kabul gören bir hususdur. Öte yandan çocuğun yüksek menfaatinin tanınması için kabul edilen kriterler ülke mevzuatlarına göre farklılık göstermektedir.

27. Bu nedenle üye devletler ve aile arabuluculuğuyla bağlantılı diğer kurumlar, çocuğun yüksek menfaatine hizmet edecek ortak değerleme kriterleri geliştirmek amacıyla birlikte çalışmalıdır; bu amaçla örneğin çocuğun arabuluculuk sürecinde taraf olmasına olanak sağlanabilir. Bahse konu kriterler belirlenirken çocuğun yaşı veya zihinsel olgunluğu, ebeveynlerin rolü ve uyuşmazlığın konusu gibi hususlar dikkate alınmalıdır. Bu kriterlerin oluşturulmasında Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği ile işbirliği içinde öncülük yapabilir.

1.8. Meslek kuralları

28. Üye devletler, arabuluculuğun gizlilik gibi temel ilkelerine ilişkin kavram, kapsam ve güvencelerde yeknesaklık sağlanması için gerekli tedbirleri almalıdır; örneğin yasal tedbirler alınabilir ve/veya arabulucular için meslek kuralları geliştirilebilir.
29. Hukuk ve ticari arabuluculukta, arabulucular için Avrupa Meslek Kurallarının Avrupa genelinde çeşitli paydaşlarca genel kabul gördüğü göz önünde bulundurulduğunda, üye devletlerin bu Kuralları aile ve hukuk arabuluculuğu için asgari standart olarak yaygınlaştırması tavsiye edilmektedir. Bu bağlamda aile arabuluculuğunun münhasır özellikleri dikkate alınmalıdır.

1.9. Meslek kurallarının ihlali

30. Meslek kurallarının arabulucular tarafından ihlal edilmesi durumunda, üye devletler ve arabuluculuk paydaşları uygun şikâyet ve disiplin mekanizmalarını hareket geçirmelidir.

1.10. Uluslararası arabuluculuk

31. Aile arabuluculuğu hakkındaki Rec (98)1 sayılı Tavsiye Kararına rağmen, az sayıda üye devlette uluslararası unsurları olan davalarda arabuluculuk mekanizmalarının kurulduğu görülmektedir. Bu nedenle bu alanda ilerleme sağlamış olan devletlerin diğer devletlerle bilgi alışverişi yapması tavsiye edilmektedir.
32. Uluslararası arabuluculuğun maliyetli bir yöntem olduğu göz önünde bulundurulursa, üye devletlerin yüz yüze görüşmeler yerine video-telefon konferansı ve elektronik ortamda uygulanan uyuşmazlık çözüm yöntemleri gibi yeni teknolojilerin kullanılmasını teşvik etmeleri gerekmektedir.

2. ERİŞİLEBİLİRLİK

2.1. Arabuluculuğun kullanıcılara maliyeti

33. Arabuluculuğun kullanıcılara maliyeti bahse konu uyuşmazlığın önemi ve niteliği bakımından makul ve orantılı olmalıdır. Arabuluculuğun herkes tarafından erişilebilir olması için üye devletlerin arabuluculuk hizmetlerine doğrudan mali destek sağlaması gerekir.

34. Adalet önünde ve adalete erişimde eşitlik sağlanması bakımından, mali sebeplerle halkın bazı kesimlerini böyle bir hizmet almaktan mahrum bırakmak kabul edilemez. Mali kaynakları sınırlı olan kesimler için, üye devletlerin yargı sürecinde yapılan adli yardımla benzer şekilde arabuluculuğa katılan taraflara da adli yardım vermeleri teşvik edilmelidir.
35. Uluslararası arabuluculuğun erişilebilir olması için, üye devletler işlemin yüksek maliyetli ve karmaşık olmasını da göz önünde bulundurarak, uluslararası arabuluculuk sistemini yerleştirmek, desteklemek ve yaygınlaştırmak için gerekli tedbirleri almalıdır.

2.2. Zamanaşımı süresinin askıya alınması

36. Zamanaşımı riski nedeniyle tarafların arabuluculuk yöntemini kullanması engellenmemelidir. Üye devletlerden alınan cevaplara göre, uygulamada pek az sayıda ülkede, davalar arabuluculuğa sevk edildiğinde zamanaşımı süresi askıya alınmaktadır. Bu sorunun aşılması amacıyla, üye devletler, zamanaşımı süresinin askıya alınmasına dair yasal düzenlemeler yapma yönünde güçlü bir şekilde teşvik edilmektedir.

3. FARKINDALIK

37. Arabuluculuk sisteminin mevcut olması ve herkes tarafından erişilebilir olması, herkesin arabuluculuktan haberdar olduğu anlamına gelmemektedir. Ankete verilen cevaplara göre; yargı mensupları, avukatlar, hukukçular, adalet sisteminin kullanıcıları ve genel kamuoyundaki farkındalık eksikliği arabuluculuğun gelişmesinin önündeki en önemli engellerden biridir. Toplum, uyuşmazlıkların çözümü için başlıca yöntem olarak geleneksel mahkeme sistemini kullanmaktadır ve bu sisteme olan güvenin/bağın koparılması o kadar kolay değildir; bu husus üye devletler ve arabuluculuk paydaşlarının dikkate alması gereken bir husustur.
38. Aile ve hukuk arabuluculuğuna ilişkin Tavsiye Kararının politika yapıcılar, akademisyenler, arabuluculuk paydaşları ve arabulucular tarafından erişilebilir olması için, tüm üye devletlerin resmi diline çevrilmesi ve yaygınlaştırılması önemlidir.
39. CEPEJ web sitesinde arabuluculukla ilgili özel bir sayfa açılması tavsiye edilmektedir. Bu sayfaya Tavsiye Kararının çevirisi, açıklayıcı rapor ve Avrupa Konseyinin arabuluculukla ilgili diğer belgeleri ile hukuk ve aile arabuluculuğuna ilişkin Tavsiye Kararının ülkeler üzerindeki etkilerinin bir değerlendirmesi eklenebilir. Bu özel sayfada arabuluculuk programlarının ve pilot projelerin izlenmesi ve değerlendirmesine ilişkin bilgiler, üye devletlerdeki arabulucuların listesi ve faydalı web siteleri yer alabilir.

3.1. Kamuoyunun genel farkındalık düzeyi

40. Üye devletler ve arabuluculuk paydaşları arabuluculuğun faydaları hakkında kamuoyunun farkındalığını artırmak için gerekli tedbirleri almalıdır.

41. Bu tedbirler arasında şunlar yer alabilir:
    - Medyada makale/bilgi yayınlanması,
    - Broşürler/kitapçıklar, internet ve posterlerle arabuluculukla ilgili bilginin yaygınlaştırılması,
    - Arabuluculuk telefon yardım hattı,
    - Bilgilendirme ve danışma merkezleri,
    - "Arabuluculuk haftaları" gibi konu odaklı farkındalık programları,
    - Seminer ve konferanslar,
    - Arabuluculuk hizmeti veren mahkeme ve kurumlarda arabuluculuk konulu bilgilendirme günleri.
42. Üye devletler ve arabuluculuk paydaşları arabuluculuk hizmetleri sağlayan arabulucu ve kurumlarla nasıl temasa geçileceğine dair özellikle internet üzerinden bilgi sağlamaya teşvik edilmelidir.
43. Üye devletler ayrıca mahkeme içi arabuluculuğun hâkim, savcı, avukat ve mahkeme kullanıcılarının farkındalıklarının artırılmasında etkili bir araç olarak kullanılabileceğini dikkate almalıdır.
44. Üye devletler, üniversiteler, diğer akademik kurumlar ile arabuluculuk paydaşları arabuluculuk ve alternatif uyuşmazlık çözüm mekanizmaları alanında bilimsel çalışma yapılmasını desteklemeli ve teşvik etmelidir.
45. Arabuluculuk ve diğer tür uyuşmazlık çözüm yöntemleri milli eğitim müfredatına dahil edilmelidir.

3.2. Kullanıcıların farkındalığı

46. Hâkimler, savcılar, avukatlar, hukukçular ve uyuşmazlık çözümüne iştirak eden diğer kurumlar/organlar, taraflara kendi uyuşmazlıklarına özgü arabuluculukla ilgili önceden bilgi ve tavsiye vermelidir.
47. Arabuluculuğu kullanıcılara daha cazip hâle getirmek için, üye devletler, bir uyuşmazlık mahkemeye gitmeden önce veya mahkeme esnasında arabuluculukla çözülmeye çalışılıyorsa bu tür davalarda mahkeme harçlarının azaltılması, kaldırılması veya geri ödenmesini öngörebilir.
48. Üye devletler, mahkeme kullanıcıları ve adli yardım sağlayan kurumlardan, mahkemeye gitmek için adli yardım almadan önce, arabuluculuk gibi dostane çözüm yöntemlerini değerlendirmelerini talep edebilir.
49. Taraflar dostane çözüm yöntemlerini kullanmayı aktif bir biçimde değerlendirmezler ise belirli yaptırımlar uygulanabilir. Örneğin normalde mahkeme kararı ile çözülen hukuk veya aile uyuşmazlığına dair dava masraflarını geri alma hakkı olan taraflar, eğer arabuluculuğa gitmeyi reddeder veya dostane çözüm yöntemini aktif bir biçimde değerlendirdiklerine dair kanıt sunamazlar ise ilgili taraflara bu masrafların tamamının ödenmeyeceğine dair bir kural getirilebilir.

3.3. Yargı mensuplarının farkındalığı

50. Dostane uyuşmazlık çözümü kültürünün yerleşmesinde hâkimlere önemli bir rol düşmektedir. Bundan dolayı hâkimlerin arabuluculuk süreci ve faydaları hakkında tam bilgi ve anlayış sahibi olması büyük önem taşımaktadır. Bu farkındalığın kazandırılması için bilgilendirme toplantıları düzenlenebilir; meslek öncesi ve meslek içi eğitim programlarına arabuluculukla ilgili belirli mahkemelerin günlük çalışmalarında faydalı olabilecek konular eklenebilir.
51. Arabulucular ve hâkimler arasında hem kurumsal hem de bireysel bağlantıların kurulmasının da teşvik edilmesi gerekir. Özellikle konferans ve seminerler aracılığıyla bu bağlantılar kurulabilir.

3.4. Avukatların farkındalığı

52. Arabuluculuk konusu avukatların hem meslek öncesi hem de meslek içi eğitim müfredatlarına dahil edilmelidir.
53. Arabuluculuk hizmeti veren kurum ve kişilerin listesi barolar ve avukat derneklerinde bulunmalı; bu listeler avukatlara dağıtılmalıdır.
54. Avukatların müvekkillerine arabuluculuğu tavsiye etmelerini sağlamak amacıyla üye devletler ve barolar yasal harç sisteminde gerekli düzenlemelerin yapılması için tedbir almalıdır.

3.5. Sivil toplum örgütleri ve diğer ilgili kurumların farkındalığı

55. Üye devletler ve arabuluculuk paydaşları, sivil toplum örgütleri ve arabuluculukla ilgili diğer kurum /kuruluşların farkındalığını artırmak için gerekli tedbirleri almalıdır.

EK. 5

AİLE MAHKEMELERİNİN KURULUŞ, GÖREV VE YARGILAMA USULLERİNE DAİR KANUN

Kanun Numarası: 4787
Kabul Tarihi: 9/1/2003
Yayımlandığı R. Gazete: 18/1/2003 Sayı :24997
Yayımlandığı Düstur: Tertip : Cilt : 7

AMAÇ VE KAPSAM

Madde 1- Bu Kanunun amacı, aile mahkemelerinin kuruluş, görev ve yargılama usullerini düzenlemektir. Bu Kanun, aile hukukundan doğan dava ve işleri görmek üzere kurulan aile mahkemelerine dair hükümleri kapsar.

AİLE MAHKEMELERİNİN KURULUŞU

Madde 2- Aile mahkemeleri, Adalet Bakanlığınca Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun olumlu görüşü alınarak her ilde ve merkez nüfusu yüzbinin üzerindeki her ilçede, tek hâkimli ve asliye mahkemesi derecesinde olmak üzere kurulur. Aile mahkemelerinin yargı çevresi, kurulduğu il ve ilçenin mülkî sınırlarıyla belirlenir. Ancak yargı çevresi, Adalet Bakanlığının teklifi üzerine Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca değiştirilebilir.

Gerektiğinde birinci fıkradaki usule göre bir yerdeki aile mahkemesinin birden çok dairesi kurulabilir. Bu durumda daireler numaralandırılır. Aile mahkemesi kurulamayan yerlerde bu Kanun kapsamına giren dava ve işlere, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca belirlenen Asliye Hukuk Mahkemesince bakılır.

Aile mahkemelerinde bir yazı işleri müdürü ile yeteri kadar personel bulunur.

AİLE MAHKEMELERİ HÂKİMLERİNİN NİTELİKLERİ VE ATANMALARI

Madde 3- Aile mahkemelerine, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adlî yargıda görevli, tercihan evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile hukuku alanında lisansüstü eğitim yapmış olan hâkimler arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca atama yapılır (1).

AİLE MAHKEMELERİNİN GÖREVLERİ

Madde 4- Aile mahkemeleri, aşağıdaki dava ve işleri görürler:

1. 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanununun Üçüncü Kısım hariç olmak üzere İkinci Kitabı ile 3.12.2001 tarihli ve 4722 sayılı Türk Medenî Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanuna göre aile hukukundan doğan dava ve işler, (2)

2. 20.5.1982 tarihli ve 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanuna göre aile hukukuna ilişkin yabancı mahkeme kararlarının tanıma ve tenfizi,
3. Kanunlarla verilen diğer görevler.

UZMANLARDAN YARARLANMA (3).

Madde 5- (Değişik birinci fıkra:17/10/2019-7188/14 md.) Aile mahkemeleri,

1. Davanın esasına girilmeden önce veya davanın görülmesi sırasında, mahkemece istenen konular hakkında taraflar arasındaki uyuşmazlık nedenlerine ilişkin araştırma ve inceleme yapmak ve sonucunu bildirmek,
2. Mahkemenin gerekli gördüğü hâllerde duruşmada hazır bulunmak, istenilen konularla ilgili çalışmalar yapmak ve görüş bildirmek,
3. Mahkemece verilecek diğer görevleri yapmak, üzere tercihen; evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve aile sorunları alanında lisansüstü eğitim yapmış olanlar arasından Adalet Bakanlığınca adliyelerde görevlendirilen psikolog, pedagog ve sosyal çalışmacılardan yararlanır.

Bu görevlilerin bulunmaması, iş durumlarının müsait olmaması veya görevin bunlar tarafından yapılmasında hukukî veya fiilî herhangi bir engel bulunması ya da başka bir uzmanlık dalına ihtiyaç duyulması hâllerinde, diğer kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlar veya serbest meslek icra edenlerden yararlanılır.

Bu uzmanlar, 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda düzenlenen hâkimin reddi sebeplerine göre reddolunabilir. (4)

KORUYUCU, EĞİTİCİ VE SOSYAL ÖNLEMLER

Madde 6- Aile mahkemesi, diğer kanunlardaki hükümler saklı kalmak üzere görev alanına giren konularda:

1. Yetişkinler hakkında;

a) Evlilik birliğinden doğan yükümlülükleri konusunda eşleri uyararak, gerektiğinde uzlaştırmaya,

b) Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan malî yükümlülüklerin yerine getirilmesine ilişkin gerekli önlemleri almaya,

c) Resmî veya özel sağlık veya sosyal hizmet kurumlarına, huzur evlerine veya benzeri yerlere yerleştirmeye,

d) Bir meslek edinme kursuna veya uygun görülecek bir eğitim kurumuna vermeye,

2. Küçükler hakkında;

a) Bakım ve gözetime yönelik nafaka yükümlülüğü konusunda gerekli önlemleri almaya,

b) Bedensel ve zihinsel gelişmesi tehlikede bulunan veya manen terk edilmiş hâlde kalan küçüğü, ana ve babadan alarak bir aile yanına veya resmî ya da özel sağlık kurumuna veya eğitimi güç çocuklara mahsus kuruma yerleştirmeye,

c) Çocuk mallarının yönetimi ve korunmasına ilişkin önlemleri almaya, d) Genel ve katma bütçeli daireler, mahallî idareler, kamu iktisadî teşebbüsleri ve bankalar tarafından kurulmuş teşekkül, müessese veya işletmelere veya benzeri işyerlerine yahut meslek sahibi birinin yanına yerleştirmeye,

Karar verebilir.

_____

(1) Bu maddede yer alan "evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve tercihan" ibaresi, 14/4/2004 tarihli ve 5133 sayılı Kanunun 1 inci maddesiyle "tercihan evli ve çocuk sahibi, otuz yaşını doldurmuş ve" şeklinde olarak değiştirilmiş ve metne işlenmiştir.

(2) Bu bendde yer alan "Üçüncü Kısım hariç olmak üzere" ibaresi, 14/4/2004 tarihli ve 5133 sayılı Kanunun 2 nci maddesiyle eklenmiş ve metne işlenmiştir.

(3) 17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle bu madde başlığı "Aile mahkemeleri bünyesinde bulunan uzmanlar" iken metne işlendiği şekilde değiştirilmiştir.

(4) 17/10/2019 tarihli ve 7188 sayılı Kanunun 14 üncü maddesiyle bu fıkrada yer alan "18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda" ibaresi "12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanununda" şeklinde değiştirilmiştir.

ORCID ID:

Arb. Av. Nur Özden: 0000-0003-08083675

Prof. Dr. Şükran Şıpka: 0000-0002-4748-3578

HUKUK İŞLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
ARABULUCULUK
DAİRE BAŞKANLIĞI

E-ISBN 978-625-7804-26-4